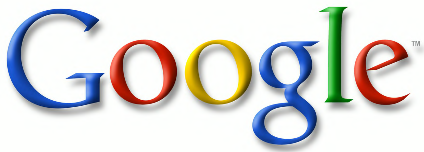
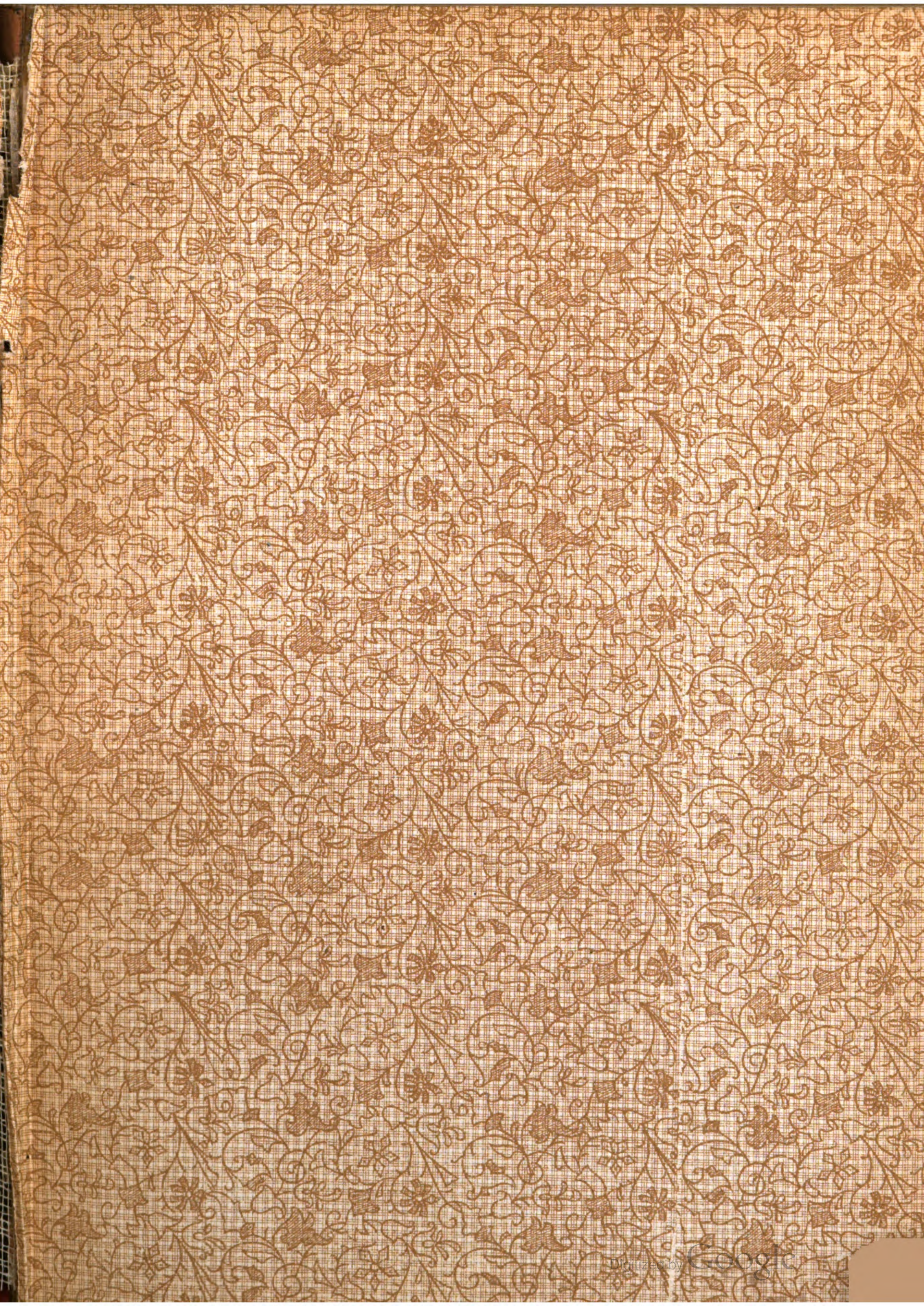
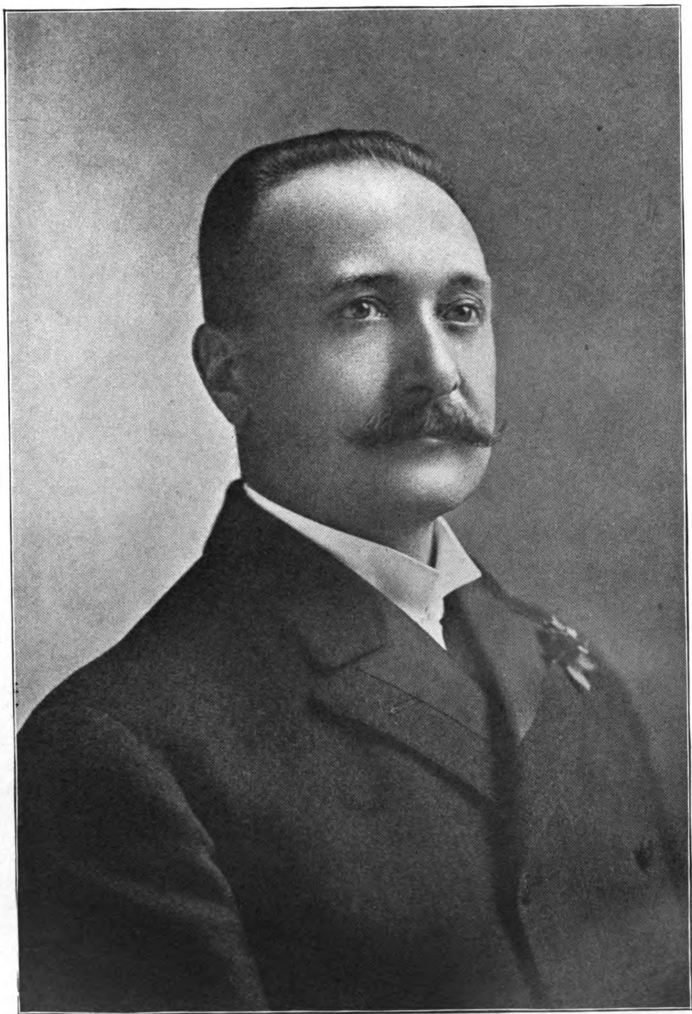

Praerieblomman

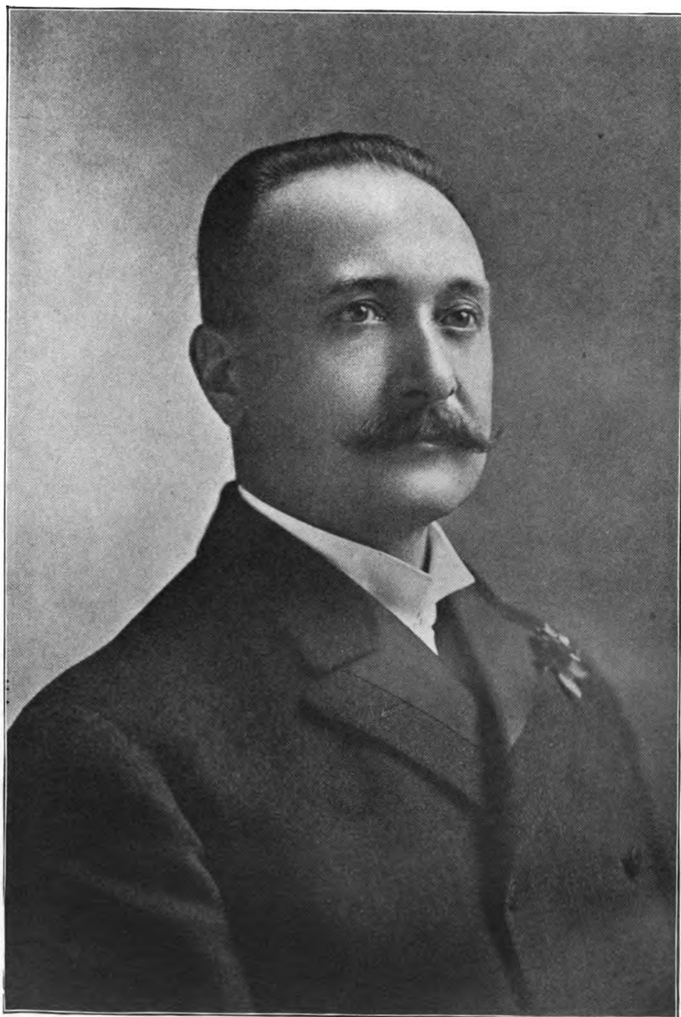

HIERONYMUS
ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

PROF. JOHN R. ÖRTENGREN.

Prärieblomman
Kalender
för 1907
REDIGERAD
AF
A. SCHÖN
SJUNDE ÅRGÅNGEN
Rock Island, Ill.
Augustana Book Concern
1906

PROF. JOHN R. ÖRTENGREN.

Präirieblomman
Kalender
för 1907
REDIGERAD
AF
A. SCHÖN
SJUNDE ÅRGÅNGEN
Rock Island, Ill.
Augustana Book Concern
1906

ROCK ISLAND, ILL.
AUGUSTANA BOOK CONCERN.

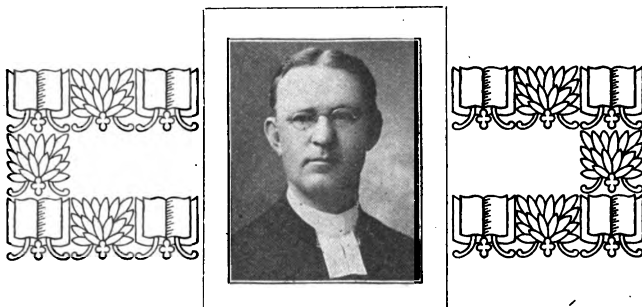
INNEHÅLL.

Svensk-amerikanska konstnärers arbeten:

Svensk-amerikansk kyrkoarkitektur:

Mitt hemland.

Elegi.

Af C. A. Lönnquist.

1.

Vindarna vagga min slup öfver dagarnas växlande vågor
bort från en bleknande rand: barndomens soliga kust.
Hvart? — Ja, hvem täljer mig det? Hvar är stranden, dit fartyget ilar?
Finns väl för färden ett mål? Äger väl anden ett hem?
Är det oroliga ting, som klappar i barmen, kompassen,
då, då har anden ett hem, trånadens eviga pol.
Gnistan, som satt mitt bröst i härjande brand, månde fallit
någonstädes ifrån: urelden tände dess glöd.

Hemland, jag minns, hur om dig den blidaste stämma mig lärde
drömma min ljufvaste dröm tidigt på moderligt knä.
Du skulle vara en myt, fast tald af hvad jorden har dyrast,
mörkrets svartaste lögn, trodd af den renaste själ!

Nej, i sanningens heliga namn, nej, aldrig! Du finnes
någonstädes, så sant allt ej i världen är lögn.
Ja, mitt hemland, du är, så hviskar den blommande dalen,
sjunger ju fågeln från gren, ropar den flyende tid.
Ack, men bland världarna hvar? Du, sanningens blåögda tärna,
född af den Evige själf, värnad af Oskuldens hand,
hvart skall jag vända min blick, att ur nätternas tjocknande dimma
eller ur dagarnas mist når mig en hälsning från dig?
Land, där hvar årstid är vår, men i sommarens yppiga blomning
mänger en fullmogen skörd, aldrig för lie bestämd,
du är min moder, mitt hem, och dig i de flyende timmar
söker jag. Paradisjord, närma en aningens skymt!

Stjärnor, I höga, som utströn ert guld, oräknadt, emot mig,
hysen I icke min skatt, gömd bland juvelernas mängd?
Lyckliga tyckens I mig, likt lefvande väsen, som sågen
ända från himmelens borg medlidsamt ned i vår dal.
Sägen, hvi blicken I hit? Här är Eden för alltid förloradt,
här går de dödsdömdes tåg fram öfver suckarnas bro.
Här bo blott synd och skuld och dom med ångst och förtviflan.
höljen, I rene, er blick, vänden ert öga från oss!
Sägen, hvi sen I väl hit och blicken så ljuft och förtroligt,
likasom älskaren gör, när han sin älskade ser?
Månne det finns ändå i er blick en skymt af förhoppning,
kanske en hälsning från Gud, lifvets och kärlekens grund?
Kunde jag fånga ert ljus, jag följde den ilande strålen
upp till er svindlande höjd. O, om bland rullande klot
stjärnan jag funne till slut, där tiden ej går med sin lie,
mejande, år efter år, sekel på sekel, sin skörd!
Fåfängt! Ack, jag förstår den glittrande glansen i ögat

äfven, I stjärnor, på er, tårarnas gripande språk.
Skapelsen suckar från tid och till tid så tungt, och det finnes
icke i världen en vrå, dit hennes suckan ej når.
Det är då lifvet i allt: en sorg, som aldrig kan stillas
förrän i grafvarnas ro. Längtan, som griper vårt bröst,
hör den dödlige till, som skuggan följer hans vandring —
först under täcket af jord bultar hans hjärta ej mer.
Grafven är alltså vårt mål, där afunden glömmes, det bo, där
skuggan för skuggornas skull svinner från vandrarens fot:
priset du erlägga får för det lif du som människa njuter
sjuttio, åttio år, svunna likt blixten förbi.
Nöj dig därmed! Det hemland du sökt är en dröm, som förbleknar,
eller en hägring i skyn, målad af strålarnas lek;
eller en saga blott, förtald dig af suset i skogen,
hviskad af vissnande blom, tisslad af fallande löf.
Se dig omkring i den värld, som är din, och glöm dina drömmar!
Se, där är sprittande lif, fröjd i hvarendaste vrå!
Sök det sköna, där skönheten finns, och tillslut ditt ögas
känsliga lock för hvad ej skänker en ren harmoni.
Gör det rätta, så godt du förstår, och grubbla ej öfver
ödenas sällsamma spel, kan du ej meningen se.
Lef, så länge du får, och njut, så länge den varar,
lifvets gåtfulla dröm — snart liksom tonen den dör.

2.

Ack, hvad önskar jag väl? Att ljuset och mörkret förentes,
lifvets eviga hem toge en dödlig till gäst!
Ville jag väl, att den port, som stänger från oskuldsfullt Eden
ute förödelsens hand, skulle för henne gå upp?
Är jag då själf den höge, att jag som skapelsens konung
skulle till Skaparens pris fylla hans lustgård med lof?

Ack, om jag funne dig, heliga land, som tjust mig, och finge
salig bestiga din höjd, säll finna ro i din dal,
blefve ock där min lycka nog kort, ty jag bröte så säkert
blomstren på örtagårdssäng, frukten på kuskapens träd!
Tänk, om oskuldens snöhvita ros för den hand henne rörde
plötsligen vissnade bort, svedd som af kylande is!
Eller, om himmelens sol blott framhäfde mörkret inom mig,
mörkret, som plågar mig så ren på den skymmande jord!
Eller, fast bäste jordiske vän där delte mitt hemvist,
tänk, om hans ohöljda fel blefve mitt tantaluskval!
Ensam kunde jag ej en sällhet, till bräddarna rågad,
tillfredsställd njuta, ty säg: hjärta, sloge du varmt
utan ett hjärta att klappa emot? Jag vet, hvad du svarar:
helvete vore det dig, renhetens heliga land.
O, du har följt ett irrande bloss, en slocknande stjärna,
sökt att sluta i famn intet, ett dödsblekt fantom!

Ack, då är jag ju dömd att lida, så länge som lifvet
håller det bräckliga stoft, smittadt af döden ihop!
Svikas, tråna och dö — o, lott för det högsta af väsen
jorden räckte sin barm! Sådan är kosten hon ger!
Arma moder, hur grym, hur grym mot de ädlaste barnen —
snårets hungrande mor är en ängel mot dig!
Sant, jag har felat, och andra med mig. Men när har du gifvit
ens åt din trognaste son lättare öde än så?
Sant, jag har felat, men knappast mot dig. Dock, krossa, förstör mig,
råga mig domarnas mått, skonar du oskulden blott!
Vore det blott för mig själf och icke för brodern jag lede,
vet, då stege jag lugn ned i min bäddade graf.
Hade jag hundrade lif, jag ville dem alla uppoffra,
blöda från tusende sår, droppvis tömma mitt blod,

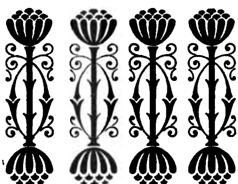
kunde mitt offer förvärfva en full försoning de andra
lidande sinnen, som nu tråna och bortdö som jag. —
Dock, hvad betydde mitt offer för dem, när min smärta ej mäktar
ens bringa lindring åt mig? Offer, hvad säger jag väl?
Är då mitt lif en skuld, och en skuld jag kan gälda allena
genom att gifva igen hvarje droppe däraf?
Hvem är då den jag är skyldig mig själf, som har makten att sätta
priset så högt för min dag, hastigt, så hastigt förflydd?
O, jag märker hans röst: det är stämman, som ingen kan muta,
skaparestämman, som bjöd alltet ur intet stå opp,
domarerösten jag hört mång tusende gånger, ojäfvig,
tala ur samvetets djup lagens förkrossande ord.
"Brottslig, fallen och dömd", så ljöd det, så ljuder ånyo
domen. Mitt samvete, väckt, tager ej mer mitt försvar.
"Hvarför?" så frågar det mig. Hur kan, ja, hur kan jag väl svara,
när jag i tiden, som flytt, jämt kastat skäl öfver bord?
"Hvarför svek du din tro, som svalkat din dag i dess morgon,
kan du väl undra uppå middagens stickande kvalm?
Hvarför? O, kanske att nu din sol gjutit mildare strålar
ned på din törniga stig, hade du vårdat din skatt,
skatten från barndomens tid? Men nu är den tappad och borta!"
O, hvem tar mitt försvar? Finns ej i världen en vän,
ingen, som gitter förstå min ångest, som aktar min klagan,
ingen, som har till min tröst mer ett förlösande ord?
Sönder jag slites af kval. O himmel, brist för min smärtas
döende bön, att af ljus bryter en stråle sig ner!

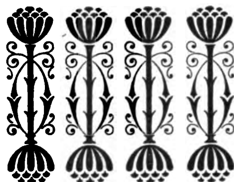
3.

Gud, du har segrat! Ej mer jag trotsar din heliga vilja,
jag är en mask inför dig, jag är ett intet för dig.
Krossa ville ett stoft den eviga klippa, som uppbär
världarnas här som ett moln, lägradt på fjällenas topp.
Jag, orene, jag trotsade dig, med pock på din renhets
saliga fröjd, som var till endast för helgonens ring.
Storma ville jag himmelens port, hvars mäktiga gångjärn
icke keruben förmått rubba det ringaste grand.
Och när du slöt dess port, att icke en ton af dess jubel
nådde mig mer i mitt djup, rågade måttet blott jag,
nekande dig, du eviga Gud, af hvars gränslösa godhet
morgon, middag och kväll funno mig dagligt bero;
nekande fridens stamort jämväl, som om källan bland bergen
kunde förnekas, fastän rännilen uppfriskar daln.
Gud, du har segrat! Din fot kan trampa på stoftet i mullen,
jaga mig bort som ett damm, hvem kan hindra dig det?
Dock, barmhärtige Gud, du vill ej min död, fast förtjänad,
midt i min nattsvarta skuld är jag dock kär inför dig.
O, att ditt hjärta klappat för mig från eviga tider,
hvem kan i världen förstå, Herre, ditt sällsamma val?
Hvem kan pejla det kärlekens djup, du, kärlekens urbrunn,
bär i det hjärta, som satt släktenas pulsar i gång?
Undrens underverk sker för min blick, då jag häpnande skådar
dig som människoson lyfta på skuldran vår synd
allt för att kasta den ner i glömskans tigande vågor,
själf, fastän lifvet du är, ger dig i dödsfurstens våld.
Hvem kan fatta i himmel, på jord det väldiga undret?
Himlarna ropa med makt: "Mänskor, det skedde för er!"
"Dig har det skett!" Ja, så lydde det ord, jag hörde hitnedan,
hviskadt som vårvindens sus in i min sargade själ,

växte likt ilen till storm, en fröjdernas storm, på hvars vinge
själen i bäfvan och lust höjs öfver svindlande djup.
"Dig har det skett!" Så bjuder i trots jag domen att tystna —
icke i oheligt trots: du gaf modet därtill. —
Se, min domare flyr, likt skuggorna jagas af solen
bort — hvem fattar väl hvart: rum ej finns för dem mer.
Äger jag dig, hvad saknar jag då? Må barnen af jorden
jaga dess bilder af dunst, fånga dess fröjder af rök!
Nej, där du är, där trifves jag väl, där har jag mitt hemland,
vore det uppe vid pol, under den lågande sol;
ja, hos dig, du renhetens sol, som dock icke mig bränner,
men med ditt himmelska ljus, kärlekens blidaste sken,
bleker hos mig min orenhet bort till tommaste intet.
Jag är väl pilgrim ännu. Men i förlossningens stund
mäktar ditt ringaste ord att framkalla paradisängder
människoanden till hem, hvilken för jorden ej brann.
Ack, jag vill grubbla ej mer öfver Eden, som mänskan förlorat,
viss, att jag hinner en gång landet jag stammar ifrån.
Ty hvi skulle jag det, när honom jag funnit, som dödens
furste i drabbningens stund krossat sin glafven emot?
Nej, men skulle än ses från ögat en glittrande pärla,
pressad af mödorna fram, bana sig väg på min kind,
minns, att den lånat sin glans från den urtidens sol, som belyser
skönare hembygd än den solen på himmelen sett.
Vet, där nalkas en stund, då renhetens snöhvita vingar
vidga sig själfva till flykt gladt på den Eviges bud!
Då skall sväfva ej mer ett "hvar" på darrande läppar:
hemlandets härliga värld evigt famnar mig ren.

Prärielif.

Svensk-amerikansk lifsbild.

Af C. W. Andeer.

I.

Hon satt vid fönstret och lät blicken löpa hän öfver de ändlösa vidderna. Men hon såg ej naturens storslagna skönhet. Från hennes synpunkt var prärien ett stort, tomt intet, utan mening och innehåll. "Jag kan inte, jag kan inte härda ut med detta vildmarkens lif längre. Jag måste säga till honom i dag, nu på ögonblicket, att jag förtvinar och dör, om jag skall stanna här längre. Han borde väl se det själf för resten", sade hon och kastade tidskriften ifrån sig på bordet med en förnäm och nedlåtande knyck på det vackra och välformade hufvudet.

Hon hade trott sig vara ensam, och därför tillät hon sin tunga att löpa vall med hvad hon innerst tänkte, tankar, som hade växt sig allt starkare under det år, som hon nu tillbringat här i den lilla präriestaden.

Hade hon anat blott, att hennes man stod i dörren till matsalen, så hade hon nog tagit sig till vara; hennes kvinnliga takt hade nog då hämmat hjärtats flöde.

Dr Linder stod på tröskeln liksom fastnaglad af hennes dräpande ord. Länge hade han väntat att få höra något dylikt, men han hade hoppats, att hon till sist skulle bli van vid förhållandena och sätta sig in i präriens lif.

Vid första anblicken såg man i den unge läkaren en bildad västerns man. Han kom just nu in från trädgården, hvarest han nästan alltid vistades på lediga stunder. Han såg ut att vara en öppenhjärtig och glad människa — en sådan där, som alla tycka om. Bra såg han ut, ej minst nu med halmhatten på nacken och skjortärmarna uppkaflade till armbågarna. Solen hade brynt hans fylliga, vackra ansikte samt de muskulösa armarna, nu slagna i kors öfver bröstet.

Man undrade inte alls på att en sådan man hade slagit an på den förfinade och bortskämda Chicago-flickan. Säkert hade hon lofvat sin unge hjälte att följa honom till världens ände, om så skulle ha påfordrats. Ja, präriesonens lifliga beskrifning af det fria, glada, naturliga lifvet på prärien hade nog lockat henne att rent af längta efter att få lefva det med honom.

Men hon syntes allaredan ha fått nog af det. Stackars lilla fjäril från storstaden, hon hade inte beräknat kostnaden. Inte hade hon kunnat tänka, att lifvet på prärien var *bara* lif och ingenting annat. I storstaden använde man ju alla möjliga medel för att stimulera det naturliga lifvet, men här endast *lefde* man. Det förblef henne en gåta, hur hennes man, en bildad människa, kunde säga sig ha nog och öfvernog af tillfredsställelse med denna existens.

Under smekmånaderna hade hon ej sett, ej hört, ej känt något annat än sin egen lycka, men sedan kom reflexionernas tid.

Ibland rent af önskade hon, att hon kunde sympatisera med sin mans praktik och med hans patienter. Detta hade ju varit ett intressant psychologiskt studium, om inte mer. Men hennes tankar runno i samma strömfåra, innan hon visste ordet af: — bort från präriens tomhet, hem till Chicagos fulla lif.

Men hon ville vara stark och modig, hon ville lida allt, umbära allt för Carls skull, hon ville betrakta lifvet i Mansfield såsom ett nödvändigt kors, som hon måste bära, och som till sist skulle förädla henne. Kanske låg det någon sanning i denna präriens ande, om hvilken Carl så ofta talade. Om man bara kunde komma riktigt "en rapport" med denne ande, denna osynliga varelse, som fängslar och tjusar de äkta prärieborna så.

"Såsom gosse har jag både jagat och blifvit jagad öfver slätterna af präriens ande, och det var en lek det, skall jag säga; men ni stadsbor ha aldrig haft det nöjet", brukade Carl ofta skämtsamt yttra sig.

Väl visste hon, att något mäktigt, något oförklarligt drog fram öfver prärien i nattens tysta timmar, i solklara dagar, i stormens väldiga brak. Men att detta skulle vara ett andeväsen, som tydde skapelsens längtan och trängtan för människors barn, det fick hon inte klart för sig.

Hon var rädd för denne präriens ande midt på ljusa dagen, då Carl måste ut på landet öfver vidderna på sjukbesök; för att nu icke tala om nätternas fasa, då hon målade för sig en hel värld af gastar, som ville henne illa. Ofta hörde hon om nätterna djupa suckar, men hon visste ej hvarifrån de kommo, ej heller hvart de gingo.

Hon hatade prärien, hon hatade präriens lif än mer! — —

Carl aflägsnade sig lika tyst, som han hade kommit. Han ville inte visa henne, att ett svärd hade gått genom hans själ och lämnat efter sig ett sår, som inte ens han som läkare kunde bota.

"Så är det då slut med präriens lif för mig, så måste jag då åter in i storstadens larm och stoj igen samt lära mig på nytt att hyckla stadsbornas lif och linda mina ord i sidenpapper. Jag hatar dig, Chicago! Jag hatar dig, därför att du alltid sätter handen på min strupe för att hindra mig ifrån att andas fritt — detta i både andlig och lekamlig mening",

så resonerade den unge präriesonen, som under sin studietid lärt sig att känna storstadslifvet och — att förakta det.

Men hvarför måste han då gå dit han inte vill, hvarför måste han nu tillbaka till det lif, som han ansåg vara ett fängelselif? Det är lifvets lag, tänkte han. Hvarför skulle han med sin kärlek och sina vackra ordmålningar locka stadsbarnet från den omgifning, som hon varit van vid, och som bäst passade henne. På den frågan kunde han bara svara ett: ja, hvarför!

Men hur svårt skulle det ändå icke bli att se en annan öfvertaga hans praktik och gå in i hans arbete bland ett folk, som han älskade så högt, och som visade honom så mycket förtroende tillbaka. Och hur svårt att lämna det hem, som han själf hade uppgjort ritningen till och arbetat för så hårdt både natt och dag.

Han kände redan, hur den glupska storstadsanden grep tag i honom med sina långa, magra fingrar och slängde honom i ett hörn, där han betydde mindre än en nolla. Nu skulle han offras för henne, som ändå var hans allt, trots allt hvad både kropp och själ ledo däraf vid blotta tanken på en flyttning.

"Min lilla vän, du trifs visst inte riktigt här ute", sade han en dag någon tid efter det han hört hennes klagan.

"Hur vet du det . . . jag menar, hvarför talar du så?" frågade hon och rodnade af förundran. Hade han då sett det, som hon sökt att bära inom sig, och som hon aldrig haft mod att säga honom?

"Jag anar allt, jag vet allt, lilla du", sade han allvarsamt.

"Förlåt", hviskade hon och föll till hans bröst gråtande. Hon visste nu, att hon hade djupt sårat den man, hvars kärlek var hennes dyrbaraste egendom.

"Intet att förlåta. Det var alltsammans mitt fel, ett misstag, att du kom hit ut till Mansfield. Jag borde ha vetat bättre", sade han ömt.

"Tala inte så, Carl lille, du har ju gjort allt för mig, sedan vi gifte oss, och jag var ju villig att flytta hit", svarade hon.

Men lotten kastades, och Alma kunde inte dölja sin glädje. Om en månad skulle de flytta till Chicago.

"Stanna hos oss, stanna hos oss", bad folket.

"Kan inte, kära ni. Kommer tillbaka kanhända", svarade dr Linder mer än en gång under den senaste veckan. Men ingen visste, hur hans hjärta led vid tanken på skilsmässa från detta folk och detta lif. Ingen visste, att det var för hans hustrus skull.

II.

Det var sent en afton, sedan de flyttat till Chicago. Alma satt och väntade på att hennes man skulle komma hem från ett sjukbesök.

"Hvad du kommer sent hem i afton", sade Alma mildt förebrående, då han till sist kom.

"Ja, du får förlåta mig den här gången. Jag gick ned till klubben en stund och stannade litet för länge, ser jag", svarade han undvikande och såg på klockan.

Hade Alma varit mer skarpsinnig än hon var, så hade hon nog långt förr lagt märke till att Carl sökte hellre klubben och klubblifvet än hemmet och hemlifvet, när han kände sig ledig. Men hennes eget klubblif drog en förmildrande slöja öfver Carls. Det började redan gå därhän, att Alma hade sina intressen och Carl sina därute i världens vimmel. Hemmet blef hvad det är för så många, särskildt i storstäderna, blott en anknytningspunkt för samlifvet — "this, and nothing more."

Alma hade dock gjort sitt till att samla "gräddan" af den svenska societeten i sitt hem, en "grädda", som ej alltid är färsk och frisk. Carl gjorde synbarligen sitt till att få slippa göra bekantskap med dem, men han sökte dock att hålla god min i elakt spel.

Storstadens sällskapslif fordrar dock ej blott hemmets stora, vackra tanke som sitt offer, utan det kräfver pengar, pengar, och ständigt mera pengar, mycket mer än Carls ännu ringa praktik kunde åstadkomma.

"Hör du, Alma lilla, får jag tala med dig litet om en ganska viktig sak", sade han en afton, sedan ett gladt sällskap hade aflägsnat sig. Han drog henne ned i den stora soffan i arbetsrummet jämte sig.

"Hvad är det nu för en hemlighet, som du vill yppa för mig?" frågade hon skrattande. Nu, nu tyckte Alma, att hon var vid lif.

"Jo, vet du, jag tror bestämdt, att vi få lof att se oss om efter en billigare våning än denna. Debet och kredit gå inte ihop för oss, och af vår sparade penning från Mansfield ha vi blott litet kvar. Jag vill inte gärna låna medel för att hålla ståten uppe med", sade han en smula bittert och tummade nervöst med fingrarna på bordet. Det var för dem båda en högst obehaglig sanning, som han nu för första gången berörde, ehuru han länge varit medveten om att de måste öfverlägga om saken.

"Men kära du . . . hvad skola mina . . . våra . . . vänner säga om ett sådant steg?" frågade Alma med tårar i ögonen. Hon hade än så mycket af dagsländans lif i sig, att hon inte ens tänkt sig en sådan eventualitet möjlig.

"Låt *vännerna* säga hvad de behaga, det är väl du och jag, som sköta detta hems affärer än åtminstone; det är väl vi, som få betala kalaset", svarade Carl ganska strängt och otåligt.

Så hade han ej förr talat till henne, men han började tröttna vid barnjoller och längtade att få höra ett ord från den tänkande kvinnan. Han hade låtit henne hyra den dyra våningen och bereda densamma efter sin smak, utan att säga ett ord, ej därför att han älskade denna onödiga lyx, ej heller därför att han trodde sig kunna hålla ståten uppe i längden, men därför att han ville, att hon själf skulle inse det

omöjliga i situationen. Han insåg väl, att hon var fostrad till ett sådant lif, — att lefva öfver tillgångarna — men hur hon kunde ha fostrats så i ett hem med tämligen skäliga förutsättningar för lyx och yppighet, det förblef honom en gåta. Hans eget hem var långt ifrån ett fattigt hem, men dess spartanska enkelhet och rena seder framstodo dock alltid såsom idealet för ett hem. Carl insåg tydligt, att det lif, som de båda nu förde, skulle ovillkorligen föra dem till ekonomisk ruin för att icke tala om det för ett verkligt hemlif demoraliserande sällskapslif, som hon insisterade på att fortsätta med. Om då Carl drefs till klubben om aftnarna, så var det inte därför att han älskade klubblifvet. Tvärtom, han hatade det af hela sitt hjärta och längtade efter ett *hem* igen — deras hem på prärien!

Så kom han hem sent en kväll från klubben tämligen rörd och upprymd.

"Men hvad tänker du på, Carl — hur kan du?" frågade den ängsliga kvinnan.

"Man skall väl ha något roligt i lifvet, fast man bor i Chicago", svarade han fryntligt, utan att ens ana, att han därmed sårade sin hustru djupt.

"Man skall väl ha något roligt i lifvet, fast man bor i Chicago", ljöd det som ett eko i hennes själ. Den hemska sanningen stod till sist klar för henne, att Carl höll på att glida ur hemmets våld. Hvem visste, kanske skulle han snart också glida ur hennes. Och orsaken till allt detta? Ja, inte visste hon inte. Hur skulle hon kunna veta det?

Hon skulle tala med honom nu, nu på stund! Detta finge inte fortfara längre, ty hvad vore lifvet för henne ändå utan honom. Men han hade allaredan gått till sängs. Båda satte sig under tystnad vid frukostbordet dagen därpå. Carl sysslade ifrigt med morgontidningen för att slippa se Alma i ögonen, men luften var mättad och kvaf för dem båda.

"Oh, oh", utropade Carl helt plötsligt, då hans blick föll på

börsnoteringarna. Han lämnade bordet, gick fram och tillbaka på golfvet och vred sina händer i förtviflan.

"Käraste Carl, hvad är det, hvad är det?" frågade Alma ängsligt och slog armarna om hans hals.

"Jag är ruinerad, Alma, ruinerad. Det lilla vi hade kvar från besparingarna i Dakota, och mera till, har jag förlorat på en misslyckad spekulation", sade Carl snyftande vid tanken på de lånta pengarna.

"Och det var min extravagans, som ledde dig till att taga detta steg", svarade Alma med en onaturligt hård röst. Ett ljus hade gått upp för henne till sist.

I denna kris var det som flickan mognade till kvinna, till en tänkande varelse. Alma hade lekt ut till sist.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

"Jag frågar inte efter förlusten så mycket som så, sedan jag nu betalt hedersskulden och funnit min egen lilla hustru igen", sade han en tid efter deras "förnedring", som en af "vännerna" behagade kalla deras flyttning till en billigare våning.

Här var det som deras lille Tor föddes, och de unga föräldrarna voro öfverlyckliga öfver hans ankomst till världen.

"Tänk, om han hade kommit till oss på prärien, så kanske jag bättre kunnat förstå att värdera vårt vackra hem i Mansfield", sade hon en dag, begrundande dagar som flytt.

Ty hur det var, sedan hon nu lärt sig att se lifvet ur Carls synpunkt, så längtade hon bort från storstadens konstgjorda till präriens naturliga lif.

"Läs", sade Carl en dag och lämnade henne ett öppnadt bref.

Han följde hvarje uttryck i hennes minspel under läsningen af detsamma.

"Vill du?" frågade han forskande, men ömt.

"Om jag vill . . . ", svarade hon och log under tårar.

Och Carl! Det spratt till i hvarenda muskel, i hvarje nerv vid tanken på prärien och Mansfield.

III.

Det var vid midsommartid. Prärien stod i sin rikaste och kanske mest beundrade skrud. Det ouppodlade landet prunkade i sin mångskiftande dräkt af många slags prärieblommor och saftigt gräs. Här och där i floddalarna lyste de mognande vilda bären, röda, gula och blå; en och annan buske vittnade om att präriejorden producerade äfven trädartade växter.

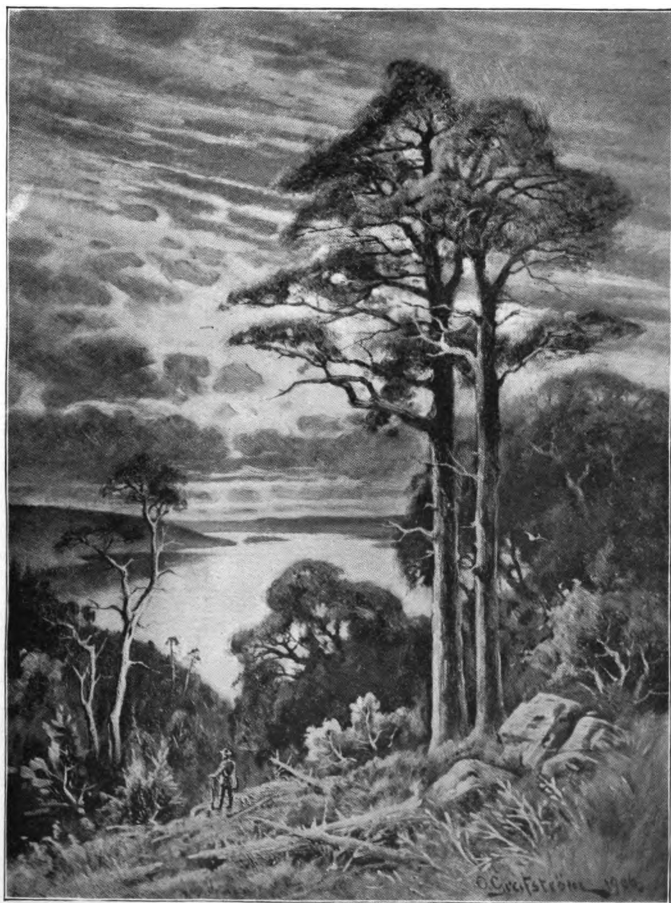
Mellan all denna präriens vackra flora slingrade sig en liten flod, afbrytande det för främlingen annars något monotona i landskapet.

Så sågo alla dessa tusenmila vidder ut en gång, då den röde mannen var ensam härskare här och bisonhjordarna betade i det frodiga gräset och släckte sin törst vid flodstranden.

Men så kom den hvite mannen och körde obarmhärtigt bort sin röde broder, eller bad honom stanna och förgiftade och dödade honom till kropp och själ med sitt eldvatten; den rödes hjordar jagade den hvite och slaktade dem för sportens skull. Men i den hvites spår drog civilisationen med dess välsignelser och förbannelser. Plogen vände den kraftiga vegationen nedåt, hvarest den ruttnade och gaf must till oräkneliga skördar; människoboningar, skolor och kyrkor, civilisationens förposter, byggdes, och järnvägar bundo samhällena tillsammans. Men aldrig, aldrig blir prärien så romantisk, så poetisk, som den en gång var, ty det första, det originella är förgånget.

Präriens ande ryter än i raseri öfver det skedda, då han tänker på hvad som har varit, men äfven han låter tygla sig af den nyare tidens ordning; och den hvite mannens barn, som äro födda på prärien, lära att känna honom såsom viddernas goda genius.

Och då vi i dag betrakta den odlade prärien, så måste vi medgifva, att om än landskapet förlorat det romantiska, så

SVENSK-AMERIKANSKA KONSTNÄRERS ARBETEN:

Från Pamos-sjön, Minnesota. Oljemålning af Olof Grafström.

Digitized by Google

erbjuder det dock ett ståtligare, mera majestätiskt utseende. De böljande sädesfälten låta oss ana den dolda kraften i den unga jorden; allt, allt vittnar om att den hvite mannen är herre på täppan, är kung i ett väldigt rike.

Till detta land, till denna atmosfär återflyttade Linders för att göra sin insats i lifvets drama, såsom det här spelades.

Carl kom tillbaka och blef välkomnad till sitt eget igen, alldeles som han kom som en obepröfvad läkare från det medicinska institutet med sin unga brud en gång.

Och Alma kom tillbaka med lifvets bittra erfarenheter bakom sig, med en annan syn på tingen, än då hon första gången var här.

Skulle hon nu lyckas bättre månne att lefva lifvet enkelt och i harmoni med präriens ande? Skulle den mognade kvinnan låta sig nöjas med hvad flickan ansåg olidligt? Visst är, att hon på senare tiden i Chicago längtade ut till det första hemmet på prärien, där vindarna susade så friska, och där lifvet ändå var en tämligen ostörd frid.

Mansfield hade snyggat till sig under den tid, som de varit borta därifrån. De planterade träden hade växt och bäddade nu in de näpna hemmen i sitt rika löfverk.

Söndagseftermiddagen var ovanligt skön. Öfver hela nejden låg en stilla sabbatsfrid, som manade till stillhet och ro.

De sutto båda försänkta i stum åskådning af det vackra, de sågo där ute på fälten, öfver hvilka hvälfde sig ett längtans djupa blå, och mellan himmel och jord dallrade solstrålarna i växlande fägring.

Verandan var full med odlade blommor, som vittnade om odlad, naturlig smak.

"Hvad tänker du på, Alma, min vän?" frågade Carl plötsligt, liksom för att bryta förtrollningen.

"Man tänker inte, man bara njuter i ögonblick som dessa. Vacker är jorden, underbart blå är himmelen, mättad af naturens finaste parfymer är luften — — —

'Låt oss lyssna, låt oss drömma'" började hon, och deras klara, välöfvade röster buro sången ut på dallrande tonvågor.

"Se, pappa, se, mamma, titta bara", ropade en liten parfvel — Tor —, som kom tultande fram genom gräset till verandan med famnen full af blommor.

"Hvar har Tor funnit alla de där blommorna?" frågade fadern och tog sin lilla Tor i famnen, medan fadersglädjen lyste ur hans ögon.

"Långt, långt, o, så långt borta", började den lille, andtruten.

Och medan den lille omtalade för fadern allt hvad han sett där ute på prärien, så gick Alma in till den lilla mänskliga prärieblomman, som sett dagens ljus, sedan de kommit tillbaka till Mansfield. Om en stund kom hon ut med lilla Elsa vid barmen.

Hemmets luft var ren och skär och genomsyrad af oblandad lycka. Och de njöto däraf i fullaste drag. Till och med Tor förstod, att allt var som det borde vara.

"När Elsa blir så stor som jag, så får hon också gå med ut åt prärien för att plocka blommor", menade Tor.

Och Elsa menade detsamma, fast ingen förstod hvad hon menade.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Den enkla supén var undanstökad, och Carl hade gått ut på verandan igen.

"Stilla skuggor breda sig i kvällen", ljöd det så känslofullt inifrån pianot. Alma sökte att tolka naturens aftonstämning.

När hon kom ut till Carl, flammade hela den västra horisonten i blodröda lågor. Prärien visade en annan sida af sin storslagna natur. Carl önskade, att han i denna stund hade varit artist för att med penseln kunna teckna solnedgången på prärien.

"Beautiful, charming", utropade Alma, liksom räckte inte hennes svenska ordförråd till att tolka hjärtats känslor.

Allt djupare föllo skuggorna, allt mattare blef horisontens färgspel.

"Ding, dong, ding, dong", klingade klockorna från den svenska kyrkan, manande präriens folk till aftonbön.

"Amen" svarades det ur två hjärtan, som visste att de hade Gud att tacka för sin lycka.

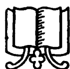
Skjuts efter skjuts kom in till den lilla staden på väg till kyrkan. Men en droska körde i vildaste fart upp till doktorns.

"Kom, kom genast, doktor Linder", ropade en ängslig röst.

Carl frågade icke hvad som fattades, han visste, att någon lidande behöfde hans hjälp. Han var kallad att fira aftonbön vid ett sjukläger. Om några minuter var han färdig. En kyss till Alma och sedan — kör! Och de eldiga springarna satte i väg i sporrsträck öfver prärien.

Men så länge som Alma kunde se en skymt af droskan i månljuset, stod hon kvar på verandan och spanade efter den älskade.

"Gud välsigne honom och vårt hem på prärien", undslapp henne i en tacksamhetens uppriktiga suck.

Skogslängtan.

Sonetter.

Af Axel Fredholm.

Min vagga stod bland fjällarna i norden,
där lång är vintern, säden knappt blir mogen.
Min faders hydda låg i djupa skogen,
men kärare är ingen plats på jorden.

När nöden kom ibland, jag minnes orden,
min faders tröst: "En kärfve finns på logen,
och hopp, förnöjsamhet och kärlek trogen,
ej bättre krydda fanns på fursteborden."

Och jag gick vall bland skogarna och bergen
och blåste gladt i gamla näfverluren,
på friska höjder och i dunkla dalar.

Så svann min barndom lustigt i naturen;
af hälsa buro mina kinder färgen,
och jag förstod det språk, som vinden talar.

* *

Nu går jag här på slätterna och tänker
på flydda dagar, på min forna lycka.
Hur stadens seder plåga mig och trycka,
när morgon gryr och när sig solen sänker!

Och när i kvällen nordens stjärna blänker
och slättens söner sina dörrar lycka
med dubbla riglar, må du ej förtycka,
att jag en tanke åt min skogsbygd skänker.

Jag nog har sett utaf den stora världen
och längtar hem till nordens höga fjällar,
till blåa sjöarna och gröna skogen,

till midnattssol och norrskensljusa kvällar,
till gamla sagorna vid lugna härden
och till min brud, som lofvat bli mig trogen.

* *

Jag kan ej glömma fagra sommarkvällen,
hvarthän jag vandrar uti världen vida,
hur solen länge dröjande sågs sprida
sitt vackra purpur öfver hvita fjällen.

Och ej jag glömma kan de kära ställen,
den stilla furulund och forsen strida,
där mången gång hon satt invid min sida
så skön och drömmande på branta hällen.

När hvita armen kring min hals hon lade
och lutade emot min axel pannan
och i mitt öra hviskade förtroligt,

jag var så rik, så säll som ingen annan,
ej fanns en kung, som större välde hade,
och hela lifvet tycktes gladt och soligt.

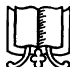
* *

Jag skall gå hem till mina lugna dalar,
till mina berg och mina sjöar klara.
Jag än en gång vill höra ekot svara
till lurens sång i skogens pelarsalar.

Där bäcken slingrar mellan unga alar,
där skall jag drömma sagor underbara,
och dubbelt kär skall gamla stugan vara,
där än så mäktigt mänget minne talar.

Och jag vill bo, där mina fäder bodde,
och jag vill strida såsom de och vinna,
och jag skall vigas vid min brud till våren.

Och säkert skola vi vår bärgning finna.
Vi vilja tro, som våra fäder trodde,
och barn och barnbarn följa oss i spåren.

Maria-kyrkan i New Britain, Conn.

Af E. T. Fromén.

I en dalsänkning bland Connecticuts kullar, i den kommersiellt ryktbara staden New Britain, en bland de få städer i Amerika, där man allmänt hör svenska talas på gatorna, och där man kan genomlefva hela sitt lif och i handel och vandel ej behöfva begagna engelska språket, där reser nu Svensk-Amerikas vackraste kyrka sina tvenne korskrönta tornspiror mot skyn.

Denna kyrka bär namnet Maria-kyrkan och är byggd af New Britains svenska evangelisk-lutherska församling.

Den är Svensk-Amerikas *vackraste* kyrka, först på grund af sitt läge vid en af stadens finaste platser, Franklin square, som kan närmast liknas vid en boulevard i våra storstäder, med planteringar, gräsmattor och träd i midten och gata på hvardera sidan; vidare, emedan den är byggd i ren götisk stil, genomförd med konsekvens i alla detaljer, så väl hvad angår dess yttre som dess inre; och slutligen på grund af den fina smak och noggrannhet, som röjer sig i dekoreringsarbetena, af hvilka flere äro erkända konstverk. —

Men Maria-kyrkan är icke blott den vackraste i Svensk-Amerika. Den utmärker sig äfven för sin soliditet från grundvalen till topparna på dess tornspiror. Materialet är inhemsk blå marmor, som torr har en synnerligen vacker blåhvit färgton, hvilken efter regnväder öfvergår i en något djupare nyans; så vacker, att författaren knappt kan påminna sig ha sett något vackrare. Hvad som till sist särskildt gör intryck på åskådaren är, att den lutherskt kyrkliga idéen fått vara bestämmande i alla detaljer, i kyrkans yttre form, i korets behandling, i orgelläktarens plats öfver kyrkans ingång midt emot koret o. s. v.

För byggandet af ett sådant konstverk bland kyrkor, som Maria-kyrkan, nu fullbordad, är, har fordrats icke blott pengar, fastän många svårigheter äfven i det afseendet naturligen måst öfvervinnas, då vi besinna, att kyrkans kostnad stiger till omkring 100,000 dollars, tomten ej inberäknad. Viktigare än pengar vid ett kyrkobygge som detta var dock att finna en man, som var kompetent att stå i spetsen för detsamma. Ledaren af ett dylikt arbete måste vara en kraftens och handlingens man, en man med skönhetssinne och utbildad smak samt genomträngd af och hängifven en idé, den kyrkliga idéen, som här skulle materialiseras i sten. Ty hvad är väl arkitektur annat än en idé, en tanke, uttryckt i och framställd med materiella medel?

En sådan man fann församlingen i New Britain i sin själasörjare, pastor S. G. Öhman.

Pastor Öhman är norrlänning och har uppvuxit vid stränderna af en af de härliga norrländska älfvarna, midt i skötet af en storslagen natur, som på det unga hjärtat gjorde intryck, som bibehållit sig för lifvet. Ty älfvens brusande musik och naturens sköna taflor glömmas ej så lätt. Den som hört och sett dem med vaket öga och öra lär sig senare i lifvet vanligen att älska och värdera det skönt är.

Pastor Öhman erhöll sin uppfostran först i sin hembygd

MARIA-KYRKAN I NEW BRITAIN.

Exteriör.

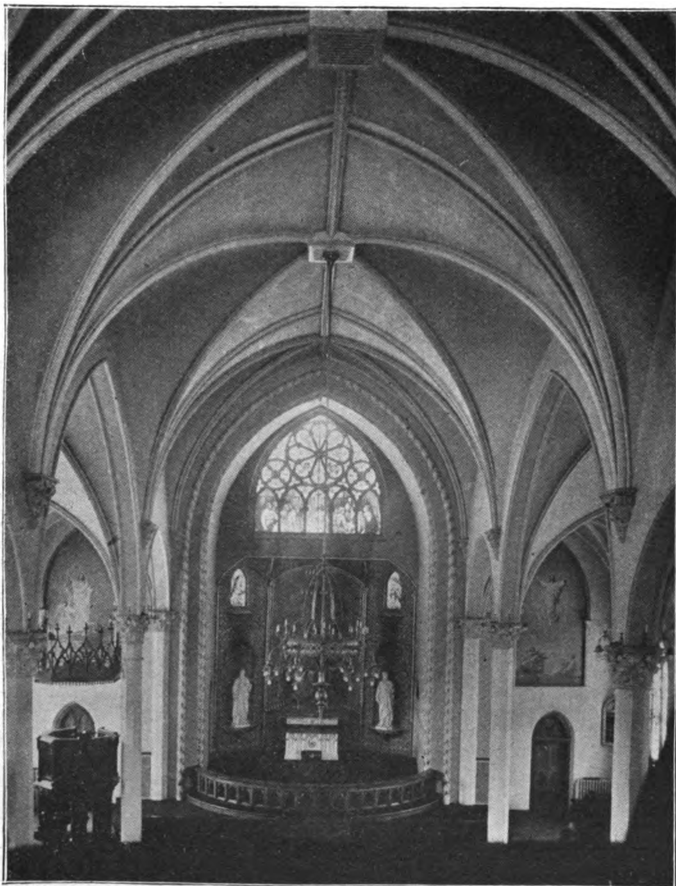
och sedan i Uppsala, Sverige, samt efter sin ankomst till detta land 1883 vid Augustana College och Teologiska Seminarium i Rock Island, en rätt ansenlig studiebana, å hvilken han med sedermera idkade självstudier lyckats förvärfva sig goda och omfattande kunskaper. Han prästvigdes år 1888 och har varit New Britain-församlingens pastor i öfver 11 år. Under hans ämbetstid har församlingens medlemsantal flerdubblats, och ett ofantligt uppsving samt en märklig utveckling har ägt rum i mer än ett hänseende. Att nu en så vacker och dyrbar kyrka som denna kunnat fullbordas, är hans stora förtjänst. Men hans största förtjänst är enligt min tanke den, att han i denna kyrka lyckats framställa en bild af vår gamla, lifskraftiga lutherska tro. Ty vi känna på oss vid betraktandet af denna kyrka och dess många skönheter, att vi måste vara lutheraner för att rätt kunna begripa och uppskatta hvad vi skåda. Pastor Öhman har också, såsom ledare af detta byggnadsföretag, därigenom fullbordat ett minnesmärke åt sig själf, som sent skall försvinna.

Vi vilja nu taga den nya kyrkan i närmare betraktande.

Den är byggd i korsform och såsom förut nämndt i ren götisk stil. Dess längd är ungefär 93 fot och dess största bredd i korsarmarna 77½ fot.

Fasaden frapperar genom sin skönhet och storslagenhet. Granittrappan, nio trappsteg hög, sträcker sig tvärs öfver hela kyrkans bredd och prydes å hvardera sidan af granitkors.

Självfva dörrarna, fyra till antalet, af hvilka de tvenne mellersta tillsammans bilda hufvudingången, äro förfärdigade af utvald ek, synnerligen tunga och dyrbara samt prydda med träsniderier. Hufvudingångens portal utgöres af framskjutande kolonner i sten, som upptill förena sig i en götisk hvalfbåge. Här märkas äfven en del i sten uthuggna prydnader, såsom panelarbete, blomsterspiror etc. Ofvanför portalens hvalfbåge finnes ett s. k. rosettfönster. De förutnämnda ko-

MARIA-KYRKAN I NEW BRITAIN.

Interiör.

lonnerna fortlöpa äfven uppåt och gå parallelt, till dess att de igen förena sig ofvanför rosettfönstret till en götisk hvalfbåge, hvars spets prydes af en blomsterspira.

På hvardera sidan om fasaden resa sig tvenne till storlek och form hvarandra fullkomligt lika torn, 130 fot höga. Tvenne sidodörrar bilda särskilda ingångar genom hvardera tornet. Dessa ingångar så väl som hufvudportalen leda in till kyrkans vestibul eller vapenhuset.

Kyrkan består af en nedre och en öfre våning, den förra afsedd för söndagsskolan och andra verksamhetsgrenar, stämmors hållande, kommittémöten m. m., den senare det egentliga gudstjänstrummet.

I nedre våningen finna vi dessutom kök, skafferi, toalettrum, materialrum, rum för de tvenne uppvärmningsapparaterna samt tillbehör till elektrisk och gasbelysning.

Vid inträdet i kyrkans öfre våning genom någon af hufvuddörrarna inkommer man, som förut nämndt, först i vestibulen. Golfvet här är belagdt med synnerligen vacker mosaik. Väggarna äro till sin nedre hälft beklädda med höga paneler af brun ask, hvilka närmast golfvet hvila på slipade marmorplattor.

Dörrarna, som leda från vestibulen in i gudstjänstlokalen, äro af trä, beklädda med läder, och på ömse sidor om mellersta dörren finnas tvenne fönster, prydda med porträtt (i glasmålning) af Martin Luther och Gustaf II Adolf. En församlingsbo, som såg dessa porträtt för första gången, uttryckte sig på följande originella sätt:

"Man behöfver inte komma långt in i den här kyrkan, förr än man ser hvar man är hemma."

På hvardera sidan i vestibulen leda trappor upp genom tornen till orgelläktaren och vidare till tornrummen.

Vi öppna nu dörrarna och träda in i den egentliga kyrkan, gudstjänstlokalen. Hvilken anblick! Man frapperas först af den ljusa, glada färgton, som genomgående utmärker den

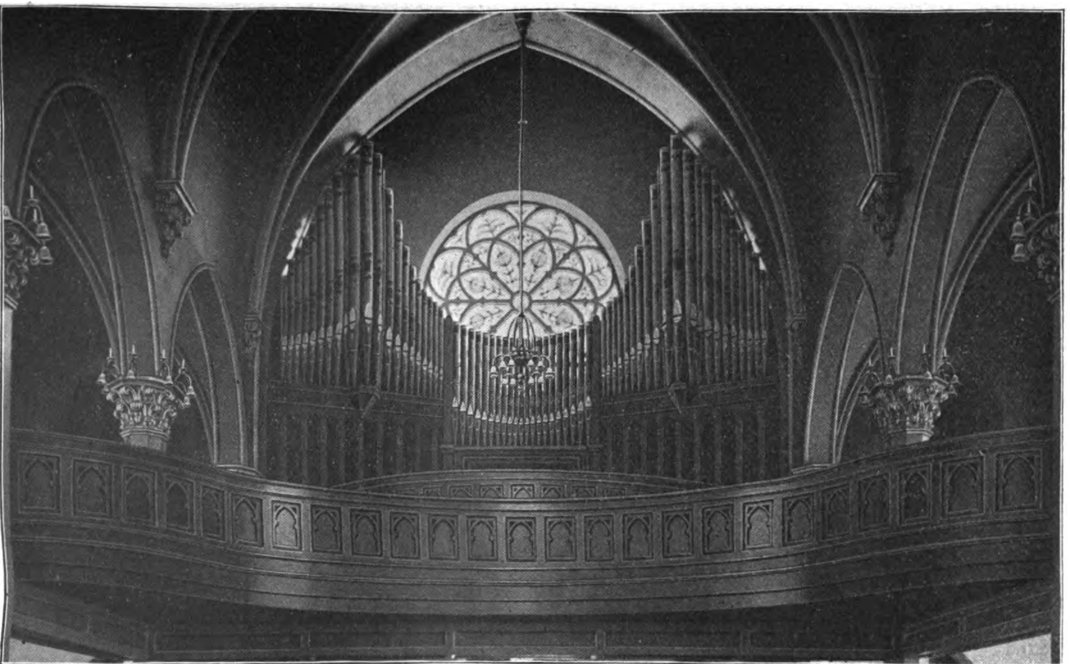
MARIA-KYRKAN I NEW BRITAIN.
Interiör.

enkla dekorationsmålningen, utförd i olja med en skär färgbrytning, som i koret är något mörkare. Väggarnas ljusa färg skulle verka allt för kraftigt, om icke de många kolorerade fönstren insläppte endast en dämpad dager, som förefaller mycket behaglig för ögat. Hvad som vidare ger en synnerligen storslagen effekt äro de 8 väldiga pelarna, fyra på hvardera sidan, som uppbära takets vackra götiska hvalf. Totalintrycket af kyrkans interiör är stämningsfullt och manar till ödmjukhet och andakt. "Här bor visserligen Gud."

Bland konstverken i denna kyrka torde vi först böra hänvisa till fönstren — kyrkans ögon —, hvilka alla äro prydda med målningar på glas, utförda af den berömde tyske artisten Henry Birkenstock i Mount Vernon, N. Y. Å dem synas olika kyrkliga emblem, såsom den öppna bibeln, det allseende ögat, kors och krona, nycklarna, dufvogestalten, kalken etc. Elfva fönster äro egentliga s. k. porträttfönster, hvilka äro så ordnade, att väsentliga akter ur Jesu lif därmed blifvit framställda. Betlehems-stjärnan kastar sina strålar från ett fönster till det som omsluter Jesu födelse i Betlehems-krubban. I nästa fönster finna vi Jesus vid tolf års ålder i templet, och åter i det näst intill Jesus tröstaren: syndaren lutande sig öfver hans knän. I en annan grupp af porträttfönster märka vi Jesus i syskonhemmet i Betanien, därintill Jesus på hafvet, räddande den drunknande Petrus, och vidare i nästa fönster Jesus i Getsemane. För den uppmärksamme åskådaren är det klart, att man i denna grupp velat framhålla Kristi trenne ämbeten: det profetiska, konungsliga och öfversteprästerliga.

Tredje gruppen af porträttfönstren tillhör koret, hvartill vi därför nu öfvergå med vår teckning.

På koret såsom det förnämsta i kyrkan har man påtagligen nedlagt den största omsorgen i konstnärligt hänseende. Dess hvalf sträcker sig nästan i jämnhöjd med kyrkans tak. Glasmålningarna utgöras af ett stort rosettfönster, under

MARIA-KYRKAN I NEW BRITAIN.
Interiör.

hvilket nattvardens instiftelse med alla därtill hörande figurer inom fem fönsterbågar finnas framställda. Nedanför denna målning antager korväggen formen af en åttkant, och på hvardera sidan synes först en grupp af änglar i glasmålning, hvilka blicka ner mot altartaflan, som föreställer Korsfästelsen. Hvilken träffande illustration af orden i den bekanta sången:

"Guds änglar sågo ned
med häpnad, hur han léd" etc.

Nedanför änglagestalterna och på hvardera sidan om altartaflan resa sig statyerna af apostlarna Petrus och Paulus till en höjd af sex fot hvardera. Altartaflan är 17 fot hög och 10 fot bred. Altaret är utfördt i hvitt och guld, och därå äro uppställda ett större gyllene kors samt tvenne ljusstakar. På ömse sidor om altaret höja sig från golfvet tvenne sjuarmade, gyllene kandelabrar. Dekorationsmålningarna i koret äro utförda *al fresco* väsentligen efter mönster från Kölnerdomen.

Koret afskiljes genom en smakfull och fint utarbetad altarrund från den öfriga delen af kyrkan. Golfytan närmast altarrunden utgöres af en plattform, hvartill leda tvenne trappsteg från midtel- och sidogångarna, men som för öfrigt är afstängd från den öfriga delen af kyrkan genom ett skrank, utarbetadt i samma mönster och öfverensstämmande med bänkarna.

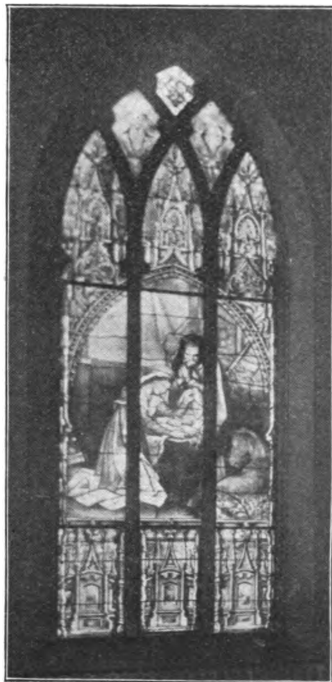
Å väggarna på ömse sidor om koret äro anbragta tvenne oljemålningar inom förgyllda gipsramar, föreställande den ena Uppståndelsen och den andra Himmelsfärden. Dessa målningar så väl som altartaflan äro utförda af professor Olof Grafströms mästarehand.

På sidorna om koret finnas tvenne rum, det ena utgörande sakristian, hvarifrån ingång finnes till koret, och det andra kyrkovärdarnas rum, inneslutande äfven ett brandfritt kassahvalf.

MARIA-KYRKAN I NEW BRITAIN.

Predikstolen.

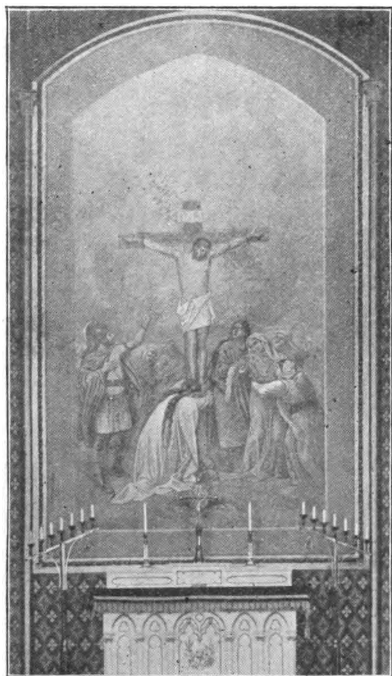

MARIA-KYRKAN I NEW BRITAIN.
Fönster.

Predikstolen är placerad utanför koret vid den främsta vänstra pelaren i kyrkan. Den är ett gediget konstverk, utfördt i ren götisk stil med tronhimmel, och uppbäres af nio med kapitäler försedda pelare. Den är förfärdigad af ek och prydes af en myckenhet fint skulpturarbete, utfördt af den framstående träsnidaren Alois Lang från Manitowoc, Wis.

Kyrkans golf är belagdt med korkmattor ("inlaid linoleum"), utom i koret och på plattformen, där en grön plysmatta är ämnad att föreställa den gröna ängen, där herden vallar sin hjord.

De solida och bekväma bänkarna äro af ek samt grupperade i fyra afdelningar, åtskilda genom en midtelgång och tvenne sidogångar, ledande till hvar sin dubbeldörr.

Sittplatser finnas nere i kyrkan för 700 personer. Läktaren har sittplatser för 300. Men med extra stolar i de breda

MARIA-KYRKAN I NEW BRITAIN.

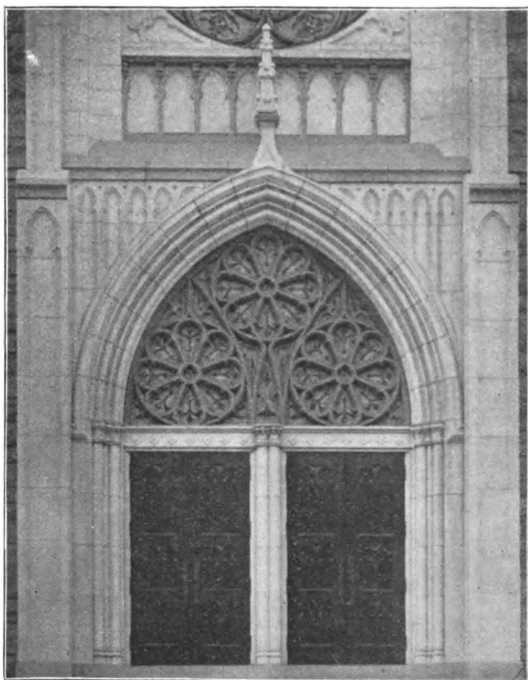
Altartaflan.

gångarna och i de rymliga korsarmarna kan kyrkans kapacitet ökas till inemot 1,300 personer.

Läktaren är halfcirkelformig med ett utomordentligt vackert bröstvärn. I läktarens bakgrund synes den stora piporgeln, uppförd af den välkända firman Hillgren & Lane,

Alliance, Ohio. Den har 28 stämmor, fördelade på två manualer, och en pedal samt ett mycket fullständigt system af kombinationer och s. k. "accessories".

Framför orgeln finnes sälskild plats för ett 30-tal körsångare.

MARIA-KYRKAN I NEW BRITAIN.

Portalen.

Belysningen i kyrkan sker med så väl elektricitet som gas samt uppbäres af trenne vackra, stilenliga ljuskronor i självfva kyrkan samt en i vestibulen, förutom många andra ljuskransar och ljuskomplexer kring pelare och å väggar.

Vi hafva nu genomvandrat Svensk-Amerikas skönaste lutherska tempel, och vi kunna blott önska, att det alltid måtte förblifva en centralpunkt i Östern för sann svenskhet, sann kristendom, sann lutherdom, till Guds ära och till främjande af hans rikssak i vårt land.

Vagabonderna.

Ur en otryckt dikt-cykel.

Af Edward Sundell.

(Vid ett tillfälle i maj månad, då barnskarorna återvände från majfesterna i Central Park, New York.)

BLUFFEN:

Rulle, du Rulle, se barnungars skara,
se, hur det skiftar i rödt, hvitt och blått.
Gossar och flickor samman sig para,
bal'n i det gröna har stått.

RULLE:

Bluffen, du Bluffen, se solen sig sänker
skönt uti guld bakom grön palisad,
kysser de unga med strålar och tänker:
länge på er låt mig skåda så glad.

BLUFFEN:

Solen, som hjärtat förtjusar de unga,
värmer och lifvar det gryende mod.
Ack, hur de ungarna skräna och sjunga:
vi för vårt hemland offra vårt blod!

BÅDA:

Fattig mans barn uppå majfest har varit,
dansat på gräset så mjukt och så grönt;
fattig mans barn har den glädje erfarit,
som deras lif gjort härligt och skönt.

(Vid ett tillfälle, då Bluffen beklagade sig för Kalle, att en viss företagsam yankee för honom förklarat, hur lätt det går att hastigt bli rik.)

BLUFFEN:

John McDonald sina planer
lade ut, hur man blir rik,
hur man frossar på fasaner
och blir stor och magnifik.
Lätt det går, om blott man vågar
och ens nerver piffar opp;
ser man hoppets gyllne bågar,
blir det lif i själ och kropp.

KALLE:

Hans planer, hvilka voro de?

BLUFFEN:

Han sad': Till Wall street er bege.

KALLE:

Och så du gjorde?

BLUFFEN:

Ja, men ej det borde.
Jag ropar ve!
Ty där för mycket fanns — in spe.

KALLE:

Hur så?

BLUFFEN:

Hör tåligt på.
Jag fångades där i ett rysligt sus,
det hördes precis som orkaners brus,
det var aktier och aktier, poänger, poänger,
jag köpte och sålde... ja, ännu det svänger
och svingar i hjärnan.

KALLE:

Fåfängt du blänger,
dig vrider och vränger.
Aha, du din otur förstorat......
du har allt förlorat!

BLUFFEN:

Ja, gunås, är det så.
Hvarje dollar fick gå.
Hur jag klåddes!

KALLE:

There are others.

(Kvällscen bland de "tusen öarna", då direktören och Bluffen tyckte sig vara i Sverige igen.)

DIREKTÖREN:

Mellan mörka furustammar
blänker aftonsolens gull;
ensligt moln på fästet flammar,
vinden susar vemodsfull.

BLUFFEN:

Månens silfvergata glimmar,
skimrar ifrån strand till strand;
sagosken i kvällens timmar
öfver tusen öars land.

BÅDA:

Björk och furor, flod, som finner
ro i fjäran österfjord,
sky och stjärnor — allt påminner
oss om älskad fosterjord.

(Paul och Kalle vid ett tillfälle, då den förre, hvilket ofta hände, uttryckte sin beundran för Sverige och dess kvinnor.)

KALLE:

Paul, du är liten, men naggande god,
högre i höjden du nått än de flesta,
du är famös, äger adeligt blod,
hvad ibland folken, som du hunnit gästa,
har du som skönast betrakta fått?
Duktigt med färger, helst gult och blått.

PAUL:

Kalle, jag gärna vill tälja dig det:
ifrån ekvatorn, ja, långt upp mot polen,
högst utaf allt var min fröjd, som du vet,
kvinnor att dyrka som blommorna solen.
Färger här har du: se Sveriges fält
bölja för vinden i aftonsolsbränden;
se, öfver dessa har himmelen ställt
kvinnornas ögon, de blå, som till anden
gifva den styrka, gifva den makt,
som Sverige dess ära bragt.

(Bluffens fjärde juli-funderingar för några år sedan.)

Är pojken liten, är pojken stor,
till åren sju eller sjutti,
det gör detsamma, han gnor och snor
på fjärde juli — kaputt i
om skägget sveds eller fingrar brännas,

blott julikänslor i hjärtat kännas,
ty fjärde juli är pojkars dag,
och den skall firas i pojkalag
med blixt och dunder och skarpa toner
ifrån raketer och från kanoner.

Du son från fjärran, ej bland oss född,
stäng dörren till, du, då skotten smälla.
Och ser du mig emot planket stödd
med blodig näsa, du bör ej gnälla,
ty modigt bära vi hvar blessyr
på fjärde juli, du dag bland dagar.
Hej, låt oss njuta hvart äfventyr,
ty här finns ingen som klagar.

(Vagabonderna vid Pauls bår.)

BLUFFEN:

Kejsarstadens dystra himmel
ur vår glada vänkrets stal,
hvad ej ens i söderns vimmel
vågats af en kannibal.

KALLE:

Saknans tårar kinden skölja,
hjärtat snabbt hörs slå,
ty på Stygens mörka bölja
vi med tanken blott dig nå.

RULLE:

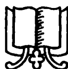
Lugnt du sofver, må du sofva,
vänskapskänslor följa dig.
Hemskt de höras, jordfall dofva,
på din kista. Frid med dig!

DIREKTÖREN:

Samlens i en ring kring vännen,
stämmen upp ett varmt farväl,
och i toner ömt bekännen,
att han var en ädel själ.

ALLA:

Ädel är du, ädel var du,
minnet sig ej från dig slite!
Till oss trogen vänskap bar du,
sakta nu: Integer vitae.
Integer vitae scelerisque purus,
Non eget Mauris jaculis nec arcu,
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra.

Om Esaias Tegnérs "erotiska passion".

Af E. A. Zetterstrand.

För några år sedan utgaf "The Globe Publishing Company of New York" ett omfångsrikt verk, kalladt "Ridpath's Library of Universal Literature", hvari läses i Esaias Tegnérs biografi bland annat följande: "Han var icke en kyrkans man och i sanning icke heller känd för religiös karaktärsuppfostran. Tvärtom var han just vid tiden för sin utnämning (till biskop) midt inne i en olycklig kärleksaffär. Han älskade en i Lund boende skön, gift dam, Euphrosyne Palm, hvilken försmådde hans kärlek. Därigenom blef han en misantrop och framhöll i ett antal sånger kvinnornas hjärtlöshet." En svensk-amerikansk tidning ("Hemlandet") frågade i anledning af denna Ridpaths uppgift: "Hvar står detta skrifvet? Ur hvilken källa har dr J. C. Ridpath hämtat denna uppsats? Visst är, att den icke varit något af de svenska litteraturhistoriska arbeten, som utkommit. Sådana män som prof. Schück och Warburg känna icke till omnämnda kärleksaffär och söka följaktligen icke i densamma orsaken till skaldens misantropi."

I en kort uppsats, som insändes till den nyssnämnda tid-

ningen, svarade jag på den framkastade frågan, angifvande den sannolika källan till den Ridpathska uppgiften. Jag har nyligen påmints om denna sak under läsningen af en del utdrag ur bref till och från Tegnér, införda i en svensk tidskrift, och då dessa bekräfta riktigheten af ett par i ofvannämnda uppsats anförda yttranden samt bibringat mig en bestämd öfvertygelse i den afhandlade frågan, känner jag mig hågad att ännu en gång upptaga den till behandling, så mycket mer som ju ämnet både äger allmänt intresse i och för sig och dessutom har ej så liten betydelse för en rätt uppfattning af Tegnérs personlighet och äfven af åtskilligt i hans diktning. Då jag ej gärna kan hänvisa läsaren till den omordade tidningsuppsatsen, nödgas jag här upprepa det hufvudsakliga däraf.

Doktor Ridpath har troligen hämtat sin uppgift om att Tegnérs misantropi orsakades af obesvarad kärlek till en fru Palm närmast från "Encyclopædia Britannica", hvarest i artikeln om Esaias Tegnér följande påstående göres: "Tegnér var vid denna tid (nämligen 1825, då han fullbordat 'Fritjofs saga') passioneradt förälskad i en viss skön dam, Euphrosyne Palm, gift med en stadsnotarie i Lund, och på samma gång denna olyckliga passion inspirerade mycket af skaldens bästa poesi, förvandlade den hans blod till galla. Från och med denna tid är kvinnornas hjärtlöshet ett stående ämne hos Tegnér." Artikeln är skrifven af engelsmannen E. W. Gosse och baserad på följande angifna arbeten: "Böttiger, Teckning af Tegnérs lefnad"; "Georg Brandes, Esaias Tegnér"; "Thomander, Tankar och löjen". Det är de båda sistnämnda, som äro den ifrågavarande kärlekshistoriens hemulsmän.

Den danske litteraturkritikern Georg Brandes utgaf år 1878 en skrift med titeln "Esaias Tegnér, en litteraturpsykologisk studie", hvari han gör det påståendet, att de utbrott af hypokondri, hvilka möta oss såväl i dikten "Mjältsjukan" som

här och hvar i Tegnérs bref från särskildt åren 1825 och 1826, härflyta från "en erotisk passion, som otillfredsställd rasar ut, ungefär liksom en nyss eldfrustande ångvagn, hvars drifkraft ej vidare användes, utsänder sin ånga med ett skärande missljud." Föremålet för denna passion var enligt Brandes konsistorienotarien Palms maka (född Hising), hvilken omnämnes i anmärkningarna till styckena "Knutsystern" och "Euphrosyne" i "Tegnérs Samlade Skrifter". Denna sin åsikt grundar Brandes på ett yttrande af Thomander i bref till C. F. Dahlgren, dateradt Årup 1827 och intaget i den af Arvid Ahnfelt utgifna boken "Tankar och löjen af Joh. Henr. Thomander". I nämnda bref läses: "En annan historia gjorde honom (Tegnér) ännu mera missmodig. För en fru Palm hade Tegnér mycken affektion. Från hennes klavér gick han aldrig, när hon spelte där. Atterboms 'Hulda Rosa' var hans favoritstycke. Jag hade varnat äldsta fröken att icke spela den, emedan då komme den onde anden öfver Saul. Men, som oftast händer, det förbjudna gjordes, under det hon trodde honom vara med oss, och han dock stod utanför dörren till det rum, där hon satt. Hon hade icke väl hunnit anförtro mig vid hemkomsten, huru lyckligen hon hunnit sluta 'Hulda Rosa', innan Tegnér kom: i samma ögonblick begärde han i stället för Crusells Fritjof 'Hulda Rosa', och sedan var hans lynne förbi på Årup. Ännu på Stensnäs hade det onda ännu icke öfvergifvit honom."

År 1878 utgaf Tegnérs måg, professor C. W. Böttiger, en liten skrift med titeln "Förklaring med anledning af ett utfall i den af Georg Brandes utgifna skriften: Esaias Tegnér, en litteratur-psykologisk studie", hvari han bemötte de anmärkningar, som Brandes framställt mot periodindelningen i "Tegnérs Samlade Skrifter", först utgifna af Böttiger. Äfvenså tillbakavisar han här, visserligen mera indirekt men dock tydligt nog, Brandes påstående om orsaken till "katastrofen under år 1825."

I den af professor G. Ljunggren utgifna afhandlingen "Tegnérs Fritjofs saga", införd i Svenska akademiens handlingar (1877—1878) samt i "Smärre skrifter II" af nämnde författare, läses i en not angående Brandes och dennes ofvannämnda bok: "Likaledes torde kunna anmärkas, att hans 'psykologiska' funderingar stundom hafva fört honom till besynnerliga antaganden och fullkomligt grundlösa hugskott, såsom bland annat om orsakerna till det dystra svårmod, som öfverföll Tegnér omkring år 1825." Beträffande dessa orsaker säger Ljunggren på annat ställe i samma afhandling, att det svårmod, hvari Tegnér råkade, strax efter det han fullbordat Fritjofs saga, "stod i sammanhang med kroppslig sjukdom och ett lefverlidande, hvilket tidtals fängslade honom vid sängen. Detta svårmod ingaf honom emellertid leda åt hela världen och icke minst åt sig själf och sin verksamhet. De sorgliga bevisen härå föreligga i hans brefväxling."

Professor Karl Warburg, som skrifvit om Tegnér i den af honom och prof. H. Schück utgifna "Illustrerad svensk litteraturhistoria", yttrar sig mera reserveradt i den ömtåliga frågan. Han säger: "Det förefaller, som om redan förkänslan af biskopsämbetets svårigheter bidragit till den djupt olyckliga och nedtryckta sinnesstämning, som omkring 1825 och sedan tid efter annan visar sig i hans sinne... Själf tillskrifver han denna hypokondri ett ärftligt anlag, det gryende vansinnets, hvars utbrott han ständigt fruktade, men otvifvelaktigt hafva inre och yttre tilldragelser medverkat till de djupa själslidanden, han genomgick omkring 1825. I hvad mån erotiska missräkningar, möjligen ock sviken vänskap, härtill bidragit, förblir väl alltid en gåta, men i senare afseendet må påpekas ett bref på nyåret 1825 till Brinkman, däri Tegnér förklarar, att om man är tvungen att förakta en människas karaktär, helst en som varit en kär, då erfar man, hvad lifvet har bittrast, då vänder sig en öppen, brinnande

själ med vämjelse från det falska, hycklande släktet och instänger sig i eremithyddan.”

På ett annat ställe säger samme författare, att ett visst samband torde råda mellan mörkare ställen i de senast diktade Fritjofssångerna och en dyster stämning i skaldens inre, som samtidigt ger sig luft, t. ex. i poemet “Mjältsjukan”. “Härvidlag är dock vanskligt”, tillägger han, “att, såsom Brandes gjort, draga allt för snabba slutsatser, särskildt med hänsyn till författarens eget kärlekslif. Det gäller ju att finna den *rätta* nyckeln till dikten, gissningar kunna lätt leda till en falsk.”

Att Tegnér kände sig nedstämd vid tanken på biskopsämbetets svårighet, synes visserligen framgå af ett bref till F. M. Franzén, dateradt Lund den 13 nov. 1825, hvari han klagar öfver att han nu skall komma till ett främmande folk, där ingen känner och förstår honom, ingen ursäktar hans öfverilningar och svagheter, att han skall emottaga ett tämligen desorganiseradt stift, där han blir nödsakad att vidtaga åtgärder, hvilka skola utropas för despotiska eller förklaras ur ett barnsligt nyhetsbegär. Men dessa bekymmer synas ha varit mera tillfälliga, ty i ett annat bref, skrifvet samma år till Brinkman, säger han, att bland alla de gissningar, man hade i Stockholm om orsaken till hans själslidande, voro gissningarna om biskopsbekymren de olyckligaste. “Jag vet icke”, tillägger han, “hvarmed jag förtjänt att anses *så* odugslig, att jag icke ens skulle kunna vara biskop, eller så vankelmodig och karaktärslös, att jag strax i början skulle ångra, att jag fått, hvad jag förklarat mig önska.”

Att Tegnérs svårmod stod i sammanhang med kroppslig sjukdom, synes ock af hans bref, men enligt hans egen mening var det ej den kroppsliga sjukdomen, som alstrade svårmodet, utan tvärtom. Han skrifver till Brinkman den 17 aug. 1825: “Kroppsliga plågor har jag äfven, i synnerhet klämsel under bröstet, som vanligtvis försvinner med gråt. Jag lär med ett

SVENSK-AMERIKANSKA KONSTNÄRERS ARBETEN:

Jesus stillar stormen. Oljemålning af C. E. Hallberg.

ord vara hysterisk eller nervsvag eller hypokondrisk, eller Gud vet hvad läkarna kalla, hvad de ej begripa. Ty jag märker nogsamt på mig själf, att det är egentligen två ting, hvarom medici och filosofer alldeles ingenting veta, nämligen kropp och själ. Hvad jag utan all både medicin och filosofi kan inse, är, att min sjukdom kommer från själen och verkar på kroppen, hvaremot andras tar den motsatta riktningen. För öfrigt hör jag allehanda namn, nämligen hemmorroider, gikt, lefversjuka etc. För att nu få status quo åtminstone rubricerad har jag beslutat att resa till Köpenhamn och tala med därvarande läkare, ehuru jag är öfvertygad, att de ej veta mer än härvarande." Nästföljande dag företogs den omtalade resan till Köpenhamn, och samma dag skref Tegnér till Brinkman: "De (läkare), som äro här, tro, att min lefver är attackerad. De narrarna! Själen är attackerad, och för henne gifves intet annat läkemedel än de, som hämtas från det stora universalapotek, som kallas grafven."

En tid efteråt skrifver han till L. Lemchen: "Min hälsa är bättre än mitt lynne. Danska doktorerna, som jag rådfrågat, trodde, att min lefver var angripen. Jag påminner mig härvid en hypotes af Aristoteles, nämligen att själen satt i lefvern. I det afseendet är jag visserligen lefverpatient."

I ett bref till baron G. F. Åkerhjelm, dagtecknadt den 22 januari 1826, läsa vi: "Jag erkänner med rörelse den godhet, hvarmed Hr Baron intresserar sig för min hälsa. Den är svag och ombytlig, och det onda härleder sig möjligtvis från någon oordning i underlifvet, enligt hvad Hr Baron förmodar. Men det väsentliga är dock väl en sinnessjukdom. Täta anfall af hypokondri och leda vid hela det mänskliga lifvet, i synnerhet vid mig själf, omväxla som oftast med transitorisk, öfvermodig och utsväfvande glädje. Härtill kommer en retlighet i nervsystemet, som förtager nattens hvila och dagens ro. Mitt sinne är *okristligt,* ty det har ingen *sabbat.* I allmänhet tänker jag, att min sjuklighet kommer

mindre af *underlifvet* än af *lifvet*. Ack, det är en svår sjukdom, men min blir förmodligen i detta afseende ej långvarig. — Porla kan jag i sommar ej begagna af flera skäl. Gifves det ej något mineralvatten, som kallas Lethe? Det skulle kanske hjälpa mig.”

Hvad beträffar Tegnérs fruktan för vansinne och därmed sammanhängande hypokondri har jag i hans bref från år 1825 endast på ett ställe funnit honom beröra detta ämne, och där talar han till och med om den nog så allvarliga saken på ett skämtsamt sätt. Han skrifver till M. Lagerlöf den 3 april 1825: “Jag har på någon tid lidit af ett ovanligt svårt och mörkt lynne. Gud bevare mitt förstånd! Du vet, att det går en åder af galenskap genom min släkt. Hos mig har den väl hittills brutit ut i poesi, som är en lindrigare art af vanvett; men hvem kan försäkra, att det alltid tar den vägen?”

Af dessa brefutdrag, hvilka alla äro hämtade från “Esaias Tegnérs Efterlämnade Skrifter”, framgår, att det djupa svårmod, som plötsligt bemäktigade sig skalden det nyssnämnda året, ej, enligt hans egen bestämdt uttalade mening, hade sin egentliga orsak i hans kroppsliga sjukdom och ej heller härledde sig från anade svårigheter i samband med det biskopsämbete, han snart skulle tillträda. Men hvar hafva vi då att söka den egentliga roten till denna sinnesoro, nedslagenhet och retlighet i lynnet samt leda vid sig själf, människorna och hela lifvet, hvaråt han gifver så omisskännliga uttryck i sina bref? Det är tydligen något visst upplefvadt, något fullt medvetet, som mer än fysisk sjukdom och andra motigheter plågar honom, men som är af så ömtålig och enskild art, att han ej anser sig kunna eller böra yppa det för sina vänner och förtrogna. Emellertid saknas ej antydningar härom i hans bref.

Den 3 mars 1825 skrifver han till Brinkman: “Jag har eller gör mig bekymmer (hvilket går ut på ett och samma), dem jag ej kan anförtro åt någon. Jag är mindre *förstämd*

än *nedstämd* . . . När du någon gång beder till Gud för ett olyckligt hjärta, så glöm ej att innesluta mig i dina böner." Och i juni samma år: "Blindhet föreställer jag mig som den rysligaste af alla jordiska olyckor — näst en, som jag själf erfarit."

I samma bref, hvari han bemöter gissningarna om hans biskopsbekymmer, yttrar han: "I öfrigt roar man sig här, liksom i Stockholm, med allehanda gissningar om skälet till mitt själslidande, liksom om mänskliga lifvet ej vore sin egen sjukdom, liksom man för att se det mörkt behöfde annat än friska ögon. Jag påstår icke därför, att jag ju kan ha min särskilda orsak till sorg, men då jag förtiger den, borde åtminstone mina vänner sluta däraf, att hon icke kan omtalas. Icke all olycka antar en yttre, synbar form, åtminstone för sinnen, som ej äro alltför grunda; och i hjärtekammaren är rum för mången orolig fridsförstörande gäst, som aldrig framträder i dagen . . . I öfrigt är jag fullkomligt af samma tanke som fruarna D. och S., att nämligen ditt umgänge skulle fördrifva mina griller, om de nämligen hade sin grund i hufvudet; men i den camera optica, som vi kalla för hjärtat, faller intet ljus utom vårt eget, och hon måste ofta stänga till sina fönstergluggar för själfva vänskapens ögon."

I det förutnämnda brefvet till Franzén säger han sig vara nervsvag, hypokondrisk och förstämd, och att han börjar begripa, hvad människofruktan kan betyda. "Och likväl", tillägger han, "är detta ingalunda mitt enda, icke ens mitt största bekymmer. Jag har haft och har andra. Men natten tiger, och grafven är stum; deras syster, sorgen, bör göra som de."

Efter hvad som framgår af dessa yttranden, är det hjärtats lycka, ro och frid, som störts, men hvem störaren är, anser han sig ej kunna yppa. Enligt Brandes förut angifna åsikt är det "en kvinna, som står bakom allt detta", nämligen just den fru Palm, som Thomander talar om i det ofvannämnda brefvet

till Dahlgren, och hvars skönhet och behag Tegnér besjungit i dikten "Euphrosyne". "Det tyckes", säger Brandes, "som om hans beundran för den sköna kvinnans person och talanger långsamt stigit till kärlek, som om han först då, när han skulle lämna Lund, blifvit fullt medveten om denna passion, som om han hyst förhoppning om genkärlek, och som han i smärtan öfver afslaget, i förtviflan öfver sitt hopps felslående, i vämjelsen öfver att beträda sig själf med att hafva satt all sin förtröstan uppå att, själf otrogen, fresta ett af honom älskadt väsen till otrohet, sjunkit ned i leda vid lifvet och i människoförakt. Han har då än känt sitt hjärta fyllas af förbittring mot henne, och det har förekommit honom, som om hon bedragit honom, som om hennes ögon först talat ett annat språk än nu hennes ord, och då rasade han mot kvinnofalskhet; än har han sagt sig själf, att hon försmådde honom, emedan han redan var gammal och snart grå, och har då förtviflat öfver att ungdomens lycka för honom vore förbi; än har han slutligen vändt sig mot sig själf, och det tungsinta självföraktet har frätt och gnagit det hål i hans lefnads fordom så stolta skepp, hans Ellida, genom hvilket sjukdomens, människohatets och vansinnets svarta böljor strömmade in och öfversköljde allt."

Brandes påpekar vidare, hurusom Tegnérs mörka sinnesstämning tagit sig uttryck i tvenne dikter från denna tid, nämligen "Mjältsjukan" och "Fritjofs återkomst", hvilken senare tillhör de stycken i "Fritjofs saga", som sist skrefvos. Han spårar en viss likhet mellan den förstnämnda dikten och Fritjofs vredesutgjutelser öfver den älskades trolöshet. "Fritjof fördömer ej ensamt en enskild kvinna för hennes trolöshet mot honom, utan han utsträcker denna sin dom till hela det kvinnliga könet. Kvinnan är en lögn, säger han liksom skalden i 'Mjältsjukan'. En narr är den, som litar på tro och heder, så lyda orden här liksom där. En enstaka bitter erfarenhet utsträckes hos Fritjof liksom hos hans skald till män-

niskoförakt och vämjelse vid lifvet. Ej underligt; de voro närmare besläktade än far och son." Författaren anmärker vidare, att från detta ögonblick kapitlet om kvinnans trolöshet blott därigenom, att hon är kvinna, är ett stående kapitel hos Tegnér, och bekräftar detta genom hänvisning till en del uttryck i hans bref och tal.

Är nu månne den af Brandes framställda åsikten om anledningen till Tegnérs hypokondri byggd endast på "grundlösa hugskott" och gissningar? Det svar, en opartisk granskning måste gifva på denna fråga, kan i min tanke ej blifva annat än nekande. Det måste väl medgifvas, att de yttranden af Tegnér själf, som här ofvan anförts, gifva ett starkt stöd åt Brandes "funderingar", och dessutom kan man väl ej skäligen lämna ett uttalande af en så aktad man som Thomander utan afseende. Tegnérs erotiska känslolif har nu ock fått en ny och intressant belysning genom den artikel, som prof. E. Wrangel publicerat i tidskriften *Ord och Bild* (1906, häftet 1, 2) med öfverskriften "Tegnérs biktmoder." Den, som Tegnér själf benämnt sin biktmoder, var friherrinnan Martina von Schwerin å egendomen Sireköpinge, belägen omkring tre mil från Lund. Hon var en skön och spirituell dam samt tillika ovanligt litterär och underhöll skriftlig förbindelse med flera af sin tids vitterhetsidkare. Lifligast var den, hon underhöll med C. G. von Brinkman, som också var Tegnérs intime vän. Brinkman tröttnade aldrig att bringa sin "Stella", som han benämnde henne, sin beundran och hyllning, hvarom hans många bref till henne vittna, hvilka, enligt uppgift af Börjeson i dennes inträdestal i Svenska akademien, lära uppgå till summa 3,500.

Det var på sommaren 1820, som Tegnér gjorde den intagande friherrinnans bekantskap. Kort därefter började en korrespondens dem emellan, som tidvis var rätt liflig, särskildt medan Tegnér vistades i Skåne, och som alltjämt fortsattes till dennes senaste år. Tegnérs känslor för den sköna frun på

Sireköpinge blefvo efter hand något mer än blott vänskapens, såsom framgår af följande yttrande hos Wrangel: "Den hänförda men platoniska vänskap, som Brinkman kunde visa sina "beskyddarinnor", hade Tegnér för sin del svårt att upprätthålla. Ofta fick han af sin väninna på Sireköpinge förebråelser för sin ringaktning af vänskapen, 'denna anspråkslösa, af Tegnér försmådda gudomlighet.' 'Kärleken är lifvet, men allt lif dör under luftpumpen. Platonismen, nämligen den erotiska, är blott en lysande ensidighet', skref Tegnér till Brinkman, som likaledes beklagat sig öfver hans förakt för svärmeriet. Tegnérs egen känsla för den charmanta friherrinnan hotade också en gång att gå öfver 'platonismens' gränser. Att den kunde räddas och icke utsläcktes, fastän hon tillgrep 'luftpumpen' — om man så får kalla den svalkande luftning, som en resa borde medföra —, att hans känsla för henne, efter någon tids afkylning, kunde luttrad öfvergå i en varm vänskap och aktningsfull hängifvenhet, det är Martina von Schwerins ovanskliga förtjänst."

Den åsyftade resan, som helt hastigt blef beslutad, gällde Stockholm och företogs i början af år 1824. Tegnér tog illa vid sig, när han erhöll kännedom därom, och skref: "Den nu beslutna resan är (förlåt min uppriktighet) ett förräderi *åtminstone* mot vänskapen. Res emellertid lycklig och glöm gärna en öfvergifven, i fall det ökar friherrinnans lugn." Brefväxlingen upptogs åter, men afslöts strax efter friherrinnans återkomst till Skåne på försommaren 1824, och nu inträffade en årslång paus i umgänget mellan henne och skalden.

Under tiden hade Tegnér förälskat sig i den förutnämnda Euphrosyne Palm. Ty uppenbarligen är det hon, som åsyftas i Wrangels uppsats, då han vidare säger: "Rätt snart efter Sireköpingsförtjusningens afkylning hade skaldens hjärta ånyo fattat eld och nu häftigare än förut. Föremålet var en dam ur den lundensiska vänskapskretsen, som han redan

länge beundrat, bland annat för hennes vackra röst. Men också hon hade måst uppträda afvisande — det var i början af år 1825 —, hade blifvit förbehållsam, tyst och undvikande. Detta tog han naturligtvis som ett förräderi och 'trolöshet.' Förhållandet kunde ej räddas, det var icke alla, som ägde Martina von Schwerins förmåga att gent emot den lätt antändlige och ömtålige skalden finna en modus vivendi. Tegnér klagade bittert och använde som vanligt, icke minst i privata meddelanden, de starkaste uttryck: 'Solen i mitt lif är slocknad, bara mörker rundt omkring', citerar han; hans hjärta var nu ett benhus, hvilket först grafven skulle gifva ro. 'Besviken, skymfad, förrådd' stod han som Fritjof och klagade öfver

En blåögd lögn, som med falska tårar
alltjämt oss tjusar, alltjämt oss dårar.

I sin öfverdrift blef han orättvis. Han hade aldrig varit 'älskad af en kvinna, kanske icke heller förstådd af en vän.' 'Jag vet ett enda fruntimmer i Sverige, som kunnat hindra detta, som kunnat fylla den oändliga klyftan i mitt hjärta; men hon — dock jag får icke vara otacksam'."

Efter ett besök på Sireköpinge i oktober 1825, under hvilket han fått utgjuta sin sorg i "biktmoderns" sköte, säger han sig andas lättare. Brefväxlingen dem emellan blef nu lika liflig som den varit några år förut. Väninnan på Sireköpinge gladdes öfver att skalden nu föreföll lugnare. "En blind och ovärdig passion" hade fattat honom, det insåg han nu. Han vredgades visserligen alltjämt, men icke på individen, utan på hela släktet, "och däruti finner jag mycket vunnet", skref Martina von Schwerin, "lika mycket om hela könet misskännes, då en enda förlorat den måhända dyrköpta förmågan att göra det förhatligt." Emellertid anmärker Wrangel riktigt, att någon egentlig ljusning icke inträdde i Tegnérs lynne, så länge han var kvar i Lund.

Det ofvanstående tarfvar knappast några kommentarier. Det talar för sig själft. Här hafva vi för visso att söka nyckeln till den mörka sinnesstämning, som alstrade de harmfyllda verserna om kvinnans otrohet i "Fritjofs återkomst", den dystra lifsåskådningen i "Mjältsjukan" samt de många uttryck af bitterhet, lifsleda och människoförakt, som möta oss i Tegnérs bref från 1825 och däromkring. Att kroppslig sjukdom, fruktan för vansinne, sorg öfver den stundande skilsmässan från vänkretsen i Lund, tillfälliga bekymmer och svårigheter i samband med de biskopliga ämbetsgöromålen, som delvis hade tagit sin början redan före flyttningen till Växjö, — att allt detta haft en betydande del i hans svårmod, det vill ingen förneka. Men då han själf gång på gång försäkrar, att detta är ej det egentliga eller det värsta, som plågar honom, utan det är något annat, som har sin rot i själen och hjärtat, något som han ej kan omtala, icke ens för sina bästa vänner, — då hafva vi väl rätt att taga honom på hans ord och tro, hvad han säger. Och när det ändå fanns för honom en vän, för hvilken han ansåg sig kunna bikta sitt "hjärtas hemlighet", och denna nu ej längre är någon "hemlighet", så är man ju ej heller nu mera inskränkt till gissningens område i fråga om skaldens hjärtesorg. Hvad man med allt skäl kan förvåna sig öfver, är, att framstående litteraturforskare i Sverige, som haft och ha tillträde till biblioteken därstädes och därför med all sannolikhet också för länge sedan varit bekanta med innehållet i den Tegnérs korrespondens, hvilken först nyligen kommit till allmänhetens kännedom, — att dessa kunnat tillbakavisa hvarje antydan om att en erotisk lidelse haft något att göra med Tegnérs hypokondri, såsom blott "falska gissningar", "besynnerliga antaganden", "fullkomligt grundlösa hugskott" o. s. v. Man har ej tvekat at i den osminkade sanningens ljus framställa andra historiska personers både offentliga och privata lif, och det finnes intet skäl att i detta hänseende göra något undantag för Tegnér.

Man skulle kanske vilja göra den invändningen emot den slutledning, hvartill vi kommit, att det ju icke var endast det ofvannämnda året, Tegnér besvärades af svårmod, utan att han med längre eller kortare mellantider led däraf allt framgent, ja, att det slutligen gick så långt, att hans förstånd omhöljdes af vansinnets hemska natt. Man skulle måhända vilja visa på detta faktum och ironiskt fråga, om Tegnér kanske gick i kärleksgriller alltjämt från och med år 1825. Härpå kan svaras, att det ju är möjligt, att orsaken till de anfall af hypokondri, hvaraf han led sagda år, kunde vara en annan än till de längre fram inträffade. Men i självfva verket förefanns äfven senare samma orsak med samma verkan, såsom framgår af Tegnérs fortsatta korrespondens med Martina von Schwerin.

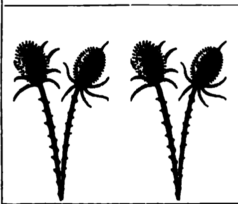
I ett bref af febr. 1835 säger han, att det sista halfåret i många afseenden varit det olyckligaste i hans lefnad. Till det, som nedstämt honom, hörde "ett och annat af andra orsaker, som det icke hör hit att omtala." Biktmodern anade snart, att det åter var en "henne" i fråga, och erbjöd sig att trösta "det oroliga blödande hjärtat." Längre fram manade hon honom ånyo att meddela någonting, "som talar hjärtats, förtroendets och sanningens språk." Tegnér, som kände behof af att utgjuta sitt hjärta för en förstående vän, ämnade ock vid ett personligt besök framföra sin bikt, men då han af göromål hindrades därifrån, skref han på hösten 1836: "Nu har jag ändtligen tagit mitt parti och ryckt mig ifrån ett förhållande, som passade illa för min ålder och min belägenhet i lifvet; men sådant sker icke utan uppoffring och strid, och det hjärta, som sålunda skall slita sig löst, blöder länge och ärrar först — i grafven." Det bittraste var, att den, af hvilken han trott sig vara förstådd, och som han anförtrott sin svärmande själ, visat sig alldeles ovärdig, "ett hvardagssinne, som icke har något annat ädelt än de yttre lögnaktiga anletsdragen." Icke kunde han heller meddela sig med sina

vänner: "jag har nog af det förakt, jag känner för mig själf, och behöfver ej lägga andras därtill."

"Ännu sved det länge i såret", tillägger prof. Wrangel, "och passionen fanns kvar, trodde han åtminstone själf, såsom vännerna vittna, ännu på hösten 1838." Härmed må jämföras ett bref från Henrik Reuterdahl till fru Hanna Molbech, dateradt den 4 oktober 1838 eller strax efter ett besök af Reuterdahl hos Tegnér och infördt i tidskriften *Samlaren* för 1904. Vi anföra därur blott så mycket, som rör själfva den här omhandlade frågan. "Häftigheten af den passion, hvaraf han lidit, har aftagit", heter det där, "men följderna däraf äro svåra. Han tror sig vara bedragen, förrådd, och har därigenom blifvit ännu bittrare mot människorna omkring sig, än han varit förut."

Af den här ofvan gjorda undersökningen framgår alltså, att den på Brandes stödda uppgiften i "Encyclopædia Britannica" och "Ridpath's Library" är i hufvudsak riktig. Det må nämnas, att jag ej funnit något rörande det afhandlade kärleksförhållandet i artiklar om Tegnér i andra uppslagsböcker på engelska språket, som jag undersökt, såsom "Chambers' Encyclopædia", "New American Cyclopædia", "The Encyclopædia Americana", "Johnson's Universal Cyclopædia" och "A Library of the World's best Literature, edited by Charles Dudley Warner."

Högtidsminnen.

Af C. G. Norman.

I.

Vid minnets öppna tempelport jag står
i skön och aningsdiger högtidstimma,
och till mitt hjärta varmt en hälsning går
från hvarje sken, som syns ur dunklet glimma,
från strålande och vackra stjärneljus
däruppe i det stora fadershus.

Det blir så tyst uti den helga stund,
då dagens sorl liksom en suck försvinner,
och goda änglar göra huldt sin rund
till jordens tjäll, då julens stjärna brinner.
På glänt hon öppnar sig, min hjärtedörr,
jag har ju hört de kära röster förr.

Min barndoms ängel, sorgsen men dock blid,
så stilla nalkas efter långa åren
och har som förr i svunnen lycklig tid
det hulda hoppets genie i spåren.
Och hjärtats högtidsrum för dessa två
stå väntande, då nu de klappa på.

Och ljus jag tänder i mitt skumma tjäll,
en doft jag känner som från granar friska,
och i den långa, minnesrika kväll
mång' väna röster till mitt hjärta hviska.
Det var för mig en jul, jag minns den nog,
en lycklig jul en gång i nordanskog.

Mig lockade ett fjärran lyckoland,
och bort jag drog från hemmets kära ställen,
men jagad af min känslas starka brand
jag skyndar hem ändå på julekvällen,
och tanken bär mig på sin snabba flykt
till låga hyddan, som min fader byggt.

Jag ropar högt de forna vänners namn,
som jag dem minns, då ut jag drog i världen
Ack, finns ännu för mig en trogen famn,
som icke slutits af den fala flärden?
Får jag som barn, då julens klockor slå,
i tidig morgonväkt till templet gå?

Han ligger där, den höga tempelgård,
så stolt och strålande på vigda kullen
bakom en ringmur utaf vård vid vård
med deras namn, som hvila under mullen.
Och klockor mana klart: "Kom hit, kom hit!"
så sällsamt skönt utöfver nejden hvit.

"Kom hit, du vandrare, från töcknig stråt.
som ofta vilse på din färd har farit.
Kom hem och bed ett innerligt förlåt
du, som så långt och länge borta varit.
Gå med till krubbans barn, gå med i dag,
då du förnimmer änglavingars slag."

Så tala rösterna i kvällens frid,
då underligt de tränga till mitt sinne,
och säll jag glömmer lifvets heta strid,
då hemmets julljus stråla för mitt minne.
Det smyger sig i ögats dunkla vrå
en fuktig glans, då julens klockor gå.

II.

Vinterns hvita drifva smultit, ängen lyste dunkelgrönt,
bäcken sorlade i dalen, lifvet log oändligt skönt,
genom nejden klungo klara tempelklockors djupa slag,
manande till Mästarns möte skarorna på påskens dag.

Vårsol glänste öfver kullen, där vi byggt de dödas stad,
där vi under torfvan gömde våra kära, rad vid rad.
Sabbatsfrid för mattadt sinne, jäktad själ en stilla hamn
gåfvos kärleksfullt därinne i det gamla templets famn.

Första psalmen re'n förklingat, då en främling tyst kom in,
dröjande längst ned vid dörren liksom tveksam i sitt sinn'.
Väl var klädedräkten sliten, ögats glans fördunklad var,
men hans skick förrådde ändå genomlefda lyckodar.

Åter brusade från orgeln påskens underbara bud,
hälsande från Lifvets Furste, kallande till Lifvets Gud;
och från korets altartafla såg den Gode Herden fram,
bärande på hulda armar hjordens vilsekomna lamm.

Och den obekante följde af predikan hvarje ord,
talet om en evig kärlek på en mörk och fallen jord,
om de bräckta grafvens länkar och det sälla lifvets land —
död i lifvet, lif i döden underligt hon sammanband.

Då sitt amen prästen sade, satt den obekante kvar,
högt dock nu sitt hufvud bar han, och hans blick var djärf och klar.
Sedan reste han sig sakta och försvann i dörren tyst,
innan ännu öfver folket varmt välsignelsen var lyst.

Hvem han var, det visste ingen, främling som han kom han gick,
men likt fordom en gång Tomas Mästaren han skåda fick,
se den genomstungna sidan, genomborrad hand också,
höra rösten utaf honom, som han länge tviflat på.

Hvad det dock är skönt i lifvet, att det finns en sådan hamn!
Huru väl det är i döden att få tro på detta namn!
Och då lifvets gåtor hopas och hvar mänskokraft är svag,
ger det mod att hoppfullt bida mänsklighetens påskadag.

III.

På minnets blad har skriften bleknat re'n,
liksom om hösten löfvets grönska svinner,
men på dess hvalf ännu i kvällen sen
ur mörka moln mång' fager stjärna brinner,
och i dess tysta, höga tempelgård
jag tyder runorna på vård vid vård.

Och när jag vill, jag ser det låga tjäll,
där mina lugna barndomsdagar flydde;
jag minns, hur trasten sjöng i sommarkväll,
och hur jag, drömmande, hans toner tydde.
I långa år jag ströfvat kring, men än
jag aldrig se'n har hört en sång som den.

Jag minns, när döden steg inom vårt hus, —
den första gången tvenne måste följa:
en liten pilt med blick så ren och ljus,
hvars minne tidens dunkel ej kan dölja,
och så en äldre bror. I samma bo
de vigdes båda två till griftero.

Jag läser allvar i min faders blick,
det glänser tårar i min moders öga,
och då jag tvekande ur stugan gick,
mitt hjärta fylldes utaf känslor höga.
Därute ljödo tempelklockors ljud,
så manande till tro på lifvets Gud.

Och snart jag blyg inför kamrater står
framför den blomsterkrönta altarrunden,
och huru ödet skiftar än, dock går
utur mitt minne aldrig denna stunden,
ty det var lycka uti barnets tro,
och det var frid och stilla, ljuflig ro.

Jag minns, att psalmen ljöd så underbar,
då den så varmt till nattvardsbarnen ställdes.
och huru rördt det späda hjärtat var,
då mången förbön för de unga fälldes.
En sällhet spordes, som ej sägs med ord,
då skaran trädde fram till nådens bord.

Se'n gick jag snart i vida världen ut
och skilda öden pröfvade på vägen.
Så blir det nog alltjämt till färdens slut, —
ett lif af växlingar i möda trägen.
Men då jag ensam får en högtidsstund,
jag stilla minns min barndoms altarrund.

Svensk-Amerikas dag i Norrköping.

Af Joh. A. Enander.

Förberedelser.

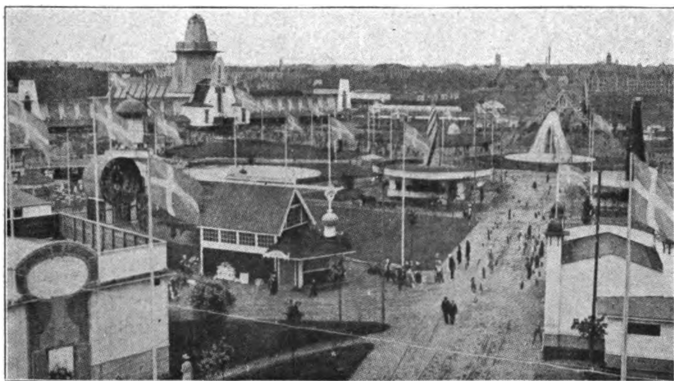
Äran af att en "memorial day" (grafsmyckningsdag) i år för första gången firats i Sverige tillkommer Svensk-amerikanska sällskapet i Göteborg och äran af Svensk-Amerikas dag vid utställningen i Norrköping i väsentlig mån Svensk-amerikanska sällskapet i Stockholm. Det senare af dessa sällskap, hvilka båda förtjäna att af svensk-amerikanerna uppmuntras och kraftigt understödjas, emedan de båda arbeta för uppnående af önskvärda mål, hade genom Förenta staternas företagsamme deputy generalkonsul Karl Friberg, sällskapets driftige och mångbereste ordförande redaktör Gustaf Gullberg, vice ordförande häradshöfding G. E. Fahlcrantz samt sekreteraren, den kraftfulle och ansedde ingeniören R. Ardell, hvilka alla lärt känna våra landsmän i Amerika samt önska bidraga till stärkande af samhörighets- och brödrakänslan mellan svenskarna och svensk-amerikanerna, hade gjort stora förberedelser och haft betydliga kostnader för festen, innan den gick af stapeln, och mera arbete och utgifter under och efter festen.

Till det ekonomiska underlaget för densamma hade konst- och industriutställningen anslagit 3,000 kronor och enskilda personer i Norrköping, grosshandlarna Fristedt och Appeltofft m. fl., hade lämnat frikostiga bidrag. En lokalkommitté af 20 bland stadens framstående herrar och damer hade varit sällskapet behjälplig med anordningarna. Vid utarbetande af detaljerna till den af både svenskar och svensk-amerikaner berömda paraden, hvilkens program ursprungligen uppgjorts af fru Hildur Löthner-Friberg, hade sällskapet lyckats erhålla i målarinnan fröken Lisa Johansson från Stockholm en god förmåga, som säkert haft mycket arbete under icke alltid lyckade försök att af heterogena element, som alltjämt tillkommo, skapa ett någorlunda helt.

Dagen före Svensk-Amerikas dag voro besökarna å utställningsfältet jämförelsevis få. Märkligt nog syntes Norrköpingsborna själfva icke omfatta sin utställning med det intresse, som man kunnat vänta, och i en af stadens arbetareföreningar, som blifvit inbjuden att i festfirandet deltaga, skall hafva yttrats, att ingen "klassmedveten" arbetare eller arbetareförening borde så göra, emedan festen var tillställd af "öfverklassen." Priserna på hotellen voro högt uppskrufvade, och det var icke lätt att äfven till högt pris erhålla tak öfver hufvudet. Stora skaror landsmän ankommo under dagens lopp, och slutligen vimlade stadens vackra promenader af män och kvinnor från de östra och de västra staterna. Och aldrig har en moder med hjärtligare ord hälsat sina barn, som länge varit borta, än hvad stadens tidningar af alla färger hälsade på vers och prosa de på besök komna svensk-amerikanerna. Dem gåfvos också i pressen erkännanden, hvilka förr varit i Sverige sällsynta.

Så t. ex. skref en af landets mest ansedda tidningar, att Svensk-Amerikas dag icke blott betecknade en vändpunkt i svenskarnas förhållande till svensk-amerikanerna, utan också bevisade, att uppfattningen af arbetets värde började att i

Sverige blifva en annan än förr, och, tillade tidningen, "det skall heller icke förbises, att den typ af svensk-amerikaner, som nu presenterar sig på hembesök, är en annan än den för tio eller tjugo år sedan vanliga. Svenskarna i Amerika ha under det sista decenniet höjt sig förvånansvärdt i ekonomiskt och kulturellt afseende, och de, som förespådde, att det svenska elementet därute i västern allt framgent skulle intaga en beroende och förbisedd underklass-ställning, ha missräknat sig. — — En stor klyfta finns mellan svensk kultur och amerikansk, och det element, som utgör en sammansmältning af båda, det svensk-amerikanska, har en mission att fylla både därborta och härhemma."

NORRKÖPINGS-UTSTÄLLNINGEN 1906.

Festdagens parad.

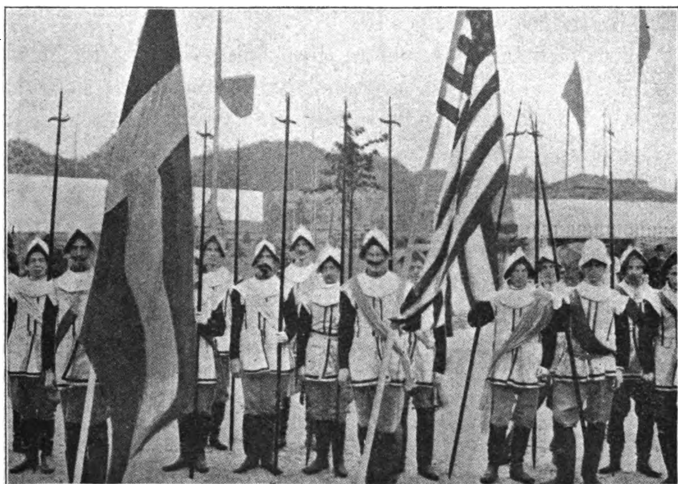
Svensk-Amerikas dag ingick mulen och regndiger, så att man t. o. m. fruktade att festtåget, som var dagens "clou", skulle komma att inställas. Många svensk-amerikaner, som vistades endast några få mil från staden, läto af regnet afskräcka sig från att besöka utställningen förr än — dagen

efter. Vid stadens hufvudgator hängde en mängd svenska och amerikanska flaggor, men drypande af vatten, och på båda sidor om gatorna stod en tät människomassa, som då en cirkus väntas i en stad i Amerika. Alla väntade på festtåget, som skulle, enligt programmet, afgå från utställningsplatsen klockan 12. Och vänta fingo både unga och gamla en rundlig tid.

Dagen före festdagen hade jag genom dr Sven Linnell, författaren till "Sveriges handel och industri i ord och bild", blifvit personligt bekant med den store latinaren dr Erik Rosengren, till hvilkens angenäma hem jag tog min tillflykt under regnet och blef på det hjärtligaste mottagen. Jag ställde mig vid salens fönster och betraktade folkskarorna, som böljade på gatan, och det gjorde mig ondt att se de många genomvåta barnen och de i lätta fantasidräkter klädda damerna, som kommit för att i festtåget deltaga, men nu stodo våta och huttrande under uppspända paraplyer. Att en stor procent af de väntande utgjordes af svensk-amerikaner, kunde man lätt märka, och det icke endast af de amerikanska flaggor i miniatyr, som buros af män och kvinnor, icke heller af klädedräkten, utan af anletsdragen och hållningen, i hvilka framträdde någonting mera slutet, energiskt och hårdt samt en större självtillit än hos flertalet bland svenskarna.

Slutligen började molnen skingras och solen titta fram. Den stora paraden ordnade sig på utställningsfältet bland vattenpölarna därstädes och marscherade därefter klockan efter ett genom de förnämsta af stadens gator, öfverallt hälsad med lifliga lefve- och hurrarop. Emedan många sällskap och enskilda förenade sig i "sista stund" med festtåget, fick detsamma visserligen "imponerande dimensioner", men kom på samma gång att bestå af delar, som voro hvarken svenska eller amerikanska, och företedde en underlig blandning af kulturhistoriskt tåg och karneval, af blomstercorso och affärsreklam.

I teten tågade en trumslagare och tvenne fanbärare med Sveriges och Förenta staternas flaggor, därefter krigare i uniformer från Gustaf II Adolfs tid, då kolonien Nya Sverige i nuvarande Delaware grundades. Därefter följde en grupp emigranter, som samlat sig omkring frihetsstatyn i New York, vid hvilken dessutom märktes Onkel Sam och en indian. Å en stor flakvagn sågs moder Svea, ljuslockig och fager, sitta på ett klippblock och blicka sorgsen efter sina utvandrade sö-

FRÅN PARADEN PÅ SVENSK-AMERIKAS DAG:
Svenska soldater i Nya Sverige.

ner och döttrar. Å en annan vagn såg man Columbia, klädd i stjärnbaneret och omgifven af 10 i grekiska dräkter klädda, med blomsterkransar och med grönskande guirlander sins emellan förenade tärnor, "de skönaste bland de sköna", representerande de stater i Amerika, inom hvilka ett större antal af våra landsmän bosatt sig. Därefter såg man cowboys, farmare och guldgräfvare samt en mängd barn klädda i dräkter, förfärdigade af svensk-amerikanska tidningar.

Nästa afdelning i paraden framställde "hembygden", en vagn med i nationaldräkter klädda svenska barn, en annan, å hvilken majstång var rest och dansen tråddes med lif och lust, slåttervagnar samt ett stort bröllopståg från Hultet, som var å utställningen i smått hvad Skansen i Stockholm är i stort. Bröllopståget var en lång kavalkad med blosshållare, spelemänner och brudparet till häst. Och prosten och prostinnan voro där, likaså klockarn och "brudsätan" och Sjödalskan, mor på Hultet, och hennes dräng voro där jämte en stor skara inbjudna bröllopsgäster.

I nästa afdelning såg man Norrköpings skyttegille, arbetareförening, brödraförening, idrottsförbund och ridklubb. (Herrarna i den senare buro röda rockar och damerna hvita klädningar.) Ett stort antal svensk-amerikaner och svenskar åkte i denna afdelning i eleganta med amerikanska och svenska flaggor dekorerade ekipager, och dessutom förekommo i denna del af paraden affärsmäns reklamvagnar i mängd samt mycket praktfulla blomstervagnar. En rik svensk herre, som nyligen besökt Egypten, deltog med sin fru i paraden, åkande i en med egyptiska flaggan, palmblad och nejlikor prydd automobil; och en Stockholms-tidning förklarade tvärsäkert, att det var "det märkvärdigaste å yankee-parad-dagen i Norrköping". En med stjärnbaneret dekorerad barnvagn, i hvilken hvilade en liten svensk-amerikansk medborgare, som sköts framåt i paraden af sin lycklige fader, gjorde på mig ett bättre intryck.

Den sista afdelningen i festtåget utgjordes af herrar och damer, kostymerade till japaner, zigenare och engelska turister. Dessutom förekommo i paraden en halftokig danserska, personer representerande olika städer i Sverige, en korfstoppningsmaskin (med hänsyftning på slakteriskandalerna i Amerika), en "skyskrapa" m. m.

Efter ett par timmar hade festtåget fullbordat sin marsch genom stadens gator och defilerat förbi industribyggnadens

altan, från hvilken talen skulle hållas till den ute på slätten samlade folkmassan. Så småningom ökades densamma. Registreringsapparaterna vid utställningsfältets ingång utvisade snart, att mer än 12,000 personer inträdt å detsamma under dagens lopp.

Hälsningstalen.

Å den omnämnda altanen samlade sig ett stort antal svenskar och svensk-amerikaner. Man såg här Östergötlands lands-

FRÅN PARADEN PÅ SVENSK-AMERIKAS DAG:
Krigarna bilda förtruppen.

höfding grefve L. W. A. Douglas, statsrådet C. Swartz, konsul A. Swartling, Svensk-amerikanska sällskapets tjänstemän och hedersgäster samt icke få svensk-amerikaner och f. d. svensk-amerikaner: konsulerna G. N. Swan från Sioux City och Aug. Peterson från Washington, prof. Amandus Johnson från Philadelphia, teol. doktor Johannes Telleen, kyrkoherde A. G. Setterdahl jämte många flera. Vädret var rått, blåsigt

och kallt, hvadan ingen aflade sina öfverplagg. Det var ingen lätt sak att här hålla tal, icke heller lätt att stå på vattendränkt mark och lyssna till desamma.

Det första hälsningstalet hölls af den för sina fosterländska tänkesätt och handlingar äfven af svensk-amerikanerna högt uppburne grefve Douglas, som yttrade följande:

"Mina damer och herrar!

Sveriges folkmängd har nu stigit till öfver fem millioner, och samtidigt kan den svenska folkstam, som bosatt sig i Amerikas Förenta stater, uppskattas till nära två millioner.

I jämförelse med de stora nationer, hvilka omgifva oss, äro dessa siffror små, men bibehåller bara den svenska stammen hågkomsten af gemensam kultur och med den känslan af samhörighet, så torde äfven om oss i farans och pröfningens stund kunna tillämpas ordet om att enighet ger styrka.

Och i dessa, de lätta och snabba kommunikationernas tidehvarf böra dessa känslor af frändskap och vänskap mellan det gamla landet och den stora amerikanska framtidskontinenten upprätthållas genom ömsesidiga besök.

Jag önskade, att många fler af oss svenskar reste öfver till eder, icke för att stanna där, utan för att öka sina kunskaper och erfarenheter och få en ny och vidsträckt syn på tingen.

Och när I själfva kommen till oss för att återupplifva de för eder kära barndomsminnena, för att hälsa på vänner och anhöriga och för att, såsom jag hoppas, konstatera, att äfven det gamla landet följer med i kultur och tilltager i välstånd och samhällsutveckling, då ären I alltid hos oss hjärtligt välkomna. Så tänka vi, och så tänker i första rummet landets främste man, vår konung. Det är för mig en stor heder och en stor glädje att i dag kunna till eder från Sveriges konung öfverbringa en af honom själf skrifven hälsning."

Grefve Douglas uppläste därefter nedanstående skrifvelse, som han sedan till mig öfverlämnade:

"Jag vill uttala min hjärtliga hälsning till de hit på besök i det gamla stamlandet anlända män och kvinnor, numera bosatta i Nordamerikas Förenta stater. Till denna hälsning önskar jag tillägga mitt vissa hopp, att de icke allenast aldrig måtte förgäta sitt gamla land, utan ock i det nya ständigt ådagalägga de egenskaper, hvilka af ålder gjort det svenska namnet aktadt och hedradt! OSCAR."

Efter uppläsningen följde applåder, fyrfaldiga hurrarop och smattrande fanfarer samt afsjungande af "Ur svenska hjärtans djup".

FRÅN PARADEN PÅ SVENSK-AMERIKAS DAG:
Svenska städer.

Konst- och industriutställningens ordförande, talmannen i riksdagens Andra kammare konsul Axel Svartling hälsade därefter svensk-amerikanerna välkomna till Norrköping och dess utställning samt uttalade sin glädje öfver att Svensk-Amerika visat, att det ej vill slita sambandet med det gamla fosterlandet, hvars folk mer och mer för hvarje dag lär sig

att uppskatta Svensk-Amerikas betydelse och blir mer och mer "intresseradt af att göra hvad det kan för att det Nya Sverige, som vuxit upp i den stora republikens famn, icke uteslutande skall beteckna en kraftförlust för gamla Sverige". Talet mottogs med applåder, och på detsamma följde afsjungande af "Hell dig, du höga nord!"

Svensk-amerikanska sällskapets i Stockholm vice ordförande häradshöfding G. E. Fahlcrantz frambar, i den ordinarie ordförandens frånvoro, de svensk-amerikanska sällskapens hälsning och redogjorde för deras mål, som var att stärka bandet emellan svenskarna och svensk-amerikanerna. "Moder Svea", sade han, "gladde sig åt den lycka och det välstånd, hennes söner och döttrar funnit på en främmande strand, men önskade därjämte bevara sambandet mellan sig och sina söner." På talet följde fyrfaldigt lefve för moder Svea och afsjungande af: "Du gamla, du fria" samt "Our Country."

Efter ofvannämnda framstående män kom turen till mig att hålla

Festtalet

öfver ämnet "Svenska ättlingars stordåd i Amerika"; och var mitt tal af följande innehåll:

"Herr ordförande! Landsmän!

Svea, 'moder åt oss alla', har till familjefest bjudit sina söner och döttrar nära och fjärran. Och de hafva kommit, som deras fäder i fordomtima kommo till allshärjartinget. Äfven till främmande land har bjudningen ljudit, och svensk-amerikaner hafva, ledda af minnets och längtans stjärnor, färdats i tusental öfver världshafvet till sina fäders i fagraste blomsterskrud klädda land och hafva efter ankomsten dit allestädes bland stamfränder fått besanna skaldens ord, att "till vännens hydda kort är vägen, men till hans hjärta kortare ändå."

Hans majestät konung Oscar, årsäll och fridsäll drott i våra

fäders land, har i dag genom sin troman, den uppburne fosterlandsvännen grefve Douglas, Birger Jarls efterträdare på Östergötlands höfdingestol, bragt oss en välkomsthälsning, hvars till hjärtat gående ord sent komma att af minnesgoda svenska ättlingar i Amerika glömmas, och ber jag å egna och landsmäns vägnar att få besvara dem med ett enkelt, ur hjärtats djup gående tack!

Liksom barn, hvilka varit på långväga färder, hafva myc-

FRÅN PARADEN PÅ SVENSK-AMERIKAS DAG:
Columbia och staterna.

ket att vid hemkomsten förtälja föräldrar och syskon om hvad de sett och hört och om sina öden och äfventyr, så hafva ock vi svensk-amerikaner mycket att förtälja moder Svea och hennes hemmavarande söner och döttrar om det stora och underbara, ofta i falskt ljus framställda Amerika, om våra landsmäns öden därstädes och om de stordåd, som där utförts med små och ringa medel af ett fåtaligt, på guld

fattigt, på 'guldren tro och heder' rikt folk, ifrån den dag, då den blågula flaggan på 1630-talet hissades vid Delawareflodens stränder, till denna dag.

Dessa hvad jag kallar 'stordåd' hafva utförts i fred och krig. En anglo-amerikan yttrade vid ett tillfälle: 'Det var lycka, att edra landsmän hade Amerika att komma till, då brödet blef knappt i Sverige.' Och han fick till svar: 'Och det var en lycka för Amerika, att de kommo.' Det banbrytarearbete, som utförts å landets nästan oöfverskådliga slätter, i dess urskogar och i dess grufvor, den fasta grund till andlig kultur, som lagts så långt som svenskt språk ljuder och svensk sång klingar, vittna, att svaret var berättigadt.

Närhelst Amerikas frihet sväfvat i fara, hafva våra landsmäns klingor alltid ljungat till hennes försvar. Så i Washingtons dagar, så under senare tid. Fyra dagar härefter — den 4 juli — samla sig våra landsmän i Amerika kving talarestolar, klädda med Förenta staternas stjärnbaner och Sveriges blågula flagga. (Andra flaggor och partibaner har jag aldrig sett å svensk-amerikanska stormöten och folkfester.) Med begärlighet lyssnar gammal och ung till republikens hjältesaga, som gömmer minnet af de svenska officerare, som med Axel von Fersen och Curt von Stedingk i spetsen skyndade till den unga republikens försvar, och minnet af den konung, som först af alla Europas monarker, näst efter Frankrikes konung, skänkte republiken sitt erkännande, samt minnet af den landsman, John Morton, hvilken kraftigt medverkade till att landets nya Magna Charta nämnda dag 1776 antogs och med sitt namn undertecknade densamma.

Det sitter ock mången Fänrik Stål i svensk-amerikanska samhällen och förtäljer för lyssnande skaror, hur det var i inbördeskrigets tid, då genom de slaffria staterna ljödo fältropen: 'Unionen skall upprätthållas och förstärkas, icke en flik, icke en stjärna skall slitas ur vår flagga, frihet och människorätt skola vinnas och värnas, kosta hvad det kosta vill',

och då äfven våra landsmän grepo till vapen och ynglingar och män gräto, hvilka icke fingo gå ut i kriget. Man tycker sig under den enkla berättelsen höra de svensk-amerikanska kanonernas åskor vid Shilo och Vicksburg, bevittna sina landsmäns å söderns talrika slagfält ådagalagda tapperhet under Grants, Shermans och Sheridans fanor samt deras segertåg till sist från Atlanta till hafvet. Hvad skall jag här tillägga, om icke omnämna deras jubelrop, då John Ericssons snilleverk vände nederlaget vid Hampton Roads i en epokgörande seger, och då slafveriets sista fästen vid Richmond stormades.

Svensk-amerikanerna äro ett fosterlandsälskande folk, som nedsjunkit hvarken i materialism eller i veklig kosmopolitisk indifferentism, ett folk, hos hvilket stor aktning för gällande lag är förenad med starkt utpräglad rättskänsla, som ej låter pruta med sig.

På fyra säkra hörnstenar, hemmet, kyrkan, skolan och pressen, hafva svensk-amerikanerna byggt och bygga de å framtidens byggnad. I fyra stora dygder, arbetsamhet, nykterhet, sparsamhet och företänksamhet, hafva de funnit nycklarna till framgång i stad och på landsbygd. Det är ett modigt folk, som ej ryggar tillbaka för någon fara eller någonsin traskar bland trossen. Man kan hos dem få bevittna, att t. o. m. ynglingar, hvilka begifvit sig från Sverige för att undgå den 'förskräckliga excercisen', gripas af fosterlandskärlek så stark, att de trängas vid mönstringsborden för att få i pröfningens dagar kämpa med vapen i hand för sitt nya fosterland, vare sig valplatsen blifver under Filippinernas brännande sol eller bland Alaskas isberg eller å skilda världshaf.

Svensk-amerikanerna i vår tid likna föga de fattiga utvandrare, som för mansåldrar tillbaka lämnade med sorg i hjärtat och tår i ögat sitt gamla fosterland, ej heller äga de likhet med de ofta bokbildade, fast icke själsbildade utvand-

rare, som man här i Sverige velat blifva kvitt. Ett nytt släkte med svenskt blod i sina ådror har uppväxt på Amerikas jord, ett släkte, som med kunskapens segersvärd huggit och hugger sig väg till seger inom stat och kyrka samt sträfvar mot höga mål, minnandes Viktor Rydbergs ord, att

— — — 'hvad stort, som världen såg,
verkats har med späda krafter, spända af en eldig håg.'

FRÅN PARADEN PÅ SVENSK-AMERIKAS DAG:
Emigranters ankomst till Amerika.

Detta släkte, som är stolt öfver att kunna leda sina anor från 'frihetens stamort på jorden', är vår och vårt fosterlands icke blott stolthet, utan framtidshopp.

Man har här i Sverige alltid med oblida ögon betraktat emigrationen. Man gjorde så redan för 700 år sedan, då man stadgade i en af de svenska landskapslagarna, att hvar och en som bosatte sig i Grekland skulle betraktas såsom arflös, sak samma med huru stor framgång och kraft han i ett främmande land häfdade sitt folks och sitt gamla fosterlands ära

och anseende. Man klagar ännu här i Sverige öfver utvandringen, att densammas befruktande ström icke öfversvämmar svenska landområden, utan letar sig väg till Amerika. Men klagen icke öfver strömmen, utan klagen i stället öfver de byråkratiska dammar, som hindra honom att såsom en fruktbringande Nilflod bevattna det gamla fosterlandet, klagen öfver att 'egna-hems-frågan' icke bragts närmare sin praktiska lösning, att industri och arbetare icke hittills af lagstiftningen omhuldats som i vårt nya fosterland, att Sveriges naturliga hjälpkällor icke rätt användas till förmån i främsta rummet för landets egna barn, utan för utländska bolag, af hvilka många hota den själfägande bondens bestånd, ja, hela landets framtid, och klagen öfver att partikäbbel förlamar försök i fosterländsk riktning att 'flytta Amerika till Sverige', det enda medel, genom hvilket utvandringen från det senare kan på ett verksamt sätt hämmas.

Tron icke alla för Amerika nedsättande apokryfiska historier, som uppdukas af svenska snobbar, hvilka varit i Amerika några få veckor eller månader och därunder kommit litet eller intet i beröring med kärnan af svensk-amerikanerna eller lärt känna det kulturarbete, som dessa utfört och utföra. Tron icke heller, att sådana svensk-amerikaner, som understundom komma hit till Sverige och här uppträda såsom 'råa pösmunkar', skryta och skräfla, ljuga och skrodera, äro svensk-amerikanernas trogna afbilder och representanter. Men tron hvad Förenta staternas häfder och kulturhistoria samt opartiska, trovärdiga svenska män hafva att om våra landsmän förtälja, lyssnen till sagan om deras fredliga storbragder å Västerns nästan oöfverskådliga prärier, där den svenske banbrytarens plogbill gått i mer än en mansålder sin segersälla gång, lyssnen till sagan om deras storbragder i skogar och grufvor, i fabriker och verkstäder, å floder och sjöar, till berättelserna om deras storbragder å andens mark, om hvilka tusentals församlingar och tempel, inom hvilka svenskt

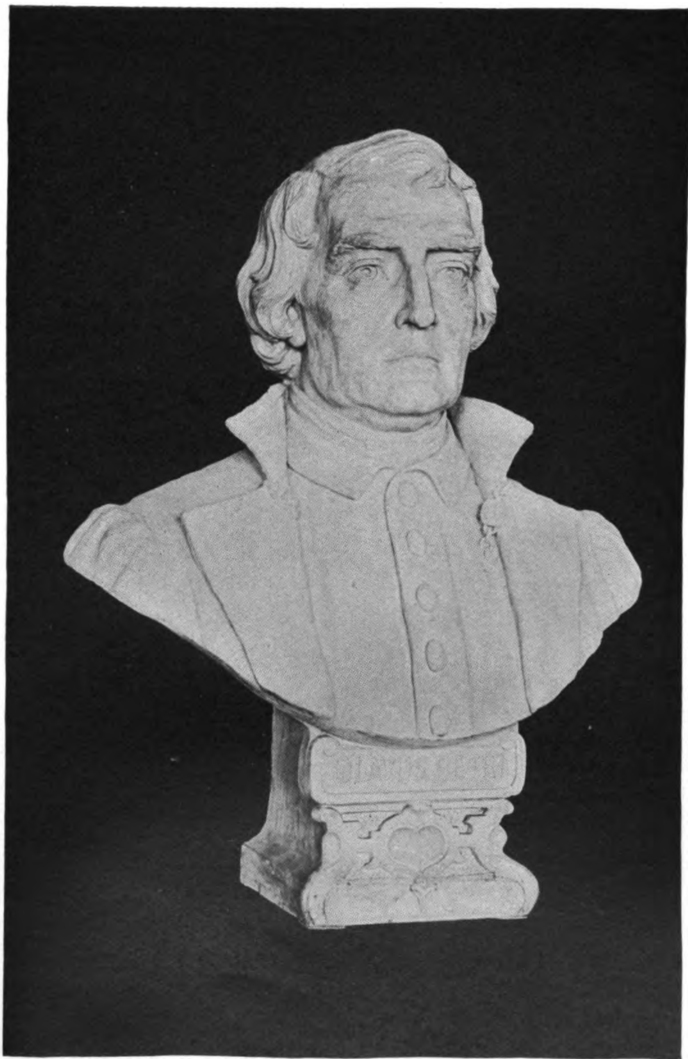
språk ljuder, samt talrika högre och lägre svensk-amerikanska läroverk och skolor vittna vid sidan af svensk-amerikanska barnhem, ålderdomshem, hospital och andra välgörenhetsinrättningar, för hvilken kyrkliga och kulturella verksamhet den lutherska Augustana-synoden ensam uppoffrade under senaste räkenskapsår i frivilliga bidrag nära 1,350,000 dollars eller omkring fem millioner kronor.* Och betviflar någon, att svensk-amerikanerna äfven på krigets fält utfört i förbund med vapenbröder, tillhörande andra nationaliteter, storbragder och ådagalagt tapperhet sedan inbördeskriget, må han därom spörja Spaniens å Cuba decimerade arméer och spillrorna af Spaniens flottor, för att nu icke nämna svensk-amerikanernas vapenbröder.

Våra landsmän i Amerika äro ett fosterländskt folk, som älskar en rättvis och stark styrelse, ett folk, för hvilket president Roosevelt är ett ideal. De fullgöra såsom medborgare sin plikt till den yttersta skärfven, och de kompromissa icke om hvad som rör landets ära och rätt eller sitta med trumf på hand och låta motspelaren vinna spelet. Huru splittrade de än kunna vara i religiösa och politiska frågor, så äro de dock ett, när hela fosterlandets ära och väl stå på spel.

Dådlös vekling de förakta, hvilken fosterlandet mist,
fege goddagspilten sätta de vid gillesbordet sist.

Det är sant, att många till banbrytarelifvets vapentjänst odugliga invandrare dukat under i Amerika, i talrika fall till följd af eget förvållande, men det är lika sant, att för många invandrare hafva de pröfningar, som mött dem i Amerika, hvarest de varit hänvisade att lita blott på Gud och 'kraft sin', ledt till upprättelse och välfärd samt låtit det förr af

* I förbigående framhölls, att svensk-amerikanerna bevisat, att en "fri kyrka i fri stat" vore en möjlighet. Af deras under de senare 50 åren bildade församlingar tillhörde omkring 1,000 lutheranerna, 150 missionsvännerna, 150 metodisterna, 300 baptisterna och 30 @ 40 episkopalerna. En mängd föreningar och förbund, stående utom all kyrklig förbindelse, hade dessutom bildats, sjuk- och hjälpföreningar, byggnads- och lånföreningar, litterära sällskap, stora sångarförbund o. s. v.

SVENSK-AMERIKANSKA KONSTNÄRERS ARBETEN:
Olavus Petri. Byst af Jean Le Veau.

rost och smuts dolda goda svenska stålet framträda i öppen dag. Och skulle hårda luttrande pröfningar för väckande af fosterlandskärlek, vilje- och handlingskraft, stark nationalkänsla och sedlig storhet vara af nöden på höjderna och i dalarna här i Sverige, som vi svensk-amerikaner älska, så länge som det gör sig förtjänt af våra och våra barns kärlek och beundran, så beder jag till Gud, icke att han måtte förskona land och folk från de luttrande pröfningarna, men att desamma måtte medföra lika goda resultat, som de medfört för många svenskar, hvilka emigrerat till Amerika.

Till svensk-amerikanska sällskapen här i Sverige, hvilka efter mycket arbete och stora uppoffringar lyckats få detta släktmöte till stånd, bringar jag å de sällskaps i Amerika vägnar, af hvilka jag är medlem, en broderlig hälsning och i alla de närvarande landsmännens namn ett varmt tack. Och det är min önskan, att förstnämnda sällskaps prisvärda arbete må krönas med framgång, och att genom detsamma fördomar mot Amerika må mer och mer skingras, missuppfattningar rättas, nationalkänslan stärkas och de båda nationaliteterna, den svenska och den svensk-amerikanska, allt mera närmas till hvarandra.

I min barndoms och ungdoms dagar drömde jag i likhet med de flesta af Sveriges ungdom 'skandinaviska' drömmar om en politisk union af Nordens brödrafolk. Det mycket prisade, men på skröplig grund uppställda idealet har nu emellertid störtats och slagits i spillror, hvilka troligen aldrig kunna sammanfogas. Jag drömmer nu om en ny union mellan två brödrafolk i Sverige och Amerika, en union, icke på politisk, utan på nationell och kulturell grund, en union af de bästa, de ädlaste krafter, vår folkstam äger å båda sidor om Atlanten.

Svensk-amerikanska hjärtan klappa — det vet jag — af glädje och stolthet, då blixtens broder bringar öfver hafvet underrättelse om svenska stordåd, ägnade att gjuta ny glans

öfver det svenska namnet, men af sorg och smärta vid underrättelser om bekymmer och nöd hos moder Svea samt af förvåning och harm vid underrättelser om bristande fosterlandskärlek, om vankelmod i ord och handling, om klasshat, split och kif, genom hvilka de rikaste krafter gagnlöst utslitas och hinder läggas i vägen för Sverige att stiga till ny storhet och makt. Hoppet hviskar ock i mitt öra, att I svenskar hysen liknande känslor mot oss svensk-amerikaner. Detta medvetande och detta hopp komma gråhårsmannen att drömma ungdomsdrömmar om ännu ofödda dagar, då 'det skilda skall böja sig samman' på gemensam grund och vår stams andliga lifsträd skall såsom våra fäders Ygdrasil hämta must och näring från vidt skilda håll, om en kommande tid, då

I gammal bygd, å nyröjd mark
vår stam skall växa stor och stark
och friska grenar sträcka ut
kring land och haf till världens slut."

Talet hade ofta afbrutits af ljudliga bifallsyttringar, och då jag slutade detsamma, utbröt från de närvarande en storm så stark, att orkesterns fanfarer knappast hördes. De på altanen varande svenskarna och svensk-amerikanerna med grefve Douglas i spetsen kommo omkring mig för att tacka mig för de ord jag yttrat. Härefter afsjöngos svenska och amerikanska sånger, och ett lefve för president Roosevelt utbringades.

Två fosterländska tal.

Professor Frans von Schéele från Stockholm, som anses för att vara en af Sveriges förnämste talare, höll därefter ett fosterländskt tal, och yttrade han i detsamma bland annat:

"Det är ingen af oss, som ej nyss måste känna sitt hjärtas strängar röras, när han hörde den grånade veteranen, den svenska furan, som slitits af stormarna där ute i fjärran väs-

tern, tala till oss ej blott med svenska ord, utan med verkliga uppriktiga svenska känslor. Svensk-amerikaner! Jag föreställer mig, att ni vid edert besök i gamla Sverige kännen som jag gjorde, när jag efter många år återsåg mitt barndomshem: allt tycktes mig så litet och alla dimensioner hade blifvit så små, sedan jag var där sist och såg mitt fäderneslnd med barnets öga. Ja, det är också så; det gamla fosterlandet, vårt fattiga och lilla Sverige kan ej täfla med stora nationer.

När det gäller de stora siffertalen, de materiella värdena, då blir vårt land långt efter, framför allt om man jämför det med den stora amerikanska republiken.

Men det finnes ett annat område, där vi vilja täfla med hvilket folk som helst, och där vi obestridt stå i främsta ledet. Det är det andliga området. Hvad de andliga värdena beträffar ha vi kvar vår gamla stormaktsställning. I vårt andliga lynne är det en egenskap som förhärskar, det är religiositeten. Icke minst bland svensk-amerikanerna har denna egenskap dominerat."

Talaren yttrade vidare, att han var stolt öfver sitt land och äfven öfver fjolårets politiska tilldragelser, att Sverige lät sitt svärd hvila i skidan och besegrade sig självt. Han fortsatte därefter:

"En sak vill jag slutligen framhäfva att ihågkommas af de främlingar, som i dag gästa vårt land. Det räcker ej för emigranten att blifva amerikan till själ och hjärta.

Han måste behålla den gamla svenskmannahugen, icke så mycket för att tjäna Sverige som fast mer för att tjäna sitt nya fosterland där ute, sina egna fränder och sig själf. Visen eder alltid som värdiga ättlingar af Gustaf Adolfs, Linnés och Viktor Rydbergs folk. Till slut, när jag nu utbringar ett lefve, så är det ej som man kanske hade väntat sig för eder, gästerna för dagen, jag vill göra det, utan må vi alla — liksom i antikens Grekland vid de stora spelen och festerna sångaren ej sjöng sitt lof till segrarnes ära, utan till hembygdens

— höja ett ur uppriktiga bröst gående hjärtevarmt lefve för hembygden, för allas vår moder Svea".

Det med kraftig stämma framförda talet afbröts flera gånger af applåder. Efter detsamma afsjöngs "Hör oss, Svea."

Dr Karl Fries, som nyligen besökt Amerika i och för "Kristliga föreningen af unga mäns" (Y. M. C. A.) intresse, höll därefter ett föredrag om denna ungdomsrörelse och prisade det intresse, som svensk-amerikanerna visade för densamma och annan sund och kristlig verksamhet, icke blott med ord, utan i handling. I Sverige hoppades man för mycket af framtiden och uträttade för litet. Det var företagsamhet och energi som fattades. Detta gjorde sig märkbart äfven i den kristliga verksamheten, i ungdoms- och nykterhetsrörelsen samt då det gällde att fostra de unga till ett fosterlandsälskande folk med rena seder. Efter talet följde musik, och ett af teol. dr J. Telleen väckt förslag, om frambärande af tacksamhet till dagens talare, blef af de närvarande antaget, hvarefter festen vid industribyggnaden afslutades.

Aftonens nöjen.

Efter talen begaf sig en del af svensk-amerikanerna ifrån staden, en annan del stannade kvar och besökte utställningsteaterns "überbrett'l föreställning" eller ock den gamla östgötagården Hultet med dess gammaldags möbler och bohag. Här härskade en präktig gumma, "Sjödalskan", från — Västergötland såsom "kära mor." Af hennes i hvit östgötadräkt klädda "töser" ägde ett par god röst, och deras sång belönades rikligt med både applåder och silfverslantar, icke minst af svensk-amerikanerna. På gården och dansbanan hade de svensk-amerikanska damerna i de svenska flickor, som voro klädda i vackra nationaldräkter, som förhöjde deras skönhet, farliga rivaler i fråga om allmän uppmärksamhet. Här sågos dalkullor i sin vackra dräkt med mångrandiga förkläden och

egendomliga svarta hufvudbonader, Vingåkersskönheter med till hälften gula till hälften röda klädningslif och egendomligt uppfästade hufvuddukar, västgötatöser med röda kjortlar, mörkgröna förkläden med gula bårder, hvita ärmar och hjärtformiga broscher med hängprydnader, småländskor med blå kjolar och röda skärp, försedda med kungliga namnchiffer, värmländskor i blå kjolar, nedtill försedda med fem röda ränder, röda klädningslif och hvita ärmar o. s. v. Det var en synnerligt färgrik ungdomsskara med skönheter från skilda landskap, man här såg till lek och dans samlad.

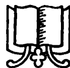
Bankett i utställningens hufvudrestaurant.

Klockan 10 på kvällen hölls i utställningens hufvudrestaurant bankett, i hvilken minst 1,000 af våra landsmän deltogo. Inträdesafgiften hade satts så lågt som 2 kronor eller något mer än 50 cents i vårt mynt, en summa, för hvilken man i en utställningsrestaurant här eller i Sverige icke erhåller synnerligt stor valuta. Här var den bättre än vanligtvis brukar vid sådana tillfällen vara händelsen. Svensk-amerikanska sällskapet hade gjort allt hvad man kunde med billighet önska, på det att banketten skulle blifva lyckad. Detsamma kan icke sägas om restaurantens föreståndare, som ej visade sig vara sin uppgift vuxen. Personer, som icke hade biljetter, tillätos opåtaldt inträda i bankettsalen, trängsel och oreda uppstod. Serveringen var också i vissa delar af salen icke den bästa.

Deputy generalkonsul C. Friberg tjänstgjorde såsom ceremonimästare. Tal höllos af häradshöfding G. E. Fahlcrantz, prof. von Schéele, amerikanske generalkonsuln Adams, pastor Velinder, direktör Assar m. fl. Hälsningstelegram afsändes till Förenta staternas president och Sveriges konung, och det beslöts, på mitt förslag, att hos den senare bedja, att han täcktes i nåder bevilja alla de närvarande svensk-amerikanerna företräde (audiens) för frambärande af ett enkelt tack för hans vänliga hälsning, en bön som konungen, trött efter resan

till Norrköping, dagen därpå afslog, utom hvad mig själf angick. Af alla anglo-amerikanska turister, som rest till "Scandinavia" och voro därstädes Svensk-Amerikas dag, deltog, mig veterligt, ingen i festfirandet eller banketten. De flesta af dem hade nog, lifvade af republikanskt-demokratiskt sinnelag, rest till konung Håkons kröning i Norge. Därifrån hade icke heller Förenta staternas minister Chas. H. Graves, som färdats dit "å dragande kall och ämbetes vägnar", återkommit. Hälsningstelegram ingingo emellertid under aftonens lopp från honom, från Svensk-amerikanska sällskapets i Stockholm ordförande Gustaf Gullberg, "Svenska nationalföreningen", "Svenska centralförbundet i New York", Ekströmer, Meyerson, E. Ahl m. fl.

Totalintrycket af festen var säkert hos flertalet besökare godt. Men har man ofta här i Amerika påstått mig vara allt för mycket svensk, så påstod man i Sverige efter festen, att jag var allt för mycket amerikan. Jag önskar också ingenting högre än att kunna rätt erkänna och efterfölja allt, som är godt och prisvärdt, samt rätt klandra och undfly allt, som är ondt och skadligt, både i mitt gamla och i mitt nya fosterland.

Revelj.

Af Jakob Bonggren.

> *"Du sofver, Svea folk!*
> *Hvem kan din hvila rubba?"*
>
> TEGNÉR.

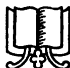
Landsman, som länge dåsat och drömt,
frodats i ostörd frid!
Länge din heliga plikt du glömt!
Vakna! Nu är det tid!
Andra sträfva för sig och sitt,
månde likt män sig te.
Vill icke du för dig och ditt
verka så väl som de?

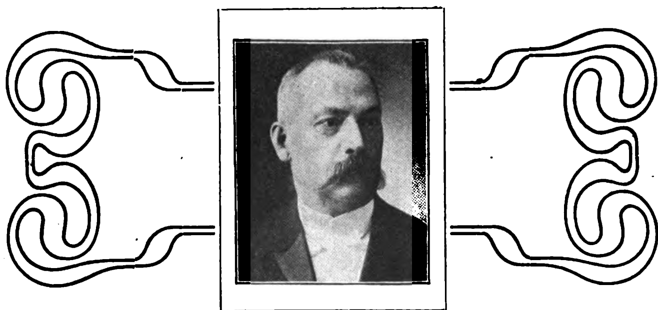
Hvarför är du icke fosterländsk
likasom annat folk?
Skämmes du ej att kalla dig svensk,
fosterlandslöshetens tolk?
Andras patriotism du berömt,
men exemplet ej följt;
därmed ock du dig själf har dömt,
har dig med nesa höljt!

Hvarför kan du ej värna din rätt,
likasom andra gjort?
Vet du, att frejdade fäders ätt
Sverige gjort starkt och stort?
Du efter utländska loford spör,
aktar ej svenskars pris.
Litet och svagt du ditt Sverige gör,
vanskött på tusen vis.

Önskar du hjälpa, så börja då
först i ditt eget land!
Det du i hemmet ej pröfvat på
duger ej till ett grand!
Länge du nu lekt andras lakej,
tänkt och handlat som de.
Fribornas ättling, blyges du ej
bära en ann's livré?

Rungande ljuder en rask revelj.
Upp och var fosterländsk!
Vill du ta del i folkens konselj,
framträd stolt såsom svensk!
Britten beständigt som britt du fann,
tysken är tysk hvar stund.
Lefver du ej som det höfs en man,
ynkrygg, dö som en hund!

Tvenne julaftnar.

Berättelse.

Af O. P. Ohlson.

Vid stranden af den täcka sjön Möckeln i Virestads socken i Småland låg den vackra herregården Kronotorp, hvilken 1894, då vår berättelse börjar, innehades af grefve Kronspets och hans familj. Herregården utgjordes af en ålderdomlig trevåningsbyggnad med tvenne flyglar, omgifven af en väl vårdad park, som sträckte sig ned till sjön, speglande sig i dess klara vatten. Hufvudbyggnaden hade ett dominerande läge på en vacker höjdsträckning, men ingaf dock icke känslan af en nedtryckande öfverlägsenhet. Tvärtom såg den så vänligt inbjudande ut, att man genast vid första påseende fick det intrycket, att vänlighet, godhet och deltagande måste bo därinne, och aningen blef icke i detta fall besviken.

Grefve Kronspets var vid denna tid 40 år gammal. Det var en ädel gestalt, högrest och kraftig. Hans hållning förrådde militären. Han hade varit löjtnant vid Kronobergs regemente, men afgått som kapten i armén. Ett drag af vän-

lighet och godhet hvilade öfver hans ansikte, och dessa egenskaper trädde äfven fram i hans handlingar.

Grefvinnan var 10 år yngre än mannen, ännu i den fulla glansen af en ovanlig skönhet. Lika framträdande var den hjärtats godhet, den själens adel, som utmärkte denna i alla afseenden högt begåfvade kvinna. Med ett deltagande hjärta för all den nöd, som kom till hennes kännedom, utöfvade hon en storartad kärleksverksamhet, vittnande lika mycket om förstånd som hjärta; och den tacksamma omgifningen hade gifvit henne ärenamnet "Virestads goda ängel."

Familjen kompletterades af två flickor, Anna 10 år och Margaretha 8 år, föräldrarnas liksom husets och nejdens älsklingar. Tjänarna och godsets underlydande sågo i dessa sköna och älskliga barn nästan varelser från en högre värld; och de togo nog icke mycket fel. Någon lärarinna fanns icke i huset. Grefvinnan, som var en fint bildad, kunskapsrik och talangfull kvinna, fann sin största glädje uti att själf få undervisa sina barn och utbilda deras hjärta såväl som deras förstånd; och hon understöddes däri, såsom i mycket annat, af sin ädle make.

Det var en strålande nordisk vinterdag. Snön täckte marken, skimrande i solljuset. Trädgrenarna böjdes ned mot jorden af de tyngande snömassorna. Möckeln var isbelagd och företedde en liflig tafla, enär en mängd skridskoåkande barn samlats i närheten af herregården. Kölden var icke synnerligen skarp; skogen, "fattigmannens tröja", skyddade mot skarpa vindar. Hela taflan var sådan, som svensken vill se den vid juletid. En liten nätt vinter med is och snö vill en svensk gärna ha vid julen, liksom han vill ha lutfisk och julgröt. Julen var ock för dörren, ty det var den 24 december på morgonen.

Framför trappan å herregården stodo tvenne slädar, en herrskapssläde och en packsläde. Grefven och grefvinnan brukade alltid denna dag på f. m. besöka godsets underlydande, önska

dem god jul och utdela sina julgåfvor. De kände sitt folk väl och visste, hvad hvar och en behöfde, hvarför de hade förmågan att glädja både stora och små. I dag skulle dock grefven icke följa med. Han hade ådragit sig en förkylning, och grefvinnan hade öfvertalat honom att stanna hemma, på det att han icke genom att förvärra förkylningen skulle tvingas att uteblifva från kyrkan å julottan. Anna hade därför till sin obeskrifliga förtjusning fått löfte att följa med, under det att Margaretha fått uppdraget att hålla pappa sällskap och se till honom, medan mamma var borta, ett uppdrag, som hon ansåg vara mycket viktigt.

Klockan 10 kommo grefvinnan och den unga fröken ned, och det bar åstad på deras kärleksfulla färd. Vi följa dem icke på färden, utan nämna blott, att de spridde glädje, hvart de kommo, och julönskningar utbyttes af trofasta hjärtan.

* * *

Omkring en half mil från herregården, likaledes vid Möckelns täcka strand, låg Gäddebo, ett torp, som innehades af Johan Petersson, torpare och fiskare under Kronotorp, och hans hustru Karin. Bägge voro nu 45 år gamla, bägge voro födda på godset, båda hade tjänat på herregården hos den nuvarande grefvens föräldrar och hade vid sitt giftermål flyttat hit till Gäddebo i det nya hus, som den dåvarande ägaren af godset låtit bygga åt dem. Stugan inneslöt 3 rum, köket, hvardagsrummet och ett helgdagsrum, som endast användes vid högtidliga tillfällen och var mor Karins stolthet och lilla fåfänga. I all sin enkelhet vittnade det lilla huset om ett visst välstånd, icke blott om den renlighet, snygghet och trefnad, som äfven den minsta koja i Småland har att bjuda på, såvida icke fattigdomen fört till slöhet och försoffning.

Huset var, såsom vanligt i Småland, rödmåladt, med hvita fönsterluckor. Därinne var allt skuradt och fint, golfven hvita och strödda med hackadt enris. Mor Karin var ännu till hälften helgdagsklädd, ty grefvinnan och hennes dotter hade

varit där på besök. Hon sysslade med förberedelser till julen, under det att tre barn, en gosse på 12 år och två flickor på 10 och 8 år, utförde hvar för sig de små göromål, som modern hade förelagt dem.

Mor Karin visade ännu spår af att i sin ungdom ha varit en vacker flicka, men än mera visade hennes sätt en viss förfining. Då hon tjänade på herregården, tillägnade hon sig mycket af den hyfsning, med hvilken hon där kom i beröring, utan att därför inbilla sig, att hon kunde spela en dams roll. Hennes äldsta dotter Elin, 18 år gammal, tjänade nu på herregården såsom de båda "småfröknarnas" sköterska och var där en stor favorit.

Johan, som efter grefvinnans besök hade gått ut på sjön för att från en vak draga "isnot", emedan han gärna ville förse sitt herrskap med fisk till en bjudning på annandag jul, begaf sig på e. m. mot hemmet efter väl förrättadt ärende, dragande på en kälke sin korg, som var fylld med fisk. Med förvåning såg han en man komma i riktning mot "vaken." Han syntes, att döma efter gången, icke rätt veta, hvart han skulle taga vägen. Stegen voro äfven svaga och vacklande, såsom om han vore sjuk. Än stannade han liksom eftersinnande, om han skulle fortsätta eller vända tillbaka, än tog han några vacklande steg framåt. Slutligen, då han kommit tämligen nära Johan, föll han omkull, såsom om hans krafter varit uttömda.

Johan skyndade fram för att hjälpa upp honom. Han lät främlingen sätta sig på kälken för att hvila och började granska hans personlighet. Dräkten, som var snygg, men sliten, förrådde både genom tyget och snitten, att dess bärare var en herreman, ehuru det på ett eller annat sätt gått utföre i världen. Ansiktet, som var mycket blekt, hade fina drag, så att främlingen hade under andra förhållanden kunnat kallas en vacker karl. Men öfver detta ansikte hvilade nu ett uttryck af så djupt lidande, att det gränsade till förtviflan, och äfven sjukdom hade på detsamma tryckt omisskänneliga spår. Man

kunde gissa hans ålder till 30 år; kanske han kunde befinnas yngre, om en stråle af lyckans och glädjens sol fick lysa in i hans lif.

Johan förstod snart, att han hade framför sig en, som kommit i nöd, och han förstod äfven, att nöden måste vara svårare för honom i hans ställning, då han troligen sett bättre dagar, men nu kommit i betryck. Han kände medlidande med honom och beslöt att hjälpa honom, så vidt han kunde. Men det blef då nödvändigt att först söka få veta, hvad han kunde göra för den lidande främlingen.

På Johans fråga, hvarifrån han var, svarade främlingen, att han förr bott i Östergötland, men senast varit boende i Stockholm. Likaledes nämnde han, att han nyligen kommit upp från sjuksängen och ännu kände sig svag och kraftlös. Då Johan vidare frågade honom, hvarthän han ämnade sig, blef draget af hjälplöshet och förtviflan i hans ansikte ännu djupare. Han mumlade nästan otydligt, att han ej hade något mål för sig; det gjorde honom detsamma hvart han gick. Hans väg behöfde icke bli så lång, om han ville. Blicken irrade härvid i riktning mot vaken, som var utmärkt med granruskor; men huru förstulet detta än skett, hade dock Johan märkt det.

Det var lätt att misstänka, att om främlingen lämnades åt sig själf, kunde han kanske i förtviflan söka en förtidig graf på Möckelns botten eller också frysa ihjäl, emedan han knappast var stark nog att hinna fram till en bostad på sjöns andra sida. Om ett par timmar skulle det vara mörkt; ingen skulle då vara ute och komma honom till hjälp. Han insåg, att han måste taga honom hem med sig och låta honom stanna kvar öfver juldagarna. Sedan blefve det väl någon råd.

"Följ med mig hem, herre, till mitt hus, som ligger därborta. Det är julafton i kväll. Här kan ni icke stanna, och ni är icke stark nog att gå någonstädes. Min hustru och jag ha

det visserligen enkelt, men en varm bädd och en enkel julkost ha vi dock att bjuda på, och vi bjuda därpå af hjärtat.”

Det bittra draget i främlingens ansikte veknade något till en början, men blef snart detsamma igen.

“Nej”, svarade han, “jag kan icke gå med er. Jag vill icke med min närvaro störa er jul. Låt mig gå hvart jag vill, och ni handlar icke sämre än många andra. — Litet förr eller senare betyder ju icke mycket”, tillade han för sig själf med ett tonfall af dyster förtviflan.

“Nej, herre, ni stör oss icke”, svarade Johan. “Ni ökar i stället vår julglädje, om vi få göra er en liten tjänst. Ni tyckes behöfva det; det är ingen skam; ni behöfver hjälp i dag, jag kan komma i samma behof en annan gång. Vi behöfva alla hvarandras hjälp . Kom nu bara.”

De sista orden uttalades med en aktning och på samma gång med en bestämdhet, som icke förfelade att göra intryck på främlingen. Han reste sig upp och följde Johan.

Efter en stunds vandring voro de framme, och Johan förde sin gäst in i hvardagsrummet, där en skön brasa flammade i spisen. Han bjöd främlingen sitta ned och värma sig, hvarefter han gick ut i köket till hustrun.

För henne omtalade han hvad som passerat och tillade, att han hade bjudit den främmande hem för att stanna där öfver juldagarna, emedan han fruktat, att det eljest på ett eller annat sätt skulle komma att sluta illa för honom.

“Du har väl icke något emot att mottaga honom?” tillade han.

“Nej, visst icke”, svarade mor Karin. “Jag kunde icke på julafton ens visa bort en vilsekommen hund, mycket mindre då en medmänniska, som kommit i nöd. Gud hjälpe den stackaren och alla andra, som äro i betryck! Låt oss göra det lilla vi kunna. Gå du och elda “kammaren” så länge, så får han ligga där och kan vara för sig själf, när han vill. Jag skall genast sätta fram litet mat till honom. Han är kanske hung-

rig, den stackaren, och har svårt att vänta, tills vi äta i kväll.”

Skyndsamt satte hon kaffekitteln på elden, skar af några bitar af den varma julskinkan och bar in dessa tillika med smör och julbröd till gästen.

Han satt i närheten af den flammande spisen med ansiktet doldt i händerna, försjunken i tankar, så att han icke märkte hennes inträde.

“God kväll, herre”, sade hon med deltagande stämma, “välkommen till oss och god jul!”

Han reste sig och besvarade hälsningen, tackande för hennes vänlighet.

Äfven Karin fäste sig vid det lidande draget i hans ansikte, men fann äfven ett drag af stolthet och skygghet, som icke ville bära lidandet till torgs, utan behålla sin hemlighet för sig själf.

I en hast dukades bordet, främlingen började äta med god smak, ty han var verkligen hungrig, men likväl med den måttfullhet, som utmärker den bildade mannen. Ett par koppar godt kaffe fullbordade den enkla måltiden.

Helgdagskammaren var snart uppvärmd, då man eldat densamma föregående dag samt på morgonen, och gästen fördes ditin. Han lade sig på sängen och fick ett par timmars vederkvickande sömn.

Vid 8-tiden på kvällen voro alla anordningar afslutade, julbordet var dukadt, och julljusen tändes. Gästen kallades ut att deltaga i måltiden. Han var fortfarande tyst och sluten, men ett djupt vemod hade efterträdt den förra dysterheten. Synbarligen bemödade han sig om att icke störa eller förbittra de andras julglädje, om han också icke själf kunde känna en sådan.

Elin hade också nu kommit hem för att dela föräldrarnas julmål. Hon var en vacker flicka, med ljusgult hår och blå ögon, en nordisk tärna; hjärtegodhet och en tänkande ande blickade fram ur hennes ögon.

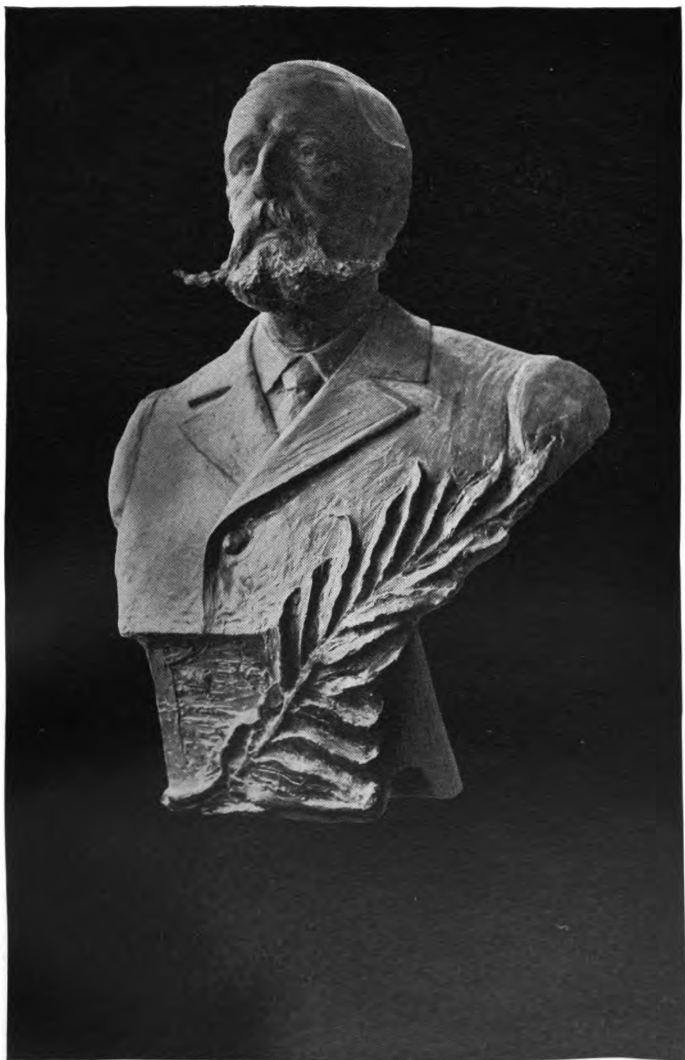
Modern hade för Elin talat om den främmande gästen, om hvilken ingen af dem kände något annat än att han var lidande och olycklig. Det var därför hon såg på honom med deltagande, när föräldrarna föreställde sin äldsta dotter. Han besvarade presentationen med att säga, att hans namn var Oskar von Retlow.

Ingen af dem gjorde någon fråga eller visade någon nyfikenhet. De hade lärt sig af sitt umgänge på herregården att icke genom nyfikna och ogrannlaga frågor söka få veta hvad en annan icke syntes villig att anförtro dem.

Vid bordet var främlingen tämligen tyst, men tycktes icke störas af barnens glädje. Han hörde på deras joller, växlade några ord med föräldrarna och Elin och såg emellanåt på de små med ett vemodigt leende, som stundom stal sig öfver läpparna, liksom om han tänkt: glädjens så länge ni få; lifvet för nog äfven till eder i sin tid er del af sorg och smärta.

Efter måltiden framsattes äpplen och nötter; barnen fingo sina julgåfvor; äfven föräldrarna fingo sådana af Elin, och Retlow, som vi härefter vilja kalla honom, fick en småsak, som i hast togs af dem, hvilka Elin ämnat fadern. Han skulle icke bli lottlös.

Vid 10-tiden läste Johan juldagens evangelium och aftonbönen, och några julsånger sjöngos. Elin, som hade en klar och vacker sopran och äfven lärt sig sjunga i folkskolan, ledde sången, i hvilken alla instämde. Retlow satt tyst till en början, men då Elin kastade på honom en frågande blick, stämde han äfven in med en god och väl skolad baryton. Men då sången "O, du saliga, o, du heliga" togs upp, greps han af en så mäktig rörelse, att han icke kunde sjunga med. Alla förstodo, att här fanns en sådan punkt, en hemlighet, ett minne, som var ömtåligt, men de vördade denna tysta smärta. Elins blick hvilade varmt deltagande på honom längre än hon själf visste, men han märkte det icke, emedan han dolde sitt ansikte

SVENSK-AMERIKANSKA KONSTNÄRERS ARBETEN:

Oscar II. Byst af C. J. Nilsson.

i handen, liksom om han blygts att för dessa hjärtegoda människor visa sina tårar och sin smärta.

Johan hade på aftonen frågat Retlow, om han ville gå med dem i julottan, och han hade svarat ja. Han väcktes kl. ½3 på morgonen; ottesången började kl. 4, och de skulle gå till kyrkan, som låg nära herregården.

Glada skaror, lysta af flammande bloss, vandrade mot det strålande templet på kullen. Johan och Retlow samt gossen, hvars namn var Gustaf, hade hvar sitt bloss. Emedan Retlow hade talat med Elin, då de begåfvo sig i väg, kom hon att gå bredvid honom under vägen till kyrkan. Hans sinne tilltalades af den älskliga flickan, hvilken var blygsam, men icke blyg i vanlig mening. Han fann snart, att hon fått god undervisning i folkskolan, en god uppfostran i hemmet, sådan detta kunde gifva, hade en klar syn på tingen, så långt hennes synvidd räckte, och ett sundt omdöme om allt som hon förstod. Hon syntes äfven vara intresserad af hans samtal, vetgirig och läraktig. I smyg ilade ögat upprepade gånger till honom. Han syntes nu yngre än kvällen förut. Där var icke längre detta bittra, hopplösa drag, som hon sett på kvällen, men vemodet var kvar. Med ett godt barns deltagande önskade hon, att det stått i hennes förmåga att förjaga vemodet och återkalla glädjen, som helt visst också en gång strålat i detta ansikte. Hon förstod icke själf, hvarför hon kände ett sådant deltagande för denne främling; hon hade icke ännu lärt att analysera sina känslor.

Vid framkomsten till kyrkan kastades blossen i en hög på kyrkobacken och bildade snart ett flammande bål.

Sammanringningen ljöd, och skarorna strömmade in i kyrkan, som fylldes till sista plats. Johan Petersons familj satte sig i midten af kyrkan, och Retlow följde de andra samt tog plats vid Elins sida. Gudstjänsten började med afsjungandet af psalmen "Var hälsad, sköna morgonstund", hvilken sjöngs af hänförda och jublande skaror. Äfven Retlow deltog med

sin kraftiga stämma, och det var förunderligt hvad hans och Elins röster smälte harmoniskt tillsammans. Men då de började sjunga de orden: "Han tårar fälla skall som vi", greps Retlow ånyo af en så mäktig rörelse, att han måste tystna och lutade sig ned i bänken, gråtande för sig själf.

Den gamle prosten uppträdde därefter på predikstolen och talade öfver texten: "Denne varder oss tröstande i vår vedermöda på jorden." Varmt ljödo hans ord, tröstande och hugsvalande. Heliga sanningar tolkades af en erfaren tunga. Efter ottesången följde högmässan, och kyrkofolket vände hemåt, sedan vänner och bekanta utbytt julönskningar.

Elin följde med till föräldrahemmet, och äfven på hemvägen blefvo hon och Retlow något efter de andra. I början voro de tysta, men sedan började Elin tala om prostens predikan.

"Det var en skön predikan, som prosten hade i ottesången", sade hon.

"Ja", medgaf Retlow, "men jag tyckte, att han gick för långt. Det finnes mången sorg så bitter, att det icke synes möjligt att lindra den."

"Mycket känner jag ännu icke därom", svarade Elin, "men jag vet, att prosten är en vis och erfaren man, som väl vet hvad han talar och aldrig talar annorlunda än han tror".

Samtalet fortsattes i denna riktning och kom allt närmare Retlows egen ställning. Han märkte den unga flickans varma deltagande och värmdes däraf. Skyggheten försvann mer och mer; han kände sig kunna vara öppen inför denna oskuldsfulla själ och kände äfven ett behof däraf; och innan de hade hunnit hemmet, hade han äfven för henne berättat sitt lifs historia.

Han var ende sonen af godsägaren Alexis von Retlow å Björknäs vackra egendom i Östergötland och hans maka Gertrud Stålhjelm. Föräldrarna, som nu båda voro döda, hade fört ett fint hus. Det troddes, att de voro rika, men då modern, hvilken som änka förvaltat egendomen under sonens

minderårighet, hade aflidit, visade det sig, att egendomen var hårdt skuldsatt. Sonen, som efter aflagd studentexamen hade studerat landtbruk, öfvertog nu själf egendomen; men med de fina vanor, som han hade från föräldrahemmet, var han icke ägnad att taga i med hårdhandskarna för att aflyfta de tryckande skuldbördorna. Därjämte var han alltför frikostig med att stå sina vänner till tjänst, lånade dem sitt namn å skuldförbindelser och inlät sig dessutom i spekulationer. En krasch kom; för något öfver två år sedan hade han fått afstå från sin egendom till borgenärers förnöjande. Skulderna betäcktes visserligen, men han själf stod utan tillgångar.

De många vännerna försvunno, då olyckan drabbade honom. Han hade svårt att tro detta till en början, men fick till sin bittra sorg erfara det. Han måste nu söka sig arbete. Endast obetydliga platser i Stockholm kunde han erhålla, och han förtjänade nätt och jämnt så mycket, att han kunde lifnära sig. För tre månader sedan insjuknade han i nervfeber och sväfvade under en tid mellan lif och död. Slutligen tillfrisknade han och blef utskrifven från sjukhuset, fastän han ännu var ganska svag.

Under sin konvalescenstid hade han tänkt på att utvandra till Amerika för att där söka sin lycka. Respengar saknades dock. I närheten af Gäddebo bodde en förmögen man, som varit bland hans närmaste vänner i forna tider, och han beslöt att vända sig till honom med bön om försträckning till resan. Han sålde de få värdesaker han hade kvar och reste till den forne vännen i hopp att få sin bön beviljad, men svaret blef nej.

Svag och klen efter sjukdomen, gripen af sorg och missräkning, varande utan medel på en främmande plats, fann han sin ställning rent af förtviflad. Trött, hopplös och hjälplös saknade han både mod och kraft att längre kämpa lifvets bittra strid, hvarför han tyckte det vara bäst att sluta kampen. Då hans öga planlöst stirrade ut öfver Möckelns yta, varsnade

han granruskorna och förstod, att där fanns en vak; där menade han sig ock kunna finna en graf.

Men det var en makt, som höll honom tillbaka, och denna gjorde honom oviss. En skarp strid försiggick inom honom. Förtviflan framkallade det afgörande beslutet, att han skulle taga detta hemska steg. Men hans krafter voro uttömda, han dignade ned på isen, och i detta tillstånd fann Elins fader honom.

Med spänd uppmärksamhet hade Elin afhört hans berättelse. Då han slutat och såg på henne, märkte han, att hennes ögon stodo fulla af tårar.

“Visserligen har ni lidit mycket, herr Retlow”, sade hon, “och nog är er ställning bekymmersam, men jag tror ändå på prostens ord, att det finnes hopp om hjälp. Vill ni icke som julgåfva taga emot det hoppet, att ni skall finna en utväg ur de närvarande svårigheterna och bekymren?”

“Gärna ville jag hoppas, men jag vet icke, huru ett sådant hopp skall kunna förverkligas. Kunde jag blott få någon anställning, så vore mycket hulpet.”

“På Kronotorp är bokhållareplatsen ledig. Grefven är en älsklig och god man, som nog skulle taga emot er. Men kanske den platsen är för simpel?”

“Visst icke. Med glädje skulle jag taga emot platsen, om jag finge den, och sköta den efter bästa förmåga. Jag tror mig äga kunskaper därför.”

“Tillåter ni mig berätta er historia för mina föräldrar, så kunna de tala med grefven och grefvinnan.”

“Gärna, om ni vill. Jag tackar er hjärtligt för ert varma deltagande.”

Johan och mor Karin talade med grefven och grefvinnan. Retlow ombads att besöka grefven, som ville tala med honom. Resultatet af samtalet blef, att Retlow tredje dag jul flyttade öfver till Kronotorp såsom bokhållare å godset.

* * *

Julen 1894 blef för Oskar von Retlow och hans kommande lif af stor betydelse. Nöden hade då trädt honom till mötes i en så förfärande gestalt, att han greps af förtviflan och under inflytelsen af denna tänkte kasta bort det lif, som kändes såsom en odräglig börda. Hjälp kom i rätt tid, han räddades från det hemska brottet mot sitt lif och honom, som gifvit lifvet; men han fick äfven hjälp på det sättet, att för honom öppnades ett arbetsfält, som motsvarade hans förmåga.

Under den första tiden var han ännu tämligen klen efter den sista sjukdomen och äfven efter den svåra sinneskris, som han genomgått. Men ungdomskraften tog snart ut sin rätt. Sinnet återfick sin spänstighet; han hade åter ett mål för sitt lif. Vid inträdet i sin nya verksamhet fattade han beslutet att i bästa möjliga mån fylla sina plikter och ånyo tillkämpa sig en ställning. Han var endast 28 år gammal, och han borde således ännu ha något att hoppas af lifvet.

Både en god sporre och en kraftig hjälp att sträfva framåt fann han i den vänlighet, med hvilken han bemöttes af grefven och grefvinnan. Grefven inhämtade underrättelser genom sina vänner i Östergötland om Retlows föregående lif och fann, att detta var i alla afseenden hederligt. Han hade blifvit uppfostrad till fina vanor och hade varit mycket med i sällskapslifvet, men ingen fläck lådde vid honom. Mot sina vänner eller dem, som han i sin lyckas dagar ansåg för vänner, hade han varit till ytterlighet hjälpsam, emedan han icke kunde se någon vara i betryck utan att komma honom till hjälp, och de hade skamligt missbrukat hans ungdomliga förtroende och störtat honom i fattigdom.

Snart märkte det grefliga herrskapet, att Retlow var en fint bildad man, med ovanlig salongsvana, en god sångare och med stor förmåga att underhålla ett sällskap. Mången gång hvilade visserligen ett drag af vemod öfver hans ansikte, ett minne från forna strider och lidanden, men han glömde icke, att när han kom in i salongen, tillhörde han sällskapet och hade då

ingen rätt att vara surmulen eller hängifva sig åt dystra tankar. Han kunde då vara glad och munter, stundom till och med uppsluppen, men alltid underhållande.

Grefven och grefvinnan voro alltför kloka och fina människor för att vara bördshögfärdiga, ännu mera för taktfulla för att visa någonting dylikt. Men det kan ju icke förvåna, att de kände ett särskildt intresse för sin egen klass, då intresset var förtjänt. Att Retlow var adelsman, gjorde honom till ett föremål för större personligt deltagande, och som adelsman ansågo de honom, fastän hans ätt, sedan den inkommit från Tyskland, icke blifvit introducerad på svenska riddarhuset. Han blef ofta inbjuden till herrskapets måltider och tillbragte icke så sällan aftnarna i den grefliga familjen samt blef snart allas gunstling. Hvarje gång herrskapet hade någon bjudning, var han självskrifven gäst och den officiella vice värden för de unga, som icke begärde något bättre, ty han var utan gensägelse ortens vackraste, intelligentaste och finast bildade unge man, på samma gång han var den angenämaste.

Herrskapets exempel bestämde hela ortens beteende mot honom. Alla öppnade gärna sina hem, dit han inbjöds vid hvarje lämpligt tillfälle. Man hade lärt känna hans historia, fastän han själf aldrig talade därom, och hans förflutna gjorde, att ett romantiskt skimmer omgaf honom i grannarnas ögon. De unga damerna funno honom "söt och intressant." Ingen drog sig undan, därför att han blifvit fattig; det var en olycka, som man lifligt beklagade, icke ett fel.

Bostad och kosthåll hade Retlow i inspektorsflygeln. Inspektorns familj hade från början mottagit honom med stor vänlighet. Frun i huset var en präktig och vänlig kvinna, som gärna ville bereda honom ett hems trefnad, och hon understöddes i sitt bemödande af sina döttrar, två vackra och snälla flickor om 20 och 18 år, hvilka för sin del funno honom "vådligt söt och intressant."

Den vänlighet, som Retlow sålunda på alla håll fick röna,

kom honom icke att på något sätt försumma sitt arbete. Tvärtom manades han däraf att söka vara nyttig för sitt herrskap, och han hade icke kunnat intressera sig mera för arbetet, om han arbetat i eget intresse. Han var outtröttlig, och hans grundliga kunskaper kommo till rik användning.

Arbetet blef alls icke inskränkt till en bokhållares göromål. Inspektor Grönman var 60 år gammal och därtill mycket sjuklig, så att han icke förmådde sköta sin syssla så som han ville. Mycket hade därför blifvit försummadt, men grefven tänkte icke ens på att afskeda sin inspektor, därför att han icke längre hade den nytta af honom, som han önskade. En landtpatron, som hade arbetat sig upp till välstånd, men icke kommit lika långt i hyfsning, hade vid ett tillfälle antydt något sådant i ett samtal med grefven, men fick ett så dräpande och afvisande svar, att han icke på lång tid vågade komma i den annars så vänlige grefvens närhet.

Retlow fann snart, att mycket blifvit försummadt i följd af inspektorns sjuklighet, hvarför han började öfvertaga allt mer och mer af hans arbete. Med sina grundliga kunskaper i landtbruk kunde han lätt göra det. Inspektorns familj var honom tacksam för hans under alla förhållanden visade villighet att lätta den sjuklige mannens börda. Efter en tid af tre år var han den ledande i allt arbete på godset, alla förvaltningens trådar voro i hans händer. Grefven såg det med nöje och meddelade honom sina planer och önskningar, hvilka äfven utfördes på bästa möjliga sätt. Inspektorn deltog i arbetet, när han kunde, men lade det med tacksamhet i Retlows händer, när sjukdomen gjorde honom oförmögen. Under allt detta behandlade Retlow honom med all hänsynsfullhet. Både Grönman och hans hustru skulle icke önskat något hellre än att få kalla Retlow sin son, och det märktes väl på döttrarna, att de icke skulle haft något däremot; men han själf visade i all sin vänlighet ingen böjelse i denna riktning.

En god hjälp i sitt arbete hade Retlow i sitt utmärkta sätt

med folket. Det var allvar, reda och klarhet i allt som han företog sig, rättvisa, men äfven vänlighet och deltagande, så att han vann respekt, på samma gång som alla höllo af honom. Han aktade sig väl för hvarje öfverilning, men äfven för all slapphet. Hade några drabbats af olycka, visade han ett hjärtligt deltagande och underrättade grefven om förhållandet, hvilket vanligen hade till följd, att där kom hjälp i en eller annan form.

* * *

Måhända frågar någon deltagande läsarinna, hvart Elin tagit vägen, emedan vi icke nämnt något om henne under tiden. Vi meddela då nu, att hon var kvar på herregården, fortfarande anställd i de unga fröknarnas tjänst. Under tiden hade hon haft en mycket rik utveckling. Vid 18 års ålder lofvade hon bli en skönhet, men det var skönheten i sin knoppning, ej den utvecklade blomman. Det behöfdes, att en solstråle fick tränga in i hjärtats värld för att låta allt, som slumrade där inne, vakna upp och sätta sin prägel äfven på det yttre. Solstrålen hade kommit och gifvit ljus och färg åt hela hennes personlighet och hennes lif. Om där ock mången gång kom mörker med, så bibehöll hon dock i det hela med sitt ofördärfvade sinne en ljus syn på tingen.

Hon hade blifvit ovanligt vacker, men där var lif, själ och ande i hennes skönhet. Hennes andliga begåfning var stor och fordrade blott utveckling för att intaga ett framstående rum. Ett för allt stort, skönt och ädelt känsligt hjärta klappade i hennes unga barm. Äfven hon hade sett något af lifvets allvar, men hon hade merendels sett det endast med ungmöns förhoppningsfulla ögon.

Retlows och Elins sammanträffande hade skett under så egendomliga förhållanden, att de icke kunde bli likgiltiga för hvarandra eller behandla hvarandra som främlingar. Ett visst band var knutet dem emellan, men förhållandet var så skärt, som man gärna kunde tänka sig. Han mindes alltjämt,

huru hon under den olyckligaste dagen af hans lif mött honom med deltagande, talat tröstande och uppmuntrande ord till honom samt burit fram hans sorger till föräldrarna, hvilka åter blefvo medel till att han fick hjälp. Hon mindes, huru glad hon varit att få visa sitt deltagande för den olycklige unge mannen och äfven att få göra något för honom, som anförtrott henne först sin svåra belägenhet. Sådant glömma icke ädla hjärtan, och dylika finnas icke mindre hos den fattige än den rike. I tjänsteflickans barm kan klappa ett lika varmt och ädelt hjärta som i den högvälborna frökens, fastän det mången gång har svårt att finna det rätta uttrycket, innan hon lärt sig att finna en form för sina tankar och känslor. Diamanten har värde som ädelsten äfven före slipningen, och det inses af kännaren; men först sedan slipningen ägt rum, träder skönheten fram för allas ögon. Däremot, huru mycket man än må slipa en glasbit, den blir i alla fall icke annat än en glasbit.

När två unga människor mötas under sådana förhållanden som de förhandenvarande, väntar man vanligen, att därur skall utveckla sig en ömmare förbindelse. Sådant händer visserligen understundom, men det händer kanske oftare, att lifvet med dess skiftande händelser kuschar alla beräkningar i detta afseende.

Retlow behandlade Elin med aktning i enlighet med sin ridderliga natur och de grundsatser, som han inhämtat af sin far. Det var lätt att visa henne aktning äfven på grund af tacksamhet och ett varmt intresse för hennes väl.

Elins hjärta hade från första ögonblicket känt sig draget till Retlow, och med oförställd glädje såg hon hans inträde på Kronotorp. Den första blyga känslan blef kraftigare, fastän hon under en lång tid icke förstod sig själf. Hon kände sig så lugn och trygg, då han var i hennes närhet; en tomhet åter, då hon icke sett honom på flera dagar. Vetgirig som hon var, lånade hon af honom böcker, hvilka hon läste på lediga stun-

der. Alltid hade hon frågor att göra, då de träffades; upplysningar och förklaringar gåfvos med hjärtlig beredvillighet. På sådant sätt kom Elin att inhämta kunskaper, som voro ovanliga hos en flicka i hennes ställning; hennes beröring med grefvinnan, som aldrig var stolt eller högdragen mot sina tjänare, gaf henne äfven tillfälle att öka sina kunskaper. Och då hon tidigt hade kommit till Kronotorp, hade hon inhämtat icke så litet af det fina sätt och den fina ton, som rådde där i huset.

Där kom dock en tid, som blef ganska pröfvande för Elin. Ehuru Retlow aldrig försummade sitt arbete för nöjens skull och mången gång afstod från en bjudning hos grefvens, när plikten fordrade hans närvaro på annat håll, var han dock i det hela mycket med i salongen. Elin hade där ingen annan plats än tjänarinnans, när hon biträdde vid serveringen. Hon fick visserligen af Retlow ofta en vänlig blick, ett uppmuntrande leende, ett och annat hjärtligt ord, men det var för litet; det unga, älskande hjärtat fordrade mera. Hon afundades de unga damerna, som fingo tala så fritt med honom, skämta och skalkas och äfven smått kokettera för honom. Vid julbjudningarna och midsommaren fick hon deltaga i nöjena såsom hvar och en annan, och hon kände en stormande berusning, då hon fick vara hans "dam". Hon hade velat drömma, att han tillhörde henne, och icke vakna upp ur denna sköna dröm. Och då hon blickade upp till honom och såg den varma blicken från hans öga, rodnaden på hans kinder, då var det som om hon vågade hoppas, att äfven han älskade henne, och tviflens inkast funno i sådana stunder icke något rum hos henne. Men så kommo åter andra tider, då tviflets kval sargade hennes hjärta, och mången afton somnade hon under tårar. Hon visste, att hon skulle älska denne ende så länge hon lefde, äfven om hennes kärlek icke blefve besvarad. En slags tröst var det dock, att Retlow icke syntes gifva företräde åt någon annan, ehuru inviter därtill visst icke saknades.

En så vacker flicka som Elin kunde naturligtvis icke bli utan beundrare, men hon visade sig gentemot andra alldeles omedgörlig. Hennes af naturen fina sinne, ytterligare utbildadt af det umgänge hon haft, hade icke kunnat finna något tilldragande i "drängfasonerna", äfven om hennes hjärta hade varit fritt. Nu fanns ytterligare det kraftigaste skäl för att hon icke kunde finna behag i en hyllning från annat håll. Hon drog sig undan så afgjordt, att äfven den djärfvaste afskräcktes från att fortsätta ett närmande, som synbarligen var fruktlöst.

Tydligtvis fick hon uppbära icke så liten smälek för sin afvisande hållning. Hon blef ansedd för att vara högfärdig och att öfverlämna sig åt storhetsdrömmar. Några trodde sig äfven ha kommit hennes hemlighet på spåren och läto detta komma fram i stickord, när de vågade sådant.

Vid trenne tillfällen hade Retlow kommit att uppträda som hennes försvarare, och han hade gjort detta på ett sådant sätt, att det stärkte hennes hopp därom, att hon icke var honom likgiltig.

En sommarafton var hon på väg från föräldrahemmet till herregården. Under det att hon vandrade vägen fram, försänkt i sina ungdomsdrömmar, framträdde två af gårdens drängar, som båda förut sökt göra henne sin kur, men misslyckats. De hade föresatt sig, att de en gång skulle kyssa den stolta skönheten, såsom de kallade henne, och de hade passat på detta tillfälle, då hon kom tillbaka från föräldrahemmet, dit de visste att hon gått.

Något rusiga, som de voro, spärrade de hennes väg och fordrade i hånande ton, att hon skulle gifva hvar och en af dem en kyss. Harm öfver deras oförskämdhet fyllde henne, ögonen flammade, kinderna blossade. Med förakt afvisade hon dem och fordrade att få gå sin väg fram i fred. Samtidigt grepo de fatt i henne för att kyssa den "motsträfviga". Förskräckelsen aflöste nu hos henne harmen, och hon uppgaf

ett genomträngande skrik om hjälp. I samma ögonblick kom en man fram från en krökning af vägen. Det var Retlow, som ämnade gå till Gäddebo, där han icke så sällan besökte Johan och hans hustru, som han kände sig ha så mycket att tacka för.

En blick var nog att för Retlow klargöra situationen. Genast sprang han fram och gaf hvar och en af fridsstörarna ett slag, som fällde dem till marken. Med några kraftiga ord förehöll han dem sedan deras ovärdiga beteende och förklarade, att de skulle inför grefven få svara för sitt tilltag. Skamflata skyndade de sin väg så fort de förmådde.

Harmen, förskräckelsen och slutligen glädjen, då Elin såg i Retlow sin räddare, verkade för kraftigt på henne. Hennes ansikte öfverdrogs af en dödlig blekhet, hon vacklade och skulle ha fallit till marken, om icke Retlow slutit henne i sina armar. Ömt bar han henne till vägkanten, där han satte sig och lät henne hvila i sin famn.

Hon var rörande skön i sin blekhet och hjälplöshet. Retlows känslor, förut något vacklande i det afseendet, om han skulle taga henne till hustru, svällde i detta ögonblick ut till en kärlek, som fyllde hela hans personlighet. Han kände nu, att de tillhörde hvarandra. Sitt lif ville han från den stunden viga till hennes skydd och vård. Hans ögon hvilade med kärlekens hela ömhet på det bleka, sköna ansiktet. Han kände en frestelse att trycka en kyss på hennes läppar och med denna väcka henne åter till medvetande. Men nej, hon var honom för helig därför; den första kyssen ville han icke röfva från den medvetslösa, äfven om han kunde tro, att hon unnat honom den; han ville vänta, till dess han var redo att begära henne som sin brud; hon skulle medvetet och frivilligt gifva honom kärlekens första kyss.

Elins vanmakt räckte icke länge. Då hon återfick medvetandet och fann sig i Retlows armar, uttryckte hennes blick först en viss förvåning, men sedan en innerlig ömhet, och

det förut bleka ansiktet höljdes af ljuf rodnad. Blygt sökte hon draga sig undan och resa sig, och Retlow kom henne ridderligt till hjälp.

De båda drängarna blefvo följande dag uppkallade till grefven och fingo i grefvinnans, Retlows och Elins närvaro afhöra en grundlig straffpredikan. Ödmjukt bådo de om förskoning och fingo den äfven, sedan de bedt Elin om förlåtelse för sitt beteende emot henne.

Vid en fest för gårdens folk hade någon sökt komma med ett hånfullt skämt, att Elin ansåg sig för god att vara med "folket", Retlow hörde det och gaf ett svar så skarpt, att angriparen fann bäst att draga sig undan.

På herrgården vid en bjudning vågade en gång en af de unga damerna, som gärna skulle velat bli fru von Retlow, i ett samtal med honom framkasta ett bitande skämt "om pigor, som drömma om att bli fina fruar." Elin, som var i närheten, sysselsatt med servering, hörde skämtet och bleknade. Retlow svarade, icke utan en satirisk anspelning på den unga damen, att om en "piga" i takt och vett öfverträffade mången, som skröt öfver att tillhöra damernas krets, så begrep han icke, hvarför hon icke skulle kunna bli en fin fru. Det var dock ytterst hyfsningen, takten och vettet, som var människors värdemätare och angaf deras ställning i lifvet.

Senare på kvällen sutto grefven och grefvinnan och samtalade om gästerna, äfven om den nyss nämnda episoden.

"Nog har jag förut tyckt mig förstå", sade grefven, "att Elin är förälskad i Retlow, men nu tror jag äfven, att han är kär i henne."

"Jag är viss på båda delarna", svarade grefvinnan, "och jag skall, om de gifta sig med hvarandra, af hjärtat önska dem lycka, ty de förtjäna bägge två att bli lyckliga."

"Menar du då, att detta skulle vara så lyckligt för Retlow? Nog anser jag Elin för en god flicka, med kunskaper

och hyfsning långt öfver sitt stånd. Men att Retlow skulle gifta sig med henne, ginge väl litet för långt. Att hon är fattig, betyder ingenting, men har hon den bildning, som fordras för att bli den fint bildade Retlows hustru?"

"Elin har utvecklats oerhördt, sedan Retlow kom hit. Kärleken har nog i detta fall varit den förnämsta drifkraften. Hon skall kunna reda sig med fördel i en salong. Tillsammans med Retlow skall hon snart lära sig att följa honom; utan honom skall hennes inre människa tyna bort. Den ridderlige Retlow skall aldrig, om hon blir hans hustru, låta henne känna sin underlägsenhet, utan omärkligt, men säkert höja henne till sin egen nivå."

"Jag vill icke afspisa dig med den frasen, att med fruntimmer skall man icke tvista i kärleksaffärer, utan tror snarare, att du i detta fall, såsom i så många andra, dömer säkrare än jag."

"Låt allt utveckla sig som det vill. Det vore synd att på något sätt störa dem i deras kärleksdröm."

"Något störande från min sida behöfver du icke frukta. Men Retlow värderar jag så högt, att jag utan tvekan skulle gifva honom min egen dotter, om han begärde henne. Han har pröfvat lifvets bitterhet, så att han nu kan bära lyckan. Det första han talar om att han vill gifta sig med Elin eller någon annan, göra vi honom till inspektor på godset och pensionera Grönman."

"Det är jag med om. Låtom oss så afvakta händelsernas gång."

* * *

Den 20 juni 1899 fick Retlow med dagens post tvenne stora bref, hvilka väckte hans förvåning, då utanskrifterna synbarligen voro af okänd hand. Det första brefvet innehöll afskrift af ett i laga ordning upprättadt testamente, som äfven blifvit bevakadt. Genom detta testamente insattes Oskar von Retlow till ägare af Björknäs' egendom med uppsättning

och alla inventarier att genast tillträdas. Testamentet var upprättadt af en Augusta Guldström.

Jämte testamentet fanns en skrifvelse från kronofogden i orten. Denne meddelade honom, att fröken Augusta Guldström hade insatt honom till ägare af den egendom, som han en gång innehaft. Kronofogden hade låtit bevaka testamentet; någon möjlighet att upphäfva detsamma fanns icke. Retlow uppmanades att fortast möjligt komma och taga sin egendom i besittning eller åtminstone vidtaga dispositioner för den närmaste tiden.

Det andra brefvet var en skrifvelse från fröken Guldström, hvilken sväfvade för hans minne såsom ett ljud från barndomens dagar. Hon meddelade i denna skrifvelse, att hon i sin ungdom älskat hans fader och äfven varit varmt älskad af honom, men att han blifvit af sin mor förmådd, då han icke ville handla emot sin mor, som han nästan afgudade, att gifta sig med en annan flicka af förnäm börd och äfven ansedd för att vara rik, hvilket senare dock icke var fallet. Ehuru fröken Guldström senare blifvit rik genom arf efter en släkting i Amerika, hade hon aldrig velat gifta sig, utan blifvit sin ungdomskärlek trogen. Hon hade en gång sett Oskar von Retlow som en liten gosse och tagit honom i sina armar, och gossen hade slagit sina armar om hennes hals och kysst henne. Från den stunden hade hon två att älska, sin ungdoms älskade och hans son. En stor del af sin senare tid tillbragte hon i utlandet, där hon äfven var, när hans olycka inträffade. För tre år sedan hade hon kommit tillbaka och fått veta Retlows historia, men äfven hört, att han skötte sig väl på Kronotorp.

Ett gynnsamt tillfälle hade erbjudit sig att få köpa Björknäs, och af detta hade hon begagnat sig. Egendomen var nu befriad från alla skulder; sina sista dagar hade hon ägnat åt att inreda densamma till ett kärt hem åt sin älskades son. Hon bad nu denne taga emot gåfvan af en, som skulle skattat som sin högsta jordiska sällhet att vara hans moder; att älska

honom och sörja för honom var hennes rätt. På denna plats ville hon utandas sin sista suck; på kyrkogården skulle hon hvila bredvid honom, som hon älskat intill sin död. Att Retlow skulle ägna hennes minne en kärleksfull åtanke, därpå var hon viss. En enda uppmaning ville hon gifva honom: om han möjligen komme att älska en kvinna, som var fattig eller honom underlägsen i samhällsställning, och älskades af henne, skulle han icke låta den yttre ställningen bli ett hinder för att göra henne till sin hustru. Den kärlek, som förenar hjärtan, utjämnar äfven alla yttre olikheter.

Retlows första känsla var en öfversvallande glädje öfver utsikten att återfå sin förra egendom, hvars ägare han blifvit genom den handling, som han nu höll i sina händer; men därnäst intogs han af den djupaste tacksamhet mot sin välgörarinna. Länge satt han försjunken i tankar öfver de underbara växlingarna i det lif, som låg bakom honom.

Han fick dock icke bli sittande på detta sätt. Genast borde han underrätta grefven om hvad som förefallit, på det att denne måtte få tid att skaffa sig annan man i hans ställe.

Då han kom in till grefven, var äfven grefvinnan i hans rum. Retlow lade fram de båda brefven och bad grefven läsa dem.

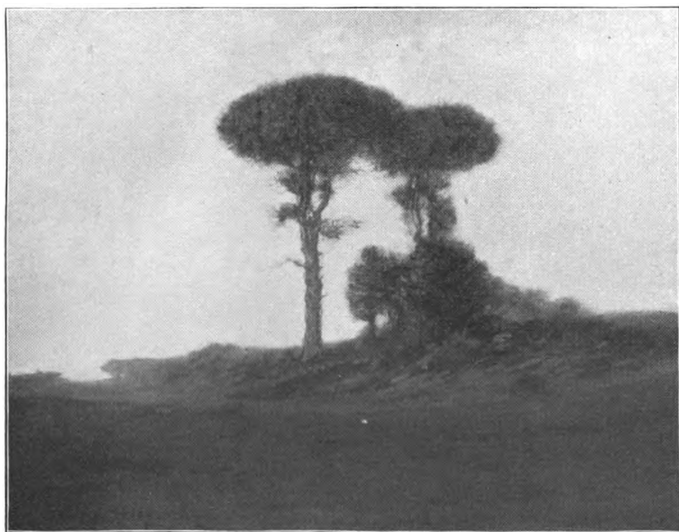
Hastigt genomögnade grefven testamentet, och en omisskännlig glädje afspeglade sig i hans ädla ansikte. Han frågade Retlow, om han fick läsa alltsammans högt för sin hustru, och denne svarade med en bugning.

Med spänd uppmärksamhet följde grefvinnan läsningen, under det att hennes ansikte förrådde skiftande rörelser. Sedan läsningen slutats, sutto alla tre tysta en stund. Slutligen bröt grefven tystnaden.

"Det skulle vara mycket själfviskt af mig och min hustru, om vi i denna stund lämnade rum för någon annan känsla än glädje däröfver, att det gått herr Retlow så väl. Men vi kunna dock icke dölja för oss, att det blir svårt att finna en man,

Regnväder. Oljemålning af M. Ahlströmer.

Landskap i olja af G. A. Ström.

SVENSK-AMERIKANSKA KONSTNÄRERS ARBETEN.

som kan i alla afseenden ersätta er. Därmed blir väl någon råd sedan. Nu endast ett varmt och hjärtligt lycka till att åter vara herre till er fars egendom.”

“Det vore otacksamt af mig”, svarade Retlow, “om jag lämnade platsen, innan herr grefven fått annan man i mitt ställe. Jag stannar kvar till i december månad, och under tiden kan min efterträdare lätt bli funnen. Jag ber endast att efter en vecka få 8 dagars ledighet för att göra ett besök på egendomen och se, huru där är ställdt.”

“Det beviljas med glädje”, svarade grefven.

“Men”, inföll nu grefvinnan, “herr Retlow behöfver också en hustru, som kan gifva lif och ljus åt vistelsen i det kära fädernehemmet.”

“Ja, fru grefvinna”, svarade Retlow rodnande, “och mitt val är gjordt, fastän jag icke ännu talat med henne. Elin är mitt val.”

“Valet hedrar både ert förstånd och ert hjärta, herr Retlow. Vid er sida kommer hon att bli ett mönster för hustrur. Litet salongsvana saknar hon kanske ännu, men ni själf är salongsmänniska för två. Gå ni och tala med henne. Jag är säker på att ni icke får korgen. Hon har gått hem ett slag till föräldrarna, men kommer tillbaka i afton. Gå och möt henne såsom en riddare möter sin brud.”

* * *

Vid 10-tiden på aftonen hade Retlow kommit fram till den plats, där han en gång uppträdt som Elins räddare. Där ville han invänta hennes ankomst. Han behöfde icke vänta länge, förrän han såg henne komma. Äfven hon kände genast igen honom i den ljusa sommaraftonen.

“Låt oss sitta ned här”, sade han, “jag har något att tala med Elin om.”

Hon anade, att något viktigt skulle förekomma, och hennes hjärta klappade både af fruktan och hopp.

Genast berättade han, att han blifvit ägare af sin förra egendom, samt under hvilka förhållanden detta skett.

Till en början strålade hennes ansikte af innerlig glädje däröfver, att det gått honom så väl i händer, men snart därpå öfverdrogs det af djup blekhet, och tårar trängde sig fram i hennes ögon.

“Älskade Elin”, sade Retlow, under det han slog sina armar om henne och drog henne till sitt bröst, “säg mig, hvarför du är så ledsen, då jag talar om, att det gått mig väl. Jag trodde, att du skulle glädjas med mig.”

Några ögonblick hvilade hon stum i hans armar, men sedan reste hon sitt hufvud och såg på honom med ett obeskrifligt rörande uttryck.

“Min första känsla”, svarade hon, “var den djupaste glädje öfver hvad som skett, men sedan blef jag bedröfvad vid den tanken, att ni nu lämnar oss. Det var själfviskt af mig, jag vet det, men förlåt mig denna själfviskhet.”

“Visserligen”, svarade han, “lämnar jag denna plats, när grefven fått en annan man i mitt ställe, men då jag reser härifrån, vill jag hafva dig med. Jag beder dig att som min hustru dela ljuft och ledt med mig.”

En stormande glädje fyllde hennes hjärta. Det dröjde en stund, innan hon förmådde gifva ett svar.

“Att du är adelsman och rik, jag däremot en fattig och ringa flicka, bekymrar mig icke mycket, ty din kärlek är mig dyrbarare än hela världen med dess skatter. Jag vill icke vara tillgjord, men jag vill i denna stund, den dyrbaraste, som kan komma i hela mitt lif, säga hvad jag känner. Jag har älskat dig från första stunden jag såg dig, fastän jag icke förstod det genast, så barnslig och okunnig som jag var. Äfven vill jag säga det fritt ut, att jag älskar dig så innerligt, att jag knappast vet af något annat. Mitt hjärtas tankar dag och natt tillhöra dig, hela min varelse går upp i kärleken till dig. Det har varit min stoltaste dröm, att du en dag skulle

begära mig till hustru, men jag tänkte då alltid, att din lott skulle bli blygsammare. Med stormande jubel skulle jag ha svarat ja och följt dig med fröjd hvarthän du än gått. Nu har din lott blifvit lysande, och du träder in i den krets, som du tillhör. Jag kan icke följa dig dit som din hustru; jag är för okunnig därtill; du är värd att få en bildad och fin flicka; ingen är för god åt dig. Du skulle kanske, om du förde mig ut i den värld, som du tillhör, få skämmas för en så okunnig hustru, som icke kunde skicka sig som hon borde, och det vill jag icke, att du skall. Jag älskar dig högt nog att försaka mitt lifs sällhet. Minnet af denna stund skall dock ingen kunna taga ifrån mig."

"Du underskattar ditt värde, men det hedrar, att du icke tänker för högt om dig själf. Hvad som möjligen kan brista i ditt sätt, kan lätt inhämtas i umgänget med andra. Sådan du är älskar jag dig. Hvad rör det oss för öfrigt hvad andra tänka, då vi äro allt för hvarandra? Jag vill ha en hustru efter mitt hjärta, icke efter andras tankar. Du vill väl icke, att jag skall afstå från fädernegendomen, på det att du må få mod att bli min hustru. Det offret behöfves icke, men om du fordrar det, så kan ock jag försaka; blott ett kan jag icke försaka och ändock bli lycklig: dig själf."

"Då du känner och tänker så, är hvarje betänklighet borta. Jag kan nu endast säga: det blir en sällhet att få lefva med och för dig. Visserligen vet jag icke, huru jag skall kunna bära denna lycka, men du får hjälpa mig därmed såsom med allt annat."

Med innerlig hänförelse kastade hon sina armar om hans hals; deras läppar möttes för första gången i en lång, glödande kyss.

* * *

Retlows och Elins förlofning firades en vecka därefter vid en fest, till hvilken såväl godsets underhafvande som umgängesvännerna på orten inbjudits. Strax därpå reste de

nyförlofvade till Björknäs. De funno där allt ordnadt så väl, som om en mor hade ordnat det för sin son. Bland annat funnos där porträtter i stort format af Retlows föräldrar och hans välgörarinna, fröken Guldström.

Sedan Retlow öfverenskommit med inspektoren på egendomen, att denne skulle kvarstanna till midten af december, då han ämnade återvända med sin unga hustru, reste de unga tillbaka till Kronotorp. Från denna dag var icke Elin längre tjänarinna, utan var i huset såsom grefvinnans vän och sällskap. Hon hade då tillfälle att utveckla sina sällskapstalanger. Lärarinnan hade icke kunnat vara bättre, men lärjungen var äfven den uppmärksammaste och läraktigaste. Grefvinnan förklarade, att Elin skulle pryda hvilken salong som helst.

Den 18 december stod bröllopet på Kronotorp, och samma afton afreste de nygifta, sedan de öfverenskommit med föräldrarna, att dessa tillika med de andra barnen skulle komma till Björknäs till julen.

* * *

Den 24 december 1899 var inne. Fru Elin von Retlow hade stökat i sitt ståtliga hem för att ha allt i ordning som hon ville. Framemot aftonen skulle föräldrarna och syskonen anlända. Hennes man hade sagt, att de båda skulle vara klädda i högtidsdräkt: det var den första julaftonen i deras hem, de skulle för första gången mottaga föräldrarna i sitt eget hem.

Kl. 5 kom den unga frun ut i salongen, iklädd en lysande högtidsdräkt. Hennes man var där redan och mottog henne med öppna armar. Några minuter senare hördes vagnarna rulla, och de väntade gästerna anlände. Då mor Karin fått hälsa på dotter och svärson, började hon se sig omkring i den vackra salongen och blef stum vid tanken på att hennes dotter fått all denna härlighet.

Då hon slutat se sig omkring, tog Retlow till orda.

"Elin och jag önska våra föräldrar och syskon af hjärtat välkomna att med oss fira jul i vårt eget hem. Jag minnes lifligt min julafton för 5 år sedan, jag jämför den med den närvarande. Mycket olika äro dessa tvenne julaftnar, men de lära mig, att jag har mycket att tacka Gud för, mycket äfven att tacka människor för. Bland allt det goda, som jag under dessa mellanliggande år fått, sätter jag dock främst min älskade hustru. Gud hjälpe mig att göra henne så lycklig som hon gör mig. Och nu, en god och fröjdefull jul i detta hem.

De unga makarna föllo i hvarandras armar, och föräldrarna trädde fram till dem och lade händerna på dem, under det att mor Karin med af rörelse darrande stämma upprepade änglarnas julsång: Ära vare Gud i höjden, och frid på jorden; till människorna ett godt behag!

I natten.

Vision.

Af Wilh. Reslow.

> *"Hvad vill den ensamma tåren?*
> *Min blick han skymmer blott,*
> *en lämning i mitt öga*
> *af tid, som hädan gått."*
> HEINRICH HEINE.

När daggen faller öfver äng
och vida fält och vångar
och spelet ifrån syrsans sträng
den dunkla natten fångar,
jag vandrar ofta ner till strand,
där skogsån drar sitt hvita band
och vassen fuktigt ångar.

Min själ där vingarna till flykt
i ostörd ro får lyfta,
och skriar än nattugglan styggt
och mörk är bergets klyfta.

jag drömmer mig en solljus värld,
förutan afund eller flärd,
ett mål, dit högst vi syfta!

Ler månen, bleka, ner ur skyn,
där ensam tyst jag dröjer,
jag ser liksom en andesyn,
som himmelskt ursprung röjer:
ur minnet träder fram en bild,
så ljus, så ljuf, så god, så mild
och blicken upp jag höjer!

Ibland det susar lätt en vind
längs skogsrand, myr och stränder,
som smek den stryker mot min kind,
som smek af kärlekshänder!
Då något rör sig i min barm
som stelnad tro gör åter varm
och ljusa löften tänder.

Det är så ljuft, så svalt det känns
i nattens lugn få andas,
då utsträckt vinge än ej bränns
af glödhet dag, som randas.
Ur barmen flyr all storm och strid,
blott nejdens underbara frid
med drömmars vemod blandas.

När dagg det faller öfver äng
och myr och skog och vångar
och låtar blott från syrsans sträng
den tysta natten fångar,
då ofta går jag ner till strand,
där skogsån drar sitt silfverband
och vassen fuktigt ångar.

Skräckdagarna i San Francisco.

Efter egen och andras erfarenhet tecknade.

Af Ernst Skarstedt.

Vid Gyllne porten du så lycklig låg,
o stolta stad, då vårlig morgon grydde,
och nya segrar du i drömmen såg,
och stora syner leende du tydde.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Men under dig en afgrund dock finns kvar.
Fast varnad, på dess rand du sorglöst leker;
en gärd af lif och guld den kanske tar,
då du som bäst din stolta lystnad smeker.

C. G. Norman.

Onsdagen den 18 april 1906 skall alltid komma att betraktas som en bemärkelsedag i San Franciscos historia. Den unga storstaden vid Stilla hafvets kust, argonauternas stolta stad, hvilken hade guldfynden i California i slutet af 1840-talet att tacka för sin tillkomst, och Californias storartade resurser samt den utmärkta hamnen innanför Gyllene porten att tacka för sin snabba tillväxt och uppblomstring, hade vid flera tillfällen härjats af eldsvådor och

ofta skadats af jordstötar, men aldrig förr än nu pröfvat på dessa naturkrafters förenade våldsamhet och makt. Utan någon aning om den hotande olycka, som på mindre än tre dygn skulle utplåna resultatet af ett halft århundrades mödor och arbete, hade den nöjeslystna delen af stadens befolkning på vanligt sätt till sent på natten förlustat sig med besök i butiker, teatrar och andra nöjesplatser eller med ströftåg på de i elektriskt sken strålande affärsgatorna. De mera hemkära hade som vanligt gått till hvila i den fasta förhoppningen att inom några timmar få åter stå upp till en ny arbetsdag med samma arbets- och raststunder, samma glädjeämnen och missräkningar, som dittills kommit på deras lott.

Uppvaknandet motsvarade dock ingalunda förväntningarna. I den tidiga gryningen klockan en kvart efter fem, medan de flesta ännu lågo försänkta i sömn, skakades hela staden af en våldsam jordbäfning, den starkaste som någonsin, så vidt man vet, hemsökt California. Själf bodde jag med min familj för tillfället vid Mission street, snedt emot det nya postkontoret, i jordvåningen af en träbyggnad, och undslapp därigenom att "uppskakas" på samma sätt som personer, hvilka bodde högre upp. Det är ju klart, att en jordbäfning alltid skall kännas värre, ju högre upp man bor. Personer boende i femte eller sjätte våningen i någon af stadens högre byggnader blefvo i många fall kastade ur sina sängar, och tunga möbler, äfven i lägre våningar, flyttades af skakningen långt från sina platser. Men äfven där jag bodde voro bullret af slamrande porslin och nedfallande saker såväl som byggnadens ryckande, vaggande rörelser, hvilka tilltogo i snabbhet och häftighet för hvarje sekund, tillräckliga att jaga kalla kårar öfver ryggen på hvem som helst. Man visste ju icke, hvilket ögonblick hela huset skulle komma störtande öfver en. Den enda rediga tanke, som genomfor min hjärna, var denna: "Skall det då aldrig taga slut?" Jag hade ju upplefvat flera jordskalf förut i San Francisco, men de hade

aldrig räckt mer än en eller annan sekund. Denna tycktes icke vilja upphöra. Slutligen afstannade dock rörelsen och bullret. Därpå hördes tramp och spring från trappan och gatan, oroliga röster, rop, gråt, veklagan, skratt och sorl.

Det hade förefallit, som om jordbäfningen varat 4 eller 5 minuter. I själfva verket räckte den endast 47 sekunder, men den följdes kort därefter af flera andra skakningar, och

FRÅN SKRÄCKDAGARNA I SAN FRANCISCO.
Sv. luth. kyrkan och prästgården.

i veckor och månader därefter inträffade allt emellanåt jordskalf, de flesta dock ganska svaga.

Så snart som jordbäfningen upphört, sprang jag ur sängen, klädde mig i hast och skyndade ut på gatan. Då var ännu halfskumt, dock ljust nog att se den förödelse som åstadkommits. Flera byggnader hade fått betänkliga skavanker, en möbelbutik några dörrar från min bostad var förvandlad till en ruinhög, spårvägsskenorna voro på flera ställen uppryckta

och böjda i bågform, gatan hade rämnat, sjunkit på en plats, höjt sig på en annan. Den vackra marmortrottoaren utanför det nya postkontoret var fördärfvad. Kvällen förut hade jag sett ett halft tjog kineser arbeta i sitt anletes svett i en tvättstuga. Nu låg denna jämnad med jorden, och dess invånare voro begrafna med den. En vandring genom gatorna gaf anledning till dystra betraktelser. Öfverallt fördärf och ruin. De dyrbara butikfönstren i spillror på krossade trottoarer, gatorna öfverhöljda med stenhögar, det väldiga rådhuset, stadens stolthet, som kostat öfver 6 millioner dollars, ohjälpligt förstördt. Vid Valencia street hade en trevåningsbyggnad sjunkit ned i jorden med de två nedersta våningarna, och midt i gatan hade uppstått ett ofantligt gap. Det stora operahuset, hvarest Conrieds berömda teatertrupp de föregående två aftnarna uppträdt för beundrande människomassor i glans och härlighet, låg nu tvärs öfver gatan, en dyster ruinhög, och sällskapets frejdade primadonnor och hjältetenorer hade med knapp nöd undkommit med lifvet från de hotell, där de tillbragt natten.

Bland de folkhopar, som i dyster procession fyllde gatorna, sågos många underliga företeelser och hördes hjärtklämmande tal.

"Jag är den ende, som undkom lefvande från det hus, hvari jag bodde", sade en. "Just som jag hann ut, störtade hela byggnaden och begrof alla de innevarande."

Det var här fråga om ett flera våningar högt logihus, i hvilket ett hundratal människor tillbragt natten. Många märkvärdiga tilldragelser omtalades. En krogkypare, som föregående afton supit sig full, hade tidigt på onsdagsmorgonen per telefon bedt en god vän att i hans ställe öppna krogen och tjänstgöra, tills han själf hunnit krya till sig. Vännen hade åtagit sig uppdraget och höll just på med att sopa och göra rent i lokalen, då ena väggen störtade ned och begrof honom, medan den fyllsjuke kyparen, som rätteligen skulle

varit där, kröp oskadd ur sin säng och räddade sig. Hur mycken skada jordbäfningen åstadkom, blir aldrig bekant, enär elden snart utplånade alla spår af dess verkningar. I tidiga morgonen, kort efter det jordbäfningen fullbordat sitt verk, utbröt nämligen eld på en mängd platser i staden i följd af spruckna skorstensrör, söndersprungna elektriska ledningar eller exploderade gaser. Tjocka rökmoln voro lägrade öfver staden, och med undran och bäfvan sågo vi denna nya, hotande fara. Till den man, som gick närmast mig, uttryckte jag en önskan att kunna komma öfver till Oakland, den fridfulla, vackra staden vid motsatta sidan af San Francisco-viken.

"Hvad skulle det tjäna till?" utbrast han. "Oakland är i lågor liksom San Francisco. Los Angeles, Seattle, Portland, alla städerna på kusten äro förstörda af jordbäfningen och härjas nu af eld. Chicago har sjunkit i Michigan-sjön. New York, Boston och Baltimore äro öfversvämmade."

Under det uppskrämda sinnestillstånd, hvari vi befunno oss, var det möjligt att tro hvad som helst. Jag kom ej ens att tänka på, att den talande icke gärna kunde bättre än jag ha reda på hvad som skett i världen, då ju inga tidningar eller bref ännu utdelats och all förbindelse med den yttre världen blifvit afbruten. Men det föreföll ohyggligt att tänka på en allmän världsförstörelse, sådan som han och, efter hvad jag senare fann, äfven andra föreställde sig vara i full gång. I detsamma upptäckte jag, att ett af rökmolnen kom från den trakt, där jag bodde. Jag lämnade olycksprofeten och ilade hem. Elden var då redan så nära, att man kunde höra lågornas fräsande. Likväl, som fallet är vid stora olyckor, hoppades man att bli skonad och dröjde i det längsta att tänka på räddning. Först när polisen befallde husens utrymmande, fingo alla brådt med att packa ihop sina tillhörigheter. Koffertar, madrasser, täcken, mattor, symaskiner, möbler, ja t. o. m. orglar och pianon slängdes ut på trottoaren och tvärs

öfver gatan till en där befintlig öppen plats för att kort därefter, i mån som elden nalkades, åter släpas, bäras eller köras till andra platser eller också kvarlämnas som byte åt lågorna. Mången tycktes i brådskan ha förlorat allt omdöme. Man såg kvinnor, som ej räddat annat än en fågelbur eller en hund, karlar med tre, fyra hattar, men ingen väst eller rock. En man sprang omkring barfota, barhufvad, hållande i handen en gammal stekpanna, som vore den en af de största dyrbar-

FRÅN SKRÄCKDAGARNA I SAN FRANCISCO.
Ruinerna af svenska missionskyrkan.

heter i världen. Musikern Edgren berättar, att en 80-årig svensk gumma, som han hjälpte till att rädda, hade packat sin kista full med grytor, pannor och kittlar, tills man knappt kunde lyfta den, men lämnat alla sina kläder och andra värdefullare saker orörda till pris åt elden.

Åkare voro i stor efterfrågan. Många af dem voro fogliga i sina anspråk, men andra begagnade sig hänsynslöst af till-

fället att ockra på olyckan. Det var vanligt, att folk fick betala 10—15 dollars för att få en koffert flyttad ett litet stycke. Jag hade den turen att tillsamman med några grannar få hyra en man rätt billigt, hvilken flyttade våra saker ett afstånd af en mil. Därifrån måste de visserligen nästa dag flyttas vidare, men så var det ej heller mycket jag hade att flytta, — endast ett par koffertar och några småsaker. Hur litet det var, vållade det ändå oro, och det var ej utan, att jag med en viss afund önskade, att jag kunnat med Magnus Elmblad utbrista: "Det går lätt att flytta. Tillhörigheter har jag, Gud ske lof, inga." Jag hade en mängd tillhörigheter, men de lågo nedpackade i lårar och kistor i en förvarings-källare, där de senare blefvo begrafna under en nedsprängd jättebyggnad. Ett par hundra böcker, som jag lämnat hos en bokbindare, brunno upp redan på onsdagsmorgonen. Själfva funno vi en tillfällig fristad hos goda vänner, som bodde ett godt stycke från det af elden först härjade området; men redan följande dagens afton måste både de och vi draga vidare och taga vår tillflykt till Golden Gate-parken, där många tusen människor slagit sig ned bland buskarna, och där vi under ett par nätter med fasa lyssnade till dånet af sprängskotten från den brinnande staden.

Elden bekämpades nämligen med dynamit. Som jordbäfningen hade förstört vattenledningen, så att vatten endast i undantagsfall, såsom vid hamnen och på några få ställen, kunde fås till sprutorna, måste i striden mot elden andra metoder än de vanliga användas. Att spränga byggnader i spillror, innan elden nådde dem, och dymedelst göra det svårare för elden att flamma upp i hög låga var den stridskonst, som här användes. Det var en kamp, som aldrig skall glömmas af dem som utförde den, eller af dem som bevittnade den.

San Francisco genomskäres från öster till väster af en bred gata, kallad Market street, som intill den 18 april 1906 var

en af de vackraste affärsgator i världen, omgifven som den var af ståtliga byggnader, full af lif och rörelse och om nätterna upplyst medelst elektriska ljusledningar på ett sätt och i ett omfång, hvartill få motstycken, om något, torde ha funnits. Omkring 2½ mil väster om denna gatas östra ändpunkt går en annan bred gata, Van Ness ave., i nordvästlig riktning och en half mil väster om densamma en tredje bred gata, Dolores street, i sydvästlig riktning. Elden fick redan tidigt fotfäste å bägge sidor om Market street och for med afgrundslik vildhet fram bland stadens största och dyrbaraste byggnader. Den ena skyskrapan efter den andra omhvälfdes af lågorna, och en på samma gång rysligare och mer öfverväldigande syn har väl sällan varit sedd, än när tidningen *Calls* härliga, 20-våningar höga byggnad, en af de vackraste i Amerika, angreps af elden, hvars tungor samtidigt slickade alla byggnadens hundratals fönster. Det var en syn, som aldrig kan glömmas. Den framkallade tårar på mången manlig kind.

Redan på onsdagen blef det tämligen klart för alla, att staden var tillspillogifven, och att den enda utsikten till eldens hejdande låg i att hindra den från att öfverskrida de ofvannämnda två breda gatorna, Van Ness avenue och Dolores street. Hela onsdagsnatten lyssnade vi med förfäran till knastrandet och sprakandet från den brinnande staden och de täta sprängningarna. Det var en öfverdådigt storartad syn, detta ett par mil breda eldhaf, som glödande och fräsande vältrade sig fram, förvandlande de vackraste byggnader på några ögonblick till hemska ruiner och spridande ett sken så klart, att man på långt håll kunde midt i natten läsa vanlig tryckstil. På torsdagen fortsattes den hopplösa kampen mot elden, och på kvällen skulle det afgöras, huruvida fienden skulle kunna hejdas vid Dolores street. Den sida af gatan, som elden nalkades, begränsades af en rad nya två-våningshus, ett af dem tillhörande en af stadens förnämsta svenskar,

apotekare Hulting, som dagen förut sett sitt af jordbäfningen sönderskakade apotek gå upp i rök. Midt emot den nämnda husraden låg en annan rad af byggnader, af hvilka de två yttersta voro den svenska lutherska kyrkan och dess prästgård.

"Allt beror nu", sade den som ledde släckningsarbetet, "därpå, om kyrkan kan räddas. Den är nyckeln till hela

FRÅN SKRÄCKDAGARNA I SAN FRANCISCO.
Platsen, där svenska metodistkyrkan stod.

situationen. Fattar den eld, så är hela den bakom belägna delen af staden räddningslöst förlorad."

Med dynamit sprängdes nu hela den midt emot kyrkan belägna husraden. Då detta var gjordt och lågorna frossade på spillrorna, såg det fortfarande hotande ut för kyrkan, och det ropades högljudt på att spränga äfven denna. Pastor Andreen bad de bistra "dynamitarderna" att om möjligt skona templet. Deras ledare tvekade. Till all lycka hade en genom

ett söndersprunget afloppsrör uppkommen pöl upptäckts i närheten. En mängd personer erbjödo sig att langa vatten. Några klättrade upp på tornet och hängde täcken på väggen. Vatten langades dit upp och hälldes öfver täcken och väggar. Det var ett gräsligt slit i sena kvällen, och de arma, uttröttade, törstiga arbetarna släckte sin törst i samma smutspöl, som räddat templet. Man tog det bästa, som fanns att få, hur uselt det än var. Pastor Andreens kyrka var den enda svenska, som öfverlefde den stora branden, och på söndagen hölls gudstjänst därstädes. Af den vackra missionskyrkan, som var af sten, fanns blott några nakna murar kvar; af den likaledes stora och vackra baptistkyrkan endast litet af grundmuren och af metodistkyrkan ej mer än litet aska och grus.

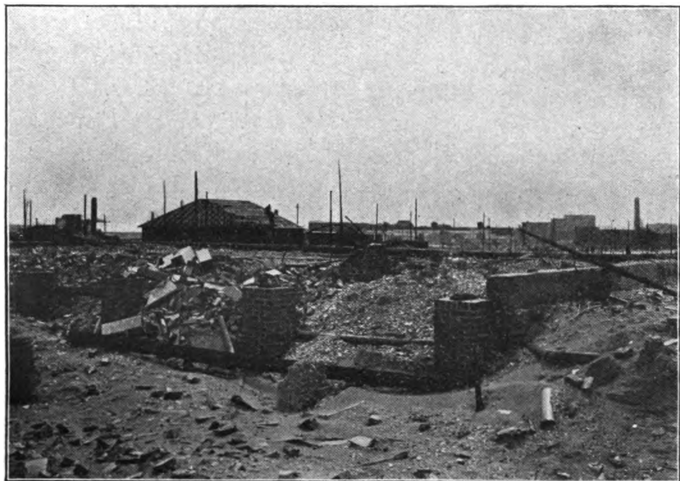
En än mer hårdnackad kamp utkämpades fredagskvällen längs Van Ness avenue. Hemskt dånade sprängskotten natten igenom, då de ståtliga, i många fall slottslika byggnaderna längs denna af stadens finaste societet bebodda gata, den ena efter den andra obarmhärtigt sprängdes i luften. Men därigenom räddades också en stor del af staden, och de män, som åstadkommo detta storverk, böra tacksamt ihågkommas af invånarna i den nya stad, som nu redan grundlägges i den sköflades aska. De voro endast tre, dessa räddare, men tre hjältar, amiral McCallas mest betrodda kanoniärer vid flottstationen å Mare Island. Anföraren var kapten McBride, och den som anbragte sprängskotten hette Adamson. De tre männen eftersändes för att rädda staden. Utan att göra något väsen af sig kommo de, och efter väl förrättadt värf drogo de lika obemärkta sina färde.

I tre dygn rasade elden, som ödelade större delen af västra Amerikas största stad. Ännu på lördagen syntes den vilja taga ny fart, men dess makt var bruten, och med den nya veckans inträde var all vidare fara för den räddade stadsdelen afvärjd. Omkring tre fjärdelelar af San Francisco hade sköflats. Gränslinien kring det sköflade området, hvilket beräk-

nas innehålla 5,000 acres, mätte, diverse krökar och bukter inberäknade, 26 mil. Inom detta område funnos före branden nästan alla stadens kyrkor och skolor, alla grosshandelshusen, bankerna, tidningarna, tryckerierna, fabrikerna, varumagasinerna, millionärspalatsen, vetenskapsakademien med dess dyrbara museum, det offentliga biblioteket såväl som alla stadens öfriga bibliotek, de flesta privata boksamlingar och boklådor samt alla de offentliga byggnaderna, bland hvilka dock två — myntverket och postkontoret — undsluppo med lindrig skada. Omkring 250,000 människor hade haft sitt tillhåll inom det brända området, och förlusten å den sköflade egendomen beräknades till $300,000,000, hvaraf $175,000,000 voro täckta af brandförsäkring, som dock aldrig kommer att till fullo erläggas, enär flera af försäkringsbolagen under olika förevändningar vägra att infria sina förbindelser. Omkring en million böcker, bland dem många dyrbara och oersättliga, brunno upp. Hur många människolif som spilldes, kan aldrig utrönas. Mellan 4- och 500 förkolnade lik och skelett ha identifierats, men troligen ha lika många omkommit, som ej igenkänts eller kunnat påträffas. I förteckningarna öfver de omkomna förekomma följande namn, som tyda på svensk härkomst: Chas. Anderson, C. A. Anderson, Louis Anderson, Will. Anderson, Ella Burke (Björk?), T. Beckman, H. Lund, E. Norman, John Pearson, A. A. Peterson, C. J. Tomason. I dårhuset vid San José, hvilket förstördes af jordbäfningen, omkommo öfver 100 personer, bland dem tre svenskar, nämligen sjukvårdaren Gustavus Braden samt patienterna mrs Westerland och mrs Göhranson, under signaturen "Laura" för ett dussin år sedan känd inom vår press som en ganska flitig författarinna på både vers och prosa.

Redan vid brandens utbrott förklarades staden i belägringstillstånd. Många tusen soldater ditkommenderades att deltaga i släckningsarbetet, upprätthålla ordningen bland de skräckslagna invånarna och skydda staden mot mordbrännare

och tjufvar, som alltid vid dylika tillfällen uppenbara sig i oroväckande antal. Sträng krigslag tillämpades, och dussintals lagbrytare sändes utan dom och rannsakning ur denna världen. I några fall handlade hetlefrade, unga soldater i förhastande. Oskyldiga personer, ja t. o. m. sådana, som voro stadda i utöfvande af kärleksverk, blefvo i ett eller annat fall nedskjutna af unga brushufvuden, mestadels kadetter. De egentliga soldaterna uppförde sig i regel mönster-

FRÅN SKRÄCKDAGARNA I SAN FRANCISCO.
Ruinerna af svenska baptistkyrkan.

gillt och skötte sitt värf väl. Mången tyckte nog, att de voro för stränga; men under förhållandena var det nödvändigt, att de icke skulle se genom fingrarna med något brott eller uppsåtligt slarf. Tack vare dem blef samhället befriadt från en hop slödder af värsta slag. Sådana uslingar t. ex., som skära fingrar och öron af kvinnor för att åtkomma ringar, smycken och annat slikt strunt, råna lik, anlägga mord-

brand, klå åt sig oskälig ersättning för obetydliga tjänster, äro icke värda bättre öde än att utan uppskof skjutas eller hängas. Och sådana uslingar funnos i mängd. En åkare begärde 30 dollars för att låta en 80-årig lam gumma åka en half mil. Gummans son hade 20 dollars och bjöd dem åt åkaren. Han endast hånskrattade och ville köra sin väg, då en soldat, som hört samtalet, lyfte sitt gevär och sköt ihjäl uslingen. Gumman fick fri skjuts, och vagnen blef använd i stadens tjänst.

Många människor blefvo kanske genom militärstyrelsens radikala åtgärder försatta i tillfällig förlägenhet, men det var nödvändigt. En mängd arbete måste göras. Gatorna måste rensas från ruinhögar och skräp, så att man kunde färdas mellan hamnen och den räddade stadsdelen. Sjuka och sårade människor, mediciner, matvaror, kläder och annat måste forslas, hjälpstationer, stall och andra byggnader uppföras i hast. Inga pengar funnos att betala för allt detta. Genaste vägen att nå målet var därför att taga i beslag hästar, vagnar och automobiler samt "pressa" folk i arbete. Soldaterna gycklade ej. Man måste lyda dem eller riskera att bli skjuten. Många komiska episoder ägde rum under dessa dagar. En ung snobb kom struttande i hög hatt, pincenez, handskar, käpp och nya kläder. En soldat fick syn på den komiska företeelsen. "Arbeta!" ljöd ordern, och snobben måste finna sig i att under några timmars tid bära tegel. När han blef fri och i sina nedsmutsade kläder skyndade bort från detta olycksställe, pressades han af en annan soldat och måste åter anstränga sina muskler. Några vräkiga damer kommo åkande i en automobil för att bese ruinerna. En soldat kommenderade dem ur åkdonet och tog detta i beslag, förklarande sig kunna använda det på nyttigare sätt än de. Damerna gingo hem till fots. Då Hopkins-institutet, innehållande västkustens dyrbaraste tafvelsamling, hotades af elden, tvang en ung sjöofficer några lösdrifvare att bära ut

taflorna. En af dem gjorde invändningar. Men då officeren riktade sitt gevär mot hans ena öga och försäkrade sig aldrig skjuta bom, blef mannen medgörlig, och när elden två timmar senare slukade byggnaden, voro taflorna bortburna och räddade.

Det var märkvärdigt att se, hur snabbt och väl allt ordnades, så snart eldfaran var öfverstånden. Ännu medan elden rasade som värst, hade kongressen och enskilda personer öfver allt i landet skänkt penningar och förnödenheter till San Francisco. Tåg kommo, fullastade med lifsmedel, kläder, tält och annat. Inom några dagar voro hjälpstationer uppförda, några af de förnämsta gatorna röjda, så att spårvägar och telegraflinier kunde sättas i ordning, och befolkningen sågs stå i långa rader vid hjälpstationerna och mottaga lifsmedel och andra förnödenheter. I flera veckors tid bespisades dagligen öfver 200,000 människor på detta sätt, och många funno det så bekvämt, att de tycktes vilja fortsätta därmed hela lifvet igenom. Då hamnkaptenen behöfde arbetare och en dag erbjöd 50 stora, starka karlar, som stodo i ledet vid en hjälpstation, stadig sysselsättning med en lön af $2 om dagen, brydde endast tre af dem sig om att höra på honom. Många hjälpbehöfvande missbrukade i hög grad den allmänna välgörenheten. Vid tillfällen sådana som detta finner man, hur pockande, oförskämda, hjärtlösa en stor mängd människor äro. Nödställda människor knuffade undan hvarandra och uttänkte allehanda planer att narra till sig mer än sin rättmätiga andel. En åkare, som hade i uppdrag att köra förnödenheter från hamnen till olika hjälpstationer, smusslade undan 2½ tons af matvaror och annat i en klyfta bland backarna. En fin dam kom till en hjälpstation och anhöll om att få ett varmt bad. Händelsevis fanns varmt vatten till hands, och hon fick badet. Kvällen därpå kom hon igen med samma anhållan. Då man sade, att hon finge nöja sig med ett kallt bad, eftersom intet varmt vatten fanns,

blef hon ovettig, sade, att hon var vand vid att taga ett varmt bad hvarje dag, och fordrade att bli betjänad. En herre kom till samma hjälpstation och framlämnade en lista öfver varor, som han behöfde för sig och sin familj. På listan funnos upptagna åtskilliga par skor af ett särskildt fabrikat, kläder och mycket annat. Värdet af varorna gick löst på hundratals dollars. Det syntes omöjligt att få honom att begripa, att hans fordringar voro oberättigade. Han hade i

FRÅN SKRÄCKDAGARNA I SAN FRANCISCO.
Ruinerna af den svenska föreningsbyggnaden Skandia Hall.

tidningarna sett, att stationen fått $50,000 till sitt förfogande, och han fordrade att få sin andel däri. Då han ej ville taga reson, måste han kort och godt afvisas.

Det vill något till att handskas med och få ordning och reda bland hundratusentals människor, som plötsligt kastats in i abnorma förhållanden, och af hvilka blott alltför många äro oefterrättliga och hänsynslösa. Men generalerna Funston

och Greely, borgmästaren Schmitz och guvernören Pardee, på hvilkas lott det fallit att styra allt till rätta, löste sin uppgift på ett mästerligt sätt. Järnvägsbolagen hjälpte också i högst afsevärd mån att underlätta ställningen genom att under ett par veckors tid gifva fria resor åt alla som ville lämna staden. Järnvägsbiljetter till ett sammanlagdt belopp af en half million dollars utdelades på detta vis, och öfver 100,000 människor foro till andra orter. Stadens 20,000 kineser försvunno, gripna af panisk förskräckese öfver det öde, som drabbade deras stadsdel, — ingen vet hvart. Men lika lätt som det var att komma ur staden, lika svårt var det de första veckorna att komma dit. Utan pass släpptes ingen in i San Francisco. Dessa åtgärder voro nödvändiga för att afhjälpa den trängsel, som eljest skulle blifvit följden af hela befolkningens sammanpackande inom de begränsade områden, där man kunde vistas.

Endast de allra första dagarna var det svårt att få något att äta. Men så fort som möjligt sattes ett par bagerier i ordning, och hundratals brödkakor såldes dagligen för 5 cents stycket, innan hjälpstationerna kommo i full verksamhet. Medan elden rasade, hände det ofta, att soldaterna togo i beslag någon grocery-butik, hvars ägare höjt priset på matvaror, och läto allmänheten fritt förse sig ur hans lager. Vatten var det däremot mycket ondt om, och vi pinades alla mycket af törst i flera dagar. I följd af de skador, som af jordbäfningen vållades å skorstensrören öfverallt i husen, och den ringa vattentillgången utfärdades förbud mot att ha eld i husen. All matlagning skedde på gatorna å improviserade enkla eldstäder. Under den första veckan fick man icke ens tända ett ljus eller en lampa inomhus. Om en soldat upptäckte ett ljussken från något fönster, skickade han bums en kula genom rutan.

Under de första dagarna föreföllo människorna en smula nedslagna, men den amerikanska företagsamheten och humo-

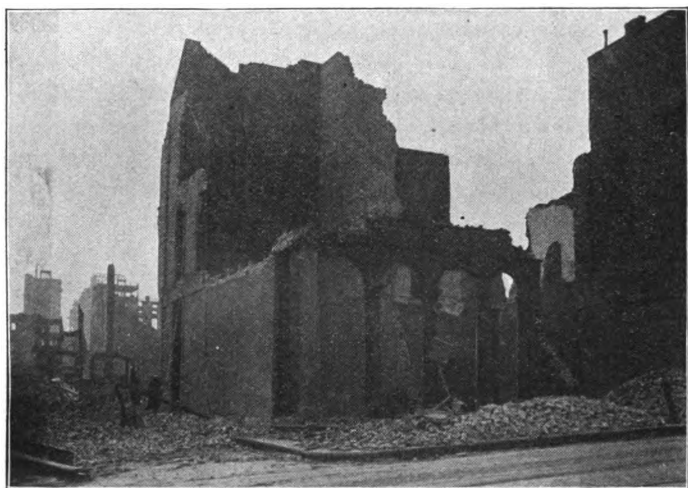
ristiska synen på lifvet förneka sig aldrig. Knappt hade elden blifvit släckt och de efter densamma kvarstående tegelmurarna nedsprängda, innan befolkningen var som pånyttfödd. Öfverallt talades om nya framtidsplaner. Tjogtals byggnader började växa upp midt ibland ruinerna. Komiska anslagstaflor och skämtsamma annonser förekommo i mängd. På de värsta rucklen, hopsatta af omaka brädbitar, stycken af lårar och bleckkannor, m. m., kunde man få läsa sådana namn som Palace Hotel, Waldorff-Astoria och tillkännagifvanden, att ägaren hade pengar på banken, eller att han serverade läckra middagar. Hela matsedlar voro målade på väggarna till dylika kyffen. En firma, som "gör i" utrotningsmedel mot skadedjur, hade på en tegelhög, den enda kvarlefvan af dess affärslokal, uppsatt en skylt med en versifierad annons, i öfversättning lydande så här:

"Vår förlust af kakerlackor — det är det vissa —
möss, vägglöss och myror, kan aldrig ni gissa.
Men så snart som vi uppbyggt den nya staden,
så komma de framrusande, helaste raden."

Hvarpå följde firmans namn och tillfälliga adress i det obrända distriktet.

I trots af soldaternas vaksamhet hade många lyckats plocka upp eldskadade saker ur ruinerna, såsom vaser, koppar, skedar m. m., och utbjödo dem som minnen och kuriositeter från eldsvådan till priser växlande mellan några cents och en dollar. Butikerna utgjordes af lårar, bräder på sågbockar och hvad annat som helst som fanns till hands. Eget nog tilltog alltjämt antalet af både köpmän och varor, och de senare föreföllo allt mindre och mindre skadade af elden. De finurliga kuriositetshandlandena tillverkade uppenbarligen själfva sina varor. De köpte koppar och fat i Oakland eller Sacramento och brände dem om aftnarna i sina egna stekpannor, påstods det. Då man såg hela rader af omisstänk-

samma individer stå vid månglareborden och göra uppköp af dylika kuriositeter, kunde man omöjligen låta bli att tänka på det amerikanska ordspråket, som säger, att en dumbom födes hvarje minut. Hur det gick till att försöka skaffa sig verkliga minnen från det brända distriktet, därom kunde dr Eiler från Stockton gifva besked. Han for till San Francisco enkom för att uppsöka sådana. Under sina ströftåg bland ruinerna upptäckte han en vacker, af elden mångfär-

FRÅN SKRÄCKDAGARNA I SAN FRANCISCO.
Ruinerna af den byggnad, där "Vestkusten" hade sina lokaler.

gad urna. Men som en stor polisman också tycktes ha uppmärksammat den, vågade doktorn icke taga den. Slutligen blef honom väntan för lång, och han sade till polismannen: "Om jag vore i edert ställe, skulle jag sätta mig i besittning af den där urnan."

"Ja visst", svarade polismannen; "men om ni kastar blicken litet till höger, så upptäcker ni en soldat, som också har

sina ögon på urnan. Om jag tager den, så skjuter han mig. Om han tager den, så skjuter jag honom. Och om ni rör vid den, så komma både soldaten och jag att göra det hett om öronen på er."

"Att jag afstod från försöket att samla reliker under så invecklade och farliga förhållanden och i stället skyndsamligen knallade mig af mot hemmet, behöfver knappt tilläggas", slutade doktorn sin berättelse.

De penningbelopp, som skänktes till de nödlidande i San Francisco, räknas i millioner, och fast bevisligen mycket slöseri och favoritism gjort sig gällande vid förvaltningen af dessa medel, ha knappt några klogomål förnummits från gifvarna. Det amerikanska folkets liberalitet är storartad, när verkligt behof påkallar dess hjälp. Det enda verkligt fula drag i hela taflan var telegrafbolagens beteende. Ehuru telegrafledningen till San Francisco var förstörd, mottogo de hundratusentals telegram af släktingar och vänner till de nödlidande i San Francisco, läto dem betala enligt gällande telegramtaxa och skickade telegrammen — med posten alldeles som vanliga bref. Bolagen påstås på detta sätt ha tjufaktigt och orättfärdigt tillskansat sig en million dollars. Men så vidt man vet, skänkte de ej en enda cent till hjälpfonden. Med rätta yrkade en tidning, att regeringen borde fråntaga dessa bolag (Western Union var ett af dem) deras rättighet att bedrifva affärer i Amerika. Hur olika betedde sig icke poststyrelsen! Under de dagar, då det var svårt att skaffa frimärken, papper eller kuvert i San Francisco, mottog postkontoret bref, skrifna på hvad slags papperslappar som helst, och befordrade dem utan kuvert och frimärken både inom- och utomlands. Posttjänstemännen arbetade under stora svårigheter. Under lång tid var det omöjligt att utdela någon post. Alla människor hade ju ändrad adress, och på de flesta gator kunde man ej komma fram. Under tiden hopades en sådan mängd postsaker i postkontoret, att vederböran-

de ej kunde komma till rätta med dem. I flera veckor lefde vi utan underrättelser från den yttre världen. San Francisco-tidningarna, som förlorat sina pressar och allt annat, utgåfvos i Oakland i anspråkslöst skick och innehöllo, liksom Oakland-tidningarna, intet annat än sådant som rörde San Francisco och Oakland. Det kändes riktigt märkvärdigt, när man omsider började få bref och tidningar. I San Francisco utdelades ingen tidningspost på många veckor.

En sak, som i hög grad bidrog att upprätthålla ordningen, var förbudet mot utskänkning af rusdrycker. I flera månader fanns ingen krog i staden. En kaffegumma, som försökte förvärfva en kundkrets genom att servera s. k. "kaffegökar", vann visserligen sitt mål snabbt nog, men blef också snart rapporterad och måste upphöra med sin affär. Åtskilliga gamla fyllbultar, som varit vanda vid att dagligen få sitt "quantum satis", blefvo i följd af den påtvungna nykterheten tokiga. De flesta af dem torde dock ha kryat till sig igen. De personer, som i följd af sorg eller grämelse öfver lidna förluster, miste förståndet, voro få. Enligt en uppgift blefvo endast omkring två dussin människor vansinniga, och flertalet af dem utgjordes af de ofvannämnda fylleristerna.

Så snart branden var släckt, började några människovänner bland svenskarna uttänka planer till anskaffande af hjälp åt nödställda landsmän, och så stiftades den svenska hjälpkommittéen med pastor Ph. Andreen till ordförande och hans broder Carl Andreen till kassör. Dr C. M. Esbjörn, som omedelbart efter underrättelsen om stadens olycka hastade från sitt 225 mil från San Francisco belägna hem och pastorat och, efter erhållandet af inträdespass från guvernören, begaf sig till San Francisco — troligen den förste svensk, som efter jordbäfningen inträdde i staden — författade på anmodan af kommittéen det upprop om understöd, som sedermera godhetsfullt offentliggjordes af hela den svensk-amerikanska tidningspressen. Detta upprop medförde åsyftad ver-

kan, och betydliga summor insändes till kommittéen, hvilken med största urskiljning och samvetsgrannhet förvaltade och utdelade dem bland landsmännen. Fast många af svenskarna i San Francisco bodde i den af elden oberörda stadsdelen och undgingo nämnvärda förluster, funnos många andra, som drabbades desto hårdare, — bland dem ej så få änkor och faderlösa barn, äfvensom personer, hvilka på grund af medfödd blyghet mången gång kanske gått miste om sin rätt-

FRÅN SKRÄCKDAGARNA I SAN FRANCISCO.
Ruinhög, under hvilken hr Ernst Skarstedts litteratursamling begrafdes.

mätiga andel ur de allmänna förråderna. För sådana personer måste naturligtvis en speciellt *svensk* hjälpkommitté, för hvilken de kunde klaga sin nöd utan att behöfva frukta att undanträngas af folk af andra nationaliteter, ha sin särskilda, stora betydelse.

Nästan alla de svenska affärsmännen gjorde ansenliga förluster. Utrymmet förbjuder uppräknandet af alla dessa.

Till all lycka voro dock de allra flesta af dem i så goda omständigheter och dessutom till stor del tryggade genom brandförsäkring, att de ingalunda blefvo utblottade, utan tvärtom inom kort kunde börja ny verksamhet. Värre var det för en del smärre yrkesmän och arbetare, som för sitt och de sinas uppehälle voro beroende af sitt dagliga arbete och ej hade någon besparing att lita till. Genom de ypperliga och väl aflönade arbetstillfällen, som senare stodo dem till buds vid stadens återuppbyggande, torde dock äfven dessa ha goda utsikter att komma på fötter igen. De svenska föreningarna gjorde en stor förlust, då deras mötesplats, Scandia Hall, hvars dyrbara inredning bekostats och ägdes af dem, lades i aska. En af dem, Svenska Sällskapet, såg sig dock redan 3½ månader efter olyckan i stånd att inköpa fastighet för byggande af nytt föreningshus. Alla stadens banker voro vid olyckans inträffande i ett blomstrande skick, och fast det dröjde ett par månader, innan de vågade öppna sina upphettade kassahvalf och hunno ordna sina affärer så, att de kunde börja göra utbetalningar, förlorade ingen insättare något af sina innestående medel. Genom öfverenskommelse med myntverket, som hade omkring 30 millioner dollars på hand, erhöllo många insättare smärre utbetalningar från detta, innan bankerna öppnades. Dessutom bistodos många svenskar med lån och gåfvor från anhöriga och vänner på annat håll. Jag har sålunda åtskilliga minnesgoda vänner att tacka för dylika handräckningar, och äfven långt efter det jag lämnade San Francisco, tillsändes mig en större penninggåfva från svenska tidningsmän i Chicago, hvilka på samma sätt visat sin välvilja och liberalitet mot *Vestkustens* utgifvare i San Francisco, allt under hemlighållande af gifvarnas namn.

En af de landsmän, som genomgingo de bittraste erfarenheterna, var dr Fr. Westerberg. Han låg sedan månader tillbaka sjuk och hjälplös. Det hus, i hvars andra våning han hade sitt läger, kastades af jordbäfningen ett långt stycke

åt sidan och föll med brak ned från sina grundvalar. Golf och väggar blefvo illa tilltygade. Gasrören sprungo sönder. Doktorn trodde sig förlorad, oförmögen som han var att rädda sig själf. Gaslukten höll på att kväfva honom. Likväl blef han räddad och förd till en trygg plats samt senare på vagn, ångfärja och bantåg till sitt landtställe i Mill Valley. I månader hade han hvarje natt haft en lampa brinnande i sitt rum. Först denna natt tog sjuksköterskan af en ren tillfällighet bort lampan. Detta blef doktorns räddning, enär i annat fall en gasexplosion kommit att inträffa. Då en af doktorns vänner kom till stället ett par dagar senare och betraktade förstörelsen, råkade händelsevis en kines, som bodde i trakten, passera förbi. Doktorns vän ropade honom an och frågade, hvart doktorn tagit vägen. Kinesen, som ej hade reda på saken, men ändå ville stå till tjänst med någon upplysning, kastade en blick på det illa tilltygade huset och svarade med något af resignerad förtviflan i rösten: "Doctor gone! All smashed up!"

Här som öfverallt annars var således det komiska blandadt med det sorgliga, löjen blandade med tårar. Det fanns så mycket gripande och allvarligt, men också mycket af motsatt slag, och då det i världsordningens gång var så bestämdt, att ett sådant fruktansvärdt gissel skulle drabba ett civiliseradt samhälle, har det sin egendomliga tillfredsställelse att ha fått vara med om denna erfarenhet; att ha måst foga sig under krigslagens stränga tillämpning; lefva på torrskaffning; laga mat i parken och på gatan; med ängslan bevaka det lilla man lyckats rädda; se rika och fattiga förenade i gemensamma mödor och obekväma lägen, törsta och hungra tillsamman och i troget förbund mottaga barmhärtighetsgåfvor; bevittna själfviskhet och uppoffringar af ädlaste art; bespisas vid offentliga kök i hastigt hopspikade baracker; kujoneras af dryga kadettglopar, men ock se prof på samvetsgrannhet och ur-

skiljning i utöfvandet af pröfvande plikter och framför allt erfara sådana lysande prof på gifmildhet och frikostighet, som ådagalagts af både regering, samhälle, föreningar och enskilda.

Den ensliga kullen.

Af Anna Hallander.

Ser du, hur solstrålen leker och skimrar därute,
kastar ett gyllene glitter på grafvarnas vårdar?
Hvita de glänsa på blomhöljda, grönskande kullar,
allt är högtidligt och lugnt bland de hänsofnas gårdar.
"Sälla de äro, som sofva!" ock vårdarna tala
kanske om strider, som kämpats i tid, som försvunnit,
kanske om längtan till eviga hemmet därofvan,
sedan den flämtande lifslågan ändtligt förbrunnit.

Granarnas väldiga kronor beskugga en kulle,
enslig den ligger därborta — hvem hvilar därunder,
sofver den sista, den långa och drömlösa sömnen,
glömmande jordlifvets korta och kvalfulla stunder?
Namnet på korset förbleknat och utplånadt blifvit,
rosorna dofta likväl på den vårdade grafven,
minnet af vännen dock lefver i tacksamma hjärtan,
ännu när vandraren nedlagt den tyngande stafven.

Hör, huru vindarna susa i skuggrika kronor,
är det en hälsning från fridlysta tjällen, måhända?
Kanske den slumrande vännen till vännen, som sörjer,
tröstande hälsning med susande vindar kan sända?
Månne när klockorna ringa i templet därborta,
ringa de ro till det hjärta, som sörjer och saknar,
säga, att vännen, som gått från den älskades sida,
snart i den himmelska boning långt sällare vaknar?

Solstrålen smyger så varligt bland rosor och törnen,
kysser försiktigt de minsta, halft öppnade knoppar,
gömmer sig sedan vid korset, och åter tillbaka
lekfullt bland doftande rosor och taggar den hoppar.
Rosorna uppåt sig klänga mot namnlösa korset.
Solsken och skuggor omväxla, likt jordlifvets skiften.
Fågeln, som byggde sitt näste däruppe i granen,
sjunger en jublande sång vid den ensliga griften.

Sjung du din lofsång och sjung om det eviga ljuset,
sjung om den kärlek, som leder och styr våra öden;
mild och allsmäktig den är, och för evigt den varar,
vänder ej åter, och starkare är den än döden.
Dödsängeln kommer till alla, men slocknande facklan
tänder han åter däruppe i anade landen,
och invid ljusets och kärlekens härliga källa
knyter han samman de brustna, förtroliga banden.

Om svensk rättstavning.

Av Jules Mauritzson.

Rättstavningsfrågan har i Sverge åter blivit en brännande fråga efter att hava varit temligen undanskjuten i närmare tjugu års tid. På 1880-talet diskuterades den väldeliga. Då stod i sitt högsta flor det stora Rättstavningssällskapet, vars medlemmar med outtröttlig energi arbetade för ett stavsätt enligt fonetiska principer. Och ungefär tjugu år före denna tid hölls på sommaren 1869 i Stockholm det så betydelsefulla Nordiska Rättskrivningsmötet, vars förnämsta resultat efter den långa och hetsiga polemiken under 70-talet blevo reformeringen av *ä*-ljudets stavning och *q*'s ersättande med *k* framför *v*. Men icke ens 1869 var rättstavningsfrågan ny i våra fäders land. Den har så gamla anor som från 1690-talet, då antikvitetskollegiet klagade öfver "en hop ynglingar" (Columbus, Peringsköld m. fl.), att de "hava sig företagit att annorlunda stava vårt svenska språk, än det i vår gamla bibel och alla sedermera svenska böcker är skett, varigenom icke allenast prästerskapet, utan många andra sig högeligen förarga, såsom *de* för *dhe* eller *the* . . .

och många oräkneliga ord värre stavade än en klok människa bör göra.” Denna “nagelnya, tokota skrivarten”, som Urban Hjärne kallade den, fick sin talangfullaste förkämpe i biskop Jesper Svedberg, vars namn lever i välsignat minne, bland mycket annat också därför, att vi, tack vare förnämligast hans strävanden, slippa att än i dag skriva *thu* för *du, thär* för *där, faerdh* för *färd, tagha* för *taga, stadhga* för *stadga, boot* för *bot, vijn* för *vin,* många andra rysligheter att förtiga. Yrkandet på dessa “tokota” reformer förorsakade en häftig strid mellan Svedberg och Hjärne. Att nystavaren Svedberg var den som hade rätten på sin sida, vill väl ingen numera bestrida. — Redan före denna vår första rättstavningsstrid hade vi väl haft reformer i vårt språks stavning, men de hade ej kommit så mycken strid åstad, utan försiggått utan motstånd. Kanske de gamla bland oss ha rätt, när de påstå att människor voro förståndigare förr i världen. Tänk t. ex. på *å*-tecknets införande i svensk skrift! Det ljud det betecknar motsvarades i den äldre svenskan av långt *a*-ljud t. ex. *mål* (äldre: *mal*), *gård* (äldre: *garþer*) etc. När nu efterhand detta ljud utvecklade sig till något så bestämt olika *a*-ljudet, att dess betecknande med *a* ej längre hade någon rimlighet för sig — vad gjorde man? Man bildade en ny bokstav helt enkelt. Att den är föga lyckat skapad, hör inte hit. Man står häpen inför den lätthet, varmed denna nyhet infördes i vårt språk. Till och med de mest radikala nystavare i våra dagar dra sig ju för införandet af nya tecken för *sje*-ljudet och *ähg*-ljudet, fastän dessa så innerligen väl behövas. Andra dylika stilla omväxlingar i vår stavning äro t. ex. att *lada* ej längre skrives *hlada, nacke* ej *hnacke, hamra* ej *hambra, namn* ej *nampn* m. fl., m. fl. Dylika reformer genomfördes lätt på 1200-talet och 1600-talet — men försök något liknande i det tjugonde seklet — jo, jag tackar!

Den bekvämaste invändningen mot allt reformerande av vårt stavsätt är att “det ser så fult ut.” Bekväm — ty den

kan användas utan vidare argumentering; tycke och smak kan man, som bekant, ej disputera om. Jag skall ej heller göra det. Men månne ej "fult" i detta sammanhang är lika med "ovanligt". Jag minns från min barndom, hur man opponerade sig mot att skriva *kvinna* med *kv*. Det var så fult, så. Tycka vi det än? Sedan vi blivit vana därvid — föredraga vi ej den stavningen framför *qv?* Ho är den, som vill förfäkta att *q* är vackrare än *k*, och yrka på att man därför bör skriva *qarl, taqqa* och *qroqig* i stället för *karl, tacka* och *krokig?* Det lär vara så förtjusande vackert att skriva *hjärta* med *hj* och *ljus* med *lj* — vore det lika skönt att skriva *ljärta* och *hjus?* Var snäll kom inte med någon hånande anmärkning om dessa senare ords härledning; — det är endast den ästetiska sidan af saken vi nu diskutera. Och jag har anfört dessa exempel för att visa att "fult stavsätt" är lika med "stavning, vid vilken vi ej äro vana." Och därmed kan väl den första invändningen anses vara expedierad.

Men, säger någon, ändra stavningen, och vi skola stå alldeles främmande för äldre tiders litteratur. Våra barn skulle ej kunna njuta af Viktor Rydbergs arbeten eller hänföras av Snoilskys Svenska bilder; dessa skulle vara skrivna på ett för dem, om icke alldeles främmande så dock mycket svårläst språk. — Det är nog inte så farligt. Ni läser kanske själv med nöje Anna Maria Lenngren, men ni inbillar er väl inte, att ni läser hennes dikter med hennes eget stavsätt? I den måhända mest bekanta, "Den glada festen", finnas ej mindre än elva stavfel enligt våra rättskrivningsregler, och ett trettiotal andra föråldrade språkegendomligheter. Vad ni läser är nog någon senare upplaga med moderniserad stavning, och jag inser ej vad som hindrar att även vår egen tids stora skalder skulle kunna på det enkla sättet göras tillgängliga för våra barn. Den vackra psalm af Olavus Petri, som finnes upptagen under n:o 21 i vår psalmbok, läses ju ej där:

O, fadher wåår, barmhertigh och godh,
som oss wille til tick kalla
och stenkia oss medh Christi bloodh,
som bort tagher synder alla, etc.

Vi njuta ju än i dag av våra gamla folkvisor, även av den som i originalet (från slutet av 15 hundratalet) börjar så:

Jungfrun gånger j gröne lundh,
vp under then gröne lindh.
Tijtt kom riddaren rijdhanes.
Men linden hoon groor så fagerligh.

Och hur ofta har icke stavsättet i vår kyrkobibel moderniserats?

Men det finnes andra invändningar mot s. k. nystavning, för vilkas tillbakavisande en rikare och tyngre rustning är av nöden. Och av dem torde ingen vara vanligare än denna: hur är det möjligt att tillämpa den fonetiska principen, då uttalet växlar så som det gör; vems uttal skall vara normen, stockholmarens eller göteborgarens, dalkarlens eller skåningens? Vi svara: ingens och allas. Det är inte fråga om att skriva landsmål, icke stockholmsdialekt eller någon annan dialekt, utan svenskt språk — riksspråk, om vi vilja hava en term, som anger dess skillnad från landsmålen. Och riksspråk är enligt Noreen (Nysvensk grammatik, Band I, sid. 26) det "språk, som icke är knutet vid någon viss landsända, utan såsom gemensamt meddelelsemedel gäller — d. v. s. är användbart och såsom sådant godkännes och eftersträvas — inom ett nationalspråks hela område." Vid det språkets stavning vålla oss dialekterna ingen svårighet. *Ben* heter i Marks och Kinds härader i Västergötland *bain,* i västerdalmålet *bäin; öga* heter i Mora socken (Dalarna) *oga,* på Fårön (norr om Gottland) *auga,* i bohusländskan *uwa* — men jag har aldrig hört att dessa ords växlande uttal vållat någon svårighet vid deras stavning. — Icke heller behöver det be-

kymra oss, att fonetikern upplyser oss om att svenskan har mer än dubbelt så många språkljud (enligt Lyttkens' och Wulffs uttalslära femtioåtta) som bokstavstecken. Därför att ur strängt vetenskaplig fonetisk synpunkt t. ex. orden *göra, öm, lön, dö* ha fyra kvalitativt skilda *ö*-ljud, behöva vi för praktiskt bruk ej mer än *ett* tecken för *ö*-ljudet, lika litet som husmodern för att väga smör och mjöl behöver lika fint avvägda vikter som kemisten, då han gör en kvantitativ analys. Vetenskap är en sak, dagligt praktiskt bruk en annan. Ökat med två nya bokstäver, skulle vårt alfabet bliva alldeles tillräckligt för en genomförd fonetisk stavning.

Men — och nu börjar det tunga artilleriet rycka fram — vårt språk skall inte stavas fonetiskt; det fördärvas därav. Hur skall man med fonetisk stavning kunna skilja på *var* (= *hvar*) och *var* (av *vara*), *blött* (av *blöta*) och *blött* (av *blöda*), etc., etc.? Ja, hur skiljer man på *vad* (fiskredskap), *vad* (del av benet), *vad* (vadställe) och *vad* (i förbindelsen slå vad)? "Han gjorde en *bock*" — betyder det att han gjorde en träställning eller en bugning eller en felskrivning eller rent av en bild av en getabock? Ordskillnadsgrundsatsen är överhuvudtaget omöjligt att genomföra, såvida man icke vill införa s. k. begreppsskrift, d. v. s. ett och samma språktecken för alla ord med samma betydelse, t. ex. *o* för *noll* och *intet*, och det vill väl ändå ingen på allvar. Låtom oss därför icke spilla fler ord på den saken. Det är icke mödan värt, ty sammanhanget ger väl alltid nyckeln till vad man menar.

Ännu ett vapen återstår dock för vår motståndare: fonetisk stavning fördärfvar vårt språks historia; för att bevara denna bör man stava efter härledningsgrundsatsen. Detta innebär att såsom regel för ett ords stavning taga stavningen i det ord, från vilket det "kommer" eller härledes. Så skall *hjärta* stavas med *h*, därför att det "kommer av" det urnordiska *herto*, i runsvenska *hiarta; rödt* borde skrivas med *dt*,

därför att det "kommer av" *röd, bragte* skall stavas med *g* (ej *k*), därför att det kommer av *bringa* etc. — Om det finnes någon rättstavningsprincip, som är orimlig, så är det väl denna. För den efter ordens ursprung forskande vetenskapsmannen är förhållandet klart utan att behöva angivas i stavningen, och för den stora massan av skrivande äro dylika etymologiska upplysningar allt för värdelösa för att berättiga så mycket absolut onödigt besvär vid lärandet att stava "rätt". Är det verkligen så övermåttan trevligt för andra än filologiskt intresserade att veta att *hjälpa* i urnordiskt språk hetat *helpan*, eller att *hjon* har till stamord ett germanskt *hiwa* etc., etc., att det anses kunna sporra den arme lärjunge, som skall lära sig svensk "rättstavning", att med lust och iver plugga in ett oräkneligt antal regler och ändlösa listor av undantag? Vad värde — så väl kvantitativt som kvalitativt — har väl den etymologiska kunskap, som kan bibringas under undervisningen i stavning? — På den tid, från vilken vi ännu släpa med oss vår onaturliga stavning, hördes *h*-ljudet i de nämnda orden; man stavade då, klokt nog, fonetiskt. Det är sålunda ändå ett fonetiskt stavsätt härledningsgrundsatsens anhängare i grunden yrka på; de blott vilja vi skola följa det uttal orden hade för 600 eller 1,000 år sedan. Men varför icke då också alltjämt skriva, liksom förr i världen, *hring, hlöpa, hnacke* i stället för *ring, löpa, nacke?* Varför icke skriva *vull, vord, jar* i stället för *ull, ord, år?* Ty så hette de, och så skrevos de i gamla tider. Det skulle visserligen vålla lärjungen en obeskrivlig möda att lära sig det, men så kunde han också få njuta av att tydligt se sammanhanget mellan dessa svenska ord och engelskans *wool, word, year.* Varför icke skriva *ahva* i stället för *å?* Så skrevs ordet förr, och då vore ordets härledning från latinets *aqua* (= vatten) ju uppenbar och kunde fröjda våra hjärtan. Ja, varför icke gå ännu ett steg längre och skriva på detta sätt:

harabanariahekerilarrunorvaritu

och läsa: *Ramn och jag jarl runor ritade.* Hade ej bland våra förfäder funnits klåfingriga nystavare, skulle vi ännu haft förmånen att skriva vårt språk på detta gamla goda vis. Huru mycket bättre hade ej det varit än vårt nuvarande skrivsätt, som "fördärvat" vårt språk, så att man ej kan se att svenskans *rita* och engelskans *write* "komma av" samma ord, något som formen *varitu* däremot tydligt visar.

I de anförda exemplen beror, såsom nämndes, ordens stavning på det uttal de en gång haft. De stumma tecknen ha således någon gång haft sitt berättigande. Men detta är ingalunda fallet i alla ord, som stavas efter härledningen. I *rödt* har aldrig *d* hörts, helt enkelt därför att ett sådant uttal ej är möjligt, ej heller *g* i *bragte,* men "de böra stavas med *d* och *g,* därför att de komma från *röd* och *bringa.*" Efter den principen borde vi skriva *trogent, skurent* och *vakent* av *trogen, skuren, vaken.* Vi borde skriva *vanja* i stället för *vänja,* ty det kommer av *van,* och vi borde skriva *n*-ljudet i *nyckel* med *l* = *lyckel,* ty det kommer av *lycka* och hette verkligen förr i världen *lykel.* — Således — hur vi än vända härledningsgrundsatsen stöta vi på absurditeter. Låtom oss därför så litet som möjligt tala om den. Därom äro väl alla ense, att vi i vårt språk hava *ljudskrift,* icke som kineserna *ordskrift.* Varför icke då konsekvent tillämpa den fonetiska principen; svårigheterna äro lätt övervunna och fördelarna ovedersägliga.

Det är denna gamla stridsfråga som nu åter väckts till liv igen inom det svenska språkområdet. Orsaken är det kungliga cirkuläret av den 7 april detta år. Dettas innehåll är i korthet, att hädanefter skall till grund för undervisningen i svensk rättskrivning läggas sjunde upplagan av svenska akademiens ordlista, dock med iakttagande därav

att *dt* för *t*-ljud ändras till *t* eller *tt;*

att *f, fv* och *hv* för *v*-ljud ändras till *v* med bibehållande

av grundformens *v* i böjningsformer framför *t* och *s* utom i ordet *haft.*

Det är således tre "stumma" tecken, som genom detta kungliga utslag dömas till döden: *d* vid tecknandet av *t*-ljud, *f* och *h* vid tecknandet av *v*-ljud. Låtom oss rista de avlivades runa. Hur hava de kunnat bliva tecken för något helt annat än de verkligen beteckna? Har deras förekomst i ovannämnda kombination någonsin varit berättigad?

Vad *dt* såsom tecken för *t*-ljud beträffar, kunna vi fatta oss helt kort. Den abnormiteten bar redan från födelsen dödsmärket på sin panna. Varför ha vi någonsin skrivit *t*-ljudet med *dt?* Varför ha vi ödelagt så många lektionstimmar (kan någon säga huru många?), spillt bort så mycken intellektuell kraft och — fällt så många tårar för att lära oss detta ljuds "rätta" beteckning, utan att det, trots allt, lyckades för mer än jämförelsevis få ibland oss? Varför? Därför att gubben Abraham Sahlstedt ville det. Han var det, som i sin 1769 utgivna "Svensk Grammatika" kom på den luminösa idéen, att man borde skriva *har fyllt* men *är fylldt* etc. De som hålla på att man bör skriva *hjärta* och *hvem* (med *h),* därför att dessa ord i fornsvenskan hade *h,* borde fröjda sig över *dt*:s avskaffande, ty det fanns visst icke i vårt medeltidsspråk. Där skrev man *skapat* och *röt* och *got,* där vi nu, tack vare kungl. sekter Sahlstedt, plågats med *skapadt, rödt* och *godt.* Lika litet som vi yrka på *litent* för *litet,* lika litet borde vi hålla på *ondt* för *ont.*

Ej heller *f*'s och *fv*'s död såsom tecken för *v*-ljud är vidare rörande. Före 1300-talet uttalades *v* annorlunda i uddljud och inljud än i slutljud. I *vif* har det sista ljudet varit annorlunda än det första, vare sig det nu varit vårt *f*-ljud eller något annat mitt emellan *f* och *v.* Därför betecknades det också olika. Men under de senaste sexhundra åren ha båda ljuden varit *v,* fastän vi först nu blivit färdiga att ändra beteckningen för det slutljudande *v.* Detta äldre uttal och dess

en gång fonetiska teckning i skrift har givit upphov åt vidunderligheten *fv*. För att i skrift framhålla att *haf* och *havet, lif* och *leva* etc. höra ihop, kom man på den olyckliga idéen att sätta in båda bokstäverna: *hafvet, lefva,* och sedan var steget inte långt till att låta dem skylta även i sådana ord, där *f*-ljud aldrig förekommit. Av alla orimligheter i vår s. k. "rättstavning" är ingen mer uppenbar än denna. Därför har den också under alla tider rönt stort motstånd. Redan gamle Aurivillius kämpade däremot på 1600-talet, liksom under det följande århundradet sådana stormän på språkvetenskapens område som Sven Hof och Johan Ihre. Men "mot dumheten kämpa även gudarna förgäves".

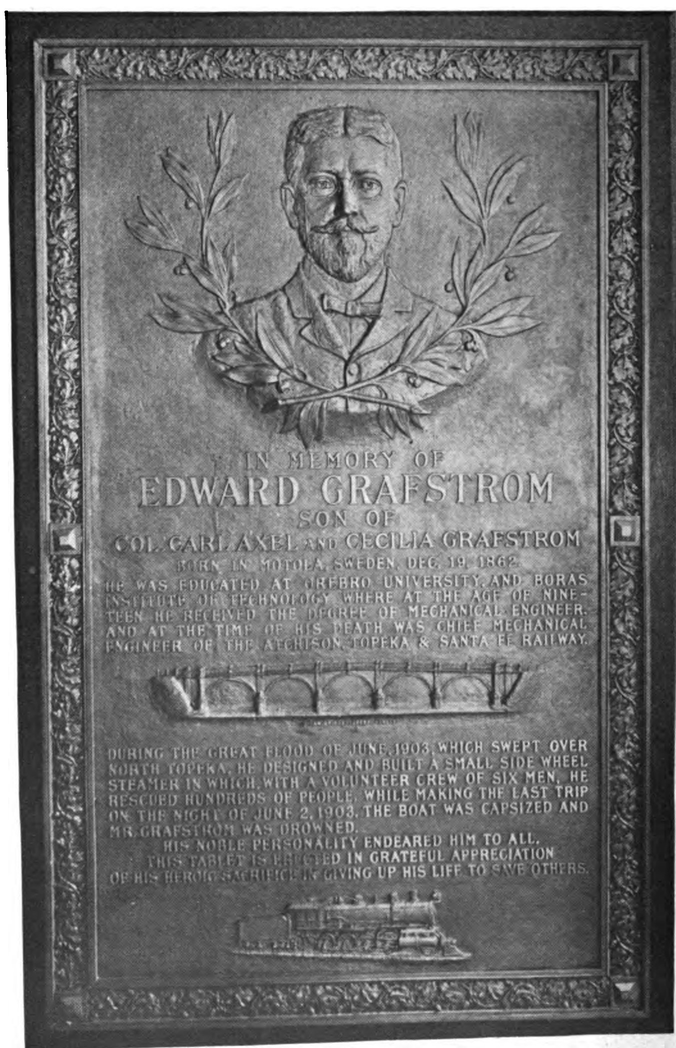
Tecknet *hv* har däremot en vida intressantare historia, och det försvarade sin plats i skriftspråket ända till in på 1600-talet. Ty från urminnestider och till dess har det varit tecken för ett hörbart ljud. De senaste trehundra åren har emellertid även det varit ett lik, som vi släpat med i lasten. Hur nyttigt dess liv än varit, torde det väl dock ej anses för tidigt att nu begrava det. De som yrka på dess bibehållande borde konsekvent stava *hlada, hren* och *hnita* för *lada, ren* och *nita,* ty i dessa ord, och i många med dem, har i forna dagar *h*-ljud hörts och tecknats. *Hv* härstammar från ett gammalt *k*-ljud, som fanns hos stammodern till alla de indoeuropeiska språken. *Hvad,* det är sanskrits *kat* och latinets *quod. K*-ljudet utvecklade sig i de germanska språken till *h*-ljud, liksom det latinska *cornu* blev det svenska *horn.* I forntyskan ändrades snart *hwaz* till *was;* i engelskan bibehölls visserligen *h,* men bytte plats med *w,* så att *hwat* blev *what;* i gammalisländska blev ordet *hvat.* De västnorska dialekterna ha *k*-ljudet kvar än; där heter isbjörn *kvitbjörn,* vilket naturligtvis är *(h)vit björn.* Nekas kan sålunda icke, att *hv* är ett gammalt intressant kuriosum, och såsom sådant har det nu funnit sin rätta förvaringsplats i vårt språks museum för fornsaker. I vårt dagliga praktiska liv hör det ej

längre hemma. Lika väl som vi i andra ord lagt bort "thet mykla öfverflödiga h", som Svedberg kallade det, böra vi lägga bort att skriva *vem* och *vit* och *väsa* o. s. v. med *h*. Att försvara dylikt skrivsätt med att det är gammalt, duger icke. Hur var det Olavus Petri sade: "icke ligger stor makt däruppå, huru gammalt ett ting är, men huru rätt det är; djäfvulen är gammal och är dock icke desto bättre."

* * *

Men, säger nu kanske min läsare till sist, om fonetiskt stavsätt är så förträffligt och har så goda grunder för sig, varför icke då konsekvent genomföra det, varför icke då också skriva t. ex. *åkk, jus, tjyrka* i stället för *och, ljus, kyrka?* Ja, däri har ni fullkomligt rätt. Det enda felet med vår senaste stavningsreform är, att den ej är nog omfattande. I det fallet tycker jag alldeles detsamma som ni. Så funno vi dock till sist en punkt, där vi äro eniga, och kunna fira vår jul i endräkt och sämja.

MINNESTAFLAN I KANSAS STATSKAPITOLIUM ÖFVER INGENIÖR EDWARD GRAFSTRÖM.

Hemligheten.

Af Signe Ankarfelt.

Hör du trastens sång i mörka granar,
näktergalens blott du endast ännu anar.
Sakta gunga näckens hvita trollska rosor —
fann du skönare på dina många kosor
långt från hemmets vackra strand?

* * *

Längre bort, se insjöns blåa spegel,
ännu längre, uppå hafvet, hvita segel.
Vänd dig om, där äro fjällens mörka kammar,
gula liljor vid din fot i vassbevuxna dammar.
Fann du icke allt, som förr, igen?

Säg, hvarföre skynda bort, nu åter!
Klang! där höras jägarns muntra låter,
väcker ekot, varnar, skrämmer, tjusar.
Har du glömt, hur villebrådet rusar
stundom blindt i farans gap?

Oron sig uti ditt öga envist målar,
knappast ser du, huru härligt solen strålar
öfver dina fäders gamla, sköna bygder.
Mannatro där finnes än och dygder —
men du stirrar uti sanden blott.

* * *

Hvad är det, du utan rast här söker,
någon skatt, du tror, som än föröker
hvad som kallas lycka uti jordelifvet?
Se, din hand sig utaf törnen rifvit;
färgar hvita kiselstenen röd.

* * *

Svaret, broder, lyssna till min saga,
den är tusens, tusens, hvilka draga
ut i världen för att söka lycka.
Alla hjärtat uti tvenne delar måste stycka.
Ena hälften skola de på färden hafva,
men den andra girigt de begrafva
likt en skatt i någon hemmets tufva,
bjuda minnet städs däröfver rufva.
Det är hemligheten, som du ville lära.
Det är korset, som de alltid måste bära.

* * *

Ty till tufvan vända endast några åter.
Före dem står där "För sent" och gråter.

Kulturlif och byalag.

Af D. Nyvall.

Det hände sig här om dagen, att en svensk landtman från ett af våra rikaste svenska nybyggen inkom på ett svenskt tidningskontor i en stad här i landet, just för ro skull. Han hade intet ärende. Icke var han en prenumerant, icke heller en tidningsläsare, icke heller ämnade han blifva det. Men han tyckte det var roligt, eftersom han ändå var i staden, att se huru ett tidningskontor såg ut. På uppmaningen att prenumerera på tidningen ursäktade han sig med att han omöjligen hade tid för läsning, emedan han hade tre hundra tunnland jord att bruka.

Det var mycket sagdt eller rättare osagdt i den ursäkten. Man kunde utan mycket äfventyr draga sina slutsatser rörande den mannens karaktär och hem. Han är utan tvifvel en man, som icke ofta gör något för ro skull eller i alla fall icke mycket, om det kostar något. Man kan tryggt antaga, att af hans tre hundra tunnland en mycket ringa del är trädgård, och af hans trädgård en mycket liten täppa planterad med blommor. Han är icke en sådan där landtman, som kommer hem från rågåkern med en blåklint i knapphålet. I

hans hem är litet påkostadt just för att göra det vackert. Sök icke efter taflor på väggarna, om icke sådana som sändas fritt såsom premium för bästa slagets kraftfoder. Sök icke efter böcker i bokhyllorna. Allt i det hemmet existerar för de tre hundra tunnlanden jord därutanför och värderas i samma mån det lämnar sitt bidrag till deras bruk och ans, alldeles som fallet är med ladugården och stallet. Det är alltigenom ett hem, regeradt af tre hundra tunnland jord. Detta regemente är enväldigt. Och under ett sådant envälde lefver ingen för ro skull.

Det är något mycket aktningsvärdt i detta att odla tre hundra tunnland jord. Det är för resten lika aktningsvärdt att odla ett tunnland eller ett tusen. Det är icke antalet tunnland det kommer an på, utan odlingen. Det är aktningsvärdare att odla ett tunnland väl än tusen illa, aktningsvärdare om än icke lika inkomstbringande. Men vår landtman, han som icke har tid att läsa tidningar för sina tre hundra tunnlands skull, kan omöjligen fatta denna begreppsskillnad mellan hvad som är aktningsvärdt och hvad som är inkomstbringande. För honom är intet aktningsvärdt, som icke är inkomstbringande, och det i naturprodukter.

Det kunde ju också vara inkomstbringande "in natura" i en inre och högre mening. Det kunde ju vara inkomstbringande i tillväxt af den inre människan genom uppodlandet af tegar, som där legat i träde ända hittills. Det kunde ju vara inkomstbringande i ett rikare och ett gladare lif. Allestädes i själens värld finnas ouppbrutna marker att sätta plogen uti, rika vildmarker att vinna åt odling och skörd. Men de tegarna odlas ej, förrän de ses. Och i likhet med Guds rike, som de tillhöra, ses de ej utan en födelse ofvanefter. Deras värde är likt värdet af en blomma, som vi gömma för fägringens och doftens skull, eller kanske för fägringen och doften ej af blomman själf, utan af hennes historia och hennes minnen.

Icke som skulle det yttre odlingsarbetet vara fullbordadt, allra minst här. Att de amerikanska tegarna äro de rikast gifvande, är icke därför, att de äro bäst odlade. Det är en gifmild natur det beror på till största delen. Det amerikanska landtbruket är just i sin begynnelse, liksom allt amerikanskt. Och de tre hundra tunnlanden, som icke tillåta vår landtman att läsa tidningar, äro icke odlade, utan bara uppbrutna. Låt honom icke inbilla sig, att det är hans förtjänst, att de bära sådana skördar. Det är myllan det beror på. Och skördens storlek beror på fältens vidd, ej på odlingens djup. Stora fält gifva helt naturligt stora skördar. Men små fält kunna gifva större. Detta är dock åter en begreppsskillnad, som vår landtman icke kan fatta, förrän han får tid att läsa tidningar och får syn på Guds rike och sin granne, som han hittills icke sett för sina tre hundra tunnlands skull. Den sortens skörd växer icke på stora fält. Med mindre åkrar, bättre brukade, skulle vår landtman helt visst finna tid att läsa tidningar och språka med sin granne, hvilket är i hufvudsak ett och detsamma. Tidningen är ju, rätt förstådt, ett större grannhälle, vårt byalag i större upplaga.

Det fattas icke våra svenska landtmän här i landet åkrar att odla. Men det fattas dem ännu hem och byalag. Och det är ungdomen, som lider däraf med namnlösa kval. Det ligger i sakens natur, att nybyggarnas lif måste vara isoleradt, då de kommo hit en och en och slogo sig ner hundra mil i sär i vildmarken. Det är också naturligt, att i den första kampen för tillvaron odlingsbehofven inskränkte sig till det allra nödvändigaste. Den tid, som icke ägnades åt mödan, helgades åt uppbyggelsen. Kyrkan och bönhuset följde nybyggaren ut i hans vildmarker och reste sig allestädes vid sidan af hans egen hydda. Nu äro de yttre förhållandena förändrade. De vida, vilda markerna äro upptagna och bebyggda. Nya hem och nya kyrkor hafva kommit i de gamlas ställe. Det är icke längre en kamp för tillvaron, utan en täflan för

vinst, för rikedom. Denna förändring kan i sakens egen natur icke så djupt beröra de gamla. Men det har under årens lopp i deras hem uppväxt ett släkte, som det djupare angår. De hafva uppvuxit i denna förändring. Jag vågar påstå, att få generationer satts på ett svårare karaktärsprof än våra nybyggares barn, i synnerhet dessa som föddes efter nybyggarelifvets egentliga vedermödor voro öfver. De hafva icke blott sett, utan identifierats med en af de största ekonomiska revolutioner, som mänsklighetens historia vet af, åtminstone i så stor skala. Denna omstörtning är oss så nära, att vi hafva svårt att se den. Men eftervärlden skall se den klarare än vi. Tusentals och åter tusentals immigranter kommo hit till detta land så godt som utblottade på allt utom hälsa och krafter. De kastades mot sin vilja ut i vildmarker, i en, såsom det kunde synas, förtviflad kamp med naturen och vildmarkens alla fasor. Det är sant, i många fall såg det farligare ut än det var. Naturen var dem i själfva verket huld och bevågen, bara de kommo henne nära nog. Men ut ur denna batalj, som åtminstone syntes innebära deras säkra undergång, hafva de trädt som landägare i så stor skala, att dessa torpare och bakstugusittare från Sverige komma att här grundlägga framtidens landbaronerier. Och dessa barfota pojkar och flickor, som vuxit och växa i deras hem och med dem delat mer eller mindre af nybyggarelifvets möda, äro dessa framtidens landbaroner.

Det är stora ekonomiska intressen på spel här. Det är också odlingsintressen på spel. Och båda dessa intressen samla sig kring denna centralpunkt: hem och byalag. Vildmarker skilja ej så mycket som en sådan odling, som ej ger tid till tidningsläsande och grannlif. Landaristokratin har i alla tider varit utmärkt för just detta karaktärsdrag, att den tagit ett odladt afstånd från sina grannar. Vildmarkerna genomvandrar man gärna för att finna en granne, som man vill träffa. Men längre är vägen öfver de tre hundra

tunnlanden, som jag med svett och möda lagt mellan mig och min närmaste granne i den speciella afsikten att hålla honom åtminstone så långt borta från mina ägor. Vägen, säger jag. Hvilket misstag! Olyckan är just, att det inga vägar går öfver odlingen. Så länge trakten låg i vildmark, var det vägar öfverallt. Sedan allt är upptaget och inhägnadt, är det ingenstädes vägar. Och det är längre mellan grannarna nu med tre hundra tunnland än förr med hundra mil af vildmark mellan dem.

Vägar, vägar, det är det skriande behofvet, om den pågående odlingen icke skall fullständigt skilja landsbygden i isolerade landbaronerier. Men vägar icke bara i den mening, som vår landtman, som icke har tid att läsa tidningar, tänker på, vägar till vågen för hans foror af majs och svin, utan vägar sådana som först måste byggas därinne, där fälten ännu ligga oupptagna. Den inre odlingen föregår den yttre, om denna senare skall blifva bestående och välgörande. Plöj djupare i själen, och plogen går djupare äfven på åkern. Bygg vägar i själen, och det blir nog vägar till grannen. All odling är ett ideal. Men märk, jag menar visst icke bara landsvägar, utan hvad vi behöfva långt bättre, gångstigar. Med fororna blir det alltid någon råd. De måste fram. Men hvilka vägar leda till grannen? Helt visst icke landsvägar. De vägar, som uppbygga byalag och grannhällen, äro gångstigar.

Det moderna landtlifvet står i lifligare förbindelse med städerna än med landsbygden. Och dessa förbindelser äro ägnade att uppskjuta frågan om byvägar till en långt aflägsen framtid, om icke en väckelse sker. Med posten mottager landtmannen hvarje morgon sin dagtidning från staden. Icke vår landtman, naturligtvis, men den landtmannen, som läser tidningar. Medelst telefon står han i förbindelse med staden lika bekvämt och lika nära som med sin närmaste granne. Afståndet spelar ingen roll. Dessa telefoner beröfva honom

faktiskt hans nästa. Hvad tjänar det till att vandra de hundra famnarna till grannen för ett samspråk, då han kan språka med redaktören och handelsmannen i staden bara med besväret att nedtaga en lur från väggen och samtidigt uträtta sina affärer. Skenbarligen ökas på detta vis landtmannens värld, men i verkligheten inskränkes den. Telefonen isolerar landtlifvet såsom intet annat. Den gör vägar öfverflödiga och beröfvar grannlifvet allt verkligt personligt utbyte, som skvallret i telefonen visserligen aldrig kan ersätta.

Saken är den, att det moderna landtlifvet uppfostrar åt staden. Därifrån har landtmannen fått alla dessa så kallade bekvämligheter. De ha trugats på honom. Men han får dem sannerligen icke till skänks och för ingenting. De kosta honom hans byalag och hans grannhälle. De kosta honom landtlifvets värdighet och ro. Den moderna landtmannen bor icke på landet. Han har sin hand på plogen och sitt öga på staden. Där koncentrerar sig hela landtlifvet, efter föredömet af telefonsystemet med sin station där. Numer finnas inga handelsbodar på landet. All handel sker i staden. Dit retirerar landtmannen på gamla dagar från sitt "homestead", som sannerligen endast till namnet så är. Och ungdomen flockar sig helt konsekvent till ännu större städer.

Det är rakt icke att undra på. Landtlifvet utan vägar och utan grannar och grannlif är tråkigt. Ungdomen, som uppväxt i dessa nybyggarehem med deras alternativ af möda och kyrkogång, saknar själfva namnet på de behof af förströelse och lekar, som de liksom alla normala unga varelser äro födda med. De äro såsom fågeln i buren. De längta ut till frihet. Och friheten antager för dem form och gestalt af staden. Huru kunde det annorlunda ske? Detta är dock icke den viktigaste frågan. Viktigare är denna: huru kan det blifva annorlunda? Svaret är: med vägar och grannhällen och byalag. Svaret är: återgif landtlifvet dess värdighet och själfcentrum. Gärna, oändligt gärna på stadens bekostnad.

Huru sällan finner man ens ett försök att inrätta landthemmet med stadshemmets bekvämligheter och hänsyn till skönhet och prydnad! Det är ett slags frivilligt erkännande af ett monopol, ovärdigt landtbon. Låtom oss föreställa oss ett verkligt hem på landet, med grannarna litet närmare och svinstian litet längre undan, med luftiga och många rum, tillräckliga för familjens bekvämlighet och ändå rum öfver för gäster, rummen väl bonade och möblerade, ljusa och prydda, med badrum lika såväl som kök och matsal, framför huset den väl skötta gräsmattan med präktiga sandgångar och alléer ledande upp till stora huset, omkring huset trädgården och blomstergården! Hvem skulle ej vilja bo i ett sådant hem på landet, omgifven af fält och skogar, tusen gånger hellre än i en liten bondby till stad? Men har landtmannen råd därtill? Ja, det beror på om han har råd att undvara det. Han har råd därtill, om han förstår värdet af ett hem. Men det kostar honom kanske några års besparingar på banken, eller en del af hans tre hundra tunnland, som icke gifva honom tid att läsa tidningar. Råd har han, men har han tid? Nej, visst icke, förrän han får tid att läsa tidningar. Men får han bara tid därtill, sedan finner han nog tid till annat grannlif. Så länge man lefver i den föreställningen, att allt grannlif är stadslif, så förblir landsbygden obebyggd, huru odlad den än må bli.

På landet har det kulturlif, som öfverflödar och urartat i städerna, icke på länge fått sin beskärda del. Det är för litet af hvad man kunde kalla förströelse på landet och alldeles för mycket i städerna. Det är ett fruktansvärdt klimatombyte för ungdomen, som haft det dödande tråkigt på landet, att flyttas till en stad och kastas in i hvirflarna af de nattliga nöjena där. Det tager, må tro, icke lång, lång tid för vår landtungdom att i staden taga skadan igen. Det är de skarpa klimatombytena som vålla orkaner och tornadoes i naturen. Och det är likadant i den moraliska naturen. Dämdt vatten

bryter sina dammar och öfversvämmar. Från de nöjesfattigaste hemmen går den mest nöjeslystna ungdomen. Gud vårde sig om dessa unga varelser, hvilka bära inom sig mäktiga vårfloder nedfrusna, då de komma i solgasset af stadslifvets frestelser!

Man kan tryggt säga, att det i våra nybyggarehem växer ett mycket ringa antal "förlorade söner". Större är visserligen antalet af hemmavarande söner, hvilka "aldrig gifvits ett kid att därmed göra sig glada med sina vänner". Hvad skall man tänka om dessa unga präktiga gossar, fria från alla laster och utan alla erfarenheter af det som är ondt, dessa flitiga dagsverkare, hvilkas enda kända förströelse, då de icke arbeta, är att sofva, sofva? De följa sina oxar från krubban och till krubban. Söndagen är för dem icke en hvilodag i den aktiva mening, som innebär förströelse och gedigen uppbyggelse, utån en dag för sömn. Det finnes gossar ute på landet, friska och normala i alla afseenden, hvilka icke göra sig omaket att kläda sig om söndagarna och icke lämna sin bädd annat än för att äta sina måltider, och detta i djupaste negligé. Det finnes också en annan klass af gossar, för hvilka söndagen icke betyder någon söndagsrock. Det är dessa, som tillbringa söndagen i studier och göra af den bara ett annat slags hvardag än hvardagarna för öfrigt. De senare ägna dagen åt odling och åt själens odling. Skada bara, att de odla sin själ lika så ensidigt som deras fader sina tre hundra tunnland. Elementet af förströelse, af nöje, af harmoni och skönhet fattas. Allt är matnyttigt.

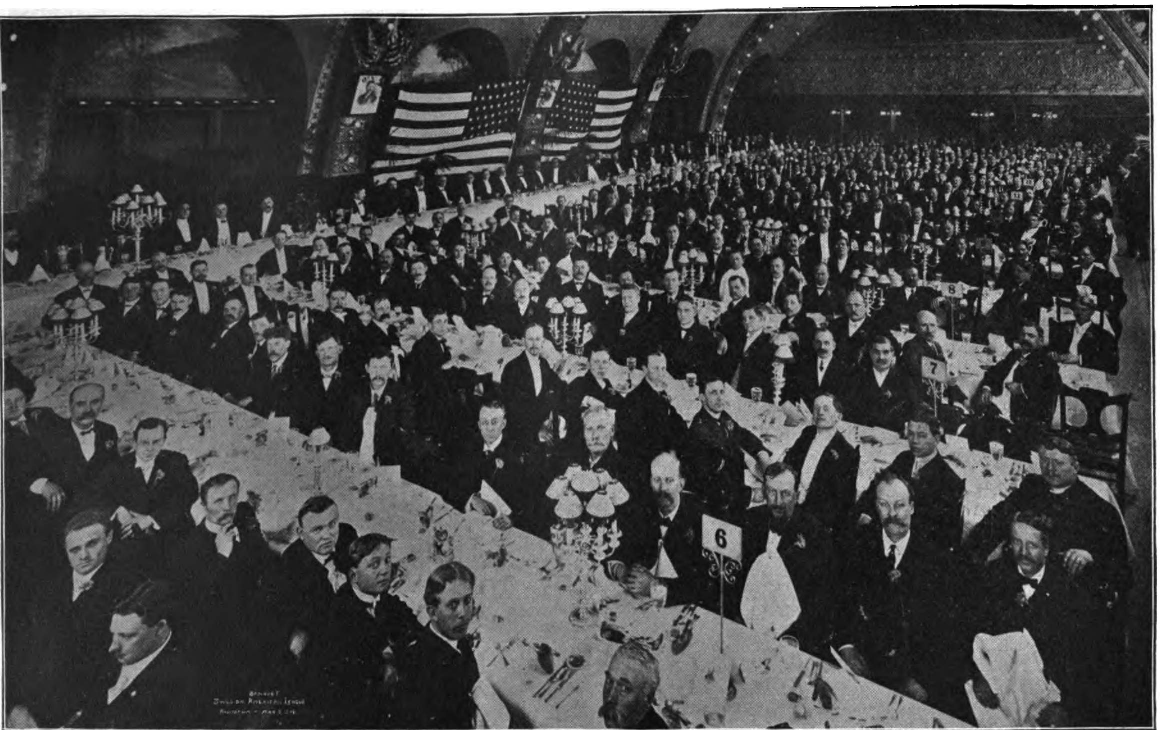
Det var dock underligt med lefnadsfriskheten hos ungdomen på landet hemma i "gamla landet". Måhända är det sant, måhända icke, att arbetet är intensivare här än i Sverige, medan det varar. Därom skall jag icke döma. Men se dock på den svenska ungdomen efter en lång dag i skördeanden på åker och äng, så fort arbetet är öfver, ja, under den korta middagsrasten, söka dansbanan och lekarna. Jag be-

undrar visst icke arten af dessa förlustelser, men jag beundrar den lifskraft, som söker något så aktivt såsom hvila och omväxling. Jag beundrar den lifslust, som efter en dags träget arbete bubblar öfver i ett sådant öfverskott af en tillvaro just för ro skull. Kunde icke dessa nöjen renas? Ett faktum är, att ungdomen behöfver lekar. Och om någon ungdom behöfver den, så är det den amerikanska, så är det ungdomen i våra nybyggarehem på landet, vår ungdom. Som det nu är, äro de äldre än fars och mors ålder sammanräknad. De öfverträffa de gamla i sparsamhet och klok beräkning. De äro redan spekulanter på sina grannars egendom. Och, såsom ordspråket säger, inga vänner i spel! Huru kan jag lefva ett grannlif, om jag är spindeln och grannen är flugan, eller tvärtom? Den härliga tid, då lifvet är en lek, då vänskap knytes, då hembygd skapas, då kullar och ängar och skog och mark få sina minnen, som tala och hviska, då hjärtan mötas och pulsar slå, när inträffar den i vår ungdoms historia? Han har aldrig lekt. Därtill är han nu för gammal. Han kan icke förebrås några svärmerier. Men så kan det ock hända, att han förvillas utan alla svärmerier. Och det kan hända, att han är längre från fadershemmet hemma än den förlorade sonen borta.

Må ungdomen nådeligen förskonas från städerna, de stora städerna med deras "White Cities" och nattfjärilslif, de små städerna med deras maskinmusik och hundfröjder. Håll dem på landet. Bygg hemlif, bygg byalag. Vårt landtlif saknar ännu en historisk, en sant mänsklig tillvaro. Bort med städernas förmynderskap och allt annat förmynderskap. Det är just vår tids olycka, att ungdomen har icke många fäder och ledare, men så många förmyndare, att den aldrig får tillfälle att lefva sitt eget lif sant och naturligt. Hvad de gamla skola göra för de unga? Bygg vägar. Läs tidningar. Hämta det stora lifvet in i stället för att tömma det ut. Samla icke bara tunnland af jord och magasiner af majs och hjordar

af boskap. Samla minnen kring härden, och samla barnen. Locka dit sagan. Fyll hemmet med sång och musik. Mottag gäster, icke bara ätare. Välj gäster. Ett besök af en stor personlighet kan uträtta i barnets uppfostran mer än tio böcker. Gör det gamla hemmet till centern för lifvet. Gapa icke åt dörren beständigt. Man har sagt mig, att man kan iakttaga en karaktärsskillnad mellan man och kvinna i deras olika position, då de värma sig framför brasan. Mannen vänder ryggen till eldstaden och ser mot dörren. Kvinnan vänder sig mot eldstaden. Låt vara, att det icke skadar, att mannen, hemmets beskyddare, kastar en förstulen blick då och då mot dörren. Hans karakteristiska position kan vara en instinktiv kvarlefva från den gamla barbariska tiden, då man hvarje stund väntade en fridstörare. De finnas än, och det kan icke skada att vara på sin vakt. Men låt det då ske för härdens skull. Låt hjärtat vara vändt dit. Lämna det tomma, ömkliga sorlet från staden i fred. Skapa ett innehållsrikt och själfständigt landtlif i eget hem, i ett gladt, vänsällt byalag.

FRÅN JOHN ERICSSON-DAGEN 1906.

Svensk-amerikanska Republikanska Statsförbundets bankett å Auditorium i Chicago.

Nebraska-svenskarnas bildningssträfvanden.

Ett litet stycke svensk-amerikansk kulturhistoria.

Af S. M. Hill.

De hitkomna invandrarna tillhörde väl Sveriges lägre samhällslager hvad kunskap, kultur och belefvenhet angår. Men de voro ett i fysiskt och moraliskt afseende kärnfriskt folk. De togo Gud i hågen och kappsäcken i näfven och drogo åstad att bygga hem i västerns vildmarker.

Deras präster uppsökte dem, ledde delvis deras tåg och samlade dem i större och mindre skaror omkring Guds ord i ordnade församlingar. Det kyrkliga arbetet afsåg väl i första hand det rent andliga, men större kulturmakt finnes ej än religionen, och därför blef detta ett kulturarbete af stor betydelse.

De splittrades väl i två grupper: de radikalt lågkyrklige, som bildade missionsvännerna, och de mera högkyrklige, som kvarstannade inom de redan stiftade församlingarna. Ty det är numera min öfvertygelse, att den s. k. valdenströmska striden var mera ett medel än en orsak till splittringen. Orsaken låg i det olika kyrko- och församlingsbegreppet, som i Sverige genom läsarerörelsen hade utbredt sig.

De som kvarstannade voro dock flere till antalet än de som bröto sig ut. Bland dem var ock medvetandet om kunskapens nytta mera vaket än hos de andra. Dessa senare trodde till och med, att det icke var möjligt för ett Guds barn att inhämta världslig kunskap, därför borde deras predikande bröder aldrig gå i skola, utan ställa sig direkt under den Helige Andes ledning. En mansålders erfarenhet har nu kommit dem att ändra tankar.

"Här blir en ypperlig plats för svenskarnas skola i Nebraska." Ett par pastorer, en yngre och en äldre, vandrade fram från stationen vid det nyanlagda Wahoo nordväst ut mot Edensburgs församling, och då de gingo öfver kullen, där Luther Academy nu är beläget, yttrade den äldre detta till den yngre. Detta är det första jag hört om att någon skola för Nebraska-svenskarna varit på tal. Den äldre, pastor S. G. Larson, var med vid invigningen af den nya läroverksbyggnaden, kort innan han drabbades af det slaganfall, som förorsakade hans död. Den andre, pastor J. E. Nordling, var vid invigningen ordförande i läroverkets styrelse. När de först talade om saken, voro de fem pastorer på Nebraska-fältet, hvilket då var ett missionsdistrikt inom Kansas-konferensen. Dessa voro: S. G. Larson i Mead, J. E. Nordling i Swede Home, J. E. Swanbom i Axtell, J. Torell i Edgar och E. A. Fogelström i Omaha.

Om en tid fick Edensburg-församlingen egen pastor i förre läroverkspresidenten prof. J. P. Nyquist från Gustavus Adolphus College i St Peter, Minn. Ett par andra hade inflyttat, men pastor Larson hade flyttat till östern. Flera församlingar började underhålla egen lärare.

Skulle man då våga försöket att upprätta eget läroverk? I Lindsborg, Kansas, hade de börjat med Bethany Institute, men det var lika långt att resa dit som till Rock Island i Illinois och ännu besvärligare. Och de insågo, att utan eget läroverk hade församlingsarbetet föga framtid för sig.

Pastorerna samtalade mycket om saken, och slutligen på ett missionsmöte i York i november 1882 tillsattes en kommitté för att undersöka hvad intresse kunde finnas bland vårt folk i Nebraska för att få ett läroverk till stånd. Pastorerna Nyquist, Fogelström och Haterius valdes därtill. De två senare utsatte möte med landsmännen i de tre församlingarna i Saunders county kort efter böneveckan 1883. Flera pastorer voro närvarande, och de hade enats om att icke framställa något direkt förslag, utan utröna, om någon af folket ville taga initiativet. Detta skulle vara dem ett tecken från Gud, att de skulle nu gå till verket.

Så skedde. När mötet var afslutadt i Swedeburg och sista psalmversen sjungen, uppsteg diakonen John Erickson och föreslog, att man nu skulle skrida till verket och upptaga en allmän subskription för detta ändamål, och han ville börja med $150. Insamlingen fortsattes därefter i de andra båda församlingarna och i staden Wahoo. Där tecknades $1,350.

Till en början tänkte man blott på Wahoo såsom den lämpligaste platsen, men sedan började man äfven arbeta för att få läroverket förlagdt i Saronville, och kort därpå började ett dylikt arbete i Stromsburg. Denna täflan underlättade arbetet och stärkte intresset för skolsaken. Vid missionsmötet i Stockholms-församlingen beslöts att kalla ett extra möte i Saronville för att närmare bestämma om skolan. Om detta möte anför jag hvad pastor Nyquist skrifver i "Korsbaneret" för 1884:

"Mötet bestämdes till den 6 mars. Därvid skulle afgöras, dels om man nu skulle gå till verket med att upprätta en högskola i Nebraska, dels hvarest denna i så fall skulle förläggas.

Angående första punkten rådde blott en mening, nämligen den, att just nu vore tiden inne att gå till verket. Intresset för saken ansågs så allmänt och djupgående, att ifall ej något nu blefve gjordt, man svårligen kunde förutse, huru snart man med lika intresse kunde upptaga densamma igen. Där-

för blef nu den brännande frågan, hvarest skolan skulle förläggas.

På tre håll täflade man om att få den: i Wahoo, Stromsburg och Saronville. Wahoo erbjöd genom ombud $4,000 samt tio acres jord, Stromsburg $6,000 samt tjugu acres jord. De tre församlingarna i Saunders county hade subskriberat $4,000 tillsammans.

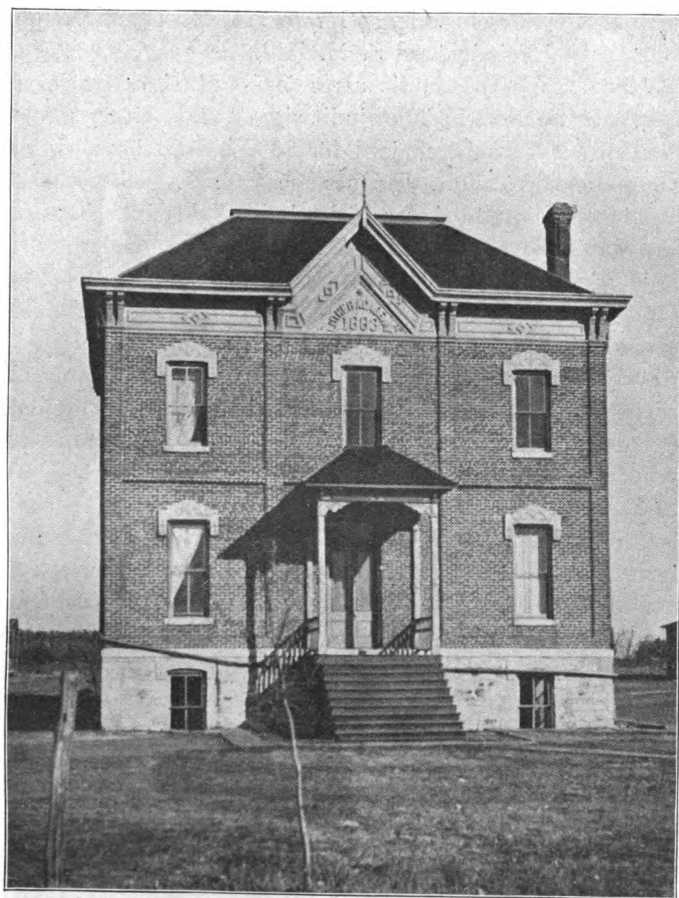
Man beslöt, att den plats, som fick två tredjedelar af rösterna, skulle få skolan. Röstägande ombud voro 24, nämligen 17 församlingsombud och 7 pastorer. Man var så ifrig att få skolan till de olika platserna, att det såg ut, som vore det omöjligt att komma till något afgörande beslut. Sexton omröstningar togos utan resultat.

Hela mötet kände detta pinsamt, och dock talade och röstade man å alla sidor enligt sin öfvertygelse och i Guds fruktan. Att åtskilligt köttsligt inblandade sig, måste dock medgifvas. Man beslöt nu att särskildt bedja Gud leda denna sak till en god utgång. Hr A. Hedlund ombads att leda denna bön, och han förutskickade några få, men kraftiga anmärkningar.

Man skred nu till den sjuttonde omröstningen, hvars utgång blef: för Wahoo 16 röster, för Stromsburg 6 röster och för Saronville 2 röster. Alla syntes glada öfver att saken nu var afgjord, så att nu något kunde blifva utaf.” (Korsbaneret 1884, pp. 97—100.)

Vid samma möte tillsattes en skolstyrelse af nio personer, och läroverkets namn bestämdes att vara Luther Academy. De båda första lärarna kallades, och det beslöts att uppföra en byggnad för en kostnad icke öfverstigande $8,000.

Den heta debatten och obehaget att gå miste om skolan förbittrade åtskilligas sinnen, i synnerhet som i planen äfven ingick landspekulation och därmed förenad eventuell vinst. Men tiden läker alla sår, och jag hoppas, att efter nära ett fjärdedels sekel är af detta knappast ett minne kvar.

LUTHER ACADEMY.
Gamla läroverksbyggnaden.

Till föreståndare eller president för inrättningen valdes pastor Martin Noyd från Round Rock, Tex., och till hans medhjälpare förre biträdande läraren vid Gustavus Adolphus College, Utah-missionären S. M. Hill.

Wahoo skulle skänka tio acres jord. En i östern boende änka, mrs De Roe, hade erbjudit sig att sälja tjugu acres af sin intill staden belägna jord för $800 till ett läroverk eller annan offentlig anstalt. Hennes agent W. H. Dickenson hade mest ifrat för att få skolan förlagd till Wahoo, och han hade utlofvat de tio acres, med det villkor att byggnader till ett värde af $10,000 skulle uppföras, och sedan skulle skolan vidmakthållas minst i tio år för att jordområdet i fråga skulle blifva skolans egendom.

De tjugu acres köpte han af änkan, förebärande att det var för Luther Academy. Sedan tog han några acres af detta och resten af hvad han hade i väster därom, en sträcka omkring en half mil lång och allt för smal för att blifva en passande skolplan. Lyckligtvis märktes detta utaf pastor Nordling, innan kontraktet underskrefs, och agenten tvingades att lämna åtta acres af den egentliga skoljorden och två utaf hvad han hade bredvid. De andra tolf acres utlade han i tomter för att säljas. Priset satte han till hundra dollars acren.

Direktionen uppförde södra flygeln af ett blifvande större byggnadskomplex, hvartill man skaffat sig ritning. Hörnstenen lades den 23 juni 1883, och skolarbetet började den 18 oktober samma år med fem elever. Antalet ökades till tio den första terminen.

Prof. Noyd var ensam lärare till nyår, då Dayton Andrus, en f. d. metodistpräst, biträdde vid undervisningen. Den 28 mars ankom den andre läraren från Utah.

Frågan om samuppfostran kom aldrig allvarsamt på tal, utan man tog för gifvet, att både gossar och flickor skulle hafva tillträde. Experimentet i St Peter hade icke misslyc-

kats, och Bethany hade året förut börjat sitt arbete som samskola. Man insåg, att vår kvinnliga ungdom behöfde skolbildning så väl som den manliga.

Men vårt goda farmarefolk hade inga stora kraf på sina flickors bildning. De ansågo, att de borde lära något "praktiskt" vid skolan, och därför anordnades de första åren en slöjdkurs för flickorna, bestående i sömnad, broderier och dylikt. Mrs J. P. Nyquist hade detta om hand första året, och lördagsförmiddagen var anslagen till detta arbete.

Men flickorna voro icke belåtna. De fingo arbeta med sin sömnad, då gossarna skurade sina rum, skrefvo uppsatser eller togo sig nödig kroppsrörelse. Därför ändrades året därpå planen så, att flickornas slöjd förekom på onsdagseftermiddagarna, då gossarna hade deklamationsöfningar. Tredje året gafs fullständig kurs i klädsömnad (dressmaking). Båda åren hade man särskild anställd lärarinna.

Men slöjdkursen var aldrig populär bland dem som skulle ha nyttan däraf. De blefvo efter i sina läxor, och det reguliära klassarbetet ansågo de af långt mera vikt än detta extra arbete. "Om jag vill lära dressmaking, så går jag till en dressmaker ett par månader, sedan jag slutat skolan. Det kostar mindre, och då kan jag nu få studera med ordning och sedan sy med ordning." Detta var flickornas vanliga invändning. Alltså upphörde slöjdkursen helt och hållet.

Men den hade möjligtvis gjort tjänst. Fördomen mot att flickor skulle besöka ett läroverk hade börjat ge vika. Exemplet smittade: hade den ena gått i skola, så ville den andra gå. Och kvinnliga elever hafva sedan aldrig saknats vid läroverket. Häri har de ungas instinkt tagit ut sin rätt gent emot de gamles fördom.

Vid läroverkets öppnande hade man blott en kurs, förberedande för den klassiska kursen i Rock Island. En affärskurs var snart af behofvet påkallad.

Hr P. A. Rydberg, student från Skara, Sverige, hade an-

kommit till L. A. för att förkofra sig i engelska samt genom undervisning underhålla sig under tiden. Matematik och naturvetenskap öfverlätos åt honom, och har han lagt den egentliga grunden till dessa vetenskapers studium vid läroverket. På uppmaning af direktionen tillbragte han tvenne sommarferier i Davenport, Iowa, för att genomgå därvarande handelsskola. Första hösten öppnades en kurs i denna bransch och har sedan utvecklats till en tredjedel af hela inrättningen. Vindsvåningen iordningställdes till lokal för handelsskolan.

Efter sju års träget arbete vid L. A. flyttade prof. Rydberg till östern, där han kort därpå tog filosofie doktorsgraden vid Columbia College. Han är nu välbeställd kurator vid Botaniska trädgården i New York och en af landets förnämste botanister.

Luther Academy har dr Rydberg att tacka för mycket, ett väl ordnadt herbarium, en större samling snäckor, fåglar och andra saker i museet, en kassa för fattige studerande samt icke minst ett godt anseende vid statens universitet.

Våren 1886 graduerades de första studerandena vid Luther Academy. De voro tio till antalet. Detta första "Commencement" firades på förmiddagen. På eftermiddagen hade styrelsen sammanträde. Vid detsamma kallades fröken Augusta C. Stenholm till lärarinna i engelska språket och litteraturen. Hon tog en repetitionskurs vid en sommarskola i östern och började sitt arbete följande höst.

Då vid julen prof. Noyd afsade sig sin befattning och flyttade tillbaka till Round Rock, öfvertogs föreståndareskapet af hans medlärare, professor Hill. Denne anmodade fröken Stenholm att tjäna som Lady Principal. Om några år blef hon af direktionen vald till denna syssla, hvilken hon bibehöll hela den tid af nära tjugo år, som hon betjänade läroverket. För den tukt och ordning, som alltid förefunnits bland dess kvinnliga ungdom, har denna ungdom hufvudsak-

ligen att tacka hennes taktfulla och trogna omsorg och tillsyn.

Synodalmötet i Rockford utgör en så viktig del af läroverkets historia, att det icke gärna här kan förbigås. Inom Kansas-konferensen var man icke alldeles ense om behofvet af egen skola för Nebraska. Vederbörande i Rock Island tyckte också, att med två äldre och ett yngre läroverk inom synoden borde vi hafva nog. Man borde icke splittra krafterna. Därför ställde de sig nästan emot Nebraskas skolföretag. Den gamla striden mellan centern och periferien, hvarom dr Norelius talar, infann sig alltså äfven här, blott med den skillnad, att här voro tvenne centra, en stor och en mindre, med Nebraska mellan de båda.

Redan hösten 1885 vid invigningen af det första professorshuset (nuvarande Ladies' Hall) framlade den som skrifver detta en plan, att Nebraska skulle tillsammans med västra Iowa bilda ny konferens. Denna blefve då stark nog att underhålla både barnhem och läroverk och hade båda allaredan upprättade.

Nebraska hade faktiskt redan bildat sig till en konferens, ity att skolsaken föranledde gemensamma skolmöten, där båda missionsdistrikten beslöto om densamma. Vid påföljande gemensamma skolmöte beslöts att till synoden ingå med begäran om att Nebraska tillsammans med en del af Iowa skulle utgöra en ny konferens. Detta beslut föranledde en skarp tidningsstrid, hvari "Obsasank" (J. Seleen) och "Braskare" (S. M. H.) särskildt deltogo.

Då frågan uppkom i synoden, hade prof. Noyd och pastor J. Torell fått i uppdrag att föra petitionärernas talan. Dr O. J. Siljeström, dåvarande ordförande inom Iowa-konferensen, förde dess talan. De hade dock icke haft något möte om saken, ej heller omfattades den af dem med synnerlig ifver. Dr. S. föreslog dock, att församlingen i Des Moines och alla församlingar öster om en linie dragen i norr och söder genom

nämnda stad, skulle tillhöra Illinois-konferensen, och att de öfriga tillsammans med Nebraska skulle bilda en ny konferens. Vid omröstningen afslogs dock deras petition.

Efter sessionens slut samlades delegationen från Nebraska för att rådslå. Man beslöt att uppsätta en protest mot synodens beslut och fordra, att frågan ånyo upptoges till behandling. Detta dokument underskrefs af samtlige delegater från Nebraska.

Ett af oppositionens kraftigaste argument var, att det hela var en plan, uppgjord utaf pastorn i Omaha, i ändamål att han skulle blifva vald till konferensordförande. Och på grund häraf tillrådde jag honom att icke taga vidare del i debatten, hvilket råd han ock följde. Andra gendrefvo också detta påstående genom att påvisa de verkliga grunderna för vår begäran.

Oppositionens talan fördes hufvudsakligen af pastor J. Seleen, dr C. A. Swensson och dr O. Olsson. Det är mig naturligtvis omöjligt att ur minnet upprepa något vidare af argumenterna. Men vi minnas alla dr Olssons bevingade ord: "Kasta barnet i vattnet och se, om det kan simma i land!"

Detta afgjorde också saken. Enligt detta råd öfverlämnades petitionen åt Kansas-konferensen med en rekommendation, att Wyoming lades till Nebraska för att bilda egen konferens.

Detta hade icke vår delegation beräknat. Vi ansågo afsikten härmed vara den, att den nybildade konferensen skulle blifva så svag, att den ingenting skulle kunna uträtta. Vi hade räknat på det rika Halland-settlementet och de mera försigkomna församlingarna i Iowa som den nya konferensens förnämsta stöd.

Den 9 september samma år hölls i Wahoo den första folkfesten. Den stora "skatingrinken" hade hyrts och anordnats till auditorium. Dr T. N. Hasselquist var här för att

sjunga och hålla tal, hans dotter Esther var också här för att sjunga, och dr C. A. Swensson höll likaledes tal.

I sammanhang härmed höll Kansas-konferensen sitt möte i Swedeburg. Där upptogs frågan till slutbehandling, och till stor del genom dr Hasselquists lugna och moderata hållning afgjordes den så, att petitionen beviljades och en rekommendation inlämnades till synoden, att Nebraska och Wyoming skulle utgöra egen konferens.

(Det prejudikat, som härmed uppstod, har dock synoden upphäft genom den nya paragrafen i sin konstitution, att synoden bestämmer konferensernas antal och gränser, så att hädanefter har en konferens i en dylik fråga ingen jurisdiktion.)

Blott två utaf Nebraskas pastorer röstade mot detta beslut, nämligen pastor V. N. Thoren och pastor C. H. Södergren. Men dessa voro så bestämda i sin vägran, att de fordrade, att deras namn skulle införas i protokollet.

Den nybildade konferensen var sålunda ifrån början icke fullt enig just i den fråga, som framkallat dess organisering. Och detta utöfvade stort inflytande på dess framtida tillväxt och utveckling.

Vid julen inlämnade prof. Noyd sin afskedsansökan som lärare och föreståndare vid läroverket och som pastor i församlingen. Egentliga orsaken till detta steg är mig icke ännu till denna dag bekant.

Pastor Noyd flyttade redan vid nyår tillbaka till sin förra församling i Round Rock, Texas. Han var under sin vistelse här vice ordförande inom konferensen. Efter sin flyttning blef han ordförande i Kansas-konferensen och snart därpå missionssuperintendent.

Somliga trodde, att det vore bäst att upphöra med skolarbetet. Men då hade skolegendomen återgått till staden Wahoo och alla de samlade penningarna gått förlorade. Direktionens dåvarande ordförande, pastor J. E. Nordling, rådförde sig med den andre ordinarie läraren, om han icke ville åtaga sig

skolans ledning och bibehålla den vid hvad den för tillfället var, till dess att konferensen vore mäktig att vidare utvidga densamma. Detta åtog han sig, dock med det villkor, att han ingenting behöfde hafva med finanserna att skaffa.

Många voro naturligtvis modfällda, och omkring ett tjog elever lämnade vid julen läroverket. Men nya inkommo vid nyår, så att skolan ej led vidare afbräck.

För att icke vårt folk skulle fälla modet allt för mycket, öfvertalade den nye föreståndaren församlingen att med ens skrida till verket att bygga kyrka. Konferensen lofvade vid vårmötet, att bidrag finge samlas inom konferensens hela område. De tre grannförsamlingarna bidrogo, men af de andra har icke något bidrag äskats vare sig då eller sedan. Konferensen har dock alltid på ett eller annat sätt bidragit till pastorns underhåll.

Direktionen och församlingen tillsammans utfärdade flera kallelser till president- och pastorssysslan, men ingen antog kallelsen. Slutligen ändrades planen, och teologie studeranden A. P. Fors kallades till biträdande lärare vid skolan och pastor i församlingen. Efter sin prästvigning ankom han och stannade halftannat år. Teologie studeranden fil. kand. J. Ekholm kallades då till pastor, och konferensen bidrog till hans lön, med villkor att han förestod arbetet i Fremont. Detta gjorde han ett år, men valdes nästa år till biträdande lärare vid skolan. Han stannade dock ej mer än två år, utan flyttade till Bethany College, där han blef professor i grekiska och filosofi samt pastor för en församling därintill.

Under tiden hade läroverket småningom tillväxt både i elevantal och i folkets ynnest och förtroende. Kursen hade tillökts med en klass, hvilket skedde på så sätt, att en förberedande klass upprättades och flera ämnen tillades i den högre klassen. Detta gjordes i synnerhet för deras skull, som icke ämnade fortsätta vid något annat läroverk, och som sålunda behöfde en något mera afrundad kurs.

Men detta vågade sig ej fakulteten inberätta för konferensen, ty somliga hade tolkat detta som ett försök att uppdrifva Luther Academy till fullständigt college och påbörda folket stora skulder. Oppositionen var nämligen ej ännu till fullo häfd, och man ville icke onödigtvis gifva densamma vapen i händerna.

Då elevantalet ständigt ökades, blef det nödvändigt att anskaffa mera utrymme. Man vågade ej gå till verket med att fullborda den första byggnaden, utan uppförde i stället ytterligare en träbyggnad. Denna blef då Ladies' Hall samt inreddes dessutom att hysa matinrättningen.

Vid samma tid påbörjades en musikafdelning under ledning af prof. Purdy från Bethany College. Han kom väl rekommenderad af dr Swensson och var en ypperlig musiker, dock ej så lyckad som lärare. Därför stannade han ej året ut. Nästa år öfvertogs hans plats af hr F. J. Johnson, graduent från musikkonservatoriet i Rock Island.

Men så kom torkan och finanspaniken, och då var det så godt som omöjligt att upparbeta en musikskola. Och då prof. Johnson de första åren blott hade i lön hvad hans elever inbetalade, så var detta litet nog. Med bättre tider och genom samvetsgrant och träget arbete upparbetades dock äfven denna afdelning, så att de senare åren erhöll han af konferensen fast lön, och musikskolan kunde bära sig.

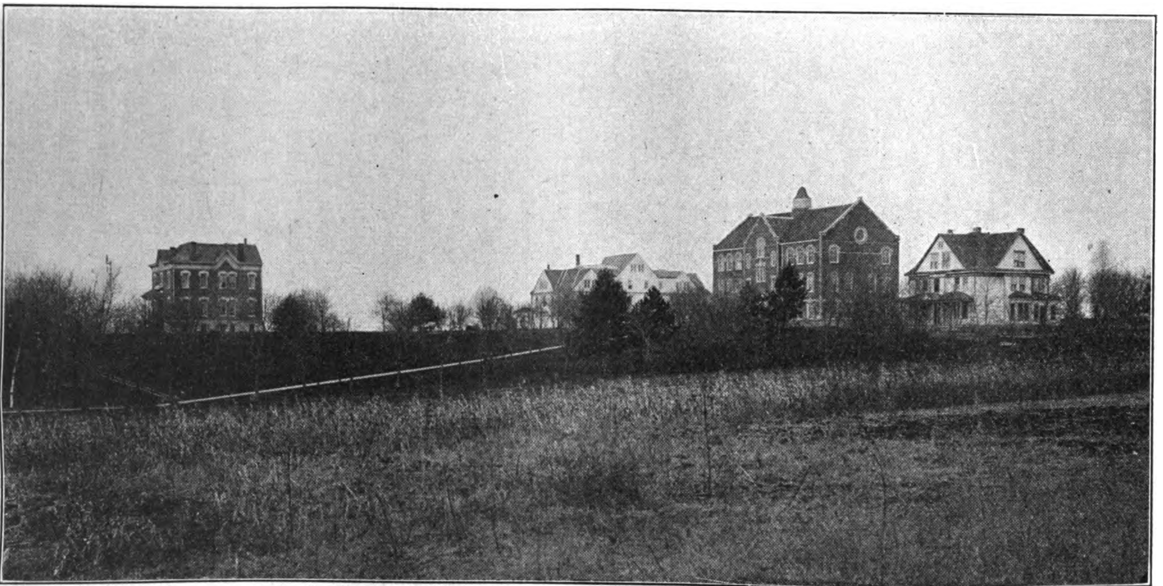
Vid hans afskedstagande öfvertogs denna post af hr D. A. Sandell från musikskolan i St Peter, hvilken innehade den ett års tid. Hans efterträdare blef prof. O. A. Peterson, lärare vid samma musikskola, och innehar han platsen för närvarande.

Då dr Rydberg afflyttade till östern, öfvertogs affärsafdelningen af hr O. Sellberg från Bethany. Han stannade i två år, hvarefter han återvände till Bethany för att där afsluta sina studier i college-afdelningen.

Då valdes hr J. M. Ohslund från Gustavus Adolphus Col-

lege i St Peter till föreståndare för denna afdelning. Denna plats har han allt sedan innehaft, och har under hans driftiga ledning densamma utvidgats till ungefär en tredjedel af hela läroverket. För att bättre blifva i tillfälle att göra detta tog han sig ett års tjänstledighet och studerade vid Drexels stora handelsinstitut i Philadelphia. Prof. Ohslund har äfven bevistat åtskilliga sommarkurser vid olika universitet.

Undervisningen i naturvetenskap och matematik samt delvis i latin har allt sedan prof. Rydbergs afgång bestridts af prof. J. H. Flodman, hvilken kallades till denna befattning samma år som han graduerade vid Augustana, 1889. Då efter den nya läroverksbyggnadens invigning en kurs infördes i kemi, öfvertog han densamma, likaså ett par år senare en kurs i "agriculture". Ett kemiskt laboratorium upprättades i den gamla läroverksbyggnaden och ett fysiskt laboratorium i den nya. Dessa två uteslutande under hans ledning. Han är dessutom kurator för museet och herbariet. Vid statsuniversitetet har han studerat nära två år och har dessutom tillbragt flera sommarferier vid olika universitet. En tid efter prof. Ekholms afflyttning antog pastor J. E. Erlander från Gowrie, Iowa, kallelsen att blifva församlingens pastor samt lärare i kristendom och husfader vid läroverket. Tiderna voro redan vid hans ankomst svåra, och mången misströstade om att kunna uppehålla skolarbetet, åtminstone i den skala det numera bedrefs. Före hans ankomst hade någon i förtroende underrättat honom om att en ändring i lärarepersonalen vid läroverket förestode, och att de högsta klasserna möjligen skulle borttagas. Detta gjorde, att hans ställning både till läroverket som sådant och till sina medlärare, särskildt till den dåvarande föreståndaren, blef något skef. För att liksom klarera sin egen ställning fann därför föreståndaren sig nödsakad att till direktionen inlämna en begäran om ett års tjänstledighet för att i Uppsala vidare bedrifva sina studier. Detta hade han i flera år önskat få tillfälle till, och nu ansåg

Luther Academy.

Läroverkets samtliga byggnader.

han vara bästa tiden. Ty om Luther Academy skulle stängas, så ville han icke, att det skulle ramla öfver ända så att säga öfver hans axlar.

Vid direktionens första session var ordföranden pastor P. J. Brodine icke närvarande, och under vice ordförandens, pastor C. G. Widéns, ordförandeskap beviljades denna begäran. Men på kvällen ankommo pastorerna Brodine och Nordling. När pastor B. hörde hvad som hade beslutats, förklarade han det olagligt, och vid direktionens andra session afslogs föreståndarens begäran. Uti detta afslag ansåg han sig hafva fått ett förtroendevotum och sökte fördenskull af alla krafter bedrifva arbetet så, att läroverket ej skulle behöfva stänga sina dörrar.

De hårda tiderna gjorde det naturligtvis ganska svårt för vårt folk att underhålla läroverket. Och icke mindre svårt var det för lärarna. Föreståndaren fick af sin bestämda lön ett år omkring ett hundra femtio dollars. Han var den ende, som hade årslön, de andre hade från tjugo till fyrtio dollars i månaden för den tid de arbetade. Konferensen hade icke beslutat om något årligt anslag till läroverkets underhåll. Frivilliga insamlingar dels genom kollekter dels genom en s. k. tusenmannahär gjordes, men dessa voro icke tillräckliga. Då under de hårda åren elevantalet äfvenså förminskades, blef inkomsten från skolafgiften också mindre. Subskriptionerna för den första och den andra byggnaden hade aldrig till fullo inbetalts. Många elever hade studerat på kredit, så att läroverket hade öfver två tusen dollars att fordra. Härigenom uppstodo alltså skulder. Äfven för missionsverksamhetens bedrifvande hade konferensen kommit i skuld.

Vid konferensmötet i York blef det fråga om hvad man skulle göra med skulden. Då föreslog dr P. Sjöblom, att skulden skulle betalas, enär detta vore den enda hederliga utvägen. Dessa skulder såväl för skola som mission hade uppkommit i följd af konferensens egna beslut, och i dessa beslut hade för-

samlingarna genom sina delegater deltagit. Därför stode oss nu ingenting annat åter än att som ärligt kristligt och svenskt folk betala. Detta slog an på sinnena. Bröderna Sandal lofvade hvar sin hundra dollar, en kommitté tillsattes att bedrifva subskription, och alla lämnade mötet med full föresats att göra sitt bästa och med godt hopp för framtiden.

Konferensens ordförande, pastor P. J. Brodine, blef vald att upptaga denna subskription. I sitt arbete understöddes han kraftigt af så godt som alla konferensens pastorer. Pastor J. Torell reste öfver en del af fältet. Inalles blefvo mer än tio tusen dollars insamlade, så att hela skulden med räntor och allt blef gäldad. Äfven lärarna fingo hvad som resterade på deras löner.

Arbetet vid skolan hade fortgått hela tiden, fastän med ett förminskadt antal elever. Däraf tog sig oppositionen, kraftigt understödd naturligtvis från Bethany, anledning att öppet förorda, att Luther Academy borde stängas. En höst annonserades i tidningarna, att under höstterminen voro där endast sexton elever, och att endast tre pastorer inom konferensen voro med om att fortsätta. Flera gånger framställdes det offentligt i flera tidningar, att det var ett stort misstag, då Nebraska blef egen konferens.

Konferensmötet hölls det året i Lincoln. Delegaterna vid mötet hade blifvit underrättade om det ringa antalet elever, på sin höjd ett tjog, och att nu återstode ingenting annat än att fatta beslut om att upphöra. Ingen vid läroverket visste dock härom.

Enligt gammalt bruk anordnades från läroverket en "excursion" till Lincoln både för att bevista konferensmötet och för att göra ett besök i legislaturen. I denna "excursion" deltog ett femtital af skolungdomen tillika med de flesta lärarna. Skolkören hade ock anordnat en konsert i sammanhang med mötet i kyrkan.

Då läroverkspresidenten inträdde i kyrkan åtföljd af gos-

sar och flickor nog att fylla flera bänkar, väckte detta icke litet uppseende. En af delegaterna hviskade till föreståndaren om hvad han hade hört, och frågade huru ett sådant rykte kunnat spridas. Denne visste icke om något och har till denna dag ej fått någon förklaring därpå.

Skolsaken i Nebraska var räddad för den gången. Jag minnes ej hvad beslut som fattades, men icke var det att nedlägga arbetet.

Som tiderna förbättrades, blef det allt mer tydligt, att om läroverket nu vidare skulle tillväxa, måste flera och ändamålsenligare rum anskaffas. Särskildt hade affärsafdelningen allt för obekvämt att kunna uträtta någonting. Ingen plats hade vi heller för laboratorium eller museum. Biblioteket var allt för litet och lektionssalarna för få och för små. I sina rapporter till konferensen påpekade också föreståndaren detta.

Vid samma tid afsade sig pastor Erlander både kristendomslärarebefattningen vid skolan och pastorsbefattningen i församlingen. Flera kallades att fylla vakansen, men ingen antog kallelsen. Då uppkom frågan, huruvida det ej vore mera lämpligt att förena föreståndareskapet med pastorsbefattningen i församlingen, så att ledningen af båda lades i en persons hand. På tillfrågan sade sig föreståndaren alls icke hafva något emot denna anordning, i synnerhet som han aldrig ansett sig vara annat än "acting president", då han aldrig af konferensen hade mottagit någon permanent kallelse till platsen.

Enligt denna plan kallades först pastor P. M. Lindberg i Omaha, men han antog ej kallelsen. Den andre, som kallades, pastor O. J. Johnson i McKeesport, Pa., antog kallelsen och flyttade hit i början af januari 1901.

Redan vid konferensens följande möte beslöts att samla $25,000 för uppförandet af en ny läroverksbyggnad eller fullbordandet af den gamla, och prof. Johnson blef vald att upptaga denna subskription. Detta var visserligen icke så länge

efter det den stora subskriptionen för skulden hade upptagits, men denna subskription i sig själf och de diskussioner om vår skol- och missionsverksamhet, som då fördes bland vårt folk och med solicitören, hade haft en god verkan. Man hade lärt sig inse den stora betydelsen af denna vår verksamhet och var nu därför villig att gifva för att få densamma utvidgad och befästad. Prof. Johnson har ock den begåfning, som gör honom särskildt passande för dylikt arbete. När femton tusen hade samlats, fick direktionen skrida till verket med bygget.

Efter många planer och rådplägningar beslöts att icke fullborda det gamla läroverkshuset, utan uppföra ett alldeles nytt efter en annan plan och på annan del af skolparken. Den nya byggnaden är tre våningar hög och innehåller blott lärosalar, kapell, bibliotek, laboratorium, museum och gymnastiksal. Dess största lärosal är Business Hall, som är 32x50 fot. Byggnaden upplyses med gas och uppvärmes med ånga. Den invigdes under stort tillopp af folk lördagen och söndagen den 11 och 12 oktober 1903.

Med den nya byggnaden kom ett långt större elevantal. Tvenne nya afdelningar hafva sedan dess upprättats, en i stenografi och maskinskrifning samt en i målning och teckning.

Som föreståndare för stenografiafdelningen kallades prof. C. E. Sjöstrand från St Peter, Minn. Som föreståndare för konstafdelningen kallades fröken Kathryn Larson från Hutchinson, Minn., och då hon afgick från befattningen efter ett år, kallades miss Harriett McCandless från Allerton, Iowa, till hennes efterträderska.

Särskild lärare i violinspelning kallades 1903, då hr Albert Anker från St Peter tillträdde denna plats. Då han 1906 flyttade till Des Moines, Iowa, kallades hr Carroll Beach från Lincoln.

Särskild lärare för röstutbildning har skolan haft sedan 1900, då fröken Esther Monteen kallades. Efter henne valdes

miss Cora A. Babbitt, efter henne miss Addie Lyman och nu 1906 hr Frank Hudson från Lincoln.

Vid pastor Erlanders afskedstagande, 1901, kallades fil. kand. Linus Bonander från Los Angeles, Cal., att förestå församlingen samt att biträda vid undervisningen. Han har till undervisningsämnen grekiska och engelsk litteratur samt biträder presidenten vid religionsundervisningen. Han har de tvenne åren tjänstgjort som "registrar"; 1906 valdes han äfven till bibliotekarie.

Läroverket har utvidgats så, att det för närvarande har följande afdelningar och kurser:

Academy, tre kurser, fyra år.

School of Music, fem kurser, fyra år.

School of Business, två kurser, två år.

Shorthand Department, ett år.

Art Department, valfria kurser från ett till tre år.

Förlidet år var elevantalet inalles 250 i alla afdelningar. Därvid räknades intet namn mer än en gång, så att denna siffra visar verkliga antalet, som mottog undervisning. I år synes antalet blifva något större.

Vid fru Flodmans (fröken Augusta C. Stenholms) afskedstagande valdes hennes syster, fröken Hulda Stenholm, till biträdande lärare. Efter henne valdes fröken Esther Torell, och nu i år är fröken Ellida C. Johnson anställd i denna egenskap.

Lärarekåren utgöres af inalles tolf personer.

Förlidet år (1905) uppfördes ett stort tillbygge till dåvarande Ladies' Hall. Det gamla tingshuset i staden inköptes af läroverket, nedrefs och uppfördes därefter som tillbygge på norra sidan af det andra trähuset, så att detta nu är öfver hundra fot långt samt fyra våningar högt i midtelpartiet. Matsalen fördubblades till storleken, och andra ändringar utfördes. Nu har läroverket inalles 107 studentrum. Det under

prof. Noyds tid uppförda trähuset fick nu återigen blifva Ladies' Hall. Musikskolan har tillika där sina öfningar.

Jag har kallat denna skildring ett litet stycke kulturhistoria, ty jag har sökt framställa både vårt folks förhållande gent emot läroverket och läroverkets inflytande öfver folket. Våra läroverks historia är i det närmaste likformig. Den visar, hvad ställning arbetsklassen bland vårt folk intager gent emot den högre bildningen, då de af omständigheterna ställas att vara dennas bärare.

Och denna inre historia visar såväl våra starka som våra svaga sidor. Bland svenskar duger icke för någon att sätta sig upp såsom ledare, ty svensken tål illa en öfverman. Dock är ledning nödvändig för att någonting skall uträttas.

Men svensken kan eldas till brinnande hänförelse för en stor och ädel tanke. Och då glömmer han, att han följer en ledare. Då kan enighet uppstå äfven bland oss.

Men i motgångens dagar blifva krafterna lätt splittrade. Att då hänga i med en bulldogs ihärdighet, det ligger icke i vår natur. Häri ligger ock vår svaghet som ett folk, och detta torde mer än något annat hållit oss nere på nationernas rangskala.

Som en kulturfaktor har läroverket kraftigt tjänat att väcka självfrespekten och självkänslan hos vårt folk. Man märker en stor skillnad mellan nu och tjugo år tillbaka. Våra öfriga läroverk hafva naturligtvis utfört samma mission inom sina områden.

Det är självklart, att läroverkens första uppgift är att lämna en högre bildning på fast kristlig grund. Och att Luther Academy härutinnan varit af stor nytta inom församlingarna, det intygar hvarje pastor, som haft ett antal af dess elever såsom medlemmar. Och Luther Academy har utaf sina elever en större procent pastorer i synodens tjänst än något annat af synodens läroverk under samma tid.

Jag har sökt hålla skildringen så objektiv som möjligt, äf-

ven med fara för att den skulle blifva kylig och torr. Men då jag själf varit med och deltagit i nästan alla debatter och varit föremål för icke så få personliga anfall, i ändamål att Luther Academy skulle komma i misskredit, så var det så mycket mera nödvändigt att akta mig för personligheter och blott hålla mig till sak.

Nu har Luther Academy hunnit öfver sina barnaår; barnet har simmat i land och står tryggadt på fasta marken. Och denna fasta mark är det förtroende, vårt folk har för högre bildning i allmänhet och för sitt eget läroverk i synnerhet. Nu äro de tydligt medvetna om att läroverket är deras, att det är till för deras bästa och icke för lärarnas, samt att det förblifver deras läroverk blott så länge, som de hafva intresse nog för och insikt om att underhålla det.

John Ericsson March.

By Ernst W. Olson.

When the sons of Columbia gather round the board,
With the stars and the stripes above them flowing,
And the yeomen of peace and heroes of the sword
Thro' their deeds set all loyal hearts aglowing,
A name to rouse a cheer,
A name that all revere,
Entwines the garland of our greatest vict'ry won;
A name to rouse a cheer,
A name that all revere,
'Tis the name of grand old Captain Ericsson!

In the dark fatal hour when rebels swept the coast,
And the Merrimac's shells began to thunder,
When the last ray of hope in Union hearts was lost,
And the flag of our land was torn asunder,
Who braved the dread array?
Who held the foe at bay?
Who faced the monster's furious broadsides o'er and o'er?
Who won that gallant fight,
And put the foe to flight?
'Twas the wondrous yankee cheese-box, Monitor!

Now the fighting is done, and silent every gun,
And no strife shall e'er the Union sever;
But the fame of the men thro' whom the cause was won
Will be shared by John Ericsson forever.
We toast him in good wine,
The gold and blue we twine
Together with the dearest flag beneath the sun!
So, here's with loud acclaim
In honor of the name
Of the grand old Yankee Viking, Ericsson!

The Golden Horn.

Ballad by L. Hammarsköld.

Translated by Ernst W. Olson.

The valorous knight thro' the greenwood rode
To the home of his fair lady love;
When suddenly forth in his dusky path strode
A fair wood-nymph his true faith to prove.
Before him she stood in the splendor and might
Of the ladies of chivalric days,
Her locks were a shower of shimmering light,
And her smile like the evening star's ray.
"I greet thee, brave knight," was her merry refrain,
As she pass'd him the golden horn;
"To Love drain the goblet, and then let us twain
Tread the dance and make merry till morn.
I've wine that is old, I have treasures of gold,

And a heart that is all afire:
Abandon thy steed on the flowery mead,
Let us dance to our fond heart's desire."
The knight gave the spurs to his fiery steed,
And away with the golden horn sped;
As wildly he gallop'd across the dark heath,
Flash'd the thunderbolts hissing and red.
He tracéd a cross on a new-furrow'd field,
His pursuers thus foiling in scorn.
The Trolls, at the sign of the cross made to yield,
Wail'd aloud at the loss of the horn.
His lady love's castle the noble knight sought,
All undone by the Trolls' magic spell;
"The Trolls' Horn, 'tis mine, but my love is still thine,"
Thus the words from his dying lips fell.

Trollhättan.

Translated by Ernst W. Olson.

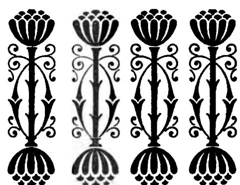
Maid of the mighty stream,
Morgana, watersprite!
Grant me my fondest dream,
Show me thy wondrous might!
Build thee a palace of glittering towers,
Then bid me enter thy watery bowers,
Morgana fay!
Oh, for a bed in thy waves ever-flowing,
Oh, for a kiss from thy sweet lips a-glowing!
Morgana, pray!
Ah, bid me come: in thy arms let me die!

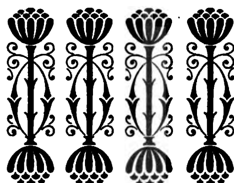
Hark unto my request!
Charm'd by thy witchery,
Heaves my enraptur'd breast,
Fill'd but with thoughts of thee.
Gladly I'd barter my name and my treasure,
Only to drink of thy love's cup of pleasure,
Morgana fay!
Oh, for a bed in thy waves ever-flowing,
Oh, for a kiss from thy sweet lips a-glowing,
Morgana, pray!
Ah, bid me come: in thy arms let me die!

Tvenne veteraner.

Biografiska anteckningar af A. Schön.

I. VICTOR WITTING.

Med pastor Victor Witting, som den 2 juli 1906 afled i Quincy, Mass., "trött af ålder och mätt af lefvande", förlorade de svenska metodisterna i Amerika sin en gång i tiden kanske mest dugande kraft. Han var den tionde och siste af metodistbanbrytaren Jonas Hedströms i Victoria, Ill., medhjälpare i arbetet under den egentliga nybyggaretiden, men den insats han gjorde i sitt samfunds tillkomst och fortsatta utveckling blef för detta af måhända lika stor betydelse som de öfriga nios tillsammantaget. Orsaken till detta ovanliga arbetsresultat var att söka dels uti hans framstående begåfning, hans entusiasm och brinnande nit för den sak han tjänade, hans fintlighet och slughet, som gjorde att han kunde med utsikt till framgång upptaga den ingalunda lätta kampen med andra svenska kyrkliga samfunds representanter under en tid, då den religiösa toleransen bland svensk-amerikanerna ej på långt när var, hvad den i våra dagar är, samt slutligen, och detta säkert icke minst, hans jämförelsevis goda bokliga bildning, som åtminstone för en

tid ställde honom i detta afseende långt framom och öfver nybyggaretidens flesta öfriga svenska metodistpredikanter, hvilka nära nog allesammans voro allmogemän eller handtverkare, personer, som, ledda af en förtärande nitälskan för den form af religiös tro och bekännelse, de omfattat, drogo omkring i de då ännu fåtaliga svenska nybyggena för att söka vinna åt Gud själar och åt sitt samfund så många anhängare som möjligt.

Det blef Witting förunnadt att både såsom predikant, organisatör, journalist och författare tjäna det samfund, han tillhörde. Och i allt detta arbete inlade han hela den värma, hvaraf hans eldiga själ var mäktig. Ända in i sena ålderdomen var han, ehuru kroppsligen en bruten man, "brinnande i anden" och i besittning af en entusiasm och segervisshet, som skulle ha utgjort en prydnad äfven för den starkaste kämpen bland de unga. Witting var en effektiv predikant. Han kunde, när så behöfdes, i sina predikningar sänka sig ned till den enkle nybyggarens intellektuella nivå, och få svenska metodistpredikanter torde hafva kunnat så enkelt och lättfattligt, men på samma gång hjärtegripande som han predika för den under dagstungan suckande landtmannen eller stadsarbetaren; men gällde det å andra sidan att inför en mera fordrande åhörarekrets utreda och framhålla metodismens företräden framför öfriga läroåskådningar, eller var det fråga om att diskussionsvis ta ett nappatag med lutheraner eller baptister, var han alltid redo, och det visade sig då vanligen, att hans ammunitionsförråd var väl försedt.

Han förstod som få konsten att såsom organisatör inhägna åt metodismen den mark, han som predikant under längre eller kortare tid beredt. Och han var ej den som gaf sig i första taget vid uppkommande dispyter om rågångarna i Guds rike! Som journalist var han likaledes agressiv. Äfven här liksom i sin prästerliga verksamhet var han en initiativets man. Det var för det första han, som skaffade det svenska

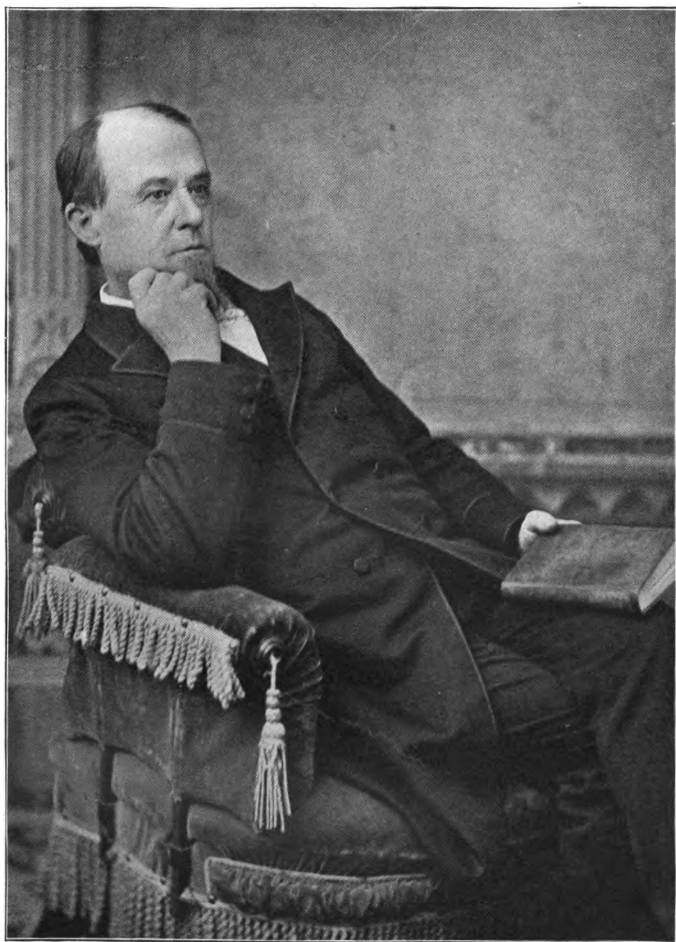
metodistsamfundet i Amerika ett eget organ, tidningen *Sändebudet,* och vorden dess redaktör bidrog han såsom sådan kraftigt till förverkligande af tanken på en predikantskola för samfundet.

Som författare sökte han städse bringa till stadga och mognad det verk han varit med om att grunda.

Wittings lefnadssaga, åtminstone dess första del, liknar mer uppränningen till en äfventyrsroman i den mera spännande stilen än en biografi öfver en ordets tjänare. I sanning mycket fick han vara med om i sina dar. Han föddes i Malmö den 7 mars 1825. Fadern, kaptenen vid Vendes artilleriregemente Anders Johan Witting, härstammade från en frisk, ursprungligen lifländsk krigaresläkt, som på 1600-talet upphöjts i adligt stånd. Modern, Gustafva Helena Rydberg, var dotter till postmästare Rydberg i Malmö. Kapten Witting flyttade i början af 1830-talet till Landskrona som chef för ett därstädes förlagdt batteri af nämnda regemente, och i denna stads latinskola inskrefs Victor. Då fadern 1836 tog afsked ur krigstjänsten och flyttade tillbaka till Malmö, intogs Victor i därvarande elementarskola, från hvilken han 1839 utgick i afsikt att läsa på studentexamen och sedan fortsätta sina studier vid Lunds universitet. Häraf blef dock ingenting, utan i stället ingick han som elev på ett apotek i Malmö. Redan under sina gossår hade han genom att läsa Förenta staternas historia, Fennimore Coopers romaner m. m. lärt i någon mån känna och beundra Amerika, och då på sommaren 1841 tidningarna berättade, att en Uppsala-student, Gustaf Unonius, i sällskap med några andra begifvit sig till det stora, underbara landet i väster för att där anlägga ett nybygge, slog Wittings Amerikalängtan ut i full låga, och han började öfverlägga med sig själf, huru han skulle kunna följa deras exempel och komma öfver dit. Det enda möjliga sättet var, enligt hvad han ansåg, att blifva sjöman. Dag och natt i två års tid rufvade

han på denna sin plan. Och så en vacker dag, själfva påskmorgonen 1843, just som hans elevtid på apoteket var tillända och han stod i begrepp att taga provisorsexamen, gaf han utan vidare apoteket med dess piller och pulver, plåster och salfvor på båten och rymde till Helsingör i Danmark för att därifrån gå till sjös. Försöket strandade emellertid därpå, att han saknade pass för sin resa, och han nödgades återvända hem. Efter att hafva af fadern erhållit tillstånd att ägna sig åt sjömanslifvet tog han i Malmö hyra på ett fartyg, gjorde under ett par år några resor på England och genomgick därpå under vintern 1844—45 Malmö navigationsskola, där han aflade förste styrmansexamen. I maj 1845 reste han upp till Gefle i hopp att få hyra på något större skepp, som skulle gå på långresa. Efter en kort sommarresa med barkskeppet "Fama", hvarunder han blef bekant med Peter Newberg, som var fartygets timmerman, och som sedermera blef liksom han själf metodistpredikant i Amerika, erhöll han hyra på ett större fartyg, skeppet "Ceres", som skulle i Söderhamn lasta järn och därifrån gå direkt till New York. Så skulle då hans länge närda längtan att komma till Amerika blifva uppfylld.

Med samma fartyg följde en liten skara Erik-Jansare, en af förtrupperna till den därpå följande stora utvandringen från Sverige af denna märkliga sekt. Vid norra inloppet till Öregrunds skärgård grundstötte emellertid under storm och mörker det vackra fartyget, och passagerare och besättning voro nära att omkomma. De räddades endast därigenom, att fartyget med fören körde upp i en rämna på ett skär och blef där sittande så fast, att sjön, som med förhärjande kraft vräkte öfver fartyget, ej förmådde rubba detsamma. Alla de ombordvarande tillbringade denna fasans natt i skansen, och här utspelades scener, som trotsa all beskrifning. Den unge Witting erhöll här intryck, som gåfvo hans lif en helt annan riktning än förut. Af Erik-Jansarnas vid till-

Pastor V. Witting.

fället visade trosfrimodighet och lugn midt under dödsfaran blef han djupt gripen, och han gjorde inom sig ett löfte, att om han blefve räddad, skulle äfven han blifva en kristen, och att om han någonsin komme till Amerika, skulle han uppsöka detta folk.

Följande dag afhämtades de från vraket, och Witting reste nu till Gefle och tog där hyra på skeppet "Gustaf Vasa", som afgick till Medelhafvet. Återkommen till Gefle gick han genast till sjös igen och seglade sedan i två års tid eller till sommaren 1847 från denna stad. Sommaren sistnämnda år var han i Stockholm och fick där höra, att en brigg skulle om några dagar afgå till New York, och att en skara Erik-Jansare skulle medfölja som passagerare. Witting lyckades att å detta fartyg erhålla fri öfverresa mot det att han som steward betjänade emigranterna. Efter sex @ sju veckors resa anlände han i oktober 1847 till New York. Så var då ändtligen hans längtans mål hunnet, och han befann sig i Amerika.

Ett par dagar efter framkomsten lämnade Witting tillsammans med Erik-Jansare-sällskapet New York och anträdde resan inåt västern. Anländ till Chicago insjuknade W. och intogs på ett sjukhus. Efter sitt tillfrisknande erhöll han anställning på ett apotek och gjorde på lediga stunder så småningom bekantskap med Chicagos då ännu fåtaliga svenskar. På sensommaren 1848 åtföljde han en nyanländ skara Erik-Jansare till Bishop Hill och infriade därmed en del af det löfte han gifvit under natten efter skeppsbrottet utanför Öregrund. Det var med höga tankar om Erik-Jansarna Witting anlände till deras koloni. Han hade tänkt sig, att här skulle råda idel frid, och att sektens medlemmar här "bodde i trygga boningar och lugna hyddor". Det var emellertid raka motsatsen till allt detta han fann. Split och missnöje voro inom kolonien rådande till följd af Erik Jansons diktatoriska styrelse och det jämmerliga finansiella och sani-

tära tillståndet därstädes. Wittings vistelse i Bishop Hill blef därför af kort varaktighet, endast något öfver halftannat år. På senhösten 1849 började han allvarligt tänka på att lämna platsen, och på själfva julaftonen satte han sitt fattade beslut därom i verkställighet. Han hade under sin vistelse i kolonien ingått äktenskap och kvarlämnade nu sin unga maka i kolonien, medan han själf uppsökte pastor Jonas Hedström i Victoria. Genom dennes bemedling erhöll han anställning på ett apotek i Galesburg och tillträdde på nyårsdagen 1850 sin plats därstädes.

I Galesburg funnos på den tiden ungefär ett tjugutal svenska familjer och rätt många ogifta, både kvinnor och män, inalles möjligen ett hundra personer, hvilka allesammans med få undantag varit Erik-Jansare. Icke så få af dem hade allaredan vunnits för metodismen och voro nu entusiastiska metodister. Hedström och dennes medhjälpare Challman ledde växelvis mötena. Dessa bevistades regelbundet af Witting och hans hustru, hvilka i början af februari förenade sig med den lilla svenska metodistförsamlingen. Detta var just i de dagar, då guldfebern rasade som värst i Galesburg. Witting slöt sig till det därstädes bildade svenska guldgräfvaresällskapet och begaf sig jämte detta i mars på väg till California. Så väl på vägen dit som under vistelsen därstädes upplefde han många äfventyr. Hunnen till "guldlandet" arbetade han där som de andra och var en gång nära att göra ett mycket rikt guldfynd, men förhindrades därifrån genom en amerikansk arbetskamrats obeslutsamhet. En gammal skotte och hans två söner upphämtade på några veckor en hel liten förmögenhet på det ställe, där Witting och den unge amerikanen börjat gräfva, men hvilket de för tidigt öfvergåfvo.

Gäckad i sina förhoppningar och trött på lifvet i guldgrufvorna samt med nätt och jämnt så mycket guld, att han kunde betala den långa och kostsamma resan, lämnade Witting i

april 1852 California och återkom strax före midsommar till Galesburg. I juli flyttade han till Victoria och gjorde här i förening med sin blifvande kamrat i predikantverksamheten Erik Shogren ett försök att genom odling och försäljning af medicinalväxter förtjäna bra med penningar. Försöket, som upprepades två år å rad, slog emellertid illa ut. Första året hade de oturen att en till Cincinnati destinerad laddning växter gick under transporten förlorad; andra året, sedan Shogren dragit sig ur affären, nödgades Witting till oerhördt underpris sälja en af honom till New York förd laddning. Betalningen var så skral, att han ej ens fick pengar nog till hemresan. Denna opåräknade motgång var nära att nedslå den liflige och sangviniske mannens mod. Alla hans planer och framtidsförhoppningar tycktes grusade. I religionen fann han emellertid sin tröst. Under ett par besök i en amerikansk metodistkyrka i New York fick han erfara en underbar sinnesfrid, och lifvet tedde sig därefter ljusare än någonsin. Af den välvillige pastor O. G. Hedström erhöll han en penningeförsträckning och återvände så till Illinois.

Besöket i New York blef vändpunkten i Wittings lif. Efter hemkomsten till Victoria började han nästan omedelbart hålla små metodistmöten här och där i husen och blef inom kort tillsatt till klassledare. På hösten flyttade han till Peoria, där han erhållit anställning på ett apotek, och upptog bland stadens då fåtaliga svenskar predikoverksamhet. På uppmaning af presiderande äldste, pastor Henry Sommers, beslöt han nu att odeladt ägna sig åt predikokallet och intogs i september 1855 på prof i Rock River-konferensen samt stationerades som predikant i Andover.

Därmed hade denne orolige man, efter alla sina irrfärder och äfventyr till lands och vatten, ändtligen kommit på sin rätta plats och begynt sin egentliga lifsgärning, hvilken blef ej blott lång, utan äfven för metodistsamfundet ytterst gagnande.

Efter inträdet i svenska metodisternas tjänst vidtog för Witting en rastlös verksamhet, och han var ingalunda den som skonade sig. År 1858 utnämndes han till vårdhafvande predikant i Victoria och år 1860 i Rockford. Redan 1859 hade tanken på en egen predikantskola och en egen tidning för de svenska metodisterna uppstått, men först på våren 1862 kom tidningsfrågan till afgörande, och det genom den energiske Witting. Vid ett predikantmöte i Chicago meddelade han, att han vore villig att efter bästa förmåga och utan ersättning under det första året redigera en tidning, i händelse en sådan komme till stånd. Vid mötet beslutades enhälligt, att en tidning skulle utgifvas, och Wittings anbud antogs med tacksamhet. Tidningens namn blef *Sändebudet* och dess utgifningsort Rockford. Första numret utkom den 18 juli nämnda år. Efter nära två och ett halft års tjänstgöring vid tidningen — predikantsysslan i Rockford lämnade han 1863 — afgick Witting från redaktörskapet i november 1864, samtidigt med det tidningen flyttades till Chicago. Året förut hade han genom tidningen åter bragt skolfrågan på tal och hade nöjet se tanken vinna sådan tillslutning, att under metodisternas hundraårsjubileum 1866 en skolfond tecknades. Skolverksamheten kunde dock ej förrän på nyåret 1870 taga sin början. Under tiden tjänstgjorde Witting dels som finansagent för den blifvande skolan, dels under åren 1865—67 åter som *Sändebudets* redaktör.

I Sverige hade metodistisk missionsverksamhet påbörjats 1865, men ej fått någon vidare fart. Det blef Witting förunnadt att här sätta lif i spelet. På en enskild persons bekostnad, och sedan han erhållit tjänstledighet från redaktionsbestyren, begaf sig Witting i maj 1867 till Sverige. Han fick här inom kort nöjet att predika för stora åhörareskaror, och metodismen vann hastigt fotfäste, i synnerhet i hufvudstaden. Samtidigt vistades den amerikanske metodistbiskopen Kingsley i Sverige, och på uppmaning af honom beslöt Wit-

ting att med familj återflytta till fäderneslandet för att där på allvar fortsätta den verksamhet, som under så löftesrika omständigheter blifvit påbörjad. Witting hastade tillbaka till Amerika för att hämta sin familj, och i november samma år inträffade han jämte denna i Göteborg.

Att i detalj skildra Wittings arbete i Sverige skulle föra oss för långt. Vare det nog sagdt, att det metodistiska arbetet därstädes, med honom som superintendent, bedrefs med sådan kraft, att inom kort flera församlingar kunde bildas och kyrkor byggas. Alldeles utan motstånd gick det dock ej. Åtskilliga af metodistpredikanterna trakasserades icke så litet af myndigheterna, och en och annan dömdes till böter för öfverträdelse af utaf kyrkoråd meddelade förbud mot att predika offentligt. Snart försvunno emellertid dessa svårigheter. Vid 1873 års riksdag inlämnade nämligen regeringen ett förslag till utvidgad religionsfrihet, hvilket med åtskilliga inskränkningar, i synnerhet beträffande barnundervisningen, antogs af riksdagen och stadfästes af konungen. Detta är den s. k. dissenterlagen af 1873. Påföljande år beslöto metodisterna i Sverige att begagna sig af den i denna lag medgifna rättigheten att utträda ur statskyrkan och bilda ett eget af staten erkändt kyrkosamfund. I februari 1875 hade en af tio metodistpredikanter — bland dem Witting — och lekmän bestående deputation företräde hos konungen och framlämnade därvid en af omkring 1,200 personer undertecknad petition att få förena sig till ett särskildt kyrkosamfund. Petitionen beviljades den 10 mars 1876, och därmed var metodisternas verksamhet i Sverige för all framtid betryggad. För Witting i synnerhet var, som man kan förstå, denna dag en särskild glädjedag. Den 2 påföljande augusti organiserades metodistmissionen i Sverige till en särskild konferens.

Efter ett helt årtiondes verksamhet i Sverige, hvarunder han sett verket röna ej blott framgång, utan äfven stadga,

återvände Witting 1877 till Förenta staterna och verkade en kort tid i Chicago som predikant, hvarefter han återsändes till Sverige som superintendent för det svenska metodistsamfundet. Hans tjänstgöring som sådan blef emellertid denna gång ej långvarig. Af för oss okänd anledning utträdde han för en tid ur metodistsamfundet, återvände våren 1879 till Förenta staterna och grundade påföljande år i Chicago den kristliga månadsskriften *Stilla Stunder,* som upplefde två årgångar. Brytningen mellan honom och det samfund han under 25 års tid troget tjänat blef dock ej af någon längre varaktighet. Han återinträdde i samfundets tjänst och blef 1883 för tredje gången redaktör för dess organ *Sändebudet,* hvilken befattning han innehade till 1889. Samma år utnämnd till pastor för svenska metodistförsamlingen i Quinsigamond, Mass., började han åter utgifva tidskriften *Stilla Stunder.* Vid jultiden sistnämnda år utgaf han kalendern *Bethlehemsstjärnan,* som dock tyvärr ej upplefde mer än denna enda årgång. År 1895 blef han, mer än 70-årig, redaktör för *Östra Sändebudet.* Jämte det ansträngande arbetet som predikant och tidningsman har Witting funnit tid att ägna sig åt en ganska omfattande litterär verksamhet. Såsom författare och öfversättare af andliga sånger har Witting säkerligen gagnat sitt samfund mer än någon annan svensk metodistpredikant. I den psalmbok, som under många år användts af metodisterna i Sverige vid de offentliga gudstjänsterna, äro många sånger af honom författade eller omarbetade, och det anses, att de bästa öfversättningar de svensk-amerikanska och svenska metodisterna hafva af Charles Wesleys mest kända sånger äro af Wittings hand. På eget förlag har han för bönemöten och hemmet utgifvit ett par goda sångsamlingar, hvilka ännu äro på många ställen flitigt i bruk. Hans mest betydande litterära arbete är dock hans memoarer, utgifna under titeln "Minnen från mitt lif som sjöman, immigrant och predikant." Första upplagan af det-

ta värdefulla arbete utkom 1901 och andra upplagan, betydligt tillökad, 1904. Detta arbete utgör ett ytterst värderikt bidrag till i synnerhet den tidigare delen af svensk-amerikanernas historia.

II. AXEL SILFVERSPARRE.

Denne svensk-amerikan var, i motsats till den, hvars lefnadslopp vi nyss i korthet tecknat, en världslig stridsman, "en krigare så båld", en man hvars högsta berömmelse det var, att han en gång vågat lif och blod för sitt adoptivlands enhet och ära. Gick den förres verksamhet i hufvudsak ut på att försvara och utvidga gudsriket på jorden, så nöjde sig den senare med att, om också för en kort tid endast, hafva kämpat för det jordiska fäderneslandets intressen. Hvad som än kan sägas om Silfversparre, icke var det att han var religiös; han var rätt och slätt *knekt,* och knekttagen, både i ord och åthäfvor, sutto i honom så länge han lefde. Väl slappades, allt efter som åldern tilltog hos honom, den forna kroppsliga spänstigheten och den militäriskt strama hållningen, men han förde sig dock ännu äfven som åldring med en schwung och en kläm, som läto en ana, att han i sin fulla krafts dagar måste hafva varit en ovanligt rörlig och ganska ståtlig karl. Detta intygas också af de få ännu kvarlefvande af hans forna krigskamrater och af andra, som kände honom från den tiden.

Silfversparre hade också som krigsman godt påbrå. Han härstammade nämligen både på fädernet och mödernet från ätter, af hvilkas medlemmar flera ägnat sig åt krigstjänst.

Knektetagen lågo honom därför så att säga i blodet. Väl hann han hvarken i Sverige eller Amerika till någon högre grad inom armén, men detta bevisar ingalunda, att han saknade begåfning för och skicklighet i sitt yrke. Tvärtom synes han hafva varit i besittning af bådadera och det i ej ringa mån. Hade han besuttit lika mycket lugn och självbehärskning som han ägde militärisk skicklighet, tapperhet och mod, och hade han ej råkat ut för missödet att blifva tillfångatagen af rebellerna, skulle han sannolikt vunnit lika snabb befordran som andra hans landsmän inom unionsarmén, såsom t. ex. en Hans Mattson, hvilken steg från kapten till öfverste; en Oscar Malmborg, som avancerade från öfverstelöjtnant till öfverste; en C. J. Ståhlbrand, som svingade sig upp från kapten till brigadgeneral; och slutligen en Ernst von Vegesack, som likaledes från en kaptensbeställning nådde generalsgraden. Nu däremot uppnådde Silfversparre ej mer än kaptens rang. Ändtligen fri ur sin rätt långa fångenskap ansåg han det ej löna mödan att åter inträda i armén, utan slog in på den civila banan. Blef hans karriär inom unionsarmén sålunda jämförelsevis kort, så blef den dock så mycket mera hedrande och berättigar honom till en plats i vårt minne vid sidan af dem utaf hans landsmän, hvilka i en högre tjänsteställning än han kämpade under det ärorika stjärnströdda baneret.

Efter sitt utträde ur armén häfdade Silfversparre, hvilken såsom f. d. svensk artilleriofficer ägde ej ringa kunskaper inom ingeniörsfacket, under en följd af år i egenskap af ingeniör vid järnvägs- och andra arbeten det svenska namnets anseende i Amerika. Att detta mångåriga arbete ej gaf det resultat, att han kunde såsom ekonomiskt oberoende man i eget hem tillbringa sin ålderdom, utan nödgades taga i anspråk den onekligen ganska stora gästfrihet, Onkel Sam visar dem, som i krigstid tjänat i hans armé, berodde väl till större delen på en viss hos honom inneboende, hos svenska krigs-

KAPTEN AXEL SILFVERSPARRE.

män af den gamla skolan åtminstone tyvärr icke alltför ovanlig sorglöshet för morgondagen.

Axel Silfversparre föddes den 8 maj 1834 i Strängnäs. Föräldrarna voro f. d. öfverstelöjtnanten vid Lifgardet till häst, friherre Gustaf Johan Silfversparre, född 1771, och hans maka grefvinnan Sophie Mörner af Morlanda. Student i Uppsala år 1852 blef han samma år underofficer vid Svea artilleriregemente, vid hvilket han påföljande år utnämndes till underlöjtnant. Under åren 1854—57 tjänstgjorde han omväxlande på nämnda regementes alla dåvarande stationer: Stockholm, Vaxholm och Hernösand, och åren 1858—60 genomgick han Mariebergs högre artilleriläroverk.

Då amerikanska inbördeskriget år 1861 utbröt, tog Silfversparre afsked ur svenska armén och begaf sig öfver till Amerika, där han genast sökte och inom kort vann som officer inträde i nordstaternas armé. Sin första officersfullmakt erhöll han af general John C. Fremont, som genast visste att begagna sig af den unge svenske artilleriofficerns kunskaper och erfarenhet. Silfversparre sändes nämligen till det vid Cape Girardeau, Mo., 30 mil ofvanom Ohio-flodens utlopp i Mississippi, belägna Fort Fremont med uppdrag att bestycka detta fort med svåra kanoner. Sedan han fullgjort detta uppdrag, begaf sig Silfversparre, som brann af åtrå efter ära och utmärkelsė, till Springfield, staten Illinois' hufvudstad, och utverkade sig där af myndigheterna tillstånd att få bilda ett batteri, för att med detta bidraga till rebellernas bekämpande. Det begärda tillståndet erhölls den 25 december samma år, och Chicago blef utgångspunkten för hans värfningsförsök. I sällskap med en landsman vid namn John A. Anderson företog han under januari och februari 1862 en rundresa genom statens svenska nybyggen i akt och mening att kring sig samla en svensk krigareskara. Rockford, St Charles, Batavia, Geneva, Sycamore, De Kalb, Princeton, Galva, Bishop Hill, Andover, Moline, Knoxville, Victoria, Gales-

burg m. fl. orter besöktes, och inalles 65 landsmän samt dessutom ett mindre antal representanter för inalles 10 olika nationaliteter läto värfva sig för det blifvande batteriet, som till kapten och chef fick sin organisatör, Silfversparre själf.

Dessa frivilliga samlades därpå i Chicago, där organisationen fullbordades. De öfriga officerarna vid batteriet voro amerikaner. Af de sju sergeanterna däremot voro endast tre amerikaner; de öfriga fyra voro svenskar, nämligen den ofvannämnde John A. Anderson, som var från Chicago, Louis Larson från Knoxville, Henry O. Olson från Chicago och Peter Olson från Rockford. Af dessa befordrades Larson till underlöjtnant den 13 juni 1865, dagen innan batteriet upplöstes; Anderson sårades vid Dallas; Henry O. Olson, som likaledes blifvit sårad, befriades den 24 mars 1865 från krigstjänst, och Peter Olson kvarstod, tills batteriet upplöstes.

Den 20 februari 1862 inmönstrades å Camp Douglas i Chicago det silfversparreska batteriet som batteri H i Illinois Första lätta artilleriregemente, hvars chef var öfverste Joseph D. Webster. Härifrån bröt regementet i början af mars upp och begaf sig, enligt order, till Benton Barracks vid St. Louis, Mo., där batteri H försågs med fyra 20-punds Parrott-kanoner och där regementets manskap undergick tre veckors öfning i vapnens bruk. Efter utgången af denna korta öfningstid sändes regementet båtledes utför Mississippi till krigsskådeplatsen för att förena sig med general Grants trupper.

Den 5 april hade batteri H hunnit fram till Pittsburg Landing och erhöll redan dagen därpå i slaget vid Shilo sitt elddop. Batteriet utgjorde här centern af en artillerikedja, hvars flyglar bildades af några å Tennessee-floden liggande kanonbåtar. Jämte dessa tillbakaslog detsamma med kraft rebellernas sista anfall på unionstrupperna under första dagen af nyssnämnda särdeles betydelsefulla slag. Silfversparre själf, hvars i Sverige inlärda krigskonst här kom fullt till heders, ådagalade under slaget en skicklighet, mod och

tapperhet, som föranledde general Grant att i en senare offentliggjord skildring af slaget tillerkänna honom en icke obetydlig del af dagens framgångar.

Men Silfversparre hade också, enligt hvad han i efterlämnade anteckningar meddelar, omsorgsfullt beredt sig på dagens strid. Nordstaternas artilleri var icke så litet föråldradt i jämförelse med det dåtida svenska artilleriet. Kapten Silfversparre hade därför, enligt bruket vid Svea artilleri, försett sitt manskap med spadar, pickor och yxor och med tillhjälp af dessa uppkastat förskansningar, ur hvilkas öppningar hans fyra 20-pundingar hotfullt blickade ut mot den anstormande fienden. "Mitt batteri var gjordt att stå, ej springa", skrifver han. Vidare var kanonservisen beriden — å spannhästarna — och var sålunda genast till hands och behöfde ej inväntas från de kanonerna åtföljande ammunitionsvagnarna. På viskarena hade han satt handtag, hvilka gjorde, att han kunde utan fara för skottinföraren snabbt omladda kanonerna, äfven då de voro heta, och på detta sätt skjuta ej mindre än fem skott i minuten per kanon i stället för ett. Dessutom hade han vid arsenalen i St Louis förskaffat sig på egen bekostnad granat-tändrör af olika längd, men använde i slaget vid Shilo de kortaste möjliga, så att granaterna kreverade kort efter det de lämnat kanonmynningen. Följden af dessa anordningar var, att då rebellgeneralen Chalmers stormkolonn kom framrusande mot det silfversparreska batteriet, möttes densamma icke blott af ett tätt regn af granatskärfvor, utan äfven af afskjutna trädgrenar och kvistar, som alldeles förblindade hans män. Han urståndsattes därigenom att framtränga vidare och måste retirera till en närbelägen ravin för att invänta dagningen nästa dag och då ånyo göra ett försök att intaga hvad han förmodade vara en stark förskansning, men som i själfva verket var endast ett nedskuret batteri om endast fyra kanoner.

Silfversparres nyssnämnda anordningar och däraf följande

framgångar berömdes högeligen i tidningspressen, men framkallade en genomgående afundsjuka hos det högre befälet inom det regemente, han tillhörde. Då man ej på annat sätt kunde komma åt honom, anklagades han tvenne gånger för bristande omsorg om hästar och material och ställdes båda gångerna inför krigsrätt, men frikändes samt komplimenterades för sin ådagalagda skicklighet.

Kort efter slaget vid Shilo beordrades batteriet till general W. T. Shermans härafdelning och tillhörde sedan intill krigets slut Andra divisionen af Femtonde armékåren. Vid den af general Sherman företagna första mönstringen efter detta slag utdömdes emellertid kapten Silfversparres alla svenska "nymodigheter" i utrustningsväg, och han ålades att ekipera sitt batteri i enlighet med för nordstatsarmén gällande bestämmelser. Så skedde. Borttagandet af handtaget från viskaren resulterade emellertid redan vid andra skottet därefter i en olyckshändelse. En smula stenlupet krut efter första skottet var kvar i kanonen, och en gnista eld måtte hafva funnits i detsamma, ty då den nya krutladdningen infördes, antändes och exploderade densamma ögonblickligen, hvarvid skottinföraren, artilleristen Swanson, förlorade handen. Hade handtaget varit kvar, hade viskaren gått och handen varit fri vid sidan af kanonmynningen. Men sådana småsaker bekymrade naturligtvis ej det högre befälet.

Under sommaren 1862 befordrades kapten Silfversparre till artillerichef å Fort Pickering vid Memphis, Tenn., och inöfvade här den ena truppstyrkan efter den andra i fästningsartilleritaktik samt hade slutligen hela det här från den 17 nov. samma år förlagda 117:de Illinois infanteriregemente med dess chef, öfverste Risdon M. Moore, under sitt befäl. I slutet af 1862 eller början af 1863 beordrades han att vid sidan af sin artillerichefsbefattning å Fort Pickering vara artilleribefälhafvare äfven i general Hurlburts division, förlagd fyra mil utanför staden. Han skulle således tjänstgöra

både inom och utom fästningen samtidigt. Men Silfversparre, som synes hafva fruktat att denna dubbla tjänstgöringsskyldighet skulle inveckla honom i svårigheter, tog den 22 februari 1863 afsked från sin beställning inom artilleriet.

Han hade redan utverkat sig bättre anställning i högre grad vid annat vapenslag, då han inom självfva staden Memphis blef anfallen af guerrillas och tagen till fånga samt förd först till Jackson, Miss., och sedan till Richmond, Va., där han under 10 månaders tid fick af rebellerna röna en föga mänsklig behandling. Slutligen lyckades han rymma söderut till Wilmington, N. C., och därifrån på en blockad-runner till Bermudas-öarna. Båten hette "Cornubia", var snabbgående och var lastad med bomull och terpentin. Befälhafvare på densamma var en engelsk sjöofficer Hobart, som ej långt därefter blef amiral i turkiska flottan under namn af Hobart pascha. Nästan ända fram till Bermudas-öarna jagades "Cornubia" af nordamerikanska krigsfartyg, som om nätterna uppsände raketsignaler och om dagarna sköto efter den snabbgående ångaren, dock utan resultat.

Härmed voro kapten Silfversparres krigsäfventyr i Amerika faktiskt slut.

Rörande hans berömda batteri kan tilläggas, att det den 22 februari 1863, eller samma dag Silfversparre tog afsked ur artilleriet, fick till kapten och chef Levi W. Hart från Chicago, som emellertid redan den 25 december samma år erhöll sitt afsked. Samtidigt utnämndes till kapten och batterichef äldste underlöjtnanten vid batteriet, Francis De Gress från Cape Girardeau, Mo., hvilken redan vid dess organisation erhöll sin underlöjtnantsutnämning. Under hans befäl deltog batteriet i alla de många fältslag, hvilka af Femtonde armékåren utkämpades, och var ett af denna berömda kårs "working batteries" vid Vicksburg, Mission Ridge och Atlanta. Särskildt vid sistnämnda stads intagande den 21 och 22 juli 1864 utmärkte sig De Gress' batteri, såsom det numera kal-

lades, på ett lysande sätt. Men det förlorade också därvid en af sina allra tappraste män, sergeanten Peter S. Wyman, som dog hjältedöden vid sin kanon. Brigadens stycken voro uppställda så, att de bildade en halfcirkel, vid hvars ena ända De Gress' batteri hade sin plats. Emot sig hade brigaden en femdubbelt så stor rebellstyrka, som med hvarje minut kom unionssoldaterna närmare inpå lifvet. Befälhafvaren för brigaden kommenderade därför reträtt, och alla retirerade utom kapten De Gress och sergeant Wyman, som stannade kvar för att affyra de sista skotten. Wyman var dock ej nöjd med endast *en* afskedssalfva. Han laddade om och gaf den anryckande fienden en ny sådan. Därefter förnaglade han sin kanon och vände sig om för att söka räddning i flykten, men föll i samma ögonblick, genomborrad af tre muskötkulor. Batteriets kanoner eröfrades nu af fienden, men återtogos kort därpå och riktades med god verkan på de flyende rebellerna.

Efter Atlantas intagande följde batteriet general Sherman på hans berömda marsch mot hafvet, utkämpade vid Bentonville sin sista strid, deltog i den stora trupprevyn inför presidenten i Washington och utmönstrades slutligen i Springfield, Ill., den 15 juni 1865.

Men vi återvända till kapten Silfversparre. Från Bermudas-öarna tog han sig upp till New York, kom där i beröring med öfverste W. W. Adams, hvilken var utsedd till chefsingeniör vid den af general Fremont planerade, af kongressen subsidierade Union Pacific-banan och erhöll af honom löfte om anställning vid järnvägsbygget. Men så blef general Fremonts finansiella kompanjon mördad, och järnvägsplanerna förföllo. Under det öfverste Adams och kapten Silfversparre under omkring sex månaders tid sutto i New York och väntade på en anställning, som aldrig kom, roade sig den förre med att, biträdd af den senare, rita ett utkast till en hängbro mellan Chatham Square i New York öfver East River till Brooklyn Heights, ett förslag, som senare nyttjades af New

Yorks legislatur och krigsdepartementet vid den förberedande behandlingen af Brooklyn-brofrågan.

Mot slutet af 1864 erhöll kapten Silversparre anställning som civilingeniör vid Quincy koppargrufva i Michigan, där han verkställde afvägningar och utförde sektionsritningar. Påföljande år antogs han till biträdande stadsinginiör i Chicago, och hans verksamhetsfält blef hufvudsakligen stadens "sydsida" samt Chicagos dåvarande 16 parker, bland dem särskildt Lincoln park, som då börjat anläggas. Denna befattning behöll han under en följd af år. I den stora Chicagobranden 1871 förlorade han hus och hem och instrumenter. Påföljande år biträdde han vid utstakandet af den nya stadsplanen och nominerades till ledamot af polisstyrelsen, men lyckades ej blifva vald. Samma öde rönte han, då han 1876 nominerades till countylandtmätare. Sistnämnda år tog han afsked från biträdande stadsingeniörsbefattningen och sysslade under det därpå följande med att skrifva en handelsatlas öfver staten Illinois. Åren 1878—79 hade han tidtals anställning hos general McDowell, som då öfvervakade uppförandet af nationalregeringens byggnad i Chicago.

Med år 1880 förlades kapten Silfversparres verksamhet för en tid till Colorado. Nämnda år ritade han en stadsplan för Denver och utstakade året därpå Denver & Rio Grande-banan genom Klippbergen till gränsen af Utah. Sedan detta arbete var utfördt, ritade han under 1882 en karta öfver staten Colorado och försåg densamma med ett bihang, upptagande statens grufdistrikt. Året därpå öfvervakade han i Chicago litograferingen och tryckningen af denna karta. År 1885 begynte han utarbeta en karta öfver förbundshufvudstaden Washington, men då detta arbete afbröts, erhöll han, 1886, anställning som kartritare i åkerbruksdepartementet därsammastädes. Påföljande år återupptog och fullbordade han det afbrutna kartarbetet öfver Washington, som då utgafs.

Kapten Silfversparres offentliga verksamhet var härmed

afslutad, de hårdt anlitade krafterna voro nedbrutna, och han nödgades år 1888 söka inträde på soldathemmet i Hampton, Va. Här kvarstannade han till 1896, då han transporterades till soldathemmet i Dayton, Ohio, där han följande år blef kompanichef. Efter erhållen pension reste han 1898 hem till Sverige för att ännu en gång få återse sin fädernestad. Efter en tid återkommen till Förenta staterna uppehöll han sig under några månader i Chicago, sysselsatt med att efter svenska generalstabens nyaste kartor utarbeta en större karta öfver Sverige och tyckes hafva funnit ett särdeles stort nöje i detta arbete.

Åldern började emellertid allt mer ta ut sin rätt, ritstiftet lades åt sidan, och den grånade gamle krigsbussen nödgades ännu en gång taga sin tillflykt till ett af Onkel Sams hem för gamla soldater, det i Danville, Ill. Ännu en gång återkom han dock till Chicago, nu angripen af ansiktskräfta, mot hvilken han, ehuru utan framgång, undergick operation. Han återvände nu till soldathemmet i Danville, där han den 2 mars 1906 kallades inför den högste mönsterherren. Stoftet begrofs under militära hedersbetygelser i soldathemmets kyrkogård.

Kapten Silfversparre ingick år 1866 äktenskap med Mary Jane Gunning från Chicago, men äktenskapet upplöstes 1884. Makarna hade tre barn, bland dem sonen Servais Zackarias Silfversparre, född 1872 och utexaminerad advokat 1895. Under åren 1896—98 var han det stora skylt- och affischeringsbolaget R. J. Gunning Companys juridiska ombud, men är numera utgifvare af gruftidskriften *Ores and Metals* i Denver, Colo.

Växlande öden.

Berättelse.

Af Karl G. Fredin.

Det är midsommarafton. Gutarnes gamla sagorika, af skatter från fädrens dagar uppfyllda ö är klädd i högtidsdräkt, och högtidsstämning har intagit dess inbyggares sinnen. Ängarna prunka i sin fagraste skrud, äppelträden och syrenerna vid gårdarna stå i full blomning, och luften är mättad af blomdoft. Liksom på fastlandet har man äfven här beredt sig att fira midsommaren, denna Sveriges minnesrika och för hvarje svenskt hjärta så tilltalande nationalhögtid. I den gamla hansestaden står domkyrkan pyntad och fin, färdig till morgondagens stämningsfulla gudstjänst, och på Visborgs slätt är öns manliga vapenföra ungdom samlad att kring blågul fana värdigt begå högtidsdagen, medan man ute i bygderna enligt gammal sedvänja med lekar och folkfester firar midsommarens efterlängtade högtid.

På storbonden Smissarfve Johans äng har bygdens ungdom samlat sig för att liksom så mången gång förut under den korta midsommarnatten fröjda sig kring sirad midsommar-

stång. Det är en tilltalande syn att se denna välväxta, af träget arbete härdade kärnfriska ungdom, fri lika mycket från råhet som från förkonstling. Det är sunda naturbarn, som samlats för att efter arbete och id låta glädjen taga ut sin rätt.

Spelmannen har redan intagit sin plats vid midsommarstången. Han hartsar sin stråke och gnider några tag på "fejolän" för att, som han säger, "håirä um dä stämdä". Och "stämdä" gjorde det, ja då! Och nu lägger han fiolen under hakan och stråke på sträng, och fram ur det landtliga instrumentets höghvälfda bröst framkväller den ena gotländska folkmelodien efter den andra, allt till den samlade ungdomens stora förtjusning. Dagsmödan och tröttheten förgätas totalt, och glädjen och dammet stå högt i sky. Det är ju midsommarafton, och denna kommer ej mer än en gång om året!

Spelmannen är en originell figur, väl värd sin särskilda lilla teckning. Han är liten till växten och dessutom krokig samt ser mest ut som man tänker sig den gotländska sagans Hoburgs-gubbe, med den skillnaden likväl, att spelmannen har rättarekrans under hakan, under det att Hoburgs-gubben väl som de flesta andra sagogubbar hade helskägg. Den ovanligt långa näsan och den underligt formade munnen bidraga också att öka det släkttycke af bergtroll, gubben onekligen äger. De lifliga ögonen äro det enda i hans yttre, som vittna om hans musikaliska begåfning. Under det han spelar, gnolar han för sig själf halfhögt melodien, stampar takten med högra foten och spottar till höger och vänster. Och då de från fäderna nedärfda melodierna och låtarna frampå natten börja tryta, fortsätter han med sina egna kompositioner och musikaliska funderingar. Ett musikaliskt snille är han, denne lille krokige gotländske bondspelman, det är då visst och sant.

Och ungdomen älskar den lille underlige gubben och hans musik. De ömsom lifligt sprittande och vemodigt klagande

melodier, han framlockar ur sitt enkla instrument, utöfva en förunderlig makt öfver dess sinnen. Det är som om all fädernas lust och ve, glädje och sorg, tillika med deras eget rosiga hopp och aningsfulla längtan, i dem afspeglade sig. Väl kunna de ej i ord gifva uttryck åt känslorna, men dessa finnas där icke desto mindre.

Bland ungdomen märkes äfven Smissarfve Johans dotter Elin, den fagraste af alla blommorna på ängen denna midsommarnatt. Elin har ärft sin moders, den fattiga kaptensdotterns, fägring och stora begåfning, och hennes rika anlag hafva under moderns insiktsfulla ledning utvecklats, hvadan dottern kommit att på både hufvudets och hjärtats vägnar erhålla en bildning vida utöfver det äfven för gotländska storbondedöttrar vanliga måttet. Men Smissarfve Johan förstår sig föga på verklig bildning, åtminstone kan han ej tillfullo uppskatta den, som förädlar hjärtat och känslan, och därför saknas mellan honom och hans hustru och unga dotter den själsfrändskap, som bör finnas mellan man och hustru och mellan far och dotter. Hans sätt att betrakta lifvet, hans önskningar och förhoppningar äro ej alls desamma som deras. Han tänker endast på att bruka sin gård, att så och skörda, att arbeta, äta och sofva och för öfrigt så godt han på sin ståndpunkt kan njuta af sin tillvaro. Allt annat är om inte precis af ondo så dock i hufvudsak öfverflödigt. Modern och dottern återigen sträfva att åt lifvet gifva det innehåll, utan hvilket detta blir för en bildad människa en bokstaflig ökenvandring.

Oaktadt den stora skillnaden i bildningsgrad mellan henne och dem umgicks dock Elin vänligt och kamratligt med den öfriga ungdomen. Godmodigt mottog hon hemmasönernas och drängarnas uppriktiga, ehuru något klumpiga hyllning, och ett fint leende lekte på hennes läppar, då hon hörde de öfriga flickornas ej alltid lyckade infall. Hon högaktade dem för deras landtliga uppriktighet och rättframhet — egenska-

per hvilka hon jämte andra goda sådana också funnit hos sin fader. Men hvad hon och modern ej funno hos honom, var denna själsadel, denna förfining i tänkesätt och uppträdande, som utgör kännetecknet på alla verkligt bildade.

Med den fiolspelande Hoburgs-gubben där framme vid midsommarstången stod hon på bästa fot. Själf mycket musikalisk och redan nu icke alls oäfven fiolspelerska samt för landtliga förhållanden en ganska skicklig pianist hade hon oräkneliga gånger besökt spelmannen i hans hem och därunder lärt sig de flesta af hans melodier och låtar utantill. Och han å sin sida hade mer än en gång stått med sin fiol vid hennes piano, och hon hade ackompangerat honom samt därvid bemödat sig om att noga följa honom i hans besynnerliga drillar och andra utvikningar. Och den besynnerlige gubben med rättarkransen, den långa näsan och de lifliga ögonen var aldrig gladare och belåtnare än vid dessa tillfällen. Elin var den enda, som riktigt förstod honom, yttrade han.

När gubben sent omsider tröttnade att spela eller behöfde förfriska sig en smula, lämnade han fiolen åt Elin, som förstod att sätta ny fart i glädjen. Den gamles ögon glänste af förtjusning, när han hörde henne spela de uråldriga folklåtar, som blifvit honom så kära. Det var som om själfvaste hafsjungfrun stigit upp ur vågen för att spela för gubben på Hoburgen.

* * *

Solen hade för länge sedan stigit upp ur Östersaltet, då gubbens förråd af låtar tycktes vara slut. Och ungdomen tycktes hafva fått nog af lek och dans. Men ack, så kort den varit, midsommarnatten härute på den blomsterhöljda ängen! För en och annan af de mera tänkande bland dem, och i all synnerhet Elin, föreföll denna natt som en bild af den hastigt flyende ungdomstiden med dess talrika blomster utefter lefnadens stig.

I grupper aflägsnade sig nu de unga från midsommar-

stången. Solen stiger allt högre och har snart med sina varma, vänliga strålar kysst bort de sista daggtårarna från blommornas små anleten. I löfdungarna nära och fjärran sjunga näktergalar Skaparens och den nordiska naturens och sommarens lof.

I den vackra syrenbersån vid Smissarfve Johans gård höras hviskande röster. Det är Elin och hennes käraste, skolmästarens son, gymnasisten Göran Axelin, som slagit sig ned härinne för att utbyta några få ord, innan de skiljas åt, kanske för alltid.

“Det är således sant, hvad ryktet redan sagt mig, att Austrä Niklas varit hos din far för att anhålla om din hand, och att din far redan gifvit sitt ja-ord?”

“Ja, älskade Göran, det är tyvärr allt för sant.”

“Men du har väl ej svikit din tro mot mig och lofvat att blifva hans?”

“Huru kan du fråga någonting sådant? Du vet, att jag är din nu och alltid, i lif och död.”

“Men om din far tvingar dig att gifta dig med honom, hvad skall du då göra?”

“Han skall aldrig kunna tvinga mig därtill. Väl vet jag, att jag är skyldig att lyda honom, men öfver mitt hjärta skall han adrig få råda. Att gifta mig med Austrä Niklas vore ett upprepande af förhållandet mellan min far och mor. Hon tvingades af min morfar, den fattige kaptenen, att gifta sig med min fader för hans rikedoms skull, men älskat honom har hon aldrig och knappast han henne. Hennes börd och samhällsställning voro visserligen en ersättning för bristande förmögenhet å hennes sida, men för hennes själsegenskaper har han ej den minsta aktning. Väl ser det i det yttre ut, som om äktenskapet vore någorlunda drägligt, men i självfva verket är det ett af de olyckligaste man kan träffa på. Ingen mer än jag vet hvad min stackars moder fått och får lida, för det hon till följd af kortsynta materialistiska beräkningar

blef sammanokad med min fader. Och att tänka sig, att jag själf skulle råka ut för ett liknande öde! Nej, jag har, så ung jag än är, sett tillräckligt af hvad ett olyckligt äktenskap kan åstadkomma, för att jag själf skulle låta tvinga mig till förening med en man, som jag ej vill ha. Hellre då döden, om jag ej på annat sätt kan undgå föreningen."

Och den unga flickans ögon lyste af en sällsam glans.

Den unge gymnasisten betraktade en stund stillatigande och med beundran sitt hjärtas brud. Men så slöt han henne i sina armar och utbrast:

"Tack för din trohet och hängifna kärlek, du karaktärsstarka flicka! Jag skall göra mig dig värdig, skulle jag än härför åläggas en pilgrimsfärd till Jerusalem, ja, till världens ända! Min skall du bli, du och ingen annan!"

Och i ungdomlig hänförelse slöt han henne åter till sitt bröst.

* * *

De unga hade utträdt ur syrenbersån och stodo i begrepp att skiljas, då gårdens förstugudörr öppnades och Smissarfve Johan i egen hög person utträdde på förstugubron. En blick utåt gårdsplanen sade honom allt. Så var han då åter där, skolmästarepojken, han som redan ett par gånger förut blifvit på det strängaste tillsagd att ej mera visa sig därstädes. I några få skutt var Johan nere och hos de unga.

Nu följde ett uppträde, som vi allra helst se att slippa skildra. Må det vara nog sagdt, att Smissarfve Johan under en äfven för hans häftiga och despotiska natur ovanlig uppbrusning förklarade, att de båda unga, så sant han var Elins far och hade något att säga, aldrig skulle tillhöra hvarandra, och att Göran skulle packa sig af gårde och det ögonblickligen, såvida han ville ha sina lemmar hela och i behåll.

Men nu ådagalade Elin på det allra vackraste sätt den själsstyrka, som hon, ehuru ung, i så rikt mått ägde. Hon framträdde till fadern och bad honom i bevekande ordalag

lugna sig och lyssna till hvad hon hade att säga. Hon tackade honom för allt hvad han gjort för henne och förklarade sig vilja vara hans lydiga dotter i allt, utom i hvad som rörde hjärteangelägenheter. Och så gripande var den unga flickans framställning af människovärdet och människans självbestämningsrätt, när det gäller ledsagare genom lifvet, att hennes hårde fader på att vekna. Men han förhärdade sig åter, och då han fann, att ingenting annat hjälpte, tillgrep han det bland storbönder under dylika förhållanden så vanliga maktspråket:

"Jag gör dig arflös, om du ej lyder din far!"

* * *

Det är en härlig kväll i september samma år, som ofvan skildrade händelser timade. Fullmånen lyser klar öfver dunkelblå Östersjö, och den gamla hansestadens murar med deras torn och de mäktiga kyrkoruinerna afteckna sig silhuettartadt mot kvällshimmelen. En ångare lämnar hamnen och styr ut till hafs i den breda månstrimman. Det glittrar som silfver i dess af propellern upprörda kölvatten.

I en vrå på akterdäck sitter en ung flicka ensam och försänkt i djupa tankar. Hon är blek, det är sant, men de bestämda linierna i hennes ansikte förråda en hög grad af beslutsamhet. Det är Elin från Smissarfve, som nu lämnar fäderneslandet för att undgå att tvingas af sin hårdhjärtade fader till äktenskap med Austrä Niklas, den gamle ungkarlen med den stora gården och de många penningarna. Det är till det fria Amerika hon styr sin kosa. Hellre tjänarinna i New York eller Chicago eller någon annan amerikansk stad än rik bondhustru på Gotland, vid sidan af en man, som hon ej kan älska eller högakta.

Man firar ruinfest i Sankta Katarina. De bengaliska eldarna belysa fantastiskt den gamla helgedomens ädla arkitektoniska former. Toner dallra ut därifrån öfver vågen. Röstfagra tenorer och klangmättade basar sammansmälta i

en lofsång öfver Visbys forna rikedom och prakt och sia om kommande storhet.

"Här dvaldes fordom, sagan så har sagt,
i guld och purpur hafvets härskarinna.
O, Visby, hvem har dig i gruset lagt?
— — — — — — — — — — — — —"

ljuder det ut öfver den gamla ruinstaden och vidare öfver hafvet, där tonerna ännu svagt kunna uppfångas å den bortilande ångbåten.

Hvad tänker hon, denna ädla gotlandsmö, som frivilligt gått i landsflykt, som valt att i ett fjärran främmande land gå ovissa öden till mötes hellre än att för lifstiden fastkedjas vid en för henne förhatlig man?

"Mitt lif är en våg,
som röres en tid
— — — — —"

är den sista afskedshälsning, som framtränger till den ensamma resenären från hennes älskade, oförgätliga fäderneö. Tonerna dö bort, de bengaliska eldarna skönjas ej längre, och om en stund försvinna äfven konturerna af den gotländska kusten.

* * *

Göran Axelin lämnade med beklämdt hjärta Smissarfve gård. Väl kände han, den friske starke ynglingen, till en början under uppträdet med Elins far god lust att utkämpa ett envig med denne om hans vackra dotter, men dels insåg han, att den sortens argumenter inte bita på en person af Smissarfve Johans kaliber, dels ville han ej utsätta sig för möjligheten af relegation från läroverket, där han ju hade endast ett år kvar till studenten, och där hans fader med stora uppoffringar hittills underhållit honom. Han kväfde alltså sin harm och gick, sedan han tillropat Elin ett trofast:

"Vi ses igen. Glöm mig ej!"

Hvad han kände, då hon i bref underrättade honom om att hon beslutat att med sin mors samtycke, men fadern ovetande, resa till Amerika samt att det för deras ömsesidiga lugns skull vore bäst, om de dessförinnan ej träffades, är vanskligt att skildra. "I som älsken, I veten det, I." Alltnog, hon reste, sedan hon i ett bref försäkrat honom om sin oföränderliga trohet, och att den dag nog skulle komma, då de skulle få äga hvarandra. De skulle ju flitigt brefväxla, och då blefve ju väntanstiden ej så lång.

Göran tog efter ett år med heder studenten, och efter samvetsgrann pröfning af sig själf och efter öfverläggning med sina närmaste beslöt han sig för att "gå ingeniörsvägen". Nu började för honom en tid af trägna studier tillika med långvariga tillämpningsöfningar, särskildt inom den del af ingeniörsvetenskapen — den elektriska — han gjort till sitt speciella studium. Han var en samvetsgrann ung man, som ej öfvergick till någon ny del af sitt ämne, förrän han grundligt satt sig in i den han hade för händer, och detta i förening med hans obestridliga anlag för det fack han valt gjorde, att han snart fick namn om sig som en ovanligt lofvande ingeniörselev. Han forcerade med afsikt sina studier endast för att kunna inhämta så mycket mera — allt med tanke på framtiden, då han vore utexaminerad ingeniör och kunde begynna på allvar praktisera sin vetenskap.

"Detta skall ske i Amerika, elektricitetens stora framtidsland", sade han ofta till sig själf.

Vi behöfva väl ej försäkra, att det ändå, när allt kom omkring, var mera en viss gotländskas "personliga magnetism" än elektriciteten, som med förunderlig makt lockade hans håg till det stora landet i väster.

* * *

Det är en vinterafton i Chicago år 190—. Ett tyskt konsertsällskap gasterar sedan en vecka på stadens förnämsta scen, Auditorium, och drar fullt hus hvarje kväll. Det är

allmänt bekant, att till detta vackra resultat bidrager i synnerhet sällskapets kvinnliga violinsolist, som allaredan, enligt hvad ryktet förkunnat, lagt hela den amerikanska österns musikälskande publik för sina fötter. Men den berömda violinisten har i sällskapets ögon ett stort fel: hon är ej tyska. Och ingen tyckes riktigt veta, hvilken nationalitet hon egentligen tillhör. Af namnet, Eline Johnston, att döma, kan hon emellertid lika väl vara engelska som amerikanska.

Men nästa nummer är hennes, och medan hon spelar, kunna vi ju betrakta henne. Hon har hvarken en engelskas nästan barnsligt fina drag eller en amerikanskas halft utmanande skönhet. Det är en högväxt, smärt nordisk typ med blondt hår och djupblåa trofasta ögon i ett det mest regelbundna ansikte. Hon förefaller en smula blyg och besvärad, då hon gör sin entré och sin bugning för den i spänd väntan sittande publiken, men i nästa sekund har hon återvunnit sin självbehärskning och är åter den medvetna konstnärinnan. Och nu brusa tonerna i riktiga kaskader ut från hennes instrument, som rent af tyckes få lif under hennes konsterfarna händer. En så glänsande teknik, ett så själfullt föredrag har man ej på länge bevittnat inom denna berömda konsertsalongs väggar. Numret är knappast mer än till hälften utfördt, innan publiken fått klart för sig, att den här har framför sig en konstnärinna af Guds nåde, en boren musikartist, som under mångåriga trägna studier utvecklat sina rika anlag. Och när numret är slut och den blonda, drottninglikt ståtliga gestalten med en icke mindre drottninglik bugning drager sig tillbaka, skakas det väldiga Auditorium af en applådåska, som håller på att spränga dess höghvälfda tak, och åskan endast tilltager, då konstnärinnan efter en kort stund åter visar sig för att gifva det fordrade extranumret. Endast programmets längd afhåller publiken från att begära ett andra extra nummer.

Hennes andra nummer under aftonen mottages med än

större bifall än det första, ja, det artar sig nu till riktiga ovationer för den vackra konstänrinnan. Och dock är det ingen af de stora mästarnas kompositioner hon nu tolkar, utan någonting som i programmet betecknas med "Fantasie de Gotland", komponeradt af artisten själf. Det är en sällsamt tjusande, ja, rent af förtrollande musik, den unga konstnärinnan nu framlockar ur sin dyrbara cremonesare. Då man hör dessa toner, tycker man sig se i högsommarsolens ljus leende blomsterhöljda ängar med mellan tufvorna framporlande bäckar; lummiga löfskogar, ur hvilkas djup tonar emot en en mångstämmig fågelkör med näktergalen som solosångare; man tror sig se vida böljande sädesfält med här och där en kyrka, ur hvars höga torn mäktiga malmsträngar tala; man skådar i andanom höghvälfda katedraler och hör sången andaktsfullt tona mellan pelarraderna; man tror sig gunga på vågor blå, strödda ömsom med solguld och månesilfver. Men dessa ljusa bilder öfverdragas snart af mörka skuggor, de glada durackorden aflösas af allt dystrare mollackord, sommaren håller på att efterträdas af höst, en storm är i antågande och mellan dess rytanden tycker man sig höra en stilla klagan. Det hela upplöser sig i något, som närmast liknar en ensam, öfvergifven flickas djupa hjärtesuck . . . .

Publiken är som den vore förhäxad. En sådan tonmålning som denna har den aldrig hört förr. I en af de främre logerna sitter under konserten en ensam herre, som tyckes endast med möda kunna behärska sig. Än applåderar han frenetiskt, än betraktar han genom sin teaterkikare den intagande konstnärinnan, än reser han sig till hälften som om han ämnade gå ut. Men han blir ändock kvar och tyckes med allt större spänning följa utvecklingen af konstnärinnans hänförande föredrag. Hans uppmärksamhet stegras till det yttersta, då efter det sällsamma styckets slut en af vaktmästarna öfverbringar till konstnärinnan, där hon ännu står bugande på scenen, en jättestor bukett af röda rosor. Det är

med knapp nöd hon kan andas, då hon på det buketten vidfästa kortet läser namnet på gifvaren och därvid rodnar i kapp med de härliga "American beauties" hon håller i handen samt tyckes hålla på att vackla af idel sinnesrörelse. Detta blir honom till sist för mycket och han stormar som en vansinnig ut ur sin loge.

Hvad stod det då på kortet? Åh, endast några få ord:

"Till min Elin på hennes triumfdag.
Göran."

* * *

Några ögonblick senare kom en af Auditoriums scenvaktmästare fram till maskinmästaren och beklagade sig bitterligen öfver att han nyss hållit på att blifva kullsprungen af en främmande gentleman, som ej gett sig någon lefvande ro, förrän han fått reda på hvar den framstående violinälfvans klädloge var belägen, och därefter rusat dit samt knappt gifvit sig tid att knacka på, innan han steg in.

"Och nu är han därinne", tillade han.

Maskinmästaren, som sett mycket sådant där i sina dar, ryckte endast smått föraktligt på axlarna och yttrade halft spefullt:

"Ja, så där ungefär bär sig allt artistfolk åt."

* * *

Det ögonblick, då tvenne trogna hjärtan efter årslång kvalfylld skilsmässa återfinna hvarandra, är ett alltför stort och heligt ögonblick för att man skulle vilja ens med ett försök till en beskrifning profanera detsamma. Dock kunna vi ej underlåta att, enligt Elins och Görans i afbrutna satser framförda teckning af åren de varit åtskilda, skildra deras lefnadshändelser sedan den där minnesrika, men för dem så sorgliga midsommarnatten på Gotland för flera år sedan.

Med sorgen i hjärtat, men fullt besluten att, fastän ensam, taga sig fram i det främmande landet, hade Elin landstigit i

New York. Den hemifrån medförda kassan hade snart sammansmält, och dels till följd däraf, dels till följd af önskan att fortast möjligt sätta sig in i amerikanska förhållanden, hade hon tagit tjänst hos en amerikansk familj. Det föll sig jämförelsevis lätt för den med god bildning utruståde gotländska storbondedottern att ikläda sig en tjänarinnas skepelse, då hon tänkte på anledningen till sin amerikaresa. För sin kärleks skull var hon villig att göra allt, blott icke det som var för henne förnedrande. I den rike amerikanens hus funnos barn, som togo lektioner så väl på fiol som piano, och den unga blyga tjänarinnan hade en vacker dag kort efter sin ankomst dit, drifven af längtan att få återupplifva sina egna dyrbara minnen, tagit en fiol, tillhörig en af husets unga näbbgäddor, och börjat spela. Och glömsk af allt annat utom sina gotländska minnen hade hon spelat det ena stycket efter det andra, ej aktgifvande på att ej blott de öfriga tjänarna och barnen, utan själfva hennes sidenfrasande och juvelblixtrande matmoder stodo på kort afstånd och lyssnade på hennes spel. Och då familjen om kvällen satt till bords i den eleganta matsalen, hörde Elin, som passade upp vid bordet, genom den halföppna dörren en af döttrarna yttra till fadern:

"Just think, papa, our hired Swedish girl can play violin far better than our teacher."

Från den dagen hade andra förhållanden inträdt "for our hired Swedish girl." Den musikaliskt intresserade, om ej precis vidare musikaliskt bildade husfadern hade efter supén inkallat henne för att spela, och hela familjen hade fallit i bokstaflig hänryckning öfver hennes själfulla föredrag. Och efter den stunden var hon ej längre "the hired girl", utan de yngre barnens musiklärarinna med så förmånliga lönevillkor, att hon såg sig i stånd att på lediga stunder bevista ett af världsstadens förnämsta musikkonservatorier. Så hade det fortgått i flera år, till dess hon ansåg sig tillräckligt skicklig

att begifva sig ut att konsertera. Och så hade hon förliden höst tagit engagemang vid det tyska konsertsällskapet och redan på några få månader lyckats göra sig ett berömdt namn.

I hufvudsak visste Göran det där förut genom bref. Men han älskade att höra det ännu en gång och nu utförligare från hennes egna läppar.

Hans egen saga var snart berättad. Han hade efter en med heder aflagd examen vid Tekniska högskolan en kort tid praktiserat sitt ingeniörsyrke i Sverige, men drifven af längtan att snarast möjligt återse sin ungdomsbrud hade han styrt kosan till Amerika. Då han vid framkomsten till New York erfarit, att hon redan begifvit sig västerut, hade han rest efter till Chicago. Orsaken hvarför han ej genast vid sin ankomst uppsökt henne, utan dröjt härmed till i afton, var den, att han ville återse henne som Elin violinspelerskan och i minnet ännu en gång genomgå midsommarnatten, då han af hennes hjärtlöse fader drefs bort från hennes närhet.

"Men hade jag kunnat föreställa mig den sinnesrörelse, som skulle blifva följden af ett återseende under dessa omständigheter, hade jag nog valt annan tid och ställe för vårt sammanträffande. Och ditt potpurri på gotländska låtar och folkmelodier höll på att göra publiken tokig och mig själf stormgalen. Det stycket får du ej åter spela i min närvaro, förrän du blifvit min maka. Då skola vi kunna utan allt för stor sinnesrörelse vid gotländska hemlandstoner erinra oss det sorgliga första kapitlet af vår kärlekssaga," tillade han.

En trofast blick ur hennes djupblå ögon och en varm kyss var hennes svar. Och viss om hennes trohet i lif och död, såsom hon lofvat honom i syrenbersån vid Smissarfve, slöt han den härliga gestalten till sitt bröst.

* * *

Då Eline Johnston en stund senare passerade genom hotellets lobby för att gå upp till sig och söka hvila efter denna

minnesrika dag, räckte henne clerken ett från New York befordradt bref. Det var från modern, det kunde hon se på stilen. Hon slet hastigt upp kuvertet och genomögnade innehållet. Där stod endast dessa få ord:

"Dyra älskade dotter!

Din far är död. Först på sin dödsbädd ångrade han sin hårdhet mot dig samt bad mig hälsa, att han ingenting hade emot din förening med din barndomsvän, och att han återinsatte dig som arfvinge till gården. Jag hoppas, att han nu fått frid, ja, den eviga friden.

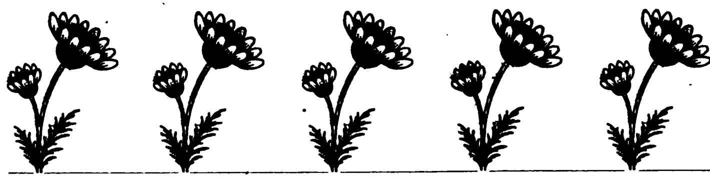
DIN TILLGIFNA MODER."

DÖDSRUNOR

öfver mera bemärkta svensk-amerikaner, hvilka under det senaste året aflidit.

Af A. Schön.

C. F. VON SALTZA.

Den framstående svensk-amerikanske konstnär, som bar detta namn, finnes ej mer bland de lefvandes antal. Efter en längre tids sjukdom afled han den 10 december 1905 å St Lukas-sjukhuset i New York. Hans maka, Henriette Stoopendaal, hade aflidit några dagar förut.

Tidigt, ja, allt för tidigt, bortrycktes von Saltza från en verksamhet, som var kanske betydelsefullare än de flesta andra svenska konstnärers i Amerika. Det blef honom nämligen förunnadt att under en följd af år verka som lärare vid trenne af Amerikas förnämsta konstskolor. Det var ock medan han ännu var anställd vid en af dessa, som han skördades af den obeveklige liemannen. Mänskligt att döma hade han framför sig ännu många år af gagnande arbete i konstens tjänst, då han så oförmodadt och till stor sorg för sina talrika vänner inom och utom artistkretsarna hädankallades.

Von Saltza hade porträttmåleri till specialitet och hade inom denna konstgren uppnått afundsvärd skicklighet och motsvarande rykte. Hans sträfvan var städse att gifva sina porträtter den värdighet och konstnärliga hållning, som skulle berättiga dem att intaga rangen af konstverk och så att de ej allenast skulle utgöra en afbildning af de personer, de föreställde. Han satte sitt mål som konstnär högt, och han uppnådde det äfven.

Att han var *svensk* konstnär, var för von Saltza en källa till stor tillfredsställelse. Han räknade sig, såsom han själf en gång skref, som "en kämpe i de djupa leden af dem, hvilka bidraga att göra gamla Sveriges namn aktadt och äradt i världen." Själf elev af Sveriges konstakademi förde han så väl här som i andra

länder, där han vistats, den svenska konstens runor med ära.

C. F. von Saltza föddes å godset Sörby i örtomta socken i östergötland 1858 och var son till öfverceremonimästaren grefve K. A. F. von Saltza och hans maka grefvinnan Kristina De la Gardie. Efter slutade skolstudier dels i Uppsala, dels i Stockholm, ingick han vid Kungliga Akademien för de Fria konsterna i sistnämnda stad, hvarest han studerade i sex år under ledning af sådana framstående lärare som Boklund, von Rosen, Wallander, Kjellberg och Winge. Bland med honom samtida elever vid akademien voro Zorn, Liljefors, Nordström och Ericson — namn, hvilka senare blifvit världsberömda.

Åren 1880—81 tillbragte von Saltza i Brüssel, där han studerade vid konstakademien, hvarefter han under sammanlagdt tre år fortsatte i Paris sina studier, utbildande sig till förnämligast porträttmålare. Såsom sådan verkade han nu några år i Sverige, hvarefter han 1891 öfverflyttade till Amerika. Efter en kortare tids vistelse i New York kom han till Chicago, där han blef bekant med chefen för världsutställningens därstädes konstafdelning, Halsey C. Ives. Denne, som genast såg hvad den svenske konstnären dugde till, förmådde honom att öfvertaga ledningen af målareskolan vid Museum of Fine Arts i St. Louis, Mo. Under de sex åren han vistades därstädes, målade han ett betydande antal porträtter af framstående personer i nämnda stad, bl. a. f. d. guvernören i Missouri, David R. Francis, metematikern professor Chauvenet vid Washington Universitetet därstädes samt kansleren vid samma universitet W. S. Chaplin, m. fl.

I svenska afdelningen på världsutställningen i Chicago 1893 deltog von Saltza med ett porträtt af sin fru. Han deltog sedermera i den internationella utställningen i Berlin 1896 och i utställningen i Stockholm påföljande år.

År 1898 antog han kallelse att blifva föreståndare för målareskolan vid Art Institute i Chicago, men fästes redan året därpå i samma egenskap vid Columbia University's och Teacher's College's i New York målareskolor, där han med framgång verkade till sin död.

Det säger sig nästan själft, att den fint bildade svenske ädlingen-konstnären under alla dessa år utöfvade ett icke ringa inflytande på de amerikanska ungdomsskaror, med hvilka han därunder kom i beröring.

Han efterlämnar tvenne barn, sonen Philip, född 1885, och dottern Elizabeth Christina, född 1889.

O. H. THORSTENBERG.

Med O. H. Thorstenberg i Assaria, Kansas, som den 17 dec. 1905 afled, bortgick en af nämnda stats svenska pioniärer och störste jorddrottar. Thorstenberg var den ledande själen vid anläggningen af nämnda nu blomstrande svenska nybygge och kom sålunda redan från början att inom detsamma intaga en framskjuten ställning. Och denna bibehöll och befäste han ytterligare under årens lopp. Såsom bevis på den aktning och det förtroende han åtnjöt kan nämnas, att han valdes till sin hemstads borgmästare, och hvad han i ekonomiskt afseende var för sin ort framgår kanske bäst däraf, att han mot slutet af sin lefnad ägde närmare 2,000 acres af den bördigaste jord, som Mc Pherson och Salina counties hafva att uppvisa. Han var därjämte ägare af ej så få fastigheter i Assaria och Salina. Men han var ej enbart jordbrukare och affärsman. Äfven för lifvets högre värden ägde han blick och deltog kraftigt i sin orts andliga utveckling. I Smoky Hill-dalens svenska nybyggarehäfder är därför O. H. Thorstenbergs namn outplånligen inristadt.

Olof H. Thorstenberg föddes af fattiga föräldrar i Ljungryda, Jemshögs församling i Blekinge, den 14 oktober 1828. Redan tidigt fick han lära sig att arbeta, och som gosse plägade han följa sin fader och vara honom behjälplig vid stensprängning och dylikt arbete, till dess att han vid sjutton år tog tjänst hos en bonde i hemtrakten. Senare lärde han sig snickareyrket och arbetade i detsamma, till dess att han 1854 reste till Amerika för att här söka sin utkomst och lycka.

Han vistades först i Chicago någon tid, men flyttade sedermera till Galesburg, där han den 21 augusti 1856 ingick äktenskap med Martha Nilson från Östra Broby i Kristianstads län, som samma år som Thorstenberg anländt till Amerika. Äktenskapet välsignades med fem barn: tre söner och två döttrar, af hvilka fyra i späd ålder skördades af döden. Thorstenberg ingick tidigt som medlem af Galesburgs sv. luth. församling, som då förestods af pastor T. N. Hasselquist, och hedrades af nämnda församling med flera förtroendeuppdrag. I Galesburg försörjde han sig genom utöfvandet af sitt yrke.

Mot slutet af 1860-talet uppstod, liksom åtskilliga gånger förut, i flera af de svenska samhällena i Illinois och Iowa en liflig rörelse, som hade till föremål anläggning af svenska nybyggen i de västra staterna, i synnerhet i Kansas och Nebraska, dit emellertid redan förut landsmän i större eller mindre skaror anländt. Äfven till Galesburg sträckte sig denna rörelse, och ett antal landsmän därstädes utsågo år 1869 en kommitté med uppdrag att företaga en undersökningsresa till Kansas och där utse passande plats för en svensk koloni. Kommittéen, hvars ordförande blef Thorstenberg, valde Smoky Hill-dalen i Salina county som plats för det blifvande nybygget, och Thorstenberg själf visade sitt förtroende för nybyggets framtid genom att här utse åt sig ett "homestead", en half mil väster om nuvarande Assaria.

Kommittéens berättelse rörande sin undersökningsresa hade till följd, att ett antal svenskar, bland dem Thorstenbergs bröder, redan samma år afreste från Galesburg till Smoky Hill-dalen för att här bosätta sig. Thorstenberg slog sig ned på sitt utsedda "homestead" och idkade här under en tid af tio år med god framgång jordbruk. Då järnvägen mellan Salina och Assaria blifvit färdig, etablerade han i förening med C. Gibson från Chicago på sistnämnda plats en trävaruaffär. Efter några års förlopp köpte emellertid Thorstenberg Gibsons andel i affären och fortsatte densamma ensam i tio eller tolf års tid. Sedan han öfverlåtit trävarurörelsen i andra händer, slog han sig på landaffärer och inköpte den ena egendomen efter den andra, till dess han vid sin död var ägare till 1,740 acres. Han ägde dessutom flera tomter och hus både i Salina och Assaria.

Thorstenberg var en af organisatörerna af Salemsburgs sv. luth. församling och tillhörde jämte sin familj densamma under flera år. På grund af den långa kyrkovägen ansågo de församlingsmedlemmar, som bodde i Assaria, att de behöfde kyrka på närmare håll, och beslöto därför att stifta församling i Assaria. Skilsmässan hade sina obehagligheter, men den genomfördes slutligen. Bland dem, som grundade den nya församlingen, var Thorstenberg en. Han hedrades af henne med flera förtroendeuppdrag, var i många år diakon och litet emellan konferens- och synodalombud m. m.

Till Bethany College, det svenska läroverket i Assarias grannstad Lindsborg, bidrog Thorstenberg, liksom ortens folk för öfrigt, icke så litet. Och innan han afled, förordnade han, att af hans kvarlåtenskap skulle $1,000 utbetalas till hvardera af Augus-

tana College och Bethany College, af hvilken summa räntan skulle användas till stipendier åt studerande vid nämnda läroverk.

Thorstenberg var en man af gamla stammen, enkel, flärdfri och pålitlig i handel och vandel. Under en följd af år var hans hälsa vacklande, och mot slutet af det sistlidna året aftog den märkbart, till dess han vid midnattstid söndagen den 17 december gick i frid och ro hädan efter en lång och väl använd arbetsdag.

Hans maka, född den 17 maj 1832, afled den 16 december 1893. Han sörjes närmast af dottern Esther, gift sedan 1893 med teol. dr E. P. Olsson, numera pastor i Falun, Kans., samt af en broder, Carl Thorstenberg, och en stor skara släktingar, af hvilka tio hans brorsöner buro den gamle aktade banbrytaren till grafven.

T. GRANVILLE PEARSON.

Samma år — 1851 — som den sedermera i Svensk-Amerikas nybyggarehistoria så bekante och framstående Hans Mattson från Önnestad i Skåne, efter att en tid hafva tjänat som volontär vid Vendes artilleri, utvandrade till Amerika för att här bryta sig en bana, utvandrade från samma landskap en ung folkskollärare, hvilken i likhet med Mattson själf längtade ut till större förhållanden än dem hembygden på den tiden erbjöd. Denne unge man var Trued Persson från Stoby, bondeson till börden liksom Mattson själf. Han hade tagit sin skollärareexamen i Lund och väl äfven någon tid hållit skola, men skollärarebanan föreföll honom mindre lockande än det vida, för honom ännu okända Amerika. Han fick också ej skäl att ångra, att han utvandrade. I det nya landet följde framgången i hans spår, och han blef här en framstående och ansedd man, som lämnade varaktiga märken efter sig, ej blott i sin orts borgerliga lif, utan jämväl i sin hemstats politiska historia. Han blef en banbrytare och samhällsuppbyggare af gedignaste slag, en man öfver hvilken det svenska nybyggarefolket i Amerika äger skäl att känna sig stolt.

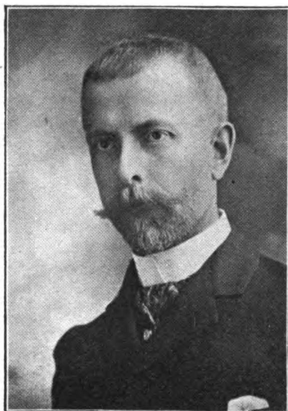
Trued Persson föddes i Lårda by af Stoby socken i Skåne den 1 juli 1827 och var af gammal god odalmannasläkt. Hans far hette Pehr Olson och var född i Stoby 1771, död 1847. Hans farfar hette Ola Paulson, och hans farfars far Paul Nilson. Alla voro födda i Stoby. Sina mera betydande förfäder räknade han

på morssidan. Modern var Karna Truedsdotter från Ignaberga socken. Hans morfar vår Trued Anderson från Balingslöf i Stoby socken. Hustrun till denne var Bengta Frennesdotter, och hennes far var riksdagsmannen Frenne Thorson, som lefde i konung Fredrik I:s tid. Han var en rättrådig man och tog de fattiga i försvar. Till släkten på mödernet höra nu lefvande riksdagsmannen Ola Bosson Olson och prosten Trued Bosson i Bedinge.

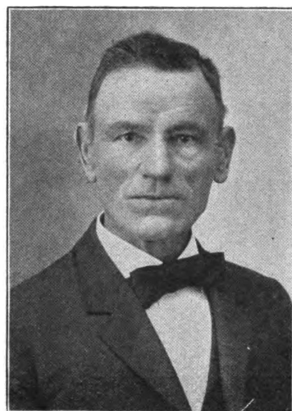
Såsom ofvan antyddes tog han som ung folkskollärareexamen, men utvandrade 1851 till Amerika och styrde liksom de flesta utvandrare på den tiden kosan till Illinois. Här uppehöll han sig några år i Knoxville och Galesburg, och där var det som amerikaner gåfvo honom namnet Granville, hvilket namn äfven hans barn upptogo. Han skref sig för resten själf som Trued Granville Pearson, men barnen synas hafva bortlagt det sistnämnda namnet. I Galesburg blef han den 6 mars 1854 af pastor T. N. Hasselquist i äktenskap förenad med Hanna Månsson, som, född i Önnestad den 27 maj 1837, år 1852 ankommit till Amerika. Hon afled den 23 juni 1895. Med henne hade han sju barn, af hvilka två äro döda. De efterlefvande äro: Clara Rosamunda, nu fru Henry Miller i Milwaukee, Wis.; Agnes Elizabeth, nu fru J. Ekblad i Lindsborg, Kans.; Wilhelm Anton, professor i matematik vid Yale University, New Haven, Conn.; Hanna Adelina, nu fru J. Anderson i Lindsborg, Kans.; Esther Evangelina, som nu är skollärarinna i Cannon Falls, Minn.

År 1855 i november uppsökte Granville Pearson sin landsman Hans Mattsons nybygge i Vasa, Minn., och förskaffade sig där jord samt slog sig på landtbruk. Nybyggarna i Vasa funno snart, att de i Granville Pearson hade en lika redbar som kunnig och i allmänna frågor hemmastadd man, och de gåfvo honom därför det ena förtroendeuppdraget efter det andra. Sålunda valde de honom till ordförande i supervisorsnämden, till town clerk och till county commissioner, en befattning, som han under flera terminer innehade. Men ej nog härmed; han var tillika under hela 45 års tid fredsdomare och notarius publicus. Den sistnämnda befattningen innehade han ännu vid 78 års ålder.

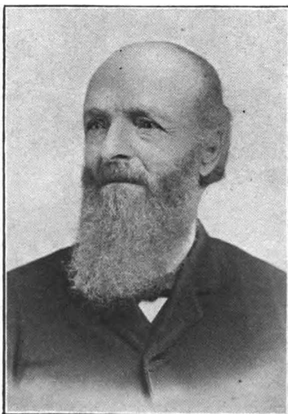
Detta om hans kommunala uppdrag. Staten Minnesota tjänade han en tid i egenskap af andre löjtnant vid 11:te milisregementet, därtill utnämnd af guvernör Alexander Ramsey, och vidare under två terminer, åren 1871—73 och 1877—79, i egenskap af ledamot af statslegislaturen.

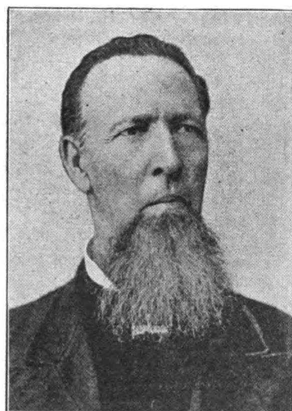
C. F. VON SALTZA.

O. H. THORSTENBERG.

T. GRANVILLE PEARSON.

ERIK SHOGREN.

Inom den svenska lutherska församlingen i Vasa var han en lika aktad som verksam medlem. Han var sålunda under ej mindre än 40 år ledamot af dess kyrkoråd och under tio år kyrkorådets sekreterare. Därjämte var han under många år en af dess trusteer.

Sedan Granville Pearson mot slutet af 1890-talet nedlagt landtbruket och lämnat sina kommunala förtroendeuppdrag, företog han med sin yngsta dotter vidsträckta resor i Amerika och Europa. Han besökte bland annat världsutställningen i Paris år 1900 och sin skånska hembygd. Han öfverraskades af att finna större delen af köpingen Hessleholm vara byggd på faderns förra jordområde.

Sina minnen och erfarenheter under banbrytareperioden i Vasa ämnade Granville Pearson offentliggöra i bokform, men satte dess värre aldrig denna sin föresats i verkställighet.

Denne redlige banbrytare hädankallades den 27 december 1905, och hela Vasa samhälle deltog i den storartade likbegängelsen några dagar senare.

ERIK SHOGREN.

Denne man var en af de gamla patriarkerna inom svenska metodistsamfundet i Amerika och hade såsom sådan sin dryga andel i nämnda samfunds tillkomst och fortsatta fostran. Han började sin verksamhet som metodistpredikant redan under det den kraftfulle och nitiske vägröjaren för metodismen Jonas Hedström stod på lifvets middagshöjd och åtnjöt af denne en ledning, som blef för hela hans återstående lif af allra största betydelse. Han blef också inom kort en af Hedströms mest verksamma och populära medhjälpare. Och då denne hans lärofader och vän efter ett mångårigt och rastlöst arbete rycktes bort, blef Shogren snart en af samfundets förnämste stödjepelare. Detta fortfor han att vara till dess åldern började att taga ut sin rätt och han nödgades draga sig tillbaka från verksamheten.

Som predikant i synnerhet var Shogren mycket omtycket. Det var något i hans framställningssätt, som oemotståndligt ryckte åhörarna med sig. Också torde denne banbrytare inom det svenska metodistsamfundet hafva under sin långa verksamhetstid tillfört samfundet ett särdeles stort antal medlemmar.

Shogren föddes den 26 januari 1824 i Gnarp i Helsingland, be-

vistade som gosse byskolan, inträdde vid fjorton års ålder i smedlära och dref efter fullbordad lärotid detta yrke under flera år. På sommaren 1849 anträdde han från Gefle med briggen "Solide" resan till Amerika och anlände efter 63 dagars färd lyckligt till New York. Här möttes han genast af O. G. Hedströms medhjälpare Peter Bergner, som inbjöd honom att bevista ett möte å Bethelskeppet. Hedström ledde på sitt vanliga lifliga sätt mötet. Shogren var "läsare" från Sverige och hade där bevistat deras möten, men det möte, hvari han nu deltog, liknade intet af dessa. Trots det ovanliga han här såg och hörde, kände han sig mäktigt dragen till metodisterna, och det var också för den äldre Hedström lätt att öfvertala honom att resa till dennes yngre broder i Victoria, Ill.

Anländ dit blef han tämligen oangenämt öfverraskad af nybyggets primitiva utseende. Helt annorlunda hade han föreställt sig det. Hans vistelse därstädes blef också helt kort. Efter några veckor begaf han sig till Galesburg, där han vistades tre månader. Under denna tid, i februari 1850, förenade han sig med metodistkyrkan och inskrefs i den församling, som Hedström redan föregående höst bildat därstädes.

I mars samma år lämnade han Galesburg med det därstädes bildade svenska guldgräfvaresällskapet och reste till California, men återkom till Illinois redan följande år. Han slog sig nu ned i Victoria och började så småningom leda möten samt predika i den vidsträckta kretsen, som då omfattade Victoria, Galesburg, Andover, Rock Island, Moline och ett flertal andra platser.

På Hedströms uppmaning lämnade han 1852 sitt yrke och ägnade sig helt och hållet åt predikoverksamheten. Påföljande år intogs han på prof i Rock River-konferensen, till hvilken de svenska missionerna i Illinois och Iowa då hörde, ordinerades 1854 till diakon och år 1855 till äldste. De två första åren bodde han i Victoria, men reste oupphörligt omkring i det stora distriktet. År 1855 sändes han som predikant till Chicago, där han, trots allt motstånd, vann stora framgångar. År 1859 öfverflyttades han till Minnesota-konferensen, var första året vårdhafvande predikant i St. Paul och under de tre därpå följande åren presiderande äldste för skandinaviska distriktet; tjänstgjorde under året 1864—65 som pastor i Chicago; reste på hösten sistnämnda år till Boston, Mass., och sökte såsom medhjälpare vid sjömanskapellet att få till stånd svensk metodistverksamhet i nämnda stad, men måste till följd af sjuklighet afbryta

sitt arbete och för sin hälsas vårdande resa till Minnesota. Här förestod han under åren 1866—69 den lilla församlingen i Marine, tog sig därpå ledighet under ett år och flyttade så 1870 tillbaka till Illinois samt stationerades i Bishop Hill, där han verkade till 1873. Därefter var han pastor vid Första svenska metodistförsamlingen i Chicago till 1876, då han öfverflyttades till California-konferensen för att förestå den nybildade församlingen i San Francisco. Här kvarstannade han i fem och ett halft år, hvarefter han på egen begäran 1882 öfverflyttades till nordvästra svenska konferensen och sändes till Beaver, Ill. Här verkade han endast ett år, betjänade sedan under året 1883—84 församlingen i Galesburg samt under året 1884—85 församlingen i Rockford; utnämndes 1885 till presiderande äldste för Chicago-distriktet och tjänstgjorde som sådan i två år, 1885—87, och blef sedan pastor i South Chicago, där han verkade i två år, 1887—89. Detta var hans sista verksamhetsfält.

Sistnämnda år tvangs han af sjuklighet och tilltagande ålder att utträda ur aktiv tjänst och drog sig tillbaka till sitt lilla landställe invid Red Wing, Minn., där han bodde till 1903, då han med sin maka flyttade till Napa, Cal., till sin där bosatta yngsta dotter. Här afsomnade han efter en kort sjukdom den 2 januari 1906.

Shogren var liksom de flesta andra utaf den svenska metodismens banbrytare, en autodidakt, men han sökte genom trägna självstudier fylla luckorna i sitt vetande. Historien i synnerhet var hans älsklingsstudium, och han förstod att ur densamma draga lärdomar så väl för sig själf som andra. Han var af naturen vältalig och hade ett särdeles vackert röstorgan, som han under årens lopp uppöfvade till en sällsynt böjlighet. Lägges härtill, att han var i besittning af ovanligt lyckliga umgängesgåfvor, inses lätt hvarför han hade sådan makt öfver sina åhörare.

JOHN ANDERSON.

Denne landsman, som den 6 januari 1906 afled i sitt hem i Madrid, Iowa, var både såsom affärskarl och kommunalman särdeles framstående. Och då härtill kommer, att han var en af sin orts allra tidigast anlända svenskar och nedlade en ej ringa förtjänst om dess uppodling och förvandling från en ödemark till en leende nejd, där tusental af våra landsmän funnit hem

och utkomst, är han förvisso berättigad till en anspråkslös liten minnesruna i denna samling af sådana.

John Anderson föddes i Eneby församling, Östergötland, den 23 juni 1832, kom i sällskap med sina föräldrar till Amerika och bosatte sig i Madrid redan år 1846. Trakten omkring Madrid var då en vildmark. Här började den unge mannen på ett dådkraftigt sätt ta itu med arbete och hade god framgång i allt, så att han vid sin död ägde en ansenlig förmögenhet.

Landsmännen i trakten visste också att tillgodogöra sig hans arbetsförmåga och insikter och invalde honom till ett antal kommunala befattningar, bland hvilka må nämnas township assessor och kassör i skolstyrelsen. Den förra befattningen innehade han i 20 och den senare i 43 år.

År 1874 organiserade han svenska brandstodsbolaget i Boone och angränsande counties och var allt sedan dess organisation bolagets sekreterare och kassör.

Då det år 1895 blef fråga om att organisera en bank i Madrid, var Anderson en af de härför mest verksamma. Då banken — Madrid State Bank — samma år kom till stånd, valdes Anderson till dess president och beklädde denna befattning till sin död.

Han var en af stiftarna af den sv. luth. församlingen på platsen den 18 oktober 1859. I hela 32 år tjänade han som "trustee" och kassör för församlingen.

En mängd andra förtroendeposter kommo honom till del, så att man kan nästan säga, att han var sin orts "allt i alla".

Anderson var två gånger gift, första gången med Carolina Anderson, som afled den 16 september 1876 och med hvilken han hade nio barn, fyra söner och fem döttrar. Sin andra hustru, Olivia Carolina Anderson, ingick han äktenskap med den 13 dec. 1877. Detta äktenskap välsignades med åtta barn, fyra söner och fyra döttrar.

LOUIS RIETZ.

Bland de landsmän, som under de senare åren gjort energiska försök att i Svensk-Amerika utvidga och befästa episkopalkyrkans verksamhet, var äfven apotekaren i Duluth, Minn., Louis Rietz, som den 15 januari 1906 helt oväntadt bortrycktes af döden. Ej nöjd med att endast som lekman verka för nämnda kyrkas framgång bland de våra lät han inom densamma prästviga sig. Endast några år blef det honom dock förunnadt att som präst för-

kunna för sina landsmän den anglikanska kyrkans lära. Just då han begynte skönja någon nämnvärd frukt af sitt arbete, skördades han af den omutlige liemannen.

Rietz var född i Klagstorps socken, nära Lund, den 2 september 1849. Efter att hafva bevistat katedralskolan i Lund blef han vid 16 års ålder antagen såsom elev å apotekare Backmans apotek i Malmö och aflade tre år senare provisorsexamen. År 1876 emigrerade han till Förenta staterna och var först bosatt i Galesburg, Ill., men flyttade år 1882 till Duluth. Här öppnade han inom kort eget apotek, det af den svenska allmänheten därstädes välkända apoteket Svanen, hvilket han innehade ända till sin död.

Rietz var på sin tid en af de mera framstående landsmännen i Duluth. Han visade städse stort intresse för svensk-amerikanernas sociala och politiska prestige, och vid gemensamma svenska eller skandinaviska samlingar i fosterländskt syfte var han alltid en aktiv deltagare. Rietz var en god offentlig talare och anmodades ofta att å landsmännens vägnar hålla tal vid offentliga tillfällen.

Han var i många år en mycket verksam medlem i Första svenska lutherska församlingen i Duluth och tjänstgjorde esomoftast som predikant eller höll föreläsning öfver något underhållande ämne, hvarvid han alltid ådagalade sakkunnighet och klar inblick i ämnet.

Huru det nu var drogs han öfver till det episkopala lägret och verkade först en tid som lekman i episkopalkyrkans intresse. I unga år hade han närt en önskan att få blifva präst, och denna önskan blef nu vid mogen ålder förverkligad. Efter en längre tids enskilda studier aflade han nämligen prästexamen inom episkopalkyrkan och blef den 16 maj 1902 prästvigd af biskop J. D. Morrison och missiverades till St. Peters svenska episkopal-församling i Duluth. Här verkade han tills ett par veckor före sin död.

Hufvudsakligen genom Rietz' energi och arbete blef församlingen i stånd att uppföra ett litet vackert kapell vid Twenty-eighth ave. West och First st., i hvilket han som pastor predikade hvarje söndag efter dess fullbordande, till dess hans hälsa och krafter aftogo.

Rietz var gift sedan 1872, och han sörjes närmast af makan samt fyra döttrar, nämligen mrs N. A. Linderberg, Clara, Agda och Lauretta Rietz. Dessutom sörjes han af fyra i Sverige bosatta systrar och en broder.

P. J. PETERSON.

Denne nu hädangångne landsman var, så vidt tillgängliga anteckningar äro tillförlitliga, den femte svenske nybyggaren i ordningen i det vidsträckta Kansas. Han var med därute redan då Kansas ännu var territorium och de heta och delvis blodiga striderna om huruvida detsamma skulle blifva en fristat eller en slafstat ännu pågingo. Hans egenhändigt nedtecknade lefnadshistoria, som vi äro lyckliga nog att äga, låter som en riktig äfventyrsroman från den vilda västern.

Men Peterson var med ej endast om äfventyr därute i civilisationens dåvarande utkanter. Han var äfven med då det gällde att pröfva seniga svenska armar på ett stycke vildmark för att utröna, om denna tilläfventyrs kunde bära skörd. Han var också längre fram i tiden med om att ur Colorados berg upphämta det djupt liggande guldet och lyckades af detta erhålla så mycket, att han blef för sin återstående lifstid ekonomiskt oberoende.

Peterson föddes den 28 februari 1838 i Rödja, Östraby, Sandsjö socken af Jönköpings län, och utvandrade 1852 jämte sina föräldrar och sex syskon till Amerika. Resan från Göteborg drog en tid af sju veckor. I Buffalo afled fadern och två af barnen, hvilket gjorde att brodern och de öfriga barnen nödgades kvarstanna därstädes till sent på hösten. Anlända till Chicago afled där en af sönerna. Utom sig af sorg återvände den pröfvade makan, åtföljd af sonen Johannes (sedermera bosatt nära Enterprise, Kans.) till Sverige, hvaremot sonen P. J. och en äldre syster kvarstannade i Amerika.

Den unge smålandssonen fick nu på egen hand begynna lifvets kamp. Men det var ruter i honom, och han lyckades snart erhålla anställning som uppassare hos kapten J. D. Webster, som då var kommmendant på Fort Dearborn, beläget nära Chicagoflodens utlopp i Michigan-sjön. Hos honom kvarstannade han i två år. När dessa voro tilländа, inträdde han i lära hos en timmerman och var efter tre år utlärd i yrket.

Detta var på försommaren 1858. Kansas, "det blodiga Kansas", var då i hvars mans mun, och Peterson intogs af en obetvinglig lust att erfara, huru det förhöll sig därute. I sällskap med en annan ung svensk anträdde han därför en resa till det aflägsna territoriet för att där skaffa sig jord. Resan företogs

på järnväg till St Louis och sedan båtledes uppför Missouri-floden till Wyandotte, Kans. Denna resa tog sju dagar i anspråk. De båda svenskarna tågade därefter till fots öfver Wyandotte- och Delaware-indianreservationerna till Lawrence, Kans., dit de anlände den 10 juni.

Här arbetade Peterson i sitt yrke till följande vår, då han och hans kamrat beslöto sig för att resa vidare för att se sig om. De byggde en liten roddbåt och begåfvo sig i densamma uppför Kansas-floden till Smoky Hill-floden. Den vid deras sammanflöde nu belägna staden Junction City bestod då ännu af endast några få stockhyddor. Uppför Smoky Hill-floden fortsatte de till den plats, som nu utgör Enterprise, Kans. Här påträffade de tvenne andra svenska nybyggare, Lars O. Jäderborg och John Swenson, som allaredan utsett åt sig jordstycken där i närheten. Peterson upptog nu vid Deer Creek, ett litet stycke öster om Enterprise, ett hemman om 160 acres och betalte härför till regeringen $1.25 per acre. Homestead-lagen fanns ej till på den tiden.

På hösten samma år reste Peterson till en vän i Howard county, Mo., och stannade där till 1861, då han återvände till Chicago. År 1863 begaf han sig åter till Kansas och framkom till Lawrence strax efter det det s. k. Quantrill raid där ägt rum. Stadens hela affärsdistrikt låg nu i aska, och Peterson fick ett stycke styft göra med att hjälpa till att återuppbygga staden. På hösten samma år tjänstgjorde han som ordonanssergeant i kompani B af Kansas Tredje milisregemente, som uppbådats för att tillbakaslå ett befaradt anfall af rebellgeneralen Sterling Price.

På hösten 1865 lämnade P. i sällskap med Jäderborg Lawrence och begaf sig till sitt hemman i Dickinson county för att uppodla detsamma. Under vintern bodde de båda nybyggarna tillsammans i en liten usel stockhydda och sleto mycket ondt till följd af kölden. Våren därpå byggde de sig emellertid hvar sitt hus och fingo det bra, åtminstone hvad bostad beträffade.

Hösten 1867 ingick Peterson äktenskap med miss Lavinia Hickey. Påföljande höst reste han på anmodan af general Bankhead ut till Fort Wallace, Kans., för att där uppföra några nya byggnader. Medan familjen vistades därstädes, föddes åt densamma tvillingar, dottern Annie och sonen Wallace, som, vuxen, bosatte sig i Denver, Colo., där de ännu bodde i början af 1903. Vid Fort Wallace fördes på den tiden ett vildt lif. Ingen natt

gick förbi, utan att en, stundom tre @ fyra personer blefvo ihjälskjutna. Union Pacific-banan gick då ej längre än till Sheridan, 12 mil öster om Fort Wallace.

På hösten 1869, sedan byggnadsarbetena vid Fort Wallace voro fullbordade, återvände Peterson och hans familj till farmen.

Då tidningarna litet emellan innehöllo underrättelser om rika guldfynd i Colorado, afreste Peterson ensam på våren 1871 dit. I sällskap med ett par kamrater begaf han sig från Denver mot sydväst, till dess de uppnådde Rio Grande-floden vid nuvarande staden Del Norte. Tjugusju mil sydväst om denna stad hade guld upptäckts hösten förut, och hit begåfvo sig nu de tre svenskarna. Här arbetade Peterson utan ersättning hela sommaren. Guld fanns nog, men ej i betalande kvantitet. Så fortsatte han i tre somrar, äfven sedan de flesta andra öfvergifvit guldlägret. Det var liksom om någonting inom honom hviskat, att här fanns guld i mängd. Och han fortsatte tåligt sitt arbete och erhöll en riklig lön för sin långa möda. Den 13 september 1873, (kom nu och säg, att den 13 är en olycksdag) upptäckte han nämligen den sedermera så berömda Little Annie-guldgrufvan. Denna benämning gaf han grufvan efter sin äldsta dotter, då fyra år gammal.

Nu kom Peterson med ens på grön kvist, eller rättare, han blef en riktig "guldgosse". Ett bolag för fyndets exploaterande bildades, och Peterson blef dess superintendent samt arbetade såsom sådan i flera år. Samtidigt var han fredsdomare.

År 1874, sedan hans hustru aflidit, återvände han till Lawrence med sina tre barn, för att bereda dem tillfälle till skolgång, och år 1877 ingick han nytt äktenskap med Mary B. Anderson från Värmland. År 1880 sålde han sin andel i ofvannämnda guldgrufva till ett New York-bolag, som sedan dess i densamma utvann guld för flera millioner dollars värde. År 1903 innehade A. E. Reynolds i Denver aktiemajoriteten i grufvan.

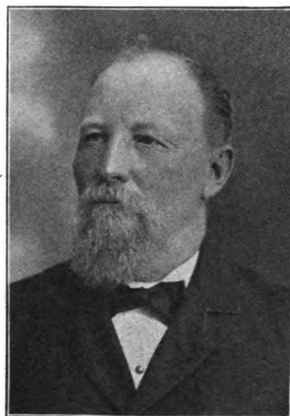
År 1878 inköpte Peterson, en half mil nordväst om Lawrence, en landtegendom, hvilken han ansenligt upparbetade och på hvilken han till sin död var bosatt. År 1883 besökte han jämte sin maka Sverige.

I sitt andra äktenskap hade han tre söner, Albert, George och Frederick. Sonen i första äktenskapet, J. W. Peterson, är bosatt i San Francisco.

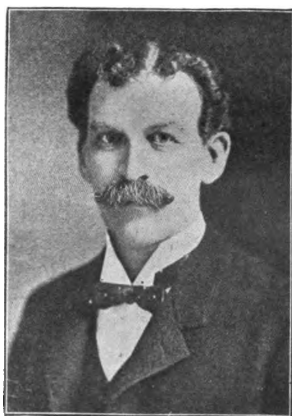
Peterson var, ehuru då ung, en af de personer, som ingingo i sv. luth. Immanuels-församlingen i Chicago vid dess stiftande den 16 januari 1853.

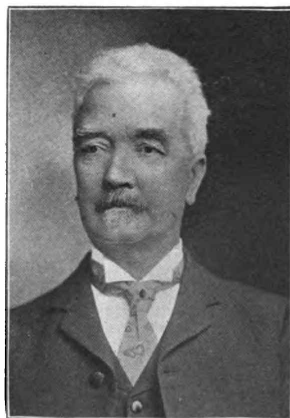
LOUIS RIETZ.

P. J. PETERSON.

J. EMIL JOHNSON.

B. A. E. LANDERGREN.

Per Josua Peterson afled på sin vackra landtgård vid Lawrence den 21 mars 1906.

J. EMIL JOHNSON.

Till det amerikanska offentliga lifvets vackrare sidor hör utan tvifvel, att den naturliga begåfningen och den praktiska dugligheten tillbörligen utnyttjas, värderas och uppskattas äfven i de fall, där den ej är förenad med något högre mått af teoretisk underbyggnad. Alla krafter, i synnerhet de åt det praktiska lagda, finna här användning. Det stora Amerika synes ha rum för en hvar, som vill redligen förvalta de honom förlänta punden, vare sig dessa äro flera eller färre.

Ett sådant rum, och det till på köpet ett ganska framstående, blef förunnadt föremålet för denna enkla runa, J. Emil Johnson, som, tack vare sin öfvervägande praktiska läggning, sin omutliga redbarhet och sina utmärkta personliga egenskaper, ställdes i spetsen för sin hemstads styrelse, allt under det han fortfarande utöfvade det yrke han som ung inlärt.

J. Emil Johnson föddes i Småland den 30 maj 1860. Hans föräldrar voro Johan Gustaf och Maria Christina Johnson. Vid tio års ålder reste han jämte sin moder och sina två systrar hit till Amerika, där hans fader förut vistades. Under de fyra första åren efter sin ankomst hit, bodde Johnson hos sina föräldrar på Roots farm i Busti, N. Y. År 1874 inköpte hans fader en byggnadstomt och uppförde där det hus på Baker street i Jamestown, N. Y., där han fortfarande bor i hög ålder.

Kort efter Johnsons ankomst till Jamestown ingick han som lärling i skrädderiyrket, och 1885 blef han kompanjon med Otto W. Wiquist under firmanamn Wiquist & Johnson, hvilken firma nu blifvit upplöst genom Johnsons dödsfall.

För sex år sedan uppmanades Johnson, som då var stadsfullmäktig, af svenskarna i Jamestown enhälligt att uppträda som kandidat till borgmästareämbetet. Han ställde sig till deras förfogande och invaldes med stor majoritet samt innehade ämbetet till på våren 1906.

Både såsom ämbetsman och enskild person var Johnson mycket omtyckt. Han var enkel och flärdlös, gjorde aldrig väsen af sig, men ägnade sig med största nit och intresse åt sin ämbetsgärning.

Johnsons hälsa var på senare tiden vacklande, men det oak-

tadt ägnade han sig åt sin affär såväl som åt sina ämbetsplikter som borgmästare ända aill den 9 april, då hans efterträdare och vän, J. L. Weeks, aflade ämbetseden. Johnsons sjukdom hindrade honom att närvara vid sin efterträdares installering i ämbetet. Två dagar senare reste han till Cambridge Springs, under hopp att genom några dagars hvila och vederkvickelse kunna återfå hälsan. Detta hopp gick dock ej i fullbordan, ty påföljande söndag, just en vecka före hans dödsdag, återfördes han till Jamestown och intogs på sjukhuset i ett högst kritiskt tillstånd.

Här afled han den 22 april.

Johnson var sedan öfver 20 år tillbaka en aktad medlem af svenska missionskyrkan i Jamestown, och här firades den högtidliga likbegängelsen.

Han sörjes närmast af maka, Jennie E. Johnson, och fyra döttrar, Florence M. E., Ella N., Bertha C. I. och Signe L. E. Johnson samt fadern J. G. Johnson och två systrar, mrs John A. Nelson och mrs John Syren, alla bosatta i Jamestown.

B. A. E. LANDERGREN.

Att under 31 år oafbrutet tjänstgöra i ett och samma ämbetsverk tillhör väl ovanligheterna i detta på politiska växlingar så rika land. Detta var emellertid hvad B. A. E. Landergren gjorde. Han var nämligen från år 1875 och till sin död anställd vid Internal Revenue-byrån i Chicago och tjänade sig där upp från lägsta graden till "chief deputy", d. v. s. chefens närmaste man. Före sitt inträde i nämnda ämbetsverk hade han haft en ganska växlingsrik bana, såsom framgår af följande.

Bror Axel Ehrenfried Landergren föddes i Sala den 14 maj 1841. Hans fader, som var häradshöfding, dog medan sonen var helt ung. L. gick i skola i Västerås åren 1849—51 samt i Stockholm 1851—53. Liksom så många pojkar både före och efter honom tröttnade han på läxpluggning, rymde från hemmet och tog den 17 juni 1854 i Stockholm hyra på amerikanska fartyget "Cambria" från Maine. Den 15 september framkom fartyget till sin destinationsort New York. Under de därpå följande trenne åren seglade L. med samma fartyg, först som kajutvakt, men sedan som matros, och besökte därunder en mängd amerikanska och utländska hamnar.

I juli 1857 afmönstrade han i Helsingör från fartyget och reste hem till Sala, där han under några månader åtnjöt enskild

undervisning i åtskilliga ämnen. Därpå innehade han anställning först som expedit i en kortvaruaffär i Västerås, därefter som expedit i en speceriaffär i Stockholm och slutligen som expedit i en kramhandel i hufvudstaden, tillhörig hans broder N. Landergren. Därefter begaf han sig ut på resa, besökte utställningen i London 1863, vistades i Liverpool under vintern 1863—64 och i Paris på våren sistnämnda år. Han återvände då till Stockholm, hvarifrån han i december samma år reste till Amerika.

I januari 1865 anländ till New York tog han omedelbart värfning vid amerikanska flottan för att få deltaga i inbördeskriget, men fick ej denna sin önskan uppfylld, enär kriget inom kort afstannade. Efter att en kort tid hafva tjänstgjort på flottans station i Brooklyn tog han afsked och reste till St. Louis, där han blef expedit i en skobutik från hösten 1865 till hösten 1870. Sistnämnda år i oktober reste han till Chicago och blef här ekonomidirektör vid "Svenska Amerikanaren", en befattning, som han under några år innehade. År 1875 den 1 okt. erhöll han anställning som "gauger" vid Internal Revenue-byrån i Chicago. I detta ämbetsverk kvarstod han under alla följande administrationer och passerade graderna till "chief deputy".

I februari 1871 ingick han äktenskap med Carrie A. Lange, en dotter till Chicagos förste svensk, kapten O. G. Lange. Äktenskapet var barnlöst.

Landergren afled den 9 maj 1906.

C. V. STARKE.

Högst få i Sverige utexaminerade läkare hafva ansett det med sin fördel förenligt att i Förenta staterna nedslå sina bopålar. För några år sedan uppgick deras antal, om vi ej allt för mycket missminna oss, till åtta eller tio stycken, och föga troligt är, att det sedan dess nämnvärdt ökats. Det vill sålunda synas, som om de svenska läkarna hysa en viss motvilja mot Amerika, hvars läkare och kirurger af dem där hemma ofta betecknas sam antingen medvetna humbugsmakare eller ock groft okunniga personer. Att charlataner finnas inom den amerikanska läkarekåren, är otvifvelaktigt; men som ett helt taget torde denna kår vara minst lika skicklig — i vissa saker till och med skickligare — än många europeiska.

Emellertid hafva de fåtaliga i Sverige utexaminerade läkarna i Amerika ej haft skäl att ångra, att de kommo hit. De allra flesta utaf dem synas hafva lyckats alldeles förträffligt och åtnjuta den största aktning och förtroende på de orter, där de hafva sitt verksamhetsfält. Och med de amerikanska läkarna lefva de i bästa sämja och samarbeta ej så sällan med dem.

En af dessa svenska läkare var dr C. V. Starke i Rockford, Ill., som den 10 juni 1906 helt oväntadt bortrycktes från en stor och med hvarje år allt mera ökande vänkrets. Carl Viktor Starke föddes å gården Starbäck, Gustaf Adolfs socken, Skaraborgs län, den 25 mars 1853 och var alltså vid sin död något öfver 53 år gammal. Vid 12 års ålder inskrefs han vid Jönköpings elementarläroverk, och vid 20 års ålder tog han studentexamen. Därefter idkade han studier i Uppsala och tog därstädes 1889 medicine licentiatexamen. Under sin studietid tjänstgjorde han som informator för ärkebiskop Sundbergs och generalkonsul Smitts barn. Efter aflagd läkareexamen praktiserade han en tid å ett sjukhus i Stockholm och var tillförordnad läkare å flera platser i norra Sverige.

År 1890 lämnade han fäderneslandet och bosatte sig i Buenos Ayres i Argentinska republiken, där han praktiserade som läkare i ungefär två års tid. I oktober 1892 kom han till Förenta staterna och en månad senare till Rockford, och har han sedan dess vistats därstädes, utom ett halft år, som han under 1894—95 tillbragte i Omaha.

Dr Starke var både såsom läkare och människa omtyckt och afhållen som få. Därtill bidrogo ej blott hans erkända skicklighet, utan äfven hans rättframhet, uppriktighet och flärdlöshet. Han var "en man för sig" och det i sådan grad, att många ansågo honom för ett original.

"Han var", säger *Rockford-Posten* i sin runa öfver honom, "en af stadens bäst kända läkare, och fastän hans praktik hufvudsakligen var begränsad till hans egna landsmän, hade det intresse och den oförfärade ståndpunkt han lagt i dagen i alla allmänna frågor gjort honom känd ej blott i Rockford, utan snart sagdt öfver hela landet. Frisinnad som få skapade han sig själfständiga åsikter om så väl det sociala som andliga lifvet, och med oförskräckthet och skärpa kämpade han för hvad han ansåg vara rätt. Hans personlighet var gjuten i en ädel form, och han föraktade allt skrymteri. Den lifserfarenhet han förskaffat sig i flera länder hade gifvit honom en bred syn på tingen. Han var

kosmopolit. Den mänskliga friheten skattade han högt, och både med ord och penna förfäktade han de förtrycktas sak. Ärlighet i tanke och handling var ett af hans starkaste karaktärsdrag, och hans lif bar städse vittne därom. Mången missförstod honom måhända och bedömde honom falskt på grund af hans barska uppträdande, men de kände honom ej. Hans hjärta klappade varmt af ömhet och sympati, och hvad godt han uträttade ansåg han ej vara världens sak. Hans minne skall välsignas af många, som i lidandets och nödens stunder i honom funnit en hjälpsam vän."

Trots detta kosmopolitiska drag var han i själ och hjärta svensk, och få torde som han hafva insett betydelsen af det svenska andliga kulturarbetet. Om honom hette det också, och säkerligen med rätta, att han var Rockfords måhända mest genomsvenske man.

År 1898 ingick han äktenskap med fröken Anna Nordvall från Omaha. Utom af änka sörjes han af sin åldrige fader, Johannes Anderson, som för få år sedan ankom hit till landet från Sverige för att tillbringa sina återstående dagar hos sin son; dessutom af två systrar, fru Oscar Warner i Rockford och fru Maria Berglund i Denver, samt sex bröder, af hvilka en är bosatt i Chicago och fem i Argentinska republiken.

G. A. BOHMAN.

G. A. Bohman var en af den svensk-amerikanska tidningspressens veteraner. Under närmare tjugu år hälftenägare i och affärsföreståndare för "Hemlandet" inlade han icke ringa förtjänster om denna tidnings utvidgning. Oaktadt han var med sin tidningsaffär träget sysselsatt, fann han tid för utförande af de medborgerliga och kyrkliga uppdrag, med hvilka han under årens lopp hedrades. Mot slutet af sin bana som tidningsägare drabbades visserligen B. af motgångar och missräkningar af hvarjehanda slag, men dessa förmådde ingalunda nedslå hans lefnadsmod eller minska hans ihärdighet. Af omständigheterna föranlåten att frånträda tidningen slog han gladeligen in på annan lefnadsbana och gaf sig ej ens, då tilltagande ålder i förening med sjuklighet hotade att göra honom oförmögen till vidare verksamhet. Med äkta norrländsk seghet och uthållighet hängde han i till det sista. Ännu få dagar före hans död såg

man honom, visserligen böjd af ålder och sjukdom, men fortfarande i besittning af stor viljekraft, i affärsärenden vandra omkring i den stadsdel, där han var bosatt. Slutet kom hastigare än man väntat. På morgonen den 5 juli 1906 hittades B. död i sin säng. Ett hjärtslag hade ändat hans lif.

Gustaf A. Bohman föddes i Skellefteå, Västerbotten, den 24 december 1838. Efter sin skoltid sysslade han med hvarjehanda, hufvudsakligast kontorsgöromål, och var därefter några år sjöman. Till Amerika anlände han år 1866 och fick under de två närmaste åren flacka omkring, taga hvad arbete, som erbjöd sig, och inhämta erfarenhet.

År 1868 fick han anställning såsom expeditör vid "Hemlandet", som då utgafs af sv. luth. tryckföreningen. Längre fram blef han nämnda tidnings ekonomidirektör. I slutet af år 1872 inköpte han i förening med Joh. A. Enander "Hemlandet", som därefter utgafs af firman Enander & Bohman, med Enander som hufvudredaktör och Bohman som ekonomidirektör, till 1890, då tidningen såldes till Hemlandet Publishing Company. I detta bolag kvarstod Bohman till följande år, då han för alltid drog sig tillbaka från "Hemlandets" tjänst.

Under de följande åren beklädde hr Bohman en underordnad befattning i county recorders office och tjänstgjorde efter hr F. E. Jocknicks död en tid såsom bokförare å "Svenska Tribunens" kontor. Han innehade äfven under olika tider andra befattningar.

Från slutet af 1860-talet till 1883 var Bohman medlem af sv. luth. Immanuels-församlingen och beklädde där under en lång följd af år en trustee-befattning. Vid sv. luth. Trefaldighets-församlingens i Lake View stiftelse 1883 var han med och tjänade i densamma några terminer som trustee. Efter Augustana Hospitals grundläggning var han åtskilliga år medlem af dess styrelse. Under 1870- och 1880-talen hedrades han äfven af synod och konferens med ett och annat förtroendeuppdrag.

I det borgerliga lifvet fick han likaledes rätt ofta mottaga olika uppdrag och befattningar. Så var han, till dömes, medlem af styrelsen för Första svenska byggnads- och låneföreningen i Chicago samt styrelsemedlem i Scandinavian Mutual Aid Association i Galesburg, Ill., andra uppdrag att förtiga.

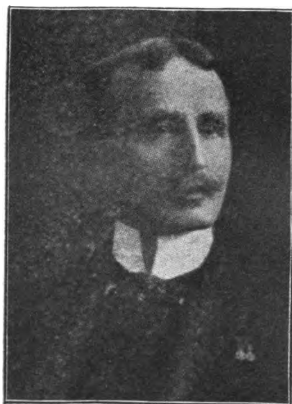
Bohman efterlämnar som närmast sörjande änka, tre söner och en dotter.

C. V. STARKE.

G. A. BOHMAN.

AUGUST PETERSON.

CONRAD CARLSON.

CONRAD CARLSON.

Den man, som bar detta namn, var en af staten Michigans mest framstående och aktade svenskar. Det var som jurist, kommunalman och politiker samt därjämte äfven som tidningsman han utmärkte sig.

Carl Conrad Gottfrid Carlson var född i Falkenberg den 22 februari 1852 och erhöll sin första skolbildning därstädes, hvarefter han inträdde vid Halmstads allmänna läroverk, hvilket han genomgick till sjunde öfre klassen. Han anlände 1872 till Amerika och slog sig ned i Ishpeming, Mich., där han under flera års tid innehade en bokförareplats hos firman Meyers, Wright & Co. Därefter togs hans förmåga i anspråk på det kommunala området. Sålunda valdes han 1880 till city recorder och skötte detta ämbete till 1885. Därjämte utsågs han 1883 till fredsdomare och tjänstgjorde som sådan några år.

Midt under alla dessa kommunala bestyr startade han 1882 i Ishpeming Michigans första svenska tidning, "Svenska Posten". Den uppmuntran han som tidningsman rönte var emellertid allt för liten och konkurrensen med äldre och större tidningar allt för stor för att han någon längre tid skulle kunna lyckas hålla tidningen vid lif. Senare understödde han äfven åtskilliga andra svenska tidningsföretag i sin hemstat.

Han flyttade till Bessemer 1886 och stannade där till sin död. Strax efter sin ankomst bildade han handelsfirman Markstrum, Carlson & Co., men då han redan följande år valts till county clerk och register of deeds, försålde han sin andel i firman för att kunna odeladt ägna sig åt sin tjänst, hvartill han omvaldes fem gånger. Sedan 1890 har han varit medlem af staten Michigans advokatstånd och hade att glädja sig åt en betydande praktik. Andra förtroendeämbeten kommo honom under tiden till del. Han har sålunda varit county treasurer, circuit court commissioner och city attorney.

Carlson var en särdeles dugande man, något som bäst framgår af mängden utaf förtroendeämbeten han erhöll. Till karaktären var han redbar, vänfast och mycket hjälpsam. Stor sorg och förstämning spred sig därför i Bessemer, då det spordes att han aflidit. Dödsfallet inträffade den 17 juli 1906.

Carlson förenades i äktenskap 1877 med sexton-åriga fröken Emma Helena Tundahl. Hon afled den 21 september 1902. Han

sörjes närmast af två barn, Charles K. och Cora L. Carlson, bosatta i Bessemer.

AUGUST PETERSON.

På återfärd till Amerika från ett besök i Sverige afled å köpenhamnsångaren "Hellig Olav" den 3 augusti 1906 svenske vicekonsuln i Washington, Aug. Peterson. Då ångaren icke ägde någon zinkkista ombord, sänktes den döde följande dag i hafvet.

Svenska export-föreningens direktör, hr John Hammar, ägnar i tidskriften "Svensk Export" den aflidne följande sympatiska runa:

"Konsul Peterson var född i Stockholm den 27 september 1845. Han lämnade Sverige vid 15 års ålder och kom till Finland, där han genomgick bergsskolan och erhöll sedan anställning å ett finskt bruk. År 1865 flyttade han till Amerika, där han sedermera ägnade sig åt patentverksamhet och uppnådde inom detta område stort anseende och skicklighet. Han associerade sig med sin företrädare, svenske konsuln Bagger i Washington, och utnämndes år 1895 till svensk vicekonsul i nämnda stad. Han var medlem af Board of Trade i Washington och åtnjöt mycken aktning och förtroende inom de ledande kretsarna därstädes.

Konsul Peterson var obetingadt en af den svenska konsulskårens yppersta män. Varm vän af sitt gamla hemland uppbjöd han hela sin stora energi och begåfning att vara Sverige till gagn. Särskildt hade Sveriges Allmänna Exportförening i konsul Peterson en tillgifven och intresserad vän och medarbetare.

Knappast någon dag förgick utan att något meddelande af ett eller annat slag inkom från honom till föreningen. Än var det en skildring af något amerikanskt, som kunde äga sin tillämpning i Sverige, än ett tidningsutklipp i liknande fall, än en sändning af ett statistiskt arbete eller någon handelsekonomisk publikation. Den synnerligen fullständiga samling af amerikansk statistisk litteratur, som nu finnes i exportföreningens handelsbibliotek, har till allra största delen tillkommit genom konsul Petersons försorg. Också har det varit exportföreningen ett nöje att i dess årsberättelser särskildt gifva konsul Peterson ett tacksamt erkännande för hans stora intresse för föreningen.

Han ägde en storartad förmåga att anskaffa värdefulla upplysningar inom de mest olika områden. Ett förslag, som framställdes till honom förliden vår (1906), att anordna en utställning

af amerikanska fackskrifter å exportföreningens lokal, omfattade han med lifligaste intresse och anskaffade med stort besvär en samling af nära 200 olika publikationer från Amerikas alla håll och kanter. Karakteristiskt är, att det tryckta tacksamhetsmeddelande, som han öfversände till de tidningsutgifvare, som bidragit till utställningen, slutade med en uppmaning att göra ett besök till Sverige, som han därvid skildrade i de mest entusiastiska och varma ordalag.

Många svenskar skola med tacksamhet erinra sig denne vänsälle, aktade och hjälpsamme man, som var en heder för sitt gamla fosterland, för hvilket han, trots afståndet från detsamma, alltid hyste ett lifligt, gagnande och hängifvet intresse."

J. J. VIKTOR AHLSTRÖM.

Ännu en svensk-amerikansk veteran från inbördeskriget har under året skattat åt förgängelsen. Det var förre majoren J. J. Viktor Ahlström, som den 3 augusti 1906 afled i sitt hem i Long Branch, N. J. Äfven i fredens värf utförde A. i sitt adoptivland en gagnande verksamhet.

Ahlström föddes den 21 oktober 1830 i Karlskrona och var äldste son till den från Gotland bördige musikern och tonsättaren J. N. Ahlström. I unga år ingick han som volontär vid Upplands dragoner och hade någon tid läst på officersexamen, då han år 1850 reste till Amerika. Här bosatte han sig med tiden i Long Branch, N. J., och öppnade därstädes i början af 1860-talet en musikhandel, som han sedan dess alltjämt innehade och vidare utvecklade.

Då inbördeskriget utbröt, var Ahlström officer vid milisen i New Jersey samt erhöll anställning som kapten med tjänstgöring i general Ulysses Grants generalstab och befordrades sedan (den 6 maj 1864) till major vid ett dragonregemente tillhörande general Sheridans armé.

Kastad midt in i hetaste kriget fick Ahlström tillfälle att gång på gång visa prof på rådighet och tapperhet. Efter kriget återgick han till sin borgerliga näring och framlefde sina dagar i ostördt lugn, högt aktad af alla.

Han var mycket musikalisk och trakterade med stor skicklighet flera instrument. Under 29 års tid var han organist vid en af stadens kyrkor. Han uppträdde äfven som lyckad kompositör;

bland hans kompositioner torde de bästa och mest kända vara "Cupid in a Touring Car" och "The Neptune March".

Den gamle veteranen sörjes närmast af änka, född Boije från Stockholm, samt två döttrar och fem söner. Döttrarna äro fru Alfred Lundgren, Schenectady, N. Y., och fröken Lillian Ahlström, Long Branch. Sönerna äro Herman och Frank, bosatta i New York, John V., Charles och William E. Ahlström i Long Branch.

ABEL ANDERSON.

Från arbetare i en tvålfabrik till framstående bankman; från tegelbruksarbetare till en i sin hemstads finansiella, kommersiella och politiska lif djupt ingripande man — se där en karriär, så god som någon i det på utvecklingsmöjligheter så rika Förenta staterna! Och den som tillryggalade den samma var en landsman, värmlänningen Abel Anderson i Sioux City, Iowa.

Hufvudsakligen efter lokaltidningen *Svenska Monitoren* meddela vi här hans lefnadslopp.

Anderson var född i Jernskogs församling, Värmland, och anlände till Sioux City som nittonårig yngling 1874. Han hade ej mer än två tomma händer att börja med, men genom flit och energi och en skarp affärsblick, som förstod att begagna sig af konjunkturerna, blef han samhällets rikaste svensk och beräknas efterlämna en förmögenhet uppgående till $200,000.

Vid ankomsten hit antog han den första anställning som erbjöds honom, nämligen i en tvålfabrik. Kort därefter finna vi honom som tegelbruksarbetare, hvilken befattning han innehade i tre år. Han försökte sig äfven på skolgång, men tröttnade vid den lärda vägen redan efter en och en half dag. 1878 började han en speceriaffär, som han innehade i nio år, och blef 1891 vice president för Northwestern National bank. Ett år efteråt valdes han till bankens president och kvarstod som sådan till sin död. Han var äfven under två terminer stadskassör, åren 1892—1896.

Anderson ägde, som ofvan antyddes, en skarp affärsblick och förstod att begagna sig af gynnsamma konjunkturer. Genom lyckade egendomsspekulationer förvärfvade han en stor del af sin förmögenhet och ännu mera genom aktieaffärer. För tre år sedan kontrollerade han sålunda jämte tre andra personer stadens spårvägssystem, som då såldes till de nuvarande ägarna,

Armour & Co., därvid den vinst, som tillföll Anderson, uppgick till ett mycket betydligt belopp. Flera andra dylika lyckade spekulationer inbragte honom tid efter annan mindre summor, hvilka dock tillsammantagna utgöra en aktningsvärd förmögenhet. Han var äfvenledes vid sin död delägare i flera vinstgifvande företag.

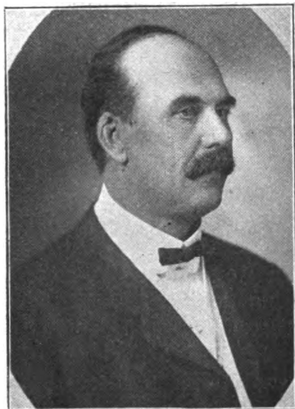
Anderson var visserligen djärf i sina spekulationer, men gjorde för öfrigt intet väsen af sig, utan föreföll tvärtom litet tillbakadragen, ehuru han alltid var mycket vänlig och förekommande mot dem, med hvilka han kom i beröring. Hans lefnadsvanor voro enkla, och han lät ej i likhet med så många andra rika män förleda sig till några extravaganser i det ena eller andra afseendet. Som trustee i Augustana-församlingen i Sioux City var han en af dess stödjepelare och bidrog med frikostig och gifmild hand att utplåna dess kyrkoskuld.

Anderson, som under det sista året af sin lefnad varit mycket sjuklig och som härför förgäfves sökt bot vid en hälsokälla, afled i sitt hem i Sioux City den 7 september 1906.

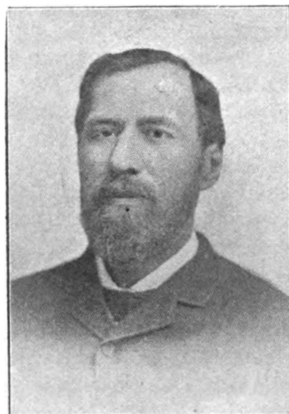
Han hade den 20 maj 1882 ingått äktenskap med Henrietta Lovisa Carlström, hvilken jämte två söner och en dotter äro de närmast sörjande. Han efterlämnar äfvenledes en ålderstigen moder, fru Signe Anderson, samt en i Sioux City bosatt broder, Ed. Anderson.

OSCAR ALF. FLIESBURG.

En af det svenska Amerikas mest produktiva, men onekligen minst lyckade poeter var med. dr Oscar Alf. Fliesburg, som den 12 september 1906 afled i sitt hem i Minneapolis, Minn. Som läkare omtalades han sällan, men däremot ofta som poet. Och mest var det såsom föremål för tämligen hårdhändt och närgången kritik han presenterades för den svensk-amerikanska allmänheten. Han saknade visst icke skaldeanlag, tvärtom; men hvad som felades honom var logik i tankegången, måtta i framställningssättet, enkelhet och värdighet i språket och framför allt självkritik. Utan att gifva sig tid att först omsorgsfullt utforma sina poetiska idéer och sedan vederbörligen affila ännu möjligen återstående kantigheter släppte han ut sina poem alldeles sådana de första gången lämnade hans gnist- och rökfyllda rimsmidja, och följden blef, att de mottogos med lagom förtjusning af allmänheten och minimal sådan af kritiken. Hans an-

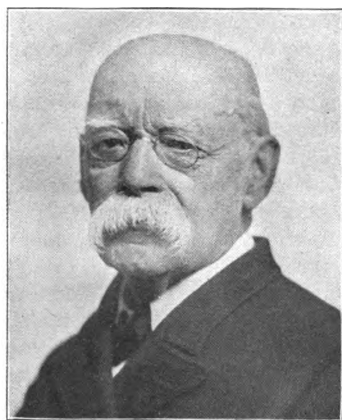
ABEL ANDERSON.

A. W. WILLIAMSON.

OSCAR ALF. FLIESBURG.

BOLIVAR OWEN.

tydda brist på självkännedom som poet gjorde, att han stämplade som personlig elakhet hvarje välment försök till saklig kritik, om än aldrig så hofsamt och måttfullt. Åtskilligt af hvad han skref höjer sig dock betydligt öfver versmakeriets och den poetiska dilettantismens nivå.

Fliesburg var född den 13 april 1851 i Kalmar och undervisades i därvarande elementarläroverk från sitt nionde år till det trettonde, då han blef apotekselev. Vid 18 års ålder aflade han farmaceutexamen, tjänstgjorde sedan en tid på apotek i Stockholm, Göteborg och landsorten och begaf sig därpå till sjös. Härom skrifver han själf år 1897 i "Våra Pennfäktare": "Äfventyrslusten blef mig då öfvermäktig, och jag begaf mig som sjöman från fäderneslandet för att pröfva, om Neptun var mig mera huld än Esculap. Som sådan besökte jag flera af Europas förnämsta sjöstäder, London, Glasgow, Bristol, Malaga, Barcelona, Messina, Neapel och kusten af norra Afrika; likaså besöktes Nord- och Syd-Amerika samt Västindiska öarna. Under tre år förde jag ett veritabelt vagabondlif — låg dödssjuk i Havana, satt i Riga i ryskt statsfängelse, drack vin i Xeres, ale i London, bier i Antwerpen, vodka i Riga, kysste senoritas med svärmiska dunkla ögon i Malaga, signoras i Messina, glödande som orangen i deras härliga lundar, omfamnade smäktande, djupsinta ryskor och trängtande flegmatiska tyskor, brann för lifliga fransyskor och eldiga kreolskor och slutligen svalt, svalt och svalt i det rika New York. Men allt detta är nu blott en dröm, ett minne fullt af mosaik och bizarrerier, fullt af tårar och löjen. Trött på irrfärder beslöt jag mig att åter sätta fot på säker grund och kasta ankar i den första kärlekens hamn. Efter afmönstring i Baltimore legitimerade jag mig som farmaceut och tjänstgjorde därstädes en kort tid — flyttade därifrån till New York, tjänstgjorde på sockerfabriker, kemiska fabriker, som sjåare, målare och apotekare om hvart annat, kom slutligen till Chicago, var pillertrillare och dagdrifvare, kolgräfvare och tramp; kom till St. Louis och fick där anställning på apotek och studerade medicin vid därvarande skolor. Kom år 1879 tillbaka till Chicago, gifte mig med en snäll norsk flicka, som snart blef ryckt ifrån mig. Blef år 1879 anställd som föreståndare för ett apotek i Stillwater, ägde sedermera ett eget apotek därstädes; men då min hustru dog, lämnade jag staden, studerade medicin vid skolan i St. Paul, numera Minnesota State University Medical School; praktiserade som läkare, aflade examen inför Illinois State Medical Board

1883; praktiserade mer medicin, reste 1884 till Chicago och aflade 1885 examen för doktors-graden och med näst bästa betyg. Har sedan varit bosatt som läkare i Stillwater, Minn., Hudson, Wis., och St. Paul sju år. Ägde där under ett och ett halft år ett privat-hospital — "St Eriks Hem." Flyttade 1894 till Minneapolis, hvar jag nu är bosatt."

Från Minneapolis flyttade han för några år sedan till Long Branch, Minn., och därpå åter till Minneapolis, där han nu blef bofast till sin död.

I sina mest produktiva dagar strödde han poem omkring sig i en mängd svensk-amerikanska tidningar och tidskrifter och blef, som han själf säger, "berömd och tadlad öfver höfvan". I förening med Lewis P. Johnson utgaf han vid tiden för världsutställningen i Chicago en längre episk dikt "Christoforo Colon" på engelska. Sedan han för några år sedan utgifvit sin diktsamling "Vildrosor och tistlar", hördes han mera sällan. Den skarpa kritiken öfver dessa dikter tycktes ha förlamat honom. Tämligen säkert är, att den bröt hans kropps- och själskrafter.

Han efterlämnar änka, född Brita Sundqvist från Jämtland, och två söner.

A. W. WILLIAMSON.

Att en fullblodig amerikan sluter sig till svensk-amerikanerna, hör väl till sällsyntheterna, men att en sådan ej blott söker för större delen af sin lifstid bland dem sin utkomst, utan äfven blir med dem ett i själ och hjärta samt på allt sätt söker befrämja deras nationella kultursträfvanden, torde i sanning vara ännu sällsyntare. Detta var emellertid händelsen med gamle professor A. W. Williamson vid Augustana College i Rock Island, Ill. Efter att under tre års tid hafva varit anställd vid Gustavus Adolphus College i Minnesota blef han som lärare fäst vid Augustana College, och här kvarblef han i öfver 25 års tid, älskad och aktad ej blott af lärjungar och medlärare, utan äfven af hela den nationalitet, hvars intressen han sökte främja.

Märket B. (pastor C. J. Bengston) har i "Korsbaneret" för detta år en ytterst sympatiskt hållen dödsruna öfver W., ur hvilken runa vi här tillåta oss göra följande utdrag:

Dr Andrew Woods Williamson föddes i Lac qui Parle, Minn., den 31 januari 1838. Hans fader var dr Thomas S. Williamson, den välkände och verksamme indian-missionären, född i South

Carolina. Modern var Margaret Poage, född i Kentucky. Både på fädernet och mödernet var hans släkt af skottsk-irländsk härkomst. År 1853 inskrefs han, 15 år gammal, vid Knox College i Galesburg, Ill., och fyra år senare aflade han mogenhetsexamen vid Marietta College i Marietta, Ohio. Därpå studerade han naturvetenskaperna ett år vid Yale universitet i New Haven, Conn., där han enligt egen uppgift förvärfvade magistersgraden. Under olika tider lär han ha användt sammanlagdt två år för att vid allmänna skolor, läraraseminarier, colleges, lärareinstitut och uppfostringssällskap iakttaga och studera olika undervisningsmetoder. År 1860— 61 undervisade han i skolorna i Zumbrota och Preston, Minn.

År 1861 ingick Williamson i kompani B af Minnesotas Femte milisregemente, som var förlagdt vid Fort Ridgely i Nicollet co., Minn., för att ha uppsikt öfver de kringboende indianerna och fick tjänstgöra under hela indianupproret 1862. Han tjänstgjorde vid Fort Ridgely som sekreterare i kvartermästare- och kommissarie-departemanget, på samma gång som han deltog med sitt kompani i dess fältöfningar och strider.

I november 1862 förflyttades Williamson till Södern, där han deltog i olika drabbningar och skärmytslingar under Vicksburgfälttåget och andra fälttåg. Han inskrefs som gemen, men befordrades strax till sergeant. Vid tvenne olika tillfällen anförde han sitt kompani, medan befälhafvaren på grund af sjukdom var frånvarande. En gång detascherades han för att öfvertaga befälet på några mörsarefartyg på Mississippi-floden, och på våren 1864 detascherades han åter, denna gång som rekryteringsofficer med andre löjtnants rang. Under detta år hade han äfven andra hedrande uppdrag. Han var tillfällig regementskvartermästare en månad, utnämndes till löjtnant vid "U. S. 71st Col. regiment" den 11 mars 1864, var medlem af generalstaben (Board of Survey), utnämndes till adjutant vid Fort Mac Pherson i Natchez, Miss., och till kvartermästare och kommissarie vid "Freedman's Bureau" inom Natchez-distriktet, Miss., i december. Det var i denna egenskap som han under utöfvandet af sin tjänst 1865 ådrog sig en i Södern ofta förekommande febersjukdom, som vanligen benämnes "swamp fever". Ehuru han blef delvis återställd och kunde efter någon tid åter inträda i tjänstgöring, blef han dock aldrig fri från följderna af denna sjukdom och nödgades därför begära afsked ur armén. Han utmönstrades ur krigstjänsten den 6 mars 1866.

Sedan Williamson återvändt från krigsskådeplatsen i Södern till Minnesota, studerade han lagfarenhet i Minneapolis under fyra månader 1866, men antog redan på sommaren samma år kallelse till föreståndarebefattningen vid Central College Academy i Columbus, Ohio. I denna egenskap tjänstgjorde han till 1870, då en nedbruten hälsa tvang honom att taga afsked.

Vi finna honom nu åter i Minnesota, där han sysselsatte sig med att undervisa i de allmänna skolorna i Mantorville, Dodge Co., och i Spring Valley, Fillmore Co., samt vid indianskolan i Odanah, nära Ashland, Wis., ett år. Under fyra månader var han biträdande lärare i historia och fysik vid Minnesota statsuniversitet i Minneapolis.

Hans svaga hälsa tvang honom dock att åtminstone till en tid öfvergifva lärarekallet, hvarför han började idka handel i Sleepy Eye, Brown Co., Minn. Samtidigt härmed tjänstgjorde han som postmästare och notarius publicus. Men han tröttnade dock snart vid denna sysselsättning och återvände till det som skulle blifva hans egentliga lefnadskall, att handleda och undervisa den uppväxande ungdomen.

Efter att hafva tjänstgjort 1876 som föreståndare för de allmänna skolorna i Blue Earth City, Faribault Co., Minn., kallades han till lärare vid Gustavus Adolphus College i St. Peter, Minn., i januari 1877. Här tjänade han med trohet i något mer än tre år, då han erhöll och antog kallelse att blifva lärare vid Augustana College and Theological Seminary i Rock Island, Ill., och tillträdde denna sin befattning i september 1880. Kallelsen gällde visserligen blott för ett år, men följande år kallades Williamson till ordinarie professor i matematik och astronomi, och i denna egenskap tjänstgjorde han sedan oafbrutet, tills hans nedbrutna hälsa tvang honom att för alltid nedlägga sin lärarebefattning.

Under de år prof. Williamson var förenad med Augustana College, tjänstgjorde han nästan hela tiden som sekreterare i den allmänna fakulteten. Han var Aug.-synodens järnvägssekreterare, d. v. s. den som hade synodens uppdrag att skaffa medlemmarna till synodalmötena nedsatt biljettpris, sedan prof. Recks död 1881. Under ett år, 1887—1888, var han läroverkets vice president. Han var medlem af engelsk-lutherska församlingen i Rock Island från dess stiftelse 1888 till sin död, och under större delen af denna tid tjänade han som diakon. Vid olika tillfällen var

han delegat till General Councils möten, och under åren 1887—1889 var han äfven medlem af stadsstyrelsen i Rock Island.

När han märkte, att hans krafter allt mera aftogo, och att det var honom omöjligt att längre kunna undervisa, uttryckte prof. Williamson sin önskan att få tillbringa sina återstående dagar i sin broders hem i Portland, Oregon. I november 1905 tog han i läroverkets kapell afsked af sina kollegor och af studentkåren vid Augustana College och anträdde, ytterst svag och skröplig, resan till Portland. Här, i sin broders hem, där han på det kärleksfullaste vårdades, väntade han hoppfullt och tåligt på dödsbudet, som kom klockan nio på kvällen den 1 oktober 1906. Detta är i all korthet den yttre ramen af Andrew Woods Williamsons växlingsrika, af rastlös verksamhet uppfyllda lif.

Prof. Williamson var, skrifver pastor Bengston, en i många afseenden intressant personlighet. Han var ett original, som man trots alla dess egenheter var tvungen att hålla af. Begåfvad med ett ovanligt skarpt förstånd och mer än vanligt beläsen kände han sig hemmastadd på nästan alla vetandets områden och kunde på ett intelligent sätt yttra sig i nästan alla frågor. Och de som kände honom veta, att han kunde tala som få.

Paradt med ett klart, skarpt förstånd hade prof. Williamson ett ovanligt godt hjärta. Han var vida känd för sin hjälpsamhet. Han dref denna så långt, att han för egen del försakade mycket af lifvets bekvämligheter blott för att därigenom sättas i bättre tillfälle att göra godt mot andra.

Sin frikostighet har han ock under årens lopp visat på olika sätt mot det läroverk, som blifvit honom synnerligen kärt.

BOLIVAR OWEN.

I början af 1850-talet, innan den svenska invandringen till Illinois och Iowa ännu börjat taga riktig fart, fanns i St. Louis, Mo., liksom i Cincinnati, Ohio, redan i början af 1840-talet, en liten koloni af svenska f. d. herremän, de där, trots svårigheten att kunna i ett för dem i mer än ett afseende främmande land ordentligen uppehålla sig, städse bemödade sig om att uppträda som gentlemän och alltid med en viss stolthet och själfkänsla erinrade både sig själfva och andra om sin svenska börd. En alldeles ovanlig och för dessa fåtaliga landsmän särdeles kärkommen och minnesvärd högtidlighet inträffade, då deras frejdade

landsmaninna Jenny Lind i början af år 1851 konserterade i St. Louis. Efter den dagen blef det i St Louis, åtminstone under en tid, någonting riktigt stort att vara svensk. Den svenska kolonien där i staden förde emellertid under många år ett tynande lif. Det är först under de senaste tvenne decennierna, som den börjat tillväxa i nämnvärd grad, och svenskheten inom densamma har, glädjande nog, stigit i proportion till den svenska invandringen. Under utställningsåret 1904 erhöll den svenska befolkningen i St Louis en nationell uppryckning och lyftning, af hvilken den kommer att hafva godt under en lång tid framåt.

Bland medlemmarna af ofvannämnda lilla koloni var äfven Bolivar Owen, en son till Sveriges förste ångbåtsbyggare, engelsmannen Samuel Owen. Född den 22 juni 1825 i Stockholm erhöll Bolivar Owen sin skolundervisning vid Nya Elementarskolan och genomgick därefter Edward Nonnens berömda landtbruksinstitut på Degebergs herregård i Rackeby socken af Skaraborgs län. Han praktiserade därefter under halftannat års tid landtbruk hos von Duben å Marielund i Uppland samt senare å andra ställen. I början af november 1848 afreste han från Stockholm till Amerika, men till följd af ett missöde med fartyget framkom han ej till New York förrän den 30 april påföljande år. Här kvarstannade han till i februari 1850, då han reste till St Louis, där han allt sedan var bosatt.

I början af hans vistelse därstädes voro svenskarna, såsom redan antydts, tunnsådda där i staden, men så småningom började de komma, så att efter några år kunde de i förening med norrmän och danskar bilda en förening "Oden", som dock snart upplöstes till följd af att de tre nationaliteterna ej kunde draga ens. Den efterträddes af en ny förening, "Thor", bestående af 12 svenskar och — en norrman. Denna förening lefde längre än den första, beroende detta antagligen på proportionen mellan medlemsantalet från de respektiva nationaliteterna.

Owen ingick den 17 mars 1853 äktenskap med Marie Clementine Atthanaise Gryol de Guirand, en ung dam från New Orleans, och frukten af detta äktenskap blef 11 barn. Efter en 38-årig sammanlefnad åtskildes emellertid makarna.

Owen var under 24 års tid anställd i bankaffär, 14 år i fotografiplåtaffär, ett par år i assuransaffärer och under senaste åren af sin lefnad i en musikalieaffär.

Han var ända in i det sista varmt fästad vid Sverige och allt svenskt och talade gärna om sitt gamla fädernesland. En hans

broder Benjamin, också bosatt här i landet, afled för några år sedan. Denne var en ovanligt skicklig musiker och innehade organistplats i flera amerikanska kyrkor. Äfven Bolivar var musikalisk och spelade med förkärlek svenska kompositioner.

Bolivar Owen afled den 9 november 1906. Han var det sista kvarlefvande af Samuel Owens 19 barn.

